TÜRKİYE TÜRKÇESİ VE TÜRKMEN TÜRKÇESİNDE DUYU EYLEMLERİ

Merve DEMİRBAŞ

(Doktora Tezi)

Eskişehir, 2020

TÜRKİYE TÜRKÇESİ VE TÜRKMEN TÜRKÇESİNDE DUYU EYLEMLERİ

Merve DEMİRBAŞ

T.C.
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
DOKTORA TEZİ

Eskişehir, 2020

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTİSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Merve DEMİRBAŞ tarafından hazırlanan Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Duyu Eylemleri başlıklı bu çalışma (Savunma Sınavı Tarihi) tarihinde Eskişehir Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Can ÖZGÜR

Başkan

Üye

Prof. Dr. Erdoğan BOZ

(Danışman)

Üye

Doç. Dr. Dilek Erenoğlu ATAİZİ

Üye

Doç. Dr. Cüneyt AKIN

Üye

Dr. Öğr. Üye. Önder SEZER

ONAY

(İmza)

(Akademik Unvanı, Adı-Soyadı)

Enstitü Müdürü

……/……/….

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Merve DEMİRBAŞ

ÖZET

TÜRKİYE TÜRKÇESİ VE TÜRKMEN TÜRKÇESİNDE DUYU EYLEMLERİ

DEMİRBAŞ, Merve

Doktora-2020

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Erdoğan BOZ

Çalışmada *duyu, algı, duyu eylemi* kavramları ile Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde yer alan duyu eylemleri karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; duyu ve algı kavramları felsefe, psikoloji, tıbbî fizyoloji ve dilbilim gibi bilim alanlarından yararlanılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Ardından elde edilen duyu verilerinden hareketle duyu eylemi sınıflandırması yapılmıştır. İkinci bölümde, oluşturulan sınıflandırmadan yola çıkarak Türkiye Türkçesinde yer alan duyu eylemleri *Güncel Türkçe Sözlük*'te taranmış ve her bir eylem uygun başlık altına alınmıştır. Üçüncü bölümde ise Türkmen Türkçesinde yer alan duyu eylemleri *Türkmen Diliniñ Düşündürişli Sözlüği*'nde taranmış ve her bir eylem yine uygun başlık altına alınmıştır. Son olarak her iki lehçede yer alan her bir duyu eylemi sözlükteki *anlam sırasına, kullanım etiketlerine* ve *kılışlarına* göre karşılaştırılmış ve elde edilen veriler tablo, şema ve grafikler halinde sunulmuştur.

Bu çalışmada bilinen duyulardan çok daha fazla duyu olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Türkiye Türkçesinin duyu eylemleri açısından Türkmen Türkçesinden daha zengin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler. duyu, algı, duyu eylemi, Türkiye Türkçesi, Türkmen Türkçesi.

ABSTRACT

SENSE VERBS IN TURKISH AND TURKMEN LANGUAGES

DEMİRBAŞ, Merve

Doctoral -2020

Department of Turkish Language and Literature

Supervisor: Prof. Dr. Erdoğan BOZ

In this study, sense verbs in Turkish language and Turkmen language have been discuessed through terms such as *sense, perception, sense verbs* using a comparative approach.

This thesis consists of three chapters. In the first chapter, sense and perception terms were explained depending on philosophy, psychology, medical physiology and linguistics. Then, with reference to the acquired data of sense, a classification of sense verbs was conducted. In the second chapter, sense verbs that are in Turkish language of Turkey were reviewed in *up-to-date Turkish Dictionary* with regard to the conducted classification and each verb was ranked under a convenient title. In the third chapter, sense verbs in the Turkmen language were rewieved in *Turkmen Explanatory Dictionary* and again, each verb was ranked under a convenient title. Lastly, each sense verb of both languages was compared considering their *meaning sequence, usage labels and their actions* and the acquired data were presented in tables, schemes and graphics.

It is concluded in the study that there are many more senses than it has been known. Besides, it is inferred that Turkish language is wealhier than Turkmen language in terms of the sense verbs.

Keywords: *sense, perception, sense verb, Turkish language, Turkmen language*

İÇİNDEKİLER

GÖRSELLER ..... **xi**

GRAFİKLER ..... **xi**

TABLOLAR ..... **xii**

ŞEMALAR ..... **xv**

KISALTMALAR ..... **xvii**

ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ ..... **xvii**

ÖN SÖZ ..... **xviii**

TÜRKİYE TÜRKÇESİ VE TÜRKMEN TÜRKÇESİNDE DUYU EYLEMLERİ **1**

GİRİŞ **1**

ARAŞTIRMANIN AMACI 1

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 1

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ 2

SINIRLILIKLAR VE KAPSAM 2

I. BÖLÜM **3**

1. TERİM, TANIM, TASNİF 3

1.1. DUYU, ALGI, DUYU ORGANLARI VE TÜRLERİ 3

1.1.1. DUYU KAVRAMI 3

1.1.2. ALGI KAVRAMI 9

1.1.2.1. Duyuların Alınma Koşulları 15

1.1.2.2. Algının Aşamaları 16

1.1.3. DUYU ORGANLARI 18

1.1.3.1. GÖRME DUYUSU, GÖZ 19

1.1.3.2. İŞİTME DUYUSU, KULAK 20

1.1.3.3. KİMYASAL DUYULAR 22

1.1.3.3.1. TAT ALMA DUYUSU, DİL 23

1.1.3.3.2. KOKU ALMA DUYUSU, BURUN 24

1.1.3.4. DOKUNMA VE POZİSYON DUYULARI 26

1.1.3.4.1. DOKUNMA DUYULARI 27

1.1.3.5. POZİSYON (DURUŞ) DUYULARI 31
1.1.3.6. DENGE DUYUSU 31
1.1.4. DUYU TÜRLERİ 32
1.1.4.1. Duyu Organlarından Hareketle Yapılan Duyu Türleri Sınıflandırmaları 32
1.1.4.2. Algılamaya Dayalı Duyu Türleri Sınıflandırmaları 37
1.1.4.3. Hiyerarşiye Dayalı Duyu Eylemleri Sınıflandırması 47
1.1.5. DUYU EYLEMİ KAVRAMI 50
1.2. DUYU EYLEMLERİ 53
1.2.1. GÖRME DUYU EYLEMLERİ 53
1.2.2. İŞİTME DUYU EYLEMLERİ 57
1.2.3. KİMYASAL DUYULARI İFADE EDEN EYLEMLER 59
1.2.3.1. TAT ALMA DUYU EYLEMLERİ 59
1.2.3.2. KOKU ALMA DUYU EYLEMLERİ 61
1.2.4. DERİ DUYULARINI İFADE EDEN EYLEMLER 64
1.2.4.1. DOKUNMA (BASINÇ) DUYU EYLEMLERİ 65
1.2.4.2. AĞRI (ACI) DUYU EYLEMLERİ 68
1.2.4.3. ISI DUYU EYLEMLERİ 69
1.2.4.3.1. SICAKLIK DUYU EYLEMLERİ 69
1.2.4.3.2. SOĞUKLUK DUYU EYLEMLERİ 69
1.2.5. PROPRİOSEPTİF DUYULARI İFADE EDEN EYLEMLER 70
1.2.5.1. KİNESTETİK DUYU (VÜCUT DURUM DUYUSU) EYLEMLERİ 70
1.2.5.2. VESTİBÜLER DUYU (DENGE DUYUSU) EYLEMLERİ 71
1.2.6. SEZGİ DUYU – DUYGU EYLEMLERİ 71
1.3. EYLEMLERDE KILINIŞ 73
II. BÖLÜM 81
İNCELEME YÖNTEMİ 81
1. TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE DUYU EYLEMLERİ 84
1.1. ÖZEL DUYULAR 87
1.1.1. GÖRME DUYU EYLEMLERİ 87
1.1.2. İŞİTME DUYU EYLEMLERİ 117
1.2. KİMYASAL DUYULAR 125

1.2.1. TAT ALMA DUYU EYLEMLERİ 125
1.2.1.1.TATLI 128
1.2.1.2. TUZLU 128
1.2.1.3. EKŞİ 128
1.2.1.4. ACI 128
1.2.1.5. LEZZETLİ 128
1.2.2. KOKU ALMA DUYU EYLEMLERİ 130
1.3. DERİ DUYULARI 133
1.3.1. DOKUNMA DUYULARI 133
1.3.2. DEĞİ – BASINÇ DUYULARI 186
1.3.3. TERMAL DUYULAR 186
1.3.3.1. SICAK 186
1.3.3.3. ILIK 198
1.3.3.4. SERİN 198
1.3.4. AĞRI – ACI DUYULARI 200
1.4. TİTREŞİM 212
1.5. GIDIKLANMA 218
1.6. KAŞINMA 220
1.7. PROPRİOSEPTİF DUYULAR 223
1.7.1. KİNESTETİK DUYULAR 223
1.7.1.1. SABİT POZİSYON DUYUSU 225
1.7.1.2. HAREKET POZİSYON DUYUSU 228
1.7.2. VESTİBÜLER DUYU 228
1.8. İÇ ALEM DUYULARI 228
DİĞER DUYULAR 248
III. BÖLÜM 249
1. TÜRKMEN TÜRKÇESİNDE DUYU EYLEMLERİ 249
İNCELEME YÖNTEMİ 249
1.1. ÖZEL DUYULAR 250
1.1.1. GÖRME DUYU EYLEMLERİ 250
1.1.2. İŞİTME DUYU EYLEMLERİ 277
1.2. KİMYASAL DUYULAR 284
1.2.1. TAT ALMA DUYU EYLEMLERİ 284

1.2.1.1. TATLI 286
1.2.1.2. TUZLU 286
1.2.1.3. EKŞİ 288
1.2.1.4. ACI 288
1.2.1.5. LEZZETLİ 288
1.2.2. KOKU ALMA DUYU EYLEMLERİ 290
1.3. DERİ DUYULARI 292
1.3.1. DOKUNMA DUYULARI 292
1.3.2.DEĞİ – BASINÇ DUYULARI 347
1.3.3. TERMAL DUYULAR 347
1.3.3.1. SICAK 347
1.3.3.2. SOĞUK 349
1.3.3.3.ILIK 352
1.3.3.4.SERİN 352
1.3.4. AĞRI – ACI DUYULARI 354
1.4. TİTREŞİM 363
1.5. GIDIKLANMA 372
1.6. KAŞINMA 374
1.7. PROPRİOSEPTİF DUYULAR 376
1.7.1. KİNESTETİK DUYULAR 376
1.7.1.1.SABİT POZİSYON DUYUSU 376
1.7.1.2. HAREKET POZİSYON DUYUSU 378
1.7.2. VESTİBÜLER DUYU 378
1.8. İÇ ALEM DUYULARI 378
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 399
DEĞERLENDİRME 399
I. Duyu Eylemlerinin Anlamlarına Göre Değerlendirilmesi 401
II. Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketlerine Göre Değerlendirilmesi 426
III. Duyu Eylemlerinin Kılınışlarına Göre Değerlendirilmesi 437
SONUÇ 448
KAYNAKÇA 450
EK – 1: Türkçe – İngilizce Terim Listesi 454

EK – 2: İngilizce Türkçe Terim Listesi.....456

GÖRSELLER

Görsel 1: Duyuların Anlamsız Bilgi Parçacıkları Oluşu 11
Görsel 2: Algıların Anlamlı Desen, Görüntü ve Ses Oluşu 11
Görsel 3: Uyarıcı 12
Görsel 4: Uyarlama 13
Görsel 5: Beyin: Birincil Alanlar 13
Görsel 6: Beyin: Çağrışın Alanları 13
Görsel 7: Kişiselleştirilmiş Algılar 14
Görsel 8: Göz 19
Görsel 9: Kulak 21
Görsel 10: Dil 23
Görsel 12: Burun 25
Görsel 13: Serbest Sinir Uçları..... 28
Görsel 14: Vestibüler Aygıt 32
Görsel 15: Deri Duyuları..... 64

GRAFİKLER

Grafik 1: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Görme Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması..... 437
Grafik 2: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde İşitme Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması..... 437
Grafik 3: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Tat Alma Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması..... 438
Grafik 4: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Tuzlu Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması..... 438
Grafik 5: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Lezzetli Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması..... 439
Grafik 6: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Koku Alma Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması..... 440
Grafik 7: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Dokunma Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması..... 440

Grafik 8: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Sıcak Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması 441
Grafik 9: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Soğuk Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması 442
Grafik 10: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Serin Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması 442
Grafik 11: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Ağrı-Acı Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması 443
Grafik 12: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Titreşim Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması 444
Grafik 13: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Gıdıklanma Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması 444
Grafik 14: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Kaşınma Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması 445
Grafik 15: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Kinestetik Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması 445
Grafik 16: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Sabit Pozisyon Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması 446
Grafik 17: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde İç Alem Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması 447

TABLOLAR

Tablo 1: Ses Görüntüsü 22
Tablo 2: Duyu organları ile ilişkili duyular, duyumlar, duygular 35
Tablo 3: Cüceloğlu'nun Duyu Türleri Sınıflandırması 37
Tablo 4: İngilizcedeki Algı Eylemlerinin Temel Paragdigması 40
Tablo 5: Viberg'in Duyu Eylemleri Sınıflandırması 40
Tablo 6: Türkdil'in Duyu Eylemleri Sınıflandırması 42
Tablo 7: Hirik'in Duyu Eylemleri Sınıflandırması 44
Tablo 8: Hirik'in Duyu Eylemleri Sıklık Tablosu 45
Tablo 9: Anlamsal Durumlar ve Alt Türleri 47
Tablo 10: Kamchbekova'nın Duyu Türleri Sınıflandırması 49
Tablo 11: Croft'un Kılınış Sınıflandırması 75
Tablo 12: Örnek 1 81
Tablo 13: Örnek 2 82

Tablo 14: Türkiye Türkçesinde görme duyu eylemleri 116
Tablo 15: Türkiye Türkçesinde işitme duyu eylemleri 124
Tablo 16: Türkiye Türkçesinde tat alma duyu eylemleri 127
Tablo 17: Türkiye Türkçesinde lezzetli duyusunu ifade eden eylemler 129
Tablo 18: Türkiye Türkçesinde koku alma duyu eylemleri 132
Tablo 19: Türkiye Türkçesinde dokunma duyu eylemleri 185
Tablo 20: Türkiye Türkçesinde sıcaklığı ifade eden duyu eylemleri 190
Tablo 21: Türkiye Türkçesinde soğukluğu ifade eden duyu eylemleri 197
Tablo 22: Türkiye Türkçesinde serinliği ifade eden duyu eylemleri 199
Tablo 23: Türkiye Türkçesinde ağrı-acı duyu eylemleri 211
Tablo 24: Türkiye Türkçesinde titreşim duyu eylemleri 217
Tablo 25: Türkiye Türkçesinde gıdıklanma duyu eylemleri 219
Tablo 26: Türkiye Türkçesinde kaşınma duyu eylemleri 222
Tablo 27: Türkiye Türkçesinde kinestetik duyu eylemleri 224
Tablo 28: Türkiye Türkçesinde sabit pozisyon duyu eylemleri 227
Tablo 29: Türkiye Türkçesinde iç alem duyu eylemleri 247
Tablo 30: Örnek 3 249
Tablo 31: Türkmen Türkçesinde görme duyu eylemleri 276
Tablo 32: Türkmen Türkçesinde işitme duyu eylemleri 283
Tablo 33: Türkmen Türkçesinde tat alma duyu eylemleri 285
Tablo 34: Türkmen Türkçesinde tuzlu duyusunu ifade eden eylemler 287
Tablo 35: Türkmen Türk.esinde lezzetli duyusunu ifade eden eylemler 289
Tablo 36: Türkmen Türkçesinde koku alma duyu eylemleri 291
Tablo 37: Türkmen Türkçesinde dokunma duyu eylemleri 346
Tablo 38: Türkmen Türkçesinde sıcaklığı ifade eden eylemler 348
Tablo 39: Türkmen Türkçesinde soğukluğu ifade eden duyular 351
Tablo 40: Türkmen Türkçesinde serinliği ifade eden duyu eylemleri 353
Tablo 41: Türkmen Türkçesinde ağrı -acı duyu eylemleri 362
Tablo 42: Türkmen Türkçesinde titreşim duyu eylemleri 371
Tablo 43: Türkmen Türkçesinde gıdıklanma duyu eylemleri 373
Tablo 44: Türkmen Türkçesinde kaşınma duyu eylemleri 375
Tablo 45: Türkmen Türkçesinde sabit pozisyon duyu eylemleri 377
Tablo 46: Türkmen Türkçesinde iç alem duyu eylemleri 398
Tablo 47: Duyu Türleri 400
Tablo 48: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Görme Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri 426

Tablo 49: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde İşitme Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri..... 427
Tablo 50: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Tat Alma Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri..... 427
Tablo 51: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Tuzlu Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri..... 428
Tablo 52: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Lezzetli Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri..... 429
Tablo 53: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Koku Alma Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri..... 429
Tablo 54: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Dokunma Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri..... 430
Tablo 55: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Sıcak Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri..... 431
Tablo 56: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Soğuk Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri..... 431
Tablo 57: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Serin Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri..... 432
Tablo 58: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Ağrı-Acı Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri..... 433
Tablo 59: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Titreşim Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri..... 433
Tablo 60: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Gıdıklanma Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri..... 434
Tablo 61: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Kaşınma Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri..... 434
Tablo 62: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Kinestetik Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri..... 435
Tablo 63: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Sabit Pozisyon Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri..... 435
Tablo 64: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde İç Alem Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri..... 436
Tablo 65: Duyu Eylemleri ve Duyu Eylemlerinin Toplam Sayıları..... 449

ŞEMALAR

Şema 1: Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi 76
Şema 2: Gör- eyleminin alternatif profili 77
Şema 3: Durumun dört çeşidi 77
Şema 4: Başarmanın üç çeşidi 78
Şema 5: İşlerin iki çeşidi 79
Şema 6: Sınırlandırılmış ikili süreçler 79
Şema 7: Kılınışsal tipin sınırlı durumu 80
Şema 8: Türkiye Türkçesinde Görme Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası 401
Şema 9: Türkmen Türkçesinde Görme Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası 402
Şema 10: Türkiye Türkçesinde İşitme Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası 403
Şema 11: Türkmen Türkçesinde İşitme Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası 404
Şema 12: Türkiye Türkçesinde Tat Alma Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası 405
Şema 13: Türkmen Türkçesinde Tat Alma Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası 405
Şema 14: Türkmen Türkçesinde Tuzlu Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası 406
Şema 15: Türkiye Türkçesinde Lezzetli Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası 407
Şema 16: Türkmen Türkçesinde Lezzetli Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası 407
Şema 17: Türkiye Türkçesinde Koku Alma Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası 408
Şema 18: Türkmen Türkçesinde Koku Alma Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası ... 409
Şema 19: Türkiye Türkçesinde Dokunma Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası 410
Şema 20: Türkmen Türkçesinde Dokunma Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası 411
Şema 21: Türkiye Türkçesinde Sıcaklık Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası 412
Şema 22: Türkmen Türkçesinde Sıcaklık Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası 413
Şema 23: Türkiye Türkçesinde Soğuk Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası 414
Şema 24: Türkmen Türkçesinde Soğukluk Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası 414
Şema 25: Türkiye Türkçesinde Serinlik Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası 415
Şema 26: Türkmen Türkçesinde Serinlik Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası 416
Şema 27: Türkiye Türkçesinde Ağrı-Acı Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası..... 417
Şema 28: Türkmen Türkçesinde Ağrı-Acı Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası..... 417
Şema 29: Türkiye Türkçesinde Titreşim Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası..... 418
Şema 30: Türkmen Türkçesinde Titreşim Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası..... 419
Şema 31: Türkiye Türkçesinde Gıdıklanma Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası 419
Şema 32: Türkmen Türkçesinde Gıdıklanma Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası ... 420
Şema 33: Türkiye Türkçesinde Kaşınma Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası 421
Şema 34: Türkmen Türkçesinde Kaşınma Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası..... 421
Şema 35: Türkiye Türkçesinde Kinestetik Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası..... 422

Şema 36: Türkiye Türkçesinde Sabit Pozisyon Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası 422
Şema 37:Türkmen Türkçesinde Sabit Pozisyon Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası 423
Şema 38: Türkiye Türkçesinde İç Alem Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası 424
Şema 39: Türkmen Türkçesinde İç Alem Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası 425

KISALTMALAR

-	: veya
bk.	: bakınız
kon. d.	: konuşma dilinde
mec. a.	: mecaz anlam
Ör.	: Örneğin
TDDS	: Türkmen Diliniñ Düşündürişli Sözlüğü
TS	: Türkçe Sözlük
TUD	: Türkçe Ulusal Derlemi
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
vs.	: ve saire

ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ

ä:	ȧ
ı:	i
j:	c
ň:	ñ
y:	ı
ý:	*y*
w:	v

ÖN SÖZ

Toplum olarak sağlıklı bir iletişim gerçektirebilmek için öncelikle bireylerin birbirlerini anlamaları gerekmektedir. İletişimi sağlayan en önemli unsurlardan biri dildir. Dili anlamak insanı anlamaktır. Dili anlamak ve anlamdırmak içinse öncelikle nesnelerin algılanması ve o nesnelerin dil dünyasındaki karşılıklarının belirlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda algılamanın birinci aşamasını oluşturan duyular, dili anlamada ve anlamlandırmada önemli bir yere sahiptir.

Bu çalışmada sağlıklı bir iletişimin gerçekleşmesinde önemli bir basamak olan duyular ve duyuların dildeki yansıması olan duyu eylemleri hem Türkiye Türkçesinde hem de Türkmen Türkçesinde tespit edilmeye çalışılmıştır. Karşılaştırma sonucu elde edilen veriler tablo, şema ve grafiklerle verilmiş ve bir sonuca varılmıştır.

Yalnızca doktora eğitim sürecinde değil lisansa başladığım andan itibaren gerek fakültede gerekse fakülte dışında öncelikle fikirleri, disiplini ve bilgisiyle her zaman bana örnek olan, yüksek lisans ve doktora eğitimim boyunca verdiği emeklere ve gösterdiği fedakarlıklara karşı vefa borcumu asla ödeyemeyeceğim; bilgi, fikir ve tecrübeleriyle bana her zaman ışık tutan saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Erdoğan BOZ'a; lisans eğitimimden bu yana beni destekleyen, cesaretlendiren saygıdeğer hocam Doç. Dr. Dilek Erenoğlu ATAİZİ'ne; çalışma sürecinde bana kaynak ve bilgileriyle destek olan saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üye. Önder SEZER'e; Türkmen Türkçesine adım atmamı sağlayan ve çalışma sürecinde bana fikir ve bilgileriyle katkıda bulunan saygıdeğer hocam Doç Dr. Tuna Beşen DELİCE'ye çok minnettarım.

Lise hayatımdan bu yana kendime olan inancımı ve güvenimi kazanmamda mihenk taşı olan hocam Haldun GÜNAY'a; beni büyütüp bugünlere getiren annem Kezban BERBER ve babam Satı BERBER'e. Çalışmaya başladığım günden itibaren bana her anlamda destek olan annem Nevin DEMİRBAŞ'a ve babam Ömer Demirbaş'a; kararlarımın, düşüncelerimin her zaman arkasında olan ve beni hep destekleyen değerli eşim Çağlar DEMİRBAŞ'a ve gözlerine baktığımda enerji dolduğum canım kızım Duru'ya çok teşekkür ederim.

Merve DEMİRBAŞ

Ağustos 2020-Eskişehir

TÜRKİYE TÜRKÇESİ VE TÜRKMEN TÜRKÇESİNDE DUYU EYLEMLERİ

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN AMACI

Duyular üzeri tıbbî fizyoloji, psikoloji, felsefe, dilbilim ve eğitim bilimleri gibi pek çok alanda çalışma yapılmasına karşın Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde; algı, duyular veya duyu eylemleri ile ilgili lisansüstü düzeyde herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Yapılan çalışmalar daha çok makale veya lisansüstü tezin küçük bir bölümüyle sınırlı kalmıştır.

Araştırmanın amacı, duyu eylemleri üzerine kuramsal bir çerçeve oluşturmak, Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde duyu eylemlerini tespit etmek, ardından elde edilen verileri karşılaştırarak duyu eylemlerinin Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesindeki durumu üzerine bir değerlendirme yapmaktır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada öncelikle duyu ve algı kavramları üzerinde durulacaktır. Bu kavramlar açıklanmaya çalışırken dilbilimin yanı sıra felsefe, psikoloji ve tıbbî fizyoloji alanlarında da bu kavramların nasıl ele alındığı tespit edilerek farklı disiplinlerin duyu ve algı kavramlarına bakış açısı değerlendirilecektir. Elde edilen verilerden hareketle duyu eylemlerinin teorisi oluşturulmaya çalışılacaktır. Ardından oluşturulan teori kapsamında öncelikle Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlükte yer alan duyu eylemleri tarama yöntemi ile fişlenecektir. Aynı işlem Türkmen Diliniñ Düşündürişli Sözlüği'nde de yapılacaktır. Tespit edilen duyu eylemleri *anlamlarına göre, kılınışlarına göre ve kullanım etiketlerine* göre sınıflandırılacaktır. Elde edilen verilerden hareketle Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde yer alan duyu eylemleri karşılaştırılacak, ortak ve farklı yönlerinden hareketle değerlendirme yapılacak ve sonuç yazılacaktır.

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bugüne kadar başka dillerde ve lehçelerde tespit edilen duyu eylemlerinin Türkiye Türkçesinde ve Türkmen Türkçesinde henüz tespit edilmemiş olması, ayrıca duyu eylemleri üzerine yapılan çalışmaların oldukça kısıtlı olması, Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde duyu eylemleri teorisinin tam olarak oluşturulmamış olması; bu konuda hem Türkiye Türkçesinde hem de Türkmen Türkçesinde boşluk oluşmasına neden olmuştur. Bu açıdan oluşturulacak kuramsal çerçeveye dayanarak Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesindeki duyu eylemlerinin tespit edilip karşılaştırılması gerekmektedir.

SINIRLILIKLAR VE KAPSAM

Duyu eylemlerinin algı eylemleriyle birlikte veya algı eylemlerinin alt başlığı şeklinde verildiği görülmektedir. Bu çalışmada yalnızca duyu anlamı olan eylemlere yer verilecek, algı eylemleri çalışmaya dahil edilmeyecektir. Kimi araştırmacıların ise duygu eylemlerini de duyu eylemleri içerisinde aldığı görülmektedir. Ancak bu çalışmada duygu eylemleri, duyu eylemi olarak kabul edilmediği için yer verilmeyecektir. Çalışmada duyu anlamı olan eylemler önce Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlükten ardından Türkmen Diliniñ Düşündürişli Sözlüği'nden tespit edilecektir.

I. BÖLÜM

1. TERİM, TANIM, TASNİF

1.1. DUYU, ALGI, DUYU ORGANLARI VE TÜRLERİ

Duyu (sense) kavramı üzerine felsefe, psikoloji ve tıbbî fizyoloji gibi pek çok alanda çalışmalar yapılmıştır. Dilbilim de duyuları ele alan disiplinlerden biridir. Duyular hayatı algılamakta ve dolayısıyla anlamlandırmakta önemli bir yere sahiptir. Biz duyularımız sayesinde çevremizdeki olayları ve nesneleri algılar ve o nesneleri kullandığımız sözcüklerle tanımlarız. Duyu yardımıyla algılanan nesnelerin dildeki karşılığı sözcüklerdir. Dilin düşünmeyi etkilediği bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla duyularla birlikte başlayan *algı (perception)* ve düşünme süreci, insanlar arasındaki iletişimi de önemli ölçüde etkilemektedir. Bu bölümde algılarımızın ve düşüncelerimizin ifadesi olan *duyu eylemleri (sense verbs)* üzerinde durulacaktır. "Duyu nedir, kaç duyumuz vardır, duyu eylemleri nelerdir?" gibi soruların cevabı verilmeye çalışılacaktır.

1.1.1. DUYU KAVRAMI

Duyu kelimesi **Güncel Türkçe Sözlük**te (2019) "*a.* İnsanların ve hayvanların, dış dünyanın uyaranlarını görme, işitme, koklama, dokunma ve tatma organlarıyla algılama yeteneği, duyum, hasse" şeklinde, **Eğitim Terimleri Sözlüğü**nde (2019) "İnsan ve hayvanlarda dış dünyanın etkisini duyma yeteneği." ve **Felsefe Terimleri Sözlüğü**nde (2019) ise "Uyarımları alma yetisi. Başlıca duyular olan görme, işitme, tatma, koklama ve dokunma duyuları, duyu organları aracılığıyla alınır. Ayrıca basınç ve ısı duyuları, denge duyusu, uzay duyusu, zaman duyusu, yön duyusu gibi duyular da vardır." (www.tdk.gov.tr, 28 Ocak 2019) şeklinde tanımlanmaktadır.

Duyu kavramı çeşitli disiplinlerde farklı şekillerde tanımlanmakta ve açıklanmaktadır. Felsefe, duyuyu bilginin kaynağı olarak görmektedir. Bazı filozoflar bilginin kaynağını "akıl" olarak belirlerken, diğerleri "duyu" olarak kabul etmişlerdir. Ancak bu iki yaklaşım dışında da görüşler öne sürülmektedir. Bazı filozoflar bilginin kaynağının hem akıl hem de duyu olduğunu savunmuş, bazıları ise bütün bunların haricinde yalnızca "sezgi"yi benimsemiştir (Yıldırımer, 2013/1: 98). Görüldüğü gibi duyu bilgeye ulaşmada en önemli kaynaklardan biridir, belki de en önemlisidir. Duyu sayesinde

edilen bilgi çeşitli idrak aşamalarından geçerek metafizik boyuta kadar ulaşabilir ve bu da bilginin değerinin artmasını sağlar.

Aristoteles de bazı şeylerin akılla ayırt edildiğini, bazılarının bilgiyle, bazılarının görüşle, bazılarının da duyuyla ayırt edildiğini ifade etmektedir (2018: 45). Görüldüğü gibi yalnızca anlama ve anlamlandırmada değil anlamlandırılan şeylerin ayırt edilmesinde de duyular önemli bir konuma sahiptir.

Yıldırımer (2013/1: 114 - 115), İbni Sina'nın görüşlerinden yola çıkarak duyuyu bilgiyi edinmenin ön aşaması olarak duyu-deney ve bunu gerçekleştiren duyum algılaması olarak değerlendirir. Algılama bir yeti olarak görülmekte ve iki kısma ayrılmaktadır: "dış idrak yetileri" ve "iç idrak yetileri". [1] Bilme işleminin başlangıcını oluşturan dış algılama yetileri *görme (see), işitme (hear), koku (smell), tat alma (taste)* ve *dokunma (touch)* duyusu olarak bilinen beş duyudur. İç algılama yetileri ise *ortak duyu (common sense), hayal (image), muhayyile (fancy), vehim (fantasy)* ile *hafıza (memory)* ve *hatırlama (remember)* şeklinde beş algılama yetisi olarak belirtilmiştir. Bilme süreci öncelikle dış algılama yetileri olan *görme, işitme, koklama, tat alma* ve *dokunma* ile fiziksel nesneler arasındaki iletişimle başlar. Duyular vasıtasıyla nesneler tanınır ve elde edilen veriler iç algılama yetilerine aktarılarak süreç iç duyulara aktarılmış olur. Dış algılama yetisiyle nesnelere ait elde edilen verilerin tümü, beynin ön boşluğunda bulunan "ortak duyu"ya ulaşır. Ortak duyu hissi algılamayı sağlamaktadır. Ortak duyu dış algılamanın merkezi olarak kabul edilmektedir. Gerçekte algılayan bu yetidir. Beynin ön kısım boşluğunun sonunda yer alan "hayal" yetisi ortak duyu ile alınanları, duyular kaybolduktan sonra da muhafaza edebilen yetidir.

Russell ise konuya tamamen farklı bir şekilde bakmakta bir insanın zihni dışında kalan her şeye "dış dünya" demektedir. Bilgiyi edinmenin farklı yolları olduğunu söylemektedir. Russell'a göre bilgi *tanışıklık yoluyla* veya *betimleme yoluyla* elde edilebilir. Bir şeyi dilin yardımına başvurmadan ve hiçbir kavram kullanmadan bilebiliyorsak bu bilgi türü "doğrudan tanışıklık yoluyla" elde edilmiştir. Doğrudan tanışıklık yoluyla bilemediğimiz dış dünyanın nesnelerini ancak "dolaylı" olarak bilebiliriz ve bunun için de dil bir temel oluşturur. Buradan yola çıkarak Russell şeylerin bilgisine

[1] Yıldırımer "idrak" kelimesini tercih etmektedir. Bu çalışmada "idrak" kelimesi yerine "algı" kelimesi kullanılmaktadır.

ulaşmanın ikinci bir olgu olduğunu savunur. Buna da "betimleme yollu bilgi" der. (İnan, 2016: 59).

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için doğrudan tanışık olduğumuz şeylerin neler olduğu tespit edilmelidir. Bunun için de önce betimleme yollu bilginin ne olduğu iyi anlaşılmalıdır çünkü dış dünyanın nesneleri hakkında betimleme yollu bilgi elde etmek için öncelikle bazı şeylerle tanışık olmamız gerekmektedir. Doğrudan tanışıklık yoluyla bilebildiğimiz şeyler sayesinde önce bir dil elde ediniriz sonra da o dili kullanarak dış dünyanın bilgisine ulaşabiliriz. Burada bir masa örneğinden bahsedilmektedir. Gözlerimizi açıp baktığımızda masa ile doğrudan tanışıklık kuramamaktayız. O halde algı yoluyla nelerle doğrudan tanışık hale gelebiliriz? Russell'ın bu soruya yanıtı şöyledir: Algı yoluyla dış dünyanın nesnelerinin kendileriyle değil, o nesnelerin zihnimizde bıraktığı "izler" ile doğrudan tanışık hale gelebiliriz. Russell bu izlere *duyu verileri* (sense data) adını vermektedir. Önümde duran bir masayı algılarken doğrudan masayı değil, masanın zihnimde oluşturduğu (renk ve şekil gibi) duyu verilerini algılamaktayım. Bu duyu verilerinin hepsi birer tikeldir (tümel değildir). Yani masanın sarı renkte olduğunu kavrarken doğrudan tanışık olduğum şey masanın renginin zihnimde bıraktığı o "sarılık duyumu"dur. Bu bir tikeldir ve bir iki dakika içinde yok olur. Bir başkası aynı masaya bakıp rengini algıladığında doğrudan tanışık olacağı tikel sarı rengi duyumu bir diğerinin algıladığından farklı olacaktır. Kısaca İnan (2016), duyu verilerini Russell'ın görüşlerinden hareketle bu anlamda tamamen öznel olan ve çok kısa sürede varlıklarını kaybeden tikeller olarak tanımlamaktadır. Duyular vasıtasıyla elde edilen tikeller sayesinde nesnenin tanımını yani tümelini algılayarak temel bir bilgiye ulaşmaktayız. Masa hakkında bilgi sahibi olabilmemiz için öncelikle masayı tanımlamamız gerekmektedir. Bu da elde edilen duyu verilerinin nedenini sorgulamakla ve buradan hareketle bir çıkarıma varmakla gerçekleşebilmektedir. Yani kendi zihnimiz içinde yer eden duyu verilerine işaret ederek "bu duyu verilerine neden olan şey" gibi bir betimleme sayesinde masayı dolaylı olarak bilmemiz olanaklı hale gelmektedir. Dış dünyadaki nesnelere ait bilgileri ancak bu şekilde elde edebilmekteyiz. Elbette bu bilgiye erişmede yalnızca duyu verileri yeterli değildir. Duyu verileri özneldir. Sadece benim zihnimde oluşan ve masaya bakmayı bıraktığımda bir iki dakika içinde yok olacak öznel deneyim olarak görülmektedir. Bu öznel duyu verilerinden yola çıkarak bir bütüne ulaşabilmekteyiz. Duyu verileri her insan için farklı olan öznel şeyler iken, tümeller hepimiz için ortak olan ve birbirimizin kavradığı şeylerdir diyebilmekteyiz (İnan, 2016: 59 - 62).

"*Ortak duyu (common sense)* anlayışı felsefede sıkça tartışılan konulardan biridir. Ortak duyu **Büyük Türkçe Sözlük**te (www.tdk.gov.tr., 28 Ocak 2019)

> "1. (Aristoteles ve skolastik felsefede) Çeşitli duyu organlarının verilerini birleştiren, başka bir deyişle, aynı nesneden duyuların her biri ile alınan türlü duyumları düzenleştirerek o nesneyi tek ve aynı nesne olarak algılanır kılan yeti. 2. a. Belli bir çevrede edinilmiş ve herkesçe kabul edilebilir diye düşünülen kanıların toplamı, b. (Özellikle İskoçya Okulunda) Bilgi ve ahlakın kaynağı olarak sağlam insan anlığı, bk. İskoçya Okulu"

şeklinde tanımlanmaktadır.

Aristoteles (2018: 167), özel duyulardan ve ortak duyulardan bahsetmektedir. Aristoteles, bu iki kavramın *duyumlar (sensories*[2]*)* başlığı altında değerlendirmektedir. Kaya (2014/18: 95) da bu görüşten hareketle, her bir özel duyuya ait duyumlar olduğunu ve birden çok duyunun ortak konusu olan ortak duyumlar bulunduğunu ifade etmektedir. Kaya, Aristoteles'in görüşlerini şu şekilde aktarmaktadır: Birinciler her bir duyu organının özel konusu olan ve başka duyular tarafından kavranamayan özel niteliklerdir. Aristoteles beş özel ve farklı duyu organının özel konusu olan beş özel farklı duyum olduğu ve daha fazlasının olmadığı görüşündedir. Bu duyular tahmin edileceği üzere *görme, işitme, koklama, tatma* ve *dokunma*; onların konuları olan duyumlar ise *renk, ses, koku* vb. Ancak Aristoteles bu farklı ve özel duyumların dışında birden çok ve farklı duyu organının veya duyumun konusu olan "ortak" duyumların ve bunların algısını edinen bir "ortak duyu"nun da var olduğunu kabul eder. Bu ortak duyumlar ise *hareket, dinginlik, sayı, biçim, büyüklük* ve *birliktir*. Nitekim Aristoteles, harekete özgü özel bir duyunun olmasının imkansız olduğunu ifade etmektedir; yoksa durumun bizim tadılır olanı gözle duyumsamamız gibi olacağını; oysa tadılır olanı gözle duyumsamamızın nedeninin, o tatla o görüntüyü çakıştıkları sırada tanımış olmamızdan kaynaklandığını yalnızca ikisine ilişkin duyumuzun çakışması olduğunu ifade etmektedir. Yoksa onları (yani ortak duyuları) hiçbir zaman duyumsayamayacağımızı belirtmektedir. Aristoteles'e göre, duyular başka duyuların özel duyularını bağımsız[3] olarak duyumsamaktadır. Özel duyulurlar olarak değil, tek bir şey üzerinde farklı duyumlar aynı anda gerçekleştiğinde onları tek bir duyum olarak duyumsamaktayız. Örneğin safranın hem acı hem sarı olduğunu duyumsarız; çünkü bu iki niteliği tek bir şeyin taşıdığını söyleyecek *ortak duyu*dan başka bir duyu yoktur; *ortak duyu*nun yanılması da bundan kaynaklanmaktadır. Sarıyı gördüğü zaman safran

[2] Bu çalışmada duyusal kavramı yerine duyum kavramı tercih edilmiştir.
[3] Eserin çevirisinde ilineksel kavramı kullanılmıştır

zannetmektedir. O halde akla neden birden fazla duyumuz olduğu sorusu gelebilir. Aristoteles (2018: 167), bu sorunun cevabını; "Hareket, büyüklük, sayı gibi *özel duyulur*ları takip eden *ortak duyu*lurların dikkatimizden kaçmaması için." şeklinde vermektedir. Çünkü eğer yalnızca görme duyumuz olsaydı ve yalnızca beyazı görüyor olsaydık bunlar dikkatimizden daha çok kaçarlardı; ne de olsa renkle büyüklük aynı anda birbirini takip ettiği için hepsi bize aynı gelirdi. Oysa ortak duyular başka duyularda da bulunduğundan, bu durum ortak duyulardan her birinin öbür duyulardan farklılığını belli ediyor. Duyuların kendi özel konuları olan duyumlar hakkında yanılsamasının imkansız olmasına karşılık, ortak duyumlarda yanılgı mümkün olduğu ifade etmektedir. Görme duyusuna sert görünen bir şeyin dokunulduğunda yumuşak olduğunu kavramak söz konusu olabilir. Eserde ortak duyunun üç işlevi olduğunu belirtilmektedir. Bunlar; *duyumsamak, duyuların ve özel duyumların çeşitliliği arasında duyunun veya algılayan zihnin birliğini tesis etmek* veya *duyana duyumun bilincini sağlamak*tır. Aristoteles, duyumun bilincinin herhangi bir özel duyuda bulunmadığını belirtir. Ortak duyu sayesinde örneğin göz hem görür hem de gördüğünün bilincine sahip olur.

Yukarıda belirtildiği gibi felsefe, duyuyu bilginin kaynağı olarak görmektedir. Bu nedenle dünyayı algılamamızda ve anlamlandırmamızda duyu önemli bir yere sahiptir. Felsefeciler duyuyu bilginin kaynağı olarak görürken özel duyulardan ve ortak duyulardan bahsetmektedir. Bir nesne algılanırken özel duyular vasıtasıyla önce onun şekil, büyüklük, renk gibi tikelleri algılanır ve zihinsel sürecin ardından bir tümele varılır. Ardından ortak duyu sayesinde elde edilen veriler birleştirilerek nesne tek ve aynı olarak algılanır.

Felsefe'nin yanı sıra psikoloji de duyuyu ele alan disiplinlerden biridir. Platnik (2000: 93); gözlerimizin, kulaklarımızın, burnumuzun, derimizin ve dilimizin çevremizden otomotik olarak bilgi toplayan karmaşık, minyatür, canlı duyu organları olduğu söylemekte ve duyuları anlamamıza yardımcı olacak üç tanımdan bahsetmektedir:

i. İletim: Duyu organlarının fiziksel enerjiyi işlemek üzere beyne göndermek için sinir akımına dönüşen elektrik sinyallerine çevirmesidir.
ii. Uyum Sağlama: Duyu organlarının sürekli bir uyarım seviyesine karşı tepkisinin azalmasıdır.
iii. Duyular Algılara Karşı: Duyular, duyu organlarından gelen elektrik sinyallerinin beyin tarafından işlenmesinden sonra meydana gelen nispeten anlamsız bilgi parçacılarıdır. (Platnik, 2000, s. 93)

Bu tanımlardan hareketle algılamanın gerçekleşebilmesi için duyu organlarının büyük bir önem taşıdığı görülmektedir. Algılamanın ilk safhasını oluşturan duyu organları öncelikle fiziksel enerjiyi sinir akımına dönüştüren elektrik sinyallerine çeviriyor. Beyne gelen bu sinyaller öncelikle anlamsız bilgi parçaları iken ardından beyinde anlamlı hale geliyor.

Psikoloji'de genel kanı on duyu olduğu şeklindedir. Morgan (2011: 222) Eski Yunan'dan beri insanlara beş duyuya sahip oldukları öğretildiğini ancak gerçekte insanların on duyusunun olduğunu söylemektedir. Morgan'a göre insanlar beş duyu hakkında konuştuklarında *görme, işitme, tat, koku* ve *dokunma* duyusu olarak adlandırılan bir *deri* duyusunu kastederler. Ancak deri duyusu bir değil dört tanedir. Bilim adamları *dokunma, sıcak, soğuk* ve *ağrı* için dört ayrı duyum, kanal saptamışlardır. Bunlara ek olarak, geleneksel duyu sınıflandırmasında bulunmayan iki duyu daha vardır. Bu ikisi, *kinestetik (kinesthetic)* ve *vestibüler (vestibular)* duyular olup ikisine birden *proprioseptif (proprioceptive)* duyular denir. Kinestetik duyu organları kaslarda, kirişlerde, eklemlerde bulunur. Bu duyu organları kol ve bacakların pozisyonu ile kasların gerilimine ilişkin bilgiler verir. Vestibüler duyu dengenin sürdürülmesindeki ana duyu olup başın hareketi ve pozisyonu hakkında bilgi verir.

Platnik (2000: 93) altı önemli insan duyusu olduğunu söylemektedir.: *Görme, duyma, denge (vestibüler duyu), tat alma, koku alma* ve *dokunma.* Bunlardan *tat alma* ve *koku alma* duyusunu *kimyasal duyular* olarak değerlendirmektedir. Altı duyuyu ve bunların alıcı organlarını şu şekilde vermektedir.

i. Göz: Görmek
ii. Kulak: Duymak
iii. Vestibüler Sistem: Denge
iv. Kimyasal Duyular
v. Dokunma

Tıbbî fizyoloji duyu konusunu ele alan diğer bir disiplindir. Fizyolojide duyu kelimesi *his, hassa* anlamında kullanılmaktadır. Fizyolojiye göre duyu aygıtı son organının uyarılması sonucu o organda hasıl olan özel bir olaydır ve algılayıcı faaliyetin tümünü anlatır. Duyum ise "Duyunun merkezi sinir sisteminde hasıl ettiği izlenim, algı, ihsas manasına gelen duyum daha fazla açıklanamayan ruhsal element, duyma eylemi, duyma yeteneğidir. Çeşitli ses tonlarının, biçimlerin, renklerin her biri birer duyumdur. Nesne ve

uzay özelliğine ait izlenimler duyumları oluştururlar.” şeklinde tanımlanmaktadır (Tanalp, 1975: 5).

1.1.2. ALGI KAVRAMI

Algı terimi, Türkçede de Batı dillerinde olduğu gibi almak eylem kökünden türetilmiştir. Hint Avrupa dil grubunda almak anlamına gelen “cap” eylemi, Batı dillerinde türetilerek “perception” terimi elde edilmiştir. İlk olarak Latinceye “capore” olarak yerleşmiştir. Algı psikolojinin konusudur ancak çevre algısıyla ilgili olarak fizik, biyoloji, fizyoloji, sinir bilimleri, felsefe, estetik ve dilbiliminin de konusu olmuştur, bundan dolayı bilim algıyla başlamakta ve algıya dayanmaktadır. (Türkdil, 2013: 9).

Algı terimi **Güncel Türkçe Sözlük**te “(I) *a. ruh b.* Bir şeye dikkati yönelterek o şeyin bilincine varma, idrak” şeklinde, **Felsefe Terimleri Sözlüğü**nde;

> “Bir şeye dikkati yönelterek, duyular yoluyla o şeyin bilincine varma. Bir nesne duyular aracılığıyla algılanır, ancak algı duyum izlenimlerden daha fazla bir şeydir, bilinçli bir farkına varmadır, duyumları bilince ileten bir olaydır. Algıda: a. algı olayı, b. algı içeriği, c. algı nesnesi ayırt edilir. Algılar şu iki türe ayrılabilir: 1. Dış algı: Dış dünyadaki nesnelere yönelen, onlarla ilişkili olan algı. 2. İç algı: İç dünyanın gerçeklerine (ruhsal durumlar, ruhsal edimler, ruhsal içerikler) yönelen ve onlarla ilgili olan algı.”

şeklinde, **Fizik Terimleri Sözlüğü**nde “Dış dünyanın duyusal etkilemelerinin bilinçte uyardığı izlenimler; söz konusu etkilemeler akım mıknatıssal dalgalar ve ses dalgaları aracılığıyla olur.” şeklinde, **Ruhbilim Terimleri Sözlüğü**nde “Bir olay ya da bir nesnenin varlığı üzerine duyumlar yoluyla edinilen yalın bilinç durumu.” şeklinde, **Toplumbilim Terimleri Sözlüğü**nde “Nesnel dünyanın başta görme organı olmak üzere insanın duyu örgenlerini etkilemesi ve böylece nesnelerin bilinçte yansıması.” şeklinde ve **Yöntembilim Terimleri Sözlüğü**nde “Olay, nesne ve durumlar karşısında duyumlar aracılığıyla kazanılan ilk bilinçlilik.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Cüceloğlu’na göre (2006: 98 – 119) algı “Duyu verilerini örgütleyip yorumlayarak çevremizdeki nesne ve olaylara anlam verme sürecine verilen addır. Duyu, alıcı hücrelerin dış çevredeki fiziksel enerjileri yakalayarak sinirsel enerjiye çevirmesiyle oluşur. Bu sinirsel enerji beyinde işlenir ve işlemin sonucunda bir algısal ürün ortaya çıkar. Bu işleme *algılama (perceiving)* ve ortaya çıkan ürüne de *algı (perception)* adı verilir.” şeklinde tanımlamaktadır. Cüceloğlu algıyı duyudan ayırır. Algılama anında beyin, bireyin içinde

bulunduğu durumdan beklentilerini, geçmiş yaşantılarını, diğer duyu organlarından gelen başka duyular toplumsal ve kültürel etkenleri hesaba katar. Gelen duyuları seçme, bazılarını ihmal etme, bazılarını kuvvetlendirme, arada olan boşlukları doldurma ve beklentilere göre anlam verme bu aşamada yapılır.

Algılamanın ilk aşamasını duyular oluşturmaktadır. Dolayısıyla algılamanın gerçekleşmesi algılanan nesnenin duyumsanmasına bağlıdır.

Köseoğlu'nun (2004: 40) Lang'dan aktardıklarına göre;

i. Algılama çok modellidir.
ii. Algılama pasif değil, aktif bir süreçtir.
iii. Algılama, algılanan ve davranışı algılayan şeklinde ayrılarak açıklanamaz.
iv. Algılama, uyarana verilen şartlı cevaplar yoluyla açıklanamaz.
v. İnsan-çevre ilişkisi dinamiktir.
vi. Bir gözlemcinin sahip olduğu çevre imajı şimdiki motiflere ve tutumlara bağlı olduğu kadar geçmiş deneyimlere de bağlıdır.
vii. Geçmiş deneyimler, kişinin gereksinimlerine bağlı olarak şimdiki duyumlara yansıtılır.
viii. Algılamalar, beklenti ve kişilerle yönlenir.

saptamaları bulunmaktadır.

Şahin (2012: 358), algıyı bir süreç olarak görmekte ve birbirinden bağımsız şekilde *görme, duyma, koklama, tatma* gibi değişik duyu organlarından gelen duyu verilerinin algı süreci aracılığıyla anlamlı bir bütüne dönüştüğünü ifade etmektedir. Şahin'e göre duyu organlarına çarpan *hafiflik, sıcaklık, hızlılık* gibi uyaran özellikleri, farklı duyu verileri ortaya çıkartır ve duyum seviyesinde nörofizyolojik enerji haline girer. Bu noktadan itibaren ise algı süreci başlar. Türkdil (2013: 11), algılama sürecini genel itibarıyla *algılayan (perceiver)* ve *algılanan (perceived)* olmak üzere iki unsurdan oluştuğunu ve algılayan algıları duyu organları ile anlamlı hale dönüştürebildiği ifade etmektedir. Şahin (2012: 358)'e göre algılanan dünya ile alıcının arasındaki bağlantı duyu organlarımızın yardımıyla gerçekleşmektedir. Algılamanın ilk evresi ise duyumdur. Duyum beş duyumuzla anlamlandırmaya çalıştığımız *uyarıcılardır (stimulant).* Uyarıcıların, nesnelerin zihne yansıması ve izlenim yaratmasıdır. Zihnimiz duyum ve algıların anlamlarını aramaya çalışır. Bu evre algıdır yani anlamlandırmadır. *Algılama (perceiving)*, öğrenmenin ve bütün zihin faaliyetlerinin esas işlemidir. Bilincin kaynağıdır. Bir nesnenin yalnız rengini veya ışığını almak bir yalın duyumdur. Renkleriyle birlikte şeklini, nerede ve ne olduğunu

anlamak da algılamaktır. Bütün bunlardan elde edilen anlam algıdır. Hatırlamak, anlamak ve duygulanmak gibi psikolojik işlevler oluşur.

Duyu, algılamanın ilk aşamasını oluşturmaktadır. Algı ise Psikoloji'de aşağıdaki şekilde anlatılmaktadır.

Duyu, dışsal bir uyarıcı ile ilgili ilk farkındalığımızdır. Dışsal uyarıcılar duyu reseptörlerini (algılayıcılarını) harekete geçirir ve bunlar beyin tarafından anlamsız bilgi parçacıklarına dönüştürülen elektrik sinyallerini üretir (Platnik, 2000: 124).

Görsel 1: Duyuların Anlamsız Bilgi Parçacıkları Oluşu (Platnik, 2000: 124)

Platnik (2000: 124), algının beynimizin binlerce ayrı ve anlamsız duyuyu birleştirip anlamlı bir desen veya görüntüye dönüştürdükten sonra elde ettiğimiz deneyim olduğunu söylemektedir. Algılarımız nadiren orijinal uyarıcının birebir kopyalarıdır. Algılarımız genellikle kendimize özgü deneyimlerimiz tarafından değiştirilir, çarpıtılır, renklendirilir veya bozulur. Yani algılar gerçek dünyanın kişisel yorumlarıdır.

Görsel 2: Algıların Anlamlı Desen, Görüntü ve Ses Oluşu (Platnik, 2000: 124)

İYİ KÖPEK KÖTÜ KÖPEK

Maria cumartesi günü öğleden sonra kızı Gabrielle'i kaydırakları, salıncağı, ipleri, hatta bir trambolini olan parka oynamaya götürdü. Gabrielle tramboline doğru yürürken, sahibinin yanında oturan çok güzel kahverengi bir köpek gördü. Gabrielle hayvanları çok sevdiği için köpeğe doğru koşmaya başladı. Köpeğin sahibi derin bir sohbete dalmıştı ve küçük kızın Doberman'a doğru koştuğunu fark etmedi. Gabrielle yaklaştı ve köpeğin yumuşak siyah burnunu okşamak için ellerini uzattı. Gabrieele'in ellerinin hareketi, köpeği ürküttü ve refleks olarak hırlayıp burnuna uzanan eli ısırdı. Köpek iki parmağını ısırdığında Gabrielle kanamaya başlayan elindeki acıyı hissetti. Maria koşarak gelirken köpeğin sahibi ne olduğunu görmek için döndü ve köpeği hemen geri çekti. Maria Gabrielle'i kucağına alıp sakinleştirdi ve parmaklarına baktı bir de büyük, çirkin, kahverengi köpeğe baktı ve ağlamaklı bir sesle şöyle dedi: "Bu köpekten nefret ediyorum. Kötü köpek." Kızının tepkisini gören Maria, Gabrielle'e doğum gününde yavru bir köpek hediye etme fikrinin artık o kadar iyi bir fikir olmadığını düşünmeye başladı. (Platnik, 2000, s. 121)

Platnik (2000: 125), algının beş adımda gerçekleştiğini söylemektedir. Duyu ise bu adımlardan ilkini oluşturmaktadır. Bu beş adım şu şekildedir.

1. Uyarıcı: Uyarıcılar (köpek) duyulardaki reseptörleri harekete geçiriyor.

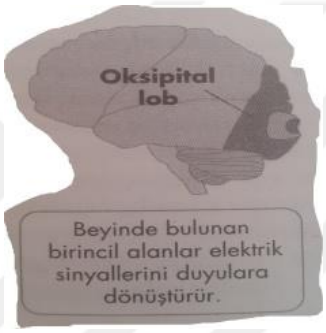
Görsel 3: Uyarıcı (Platnik, 2000: 125)

2. *Uyarlama (adaptation):* Duyular uyarıcıları elektrik sinyallerine dönüştürür.

Görsel 4: Uyarlama (Platnik, 2000: 125)

3. *Beyin (brain):* Birincil alanlar. Beyinde bulunan birincil alanlar elektrik sinyallerini duyulara dönüştürür.

Görsel 5: Beyin: Birincil Alanlar (Platnik, 2000: 125)

4. Beyin: Çağrışım alanları. Duyular anlamsız bilgi parçacıklarıdır. Çağrışın alanları duyuları algıya dönüştürür: Köpek.

Görsel 6: Beyin: Çağrışım Alanları (Platnik, 2000: 125)

5. Kişiselleştirilmiş algılar: Algılar gerçekliği yansıtmaktan çok, ön yargılarımızı, duygularımızı ve hatıralarımızı gerçeklerle beraber yansıtır.

Görsel 7: Kişiselleştirilmiş Algılar (Platnik, 2000: 125)

Morgan (2011: 242) ise algıyla ilgili şu ifadeleri kullanmaktadır:

> "Öğrenirken ve düşünürken kullandığımız duyusal bilgi dış dünyadan bize nasıl geçer? Bu bilgiyi biz duyum ve algı olmak üzere iki düzeyde işleriz. Duyum bir ışığın parlaklığı, bir ses tonunun perdesi, kahvenin sıcaklığı veya iğne battığında duyduğumuz acı gibi ilkel yaşantıları içerir. Duyumlar yaşantının hammaddeleridir; ancak yaşantı sadece bir dizi duyumdan ibaret değildir. Günlük yaşamımızda duyumlarımızı sürekli olarak yorumlama işlemine tabi tutarız. Tonlar dizisini melodi olarak, küp şeklinde büyük ve kırmızı bir cismi kırmızı bir ev olarak, soğuk ve ıslak bir duyumu ise yağmur olarak yorumlarız. Duyumları yorumlama, onları anlamlı hale getirme sürecine ise algı denir."

"Algıyı çeşitli etkenler etkiler. Bu etkenlerden birisi **dikkat**tir. ***Dikkat (notice)*** algı alanımızı bir odak ile bir sınır alana böler. **Dikkat**: *şiddet, büyüklük, kontrast* ve *tekrar* gibi etkenlere bağlı olarak kayar. Bir diğer etken ise **hazırlayıcı kurulum**dur. ***Hazırlayıcı kurulum (preparatory installation)***, bir çeşit uyarıcıya tepkide bulunma ve diğerlerine bulunmama yolunda bir hazır oluş halidir. ***Güdü (motive)*** algıyı etkileyen diğer bir unsurdur. **Güdü**, görmek istediklerimizi görme yolunda bir eğilime yol açar. ***Önceki öğrenmeler (previous learning)*** algıyı kuvvetli bir şekilde etkiler. Algıda değişiklikler, insanları normal duyum yaşantısından yoksun bırakarak da meydana getirilebilir (Morgan, 2011: 257). Duyuları algılara dönüştürme süreci de çeşitli etkenlere bağlıdır. Bu etkenler*: Uyanık, uykulu, duygusal, motive olmuş olmak veya yasal ya da yasal dışı uyuşturucuların etkisi altında olup olmamak*tır (Platnik, 2000, s. 124). *Uyarıcının büyüklüğü, uyarıcının şiddeti, parlak renkler, yüksek sesler, şiddetli acı, kuvvetli koku* hemen dikkat çekmektedir. Renkli uyarıcılar, renksiz uyarıcılardan daha kolaylıkla dikkat çekerken renkler arasında da saf renkler, karışık renklere göre daha çok dikkat çektiği görülmektedir. Tüm saf renkler

arasında ise kırmızı ve mavi, sarı ve yeşile göre daha çok dikkat çekmektedir (Cüceloğlu, 2006: 122).

Koptagel-İlal (1982:19-23) ise algıyı "Duyu organları aracılığıyla edinilen nesnelere ve olaylara ait izlenimlerin tanınmasıdır." şeklinde tanımlamakta ve **Temel** ve **Birleşik** duyular olmak üzere iki duyu tipi bulunduğunu ifade etmektedir. Temel duyular fizyolojik olarak değişik bölümlerin bir araya gelmesinden oluşmamış yalın duyular olup belli bir alıcı tarafından alınıp belli bir iletici tarafından merkeze götürülürler. Buna karşılık, edinilmesinde değişik fizyolojik sistemlerin bir arada çalışması söz konusu olan duyular ise birleşik duyulardır.

Görme, işitme, tat gibi duyular temel duyular olmakla birlikte dışarıdan gelen uyaranların uyartısı sırasında bunların sadece biri değil, diğerleriyle ilgili hücreler de uyarılır. Dokunma duyusu da böyledir. Yağlı bir maddeyi ellendiğinde, hem dokunma, hem de ısı hücreleri uyarılarak bireyde duyuyu uyarırlar (yani o sıvıyı elledığimizde hem yağlı olduğunu hem de sıcak ya da soğuk olduğunu anlarız) (Koptagel-İlal, 1982: 23).

1.1.2.1. Duyuların Alınma Koşulları

Koptagel-İlal (1982:24-26), duyuların alınmasında çeşitli koşulların olması gerektiğini söylemekte ve bunları dört maddede toplamaktadır:

i. Zaman Etkeni
ii. Yer Etkeni
iii. Zaman – Yer Bütünleşmesi
iv. Duyudan Algıya

Bu kavramları kısaca açıklamak gerekirse:

Bir duyu verisi alınırken alınmaya etki eden ilk etken zamandır. Duyuların birbirinden ayrı ayrı algılanabilmesi için veya ayırt edilebilmesi için uyaranlar arasında belli bir zaman aralığının bulunması gerekmektedir. Koptagel-İlal'e (1982: 24-26) göre "Değişik iki uyaran aynı organizmaya aynı anda ya da aralarındaki **zaman** aralığı çok kısa olarak etkide bulunduklarında, o organizmada tek bir duyu uyandırır." Ayrıca verilen uyarıcıların değişik zaman ve hızda olması gerekmektedir. Kesintili bir ses verildiğinde, sesin verilme aralığı kısaldığında, kesintili ses sürekli bir ses olarak algılanmaktadır.

Diğer etken **yer etkeni**dir. Görsel yer algısı, işitsel yer algısı, denge duyusu olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Tıpkı zaman etkeninde olduğu gibi yer etkeninde de uyaranların ayrı ayrı algılanabilmesi için aralarında belirli bir mesafe bulunması gerekmektedir. İfade edilen bu en kısa mesafeye *ayırt etme eşiği* denmektedir. Görsel yer algısı sayesinde duran bir nesne ile hareket halindeki bir nesnenin konumu belirlenebilmektedir. İşitsel yer algısı sayesinde ise işitilen nesnenin konumu, sesin geldiği yönün tespiti ile kolaylıkla belirlenebilmektedir. İşitme iki kulakta aynı anda gerçekleşse dahi ses uyaranının yoğunluğu ve uyaranın verilme zamanı arasındaki değişim sesin hangi yönden geldiğinin tespitini oldukça kolaylaştıracaktır. Yeri belirlemede yer alan diğer bir etken ise denge duyusudur. Denge duyusu da yer algısında önemli bir rol oynamaktadır.

Bir uyaranın zamansal ya da yersel ayırım özellikleri aslında normalde birbirinden kolay ayırt edilemez olup bu ancak yapay deneysel koşullar altında tespit edilebildiği söylenmektedir. Burada da **zaman - yer bütünleşmesi**nin önemi ortaya çıkmaktadır.

Algı, duyu organları tarafından alınan çok sayıda karmaşık duyular aracılığıyla dış dünyaya ait nesne ve olayların anlaşılması olduğuna göre, her algı olayı bir bilme, bir tanımadır. Algı sırasında algı süreci içinde bedende gerçekleşen olayların farkına varılmaz. Ayrıca, algı dünyası her zaman nesnel gerçekliğin tam doğru bir yansıması olmaz. Duyu aldanımları bunun en güzel örneğidir.

1.1.2.2. Algının Aşamaları

Koptagel-İlal (1982: 26), algının *alıcı süreç, simgesel süreç* ve *duyusal süreç* olmak üzere üç bölümden oluştuğunu ifade etmekte ve bu bölümleri şu şekilde tanımlamaktadır:

> i. Alıcı Süreç: Biz duyu uyaranlarıyla belli yapısal bütünlüğü olan bir alanını alırız. Yani bir elma gördüğümüz zaman bunu ilkin elma olarak algılarız. Elmanın rengini, biçimini, sapını teker teker görüp bir araya getirmeyiz.
>
> ii. Simgesel Süreç: Algıdaki her yapı alanı bir kavramla birleşiktir. bir masa üzerindeki elmayı gördüğümüzde alıcı süreçler bize belli büyüklük ve renkte olan ve yerden belli bir yükseklikte olan bir düzey üzerinde duran bir nesneyi iletir ama biz tüm bu nitelikleri teker teker algılamayıp bu niteliklerden kurulu bir bütünü algılarız.
>
> iii. Duygusal Süreç: Her algının bir de duygusal yaşantı yanı vardır. Gördüğümüz elma bizde hoş olan, hoş olmayan ya da ne hoş ne de hoş olmayan bir duygu uyandırabilir.

Cüceloğlu (2006) ise algılamanın iki önemli sürecinden bahsetmektedir. Bunlardan ilki *seçici dikkat*, diğeri de *organizasyon*dur. Dış uyancıların hepsinin farkında olarak okumaya devam edilseydi, okunulandan bir şey anlaşılamazdı. Beyne giren duyu verilerini işleyerek anlamlı bir algı oluşturma kapasitesi son derece sınırlıdır. Bu nedenle beyin, belirli değişkenlerin etkisi altında sürekli seçerek algılar. Seçme olayı, algılama olayının en belirgin özelliklerinden biridir.

Algı ve duyum kavramları zaman zaman birbirine karıştırılabilen kavramlardan. Ancak algı ve duyum arasında çeşitli farklar bulunmaktadır. Bu farkları şu şekilde sıralamak mümkündür:

i. Duyum basit bir fizyolojik olaydır. Algı ise karmaşık psikolojik bir olaydır.
ii. Duyumda uyarıcılar tek tek değerlendirilir. Algıda ise bir bütün olarak değerlendirilir.
iii. Duyum her bireyde aynı şekilde gerçekleşir. Algı ise bireyden bireye farklılık gösterir. (Türkdil, 2013: 14)

Şahin, algı ve algılamak terimleri üzerinde durmaktadır. Yazara göre algı yani anlamlandırma ise,

> "Bir nesnenin, bir olgunun veya herhangi bir uyaranın duyumundan ve algılamasından elde edilen bilgidir. Algı yorumlama ve anlamlandırma işidir. Mesela; kötü kokan bir odaya girdiğinizde odanın koktuğunu anlamak algılamak, kötü koktuğunu anlamak ise algıdır. Algı anlamlandırmadır. Zihinsel faaliyetler algılamayla başlar. Çevreden alınan bilgiler, veriler zihinde işlenir, yorumlanır, düzenlenir ve daha sonra dil yoluyla kelimelere dökülür. Algılama, insanın çevreyle ilişkisinin ve dilin işlevsel sürecinin başlatıcısıdır." (Şahin, 2012: 358)

Kamchybekova (2010, s. 2), algılamada doğal etkenlerle birlikte yapısal ve edinilmiş etkenlerin de önemli olduğunu söylemektedir. Elbette insanoğlunun geçmiş yaşantısına, kişisel deneyimlerine ve duygusal kişiliğine bağlı olarak algılama bireysel farklılıklar gösterebilmektedir. Dolayısıyla var olan bireysel farklılıklar uyarıcıların değişik kişiler tarafından farklı algılanmasına yol açmaktadır. Burada önemli olan yalnızca uyaranın niteliği değil aynı zamanda uyarıcının da belirli niteliklerde olması gerekmektedir. Eğer uyarıcı niteliksizse algılayıcıya pek fazla etki gösteremez. Bunun yanı sıra uyarıcının biyolojik olarak da belli niteliklere sahip olması gerekmektedir. İnsanoğlu önceki yaşantılarında kodlanan bilgiler doğrultusunda algılar, dolayısıyla kendisinde bulunan sosyal ve kültürel farklılıkları doğrultusunda algısında farklılıklar bulunur. Bu

noktada algıyı etkileyen bir diğer unsur ise eğitim düzeyidir. Bireyin almış olduğu eğitim onun çevreyi algılamasında önemli bir yere sahiptir.

Yaylagül (2005: 22 - 23), Booth ve Hall'ün yaklaşımlarını şu şekilde vermiştir: "Birinci algı aşamasında, konuşmacı algı işini bildirir. İkinci aşama olarak tanıma aşamasında, konuşmacı bazı kişi veya kavramları tanır. Üçüncü aşama olan anlama aşamasında, konuşmacı kavramsal çatı veya mantıklı düşünme veya muhakemeden söz eder. Birinci aşama olan ileri idrak aşamasında, konuşmacı mental işlerin farkında olduğunu tartışmaya odaklanır. Altıncı aşama olan değerlendirme aşamasında, konuşmacı durumların gerçekliğiyle ilgili davranış ve inançlardan söz eder." Kamchybekova (2010, s. 3), üç esas aşamadan söz etmektedir. Dilin mental süreçlerinin ilk aşaması algılama sürecidir. Viberg'e göre, insanın temel duyu işlevleri, nesneler ile olayları uzam ve zamanla ilgili düzenlerinin tanınması, özdeşleştirilmesi ve dış dünyanın bilişsel şeklinin ve modelinin oluşturulması için verilerin sağlanmasından ibarettir. (Viberg 2001: 1294) Dilin mental sürecin ikinci aşaması, algıların anlamlandırılması ve yorumlanmasıdır. Üçüncü aşama ise tepki veya kendini ifade etmedir. Mental sürecin ilk aşaması olan algılama ve algılamamızı sağlayan duyu eylemleridir.

1.1.3. DUYU ORGANLARI

Duyu kavramının doğru şekilde açıklanabilmesi için öncelikle duyu organlarının neler olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Duyu organları konusundaki genel kanı duyunun *görme, duyma, tatma, koklama* ve *dokunma* olmak üzere beşe ayrıldığı şeklindedir. Ancak farklı disiplinler konuyu daha derinlemesine inceleyerek duyunun beş olmadığı farklı duyuların da bulunduğu kanısındadır. Psikoloji de bu disiplinlerden biridir.

Duyu organlarıyla yapılan pek çok sınıflandırma bulunmaktadır. Konudan uzaklaşmamak adına burada bu sınıflandırmalardan yalnızca birkaçına değinilecektir. Yapılan sınıflandırmalara geçmeden önce duyulara ilişkin bilinmesi gereken bir diğer kavram olan *mutlak eşikten (absolute threshold)* bahsetmek gerekmektedir. Duyu organlarına gelen elektrik sinyallerinin algılanabilmesi için belli aralıklarda olması gerekmektir. Bu durum bizi mutlak eşik değeri kavramına götürmektedir. Duyu organlarımızın *mutlak eşik* değerleri şu şekildedir:

Görme: Karanlık bir gecede 60 km'den bir mum ışığı

İşitme: Sessiz bir ortamda 5 metreden bir kol saatinin işleyişi

Tat alma: Sekiz litrelik bir suda bir çay kaşığı şeker

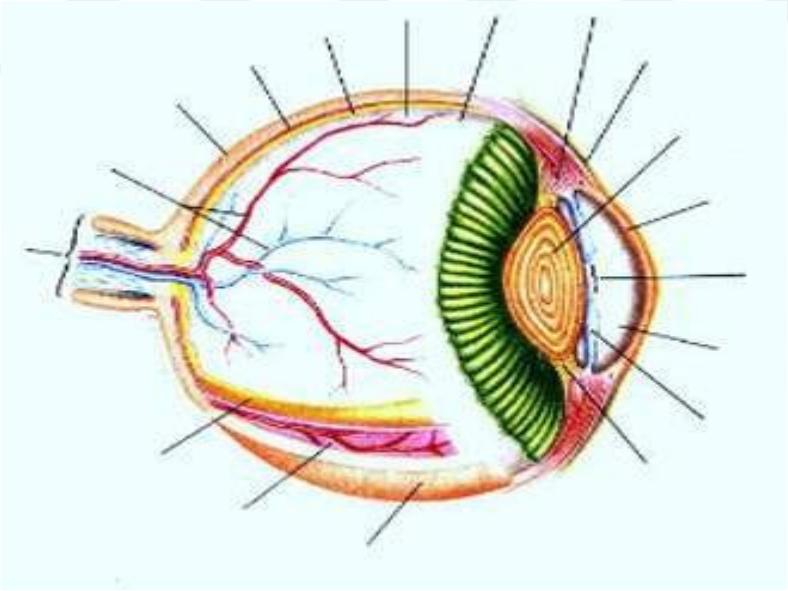
Koku alma: Altı odalı büyük bir evde bir damla esans

Dokunma: Bir santimetre yükseklikten yüzüne düşen bir sineğin kanadı

(Cüceloğlu, 2006: 100)

1.1.3.1. GÖRME DUYUSU, GÖZ

Duyuların farklı disiplinlerde farklı sınıflandırmalarda farklı başlıklar içerisinde değerlendirildiği görülmektedir. Ancak bütün sınıflandırmalar görme duyusunu temel duyu olarak kabul etmektedir. Önemli duyuların başında gelen görme duyusunun organı ise gözdür. Kimi araştırmalar görme organı olan göz olmadan da görülebileceğini söylemektedir. Gözleri olmadan karşısındaki objenin resmini yapan adam bunu kanıtlamaktadır. Ancak genelgeçer bilgilerimiz bize görmenin en önemli duyulardan biri olduğunu ve görme işinin de gözle yapıldığını söylemektedir. Burada bir duyu organı olarak gözün ne olduğunu açıklamak gerekmektedir.

Görsel 8: Göz (İnan: 2020)

Fizyologlara göre göz: "Göz yuvarlağı ile yardımcı oluşumlar olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Göz yuvarlağını meydana getiren yapılar gözün özel fonksiyonu olan görmenin sağlanmasına ve yardımcı oluşumlar ise gözün beslenmesine, korunmasına ve görme ile ilgili bazı fonksiyonların yerine getirilmesine hizmet ederler." (Platnik, 2000: 106-108)

Göz küresi üç tabakadan oluşmaktadır:

i. Dış tabaka: Gözü korumaya yarar.
ii. Orta tabaka: Damardan zengin, şekil ve durum bakımından birbirinden farklı ve birbirine bitişik üç kısımdan oluşur.
iii. İç tabaka (Tanalp, 1975: 106 - 108)

Vücudumuzda bazı duyu organlardan ikişer tane bulunmaktadır. Bunlardan birisi de gözdür. Peki gözlerden her birinin görüşü aynıdır mıdır? Bu soruya Hall (2013: 630), iki gözün birbirinden 5 cm daha uzak olması nedeniyle iki retina üzerindeki görüntünün tamamen aynı olmadığını yani, sağ gözün nesnenin sağ tarafının biraz daha fazlasını ve sol gözün sol tarafın biraz daha fazlasını gördüğünü ve nesne yaklaştıkça bu farklılığın arttığı cevabını vermektedir. Bu yüzden, iki göz birbiriyle tamamen birleşse dahi, iki görsel resmin tüm karşılık gelen noktalarının aynı anda uyumlu hale getirilmeleri yine de mümkün değildir.

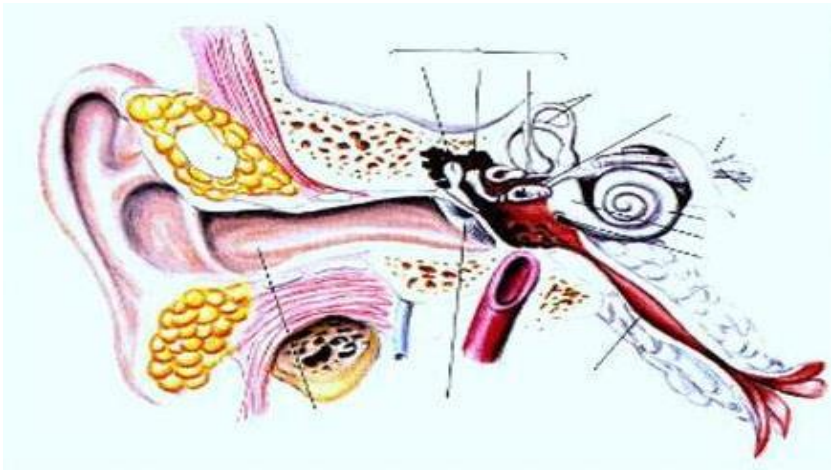
Görme organı olan gözün fonksiyonlarını Tanalp (1975:153-154), şu şekilde vermektedir:

> "Göz nesneyi deri duyularınınkinin tersine olarak değisi olmadan doğrudan doğruya duyumlar ve eksantrik projeksiyonla uzaya lokalize eder. Uzaydaki nesneleri gözümüzün bu yeteneği yardımıyla tanıyabiliyoruz. Gözümüzün önemli yeteneklerinden birisi de derinliği idrak edebilmemizdeki rolüdür; nesnelerin boyutlu görülmeleri bu yetenekle mümkün olur. Dengemizin sağlanmasında da gözümüzün önemli payı vardır. Gözün esas fonksiyonu, uzak ve yakındaki nesnelerin net görülmelerini sağlamaktır. Objelerin net görülebilmesi görüntülerinin retinanın hayal düzlemi üzerinde oluşmasına bağlıdır."

Görüldüğü gibi gözün görme dışında *derinliği algılama, dengenin sağlaması* gibi pek çok işlevi bulunmaktadır. Yani görme organı olan göz günlük hayatımızda bize yardımcı olacak pek çok bilgiyi vermektedir. Örneğin, derinlik algısı bireylerin bebeklik dönemlerinden itibaren var olan bir algıdır ve bizim yüksek bir yerden düşmemizi önlemekte bize yardımcı olmaktadır.

1.1.3.2. İŞİTME DUYUSU, KULAK

Gözden sonra en önemli duyu organı kulaktır. Kulak sayesinde belirli bir frekansta olan sesler işitilebilmektedir. Fizyologlara göre işitme, hemen hemen görme derecesinde önemli bir duyudur. İşitme sayesinde pek çok bilgi elde edilebilmektedir:

Görsel 9: Kulak (İnan: 2020)

Bir kulağımıza ses gelen nesnenin sabit mi yoksa hareketli mi olduğunu, yaklaşık olarak bize söylemektedir. İşitme duyusunda, görme organında olduğu gibi ve deri duyularının tersine olarak, nesneyi bedenle doğrudan teması olmasına gerek duymaz. İşitme duyusunun yardımı ile gözümüzün katkısı olmaksızın nesneler az çok tanınabilmektedir. Bunun yanı sıra sesin ne taraftan geldiği işitme organı olan kulak sayesinde tespit edilebilmektedir. İşitmesi normal olan bir kimse ses dalgalarının ne taraftan geldiğini tespit etmekte güçlük çekmemektedir. Burada önemli olan sesin kulağa geliş zamanı arasındaki farktır. Örneğin, ses sağ tarafta meydana gelmiş ise iki kulak tarafından duyulmasına rağmen ses dalgaları sağ kulağa soldakinden biraz daha önce erişmektedir dolayısıyla dinleyen kimse sesin sağdan mı yoksa soldan mı geldiğini kolayca söyleyebilir. Sesin nereden geldiğini anlamaya yardım eden bir başka faktör ise sesin şiddetidir. Yukarıdaki örnekte sağ kulağa çarpan ses sol kulağa gelene göre daha yüksek olacaktır (Tanalp, 1975: 63-72).

Burada bir diğer önemli husus ise hangi seslerin algılanabildiğidir. İnsan kulağı 20 Hertz'le 20.000 Hertz arasındaki titreşimlere duyarlıdır[4] (Tanalp, 1975: 69). Bu aralığın dışında kalan sesler insan kulağı tarafından işitilememektedir. Normal kişilerde ses görüntüsüne bakılacak olursa:

[4] Hertz: Saniyede titreşim sayısıdır. Sesin şiddeti ile frekansı arasındaki ilişki işitme fizyolojisi yönünden de önemlidir.

Duyarlılık	Şiddet Desibel
İşitme eşiği	0 – 4
İşitilebilir ses	20
Fısıltı	20 – 40
Sakin sokak sesleri	40 – 50
Normal konuşma	60
Trafik gürültüsü (işlek caddede)	80
Makine gürültüsü (kapalı yerde)	110 – 120
Ağrı verici şiddette ses	120 – 140

Tablo 1: Ses Görüntüsü (Tanalp,1975:70)

Sesin üç önemli özelliği bulunmaktadır. Bunlar:

i. Yükseklik
ii. Şiddet
iii. Ton'dur. (Tanalp,1975:69)

Bu özellikler sayesinde sağlıklı bir şekilde işitme eylemi gerçekleşmektedir. Nitekim iletişimde de bu özellikler önemli bir yere sahiptir. Örneğin, bir bireyin tartışma esnasındaki ses tonuyla bir bilgiyi aktarırkenki ses tonu birbirinden farklı olacaktır ve bu da bize o kişi hakkında bilgi verecektir.

1.1.3.3. KİMYASAL DUYULAR

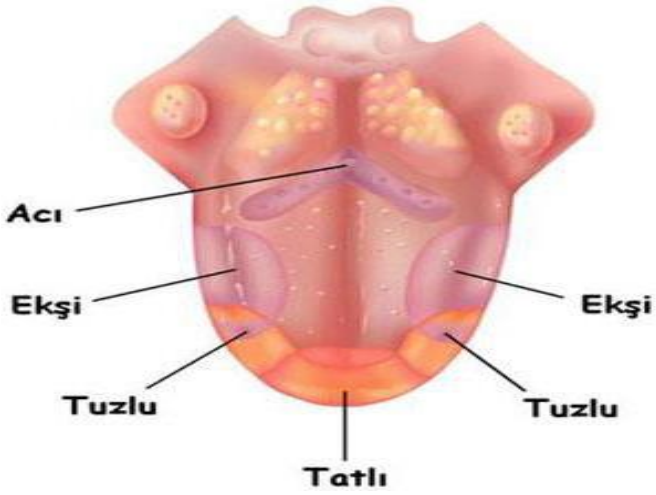
Birçok disiplin tat ve koku alma duyusunun birbiriyle ilişkili olduğunu ve dolayısıyla bu duyuların kimyasal duyular başlığı altında birlikte değerlendirilmesi gerektiği görüşünü savunmaktadır. Nitekim Tanalp (1975:89) konuya ilişkin "Maddelerin kimyasal yapılarıyla bağlantılı olarak özel reseptörleri uyarmakla meydana getirdikleri tat ve koku alma duyuları kimyasal duyulardır. Bu iki duyu birbirleriyle çok yakından ilgilidirler. Özellikle tat alma duyusunun ortaya çıkmasında sadece koku alma duyusu fonksiyona katılmakla kalmaz, ağız içi ve komşu oluşumlardaki *değ, basınç, sıcaklık, soğukluk* ve *ağrı* reseptörleri de uyarılır. Böylece tat alma duyusu çeşitli reseptif faaliyetler sonucu hasıl olur." ifadelerini kullanmaktadır. Ayrıca tat ve koku duyuları, yenilmesi zevkli ve besleyici yiyecekler ile hoşa gitmeyen hatta öldürücü olan besinler arasında

ayrım yapmamıza olanak sağlar. Bu da bireylerin hayatta kalabilmesi ve sağlıklı olabilmesi için oldukça önemlidir.

1.1.3.3.1. TAT ALMA DUYUSU, DİL

Tat duyusu temelde ağızdaki tat tomurcuklarının bir işlevidir ama herkesin kendi deneyiminde çok iyi bildiği gibi, kişinin koku duyusu tat algılamasında da güçlü bir katkıda bulunmaktadır. Ek olarak, ağızdaki dokunma duyuları tarafından saptanan besinin dokusu ve yiyecekte bulunan biber gibi ağrı sonlanmalarını uyaran maddelerin varlığı tat almayı büyük ölçüde değişikliğe uğratmaktadır. Tat duyusunu önemli kılan şey ise kişinin bu duyu sayesinde besinleri, zevkine ve çoğu kez vücudun gereksinimine göre seçmesine olanak sağlamaktır (Hall, 2013:645).

Tat alma duyusu sayesinde çeşitli tatlar algılanabilmektedir. Dilde çeşitli reseptörler bulunmaktadır ve bu reseptörler sayesinde bazı tatlar algılanabilmekte ve sınıflandırılmaktadır. Kaç tane tat reseptörü olduğu konusu ise henüz kesinlik kazanmamıştır. Tanalap (1975: 90), mevcut maddeler arasında *tatlı, tuzlu, acı* ve *ekşi* olanı kolaylıkla ayırt edilebildiğine bakılırsa en az dört tip tat reseptörü olduğunu buna *madensel tat* ile *alkali tadı* da eklenebileceğini söylemektedir. Hall (2013:645), ise farklı tat reseptörlerini uyaran özgül kimyasal maddelerin kimlikleri halen bilinmediğini yine de psikofizyolojik ve nörofizyolojik araştırmalar tat hücrelerinde en az 13 olası kimyasal reseptörü kimliklendirildiğini söylemektedir. Tadın pratik analizi için yukarıda anılan reseptör yetenekleri, temel tat duyuları adı verilen beş genel küme halinde gruplandırmaktadır. Bunlar; ekşi, tuzlu, tatlı, acı ve "lezzetli"dir.

Görsel 10: Dil (İnan: 2020)

Burada ekşi, tuzlu, tatlı ve acının yanında lezzetli adı verilen bir tat ile karşılaşılmaktadır. Bu tada *lezzetli* veya *umami* adı verilmektedir. Umami lezzetli anlamına gelen Japonca bir kelimedir. Ekşi, tuzlu, tatlı veya acıdan nitel olarak farklı, hoşa giden bir tat duyusunu temsil etmektedir. Lezzetli tadı et özütleri ve eski peynir gibi L-glutamat içeren besinlerin baskın tadı olup bazı fizyologlar bunu ayrı ve temel uyaranlarının beşincisi kabul etmektedir (Hall, 2013: 646).

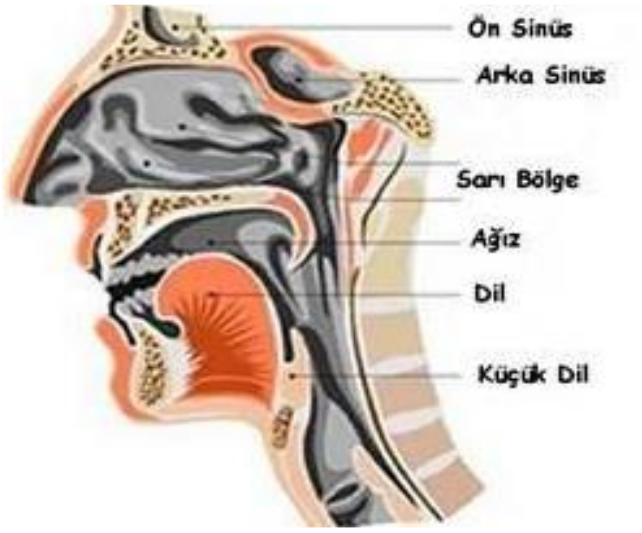
Bir diğer görüş ise insanın alabildiği çok sayıdaki farklı tatlar, aslında dört tat tipinin değişik oranlarda birleşimlerinin çeşitleri olduğu şeklindedir. Nasıl 160 renk tonu ve bunların nüanslarına ait duyumlar alınabiliyorsa, tat reseptörleri de çeşitli maddelerle değişik oranlarda uyarılmak suretiyle çok sayıda tat duyumlarının oluşumunda rol oynayabilmektedirler. Bilinen dört temel tattan çok daha fazla sayıda tat ayırt edilebildiği bilinen bir gerçektir. Bu şöyle açıklanabilir:

i. Birden fazla tat reseptörünün uyarılması
ii. Tat reseptörlerinin birbirine göre farklı oranda uyarılmış bulunması
iii. Koku, basınç, değı, soğukluk, sıcaklık ve ağrı reseptörlerinin de uyarılarak bazı karineler çıkarılmış olmasıdır (Tanalp, 1975:95).

Dilde çok sayıda tat reseptörü bulunmaktadır. Bir nesne ağza alındığında tat reseptörleri uyarılacaktır. Ancak aynı anda birden fazla tat reseptörünün uyarılması veya farklı oranlarda uyarılmış olması farklı tatların algılanmasına neden olacaktır.

1.1.3.3.2. KOKU ALMA DUYUSU, BURUN

Koku, duyularımız arasında diğer duyulara oranla en az anlaşılmış olandır. Bu durum kısmen koku duyusunun öznel bir duyu olması ve alt sınıf hayvanlarda kolaylıkla incelenmemesinden kaynaklanmaktadır. Durumu karmaşık hale getiren bir diğer sorun ise, birçok alt sınıf hayvandaki koku duyusuna oranla insanda koku duyusunun pek az gelişmiş olmasıdır (Hall, 2013: 648).

Görsel 11: Burun (İnan, 2020)

Kokuların çeşitlerine ilişkin pek çok çalışma bulunmaktadır. Ancak kaç tane koku olduğu konusunda herhangi bir birlik sağlanamamaktır. Konuya ilişkin çeşitli görüşler şu şekilde verilebilir:

Reseptörlerin on değişik kaliteyi ayırt edebildiği ileri sürülmüştür. *Alkolik, aromatik kokular, çiçek kokuları, eterik kokular, kâfır kokusu, meyve kokuları, mis kokusu, nane kokusu* ve *sedir kokusu* çeşidi kabul edildiği ve değişik sayı ve biçimde dağıldığı da görülmektedir. (Tanalp, 1975:100)

Geçmiş yıllarda, fizyologların çoğu, görme ve tadın birkaç temel duyuya indirgenebilmesi gibi çok sayıda koku duyusunun da birkaç tane fakat birbirinden kesinlikle farklı temel duyuya ayrılabileceğini düşünmüştür. Yapılan psikolojik araştırmalara dayanarak, bu duyuları sınıflandırmak için yapılan bir girişim aşağıda sunulmaktadır:

i. Kâfur
ii. Misk
iii. Çiçek
iv. Nane
v. Eter
vi. Keskin Acı
vii. Kokuşmuş

Bu listenin gerçek kokuları temsil etmediği söylenmektedir. Yakın tarihlerde, reseptör proteinlerini kodlayan genler hakkında yapılmış özgün araştırmaları da kapsayan çok sayıda ipucu, kokunun en az 100 temel biçiminin bulunduğu yönündedir. Bu durum

göz tarafında sadece 3 temel rengin ve dil tarafından sadece 4 veya 5 temel tat duyusunun algılanması ile belirgin bir zıtlık gösterir. Bazı çalışmalar, koku reseptörlerinin 1000 kadar farklı tipinin olabileceğini göstermektedir (Hall, 2013:650).

1.1.3.4. DOKUNMA VE POZİSYON DUYULARI

Dokunma ve pozisyon duyuları diğer duyulara göre oldukça karmaşıktır. Dokunma duyuları üzerine pek çok sınıflandırma yapılmıştır.

Hall (2013) dokunma duyularının[5] üç fizyolojik tipte sınıflandırılabileceğini söylemektedir.

i. Vücudun bazı dokularının mekanik olarak yer değiştirmesi ile uyarılan, dokunma ve pozisyon duyularının her ikisini de içeren mekanoreseptif somatik duyular
ii. Sıcak ve soğuğu algılayan termoreseptif duyular
iii. Dokuları haraplayan etkenlerle aktive edilen ağrı duyusu.

Dokunma duyuları dokunma, basınç, titreşim[6] ve gıdıklanma duyularını; pozisyon duyuları ise statik pozisyon ve hareketin hızını içermektedir. Dokunma, basınç ve vibrasyon sıklıkla farklı duyular olarak sınıflandırılsa da hepsi aynı tip reseptörler tarafından algılanır. Bunlar arasında üç temel fark vardır.

i. Dokunma duyusu genellikle derideki veya hemen deri altındaki dokulardaki reseptörlerin uyarılması ile oluşur
ii. Basınç duyusu genellikle derin dokuların deformasyonu ile oluşur
iii. Vibrasyon duyuları hızlı, tekrarlayan duysal sinyaller ile oluşur; ancak dokunma ve basınç için kullanılan reseptörlerin bazıları ile aynı tür reseptörler kullanılır (Hall, 2013: 571).

Burada reseptör adı verilen algılayıcılardan söz edilmektedir. Görme duyusunun organı göz, işitme duyusunun kulak, tat alma duyusunun organı dil iken dokunma duyusunu algılarken çeşitli reseptörler devreye girmektedir. Vücutta bulunan bu reseptörler dokunma reseptörleri olarak adlandırılmaktadır. Birbirinden tamamen farklı en az altı tip dokunma reseptörü bulunmaktadır ancak bunlara benzeyen daha birçok reseptör vardır. Bu reseptörler serbest sinir uçlarında (dokunma, basınç, ağrı), parmak uçlarında, herhangi bir kılın üzerinde ve derinin daha derin tabakalarında bulunur (Hall, 2013: 571 - 572).

[5] Hall burada somatik duyular terimini tercih etmektedir. Somatik kelimesi ise vücut anlamına gelmektedir.
[6] Vibrasyon

İnsan vücudu temas ettiği nesneye kolaylıkla adapte olabilmektedir. Burada adaptasyon hızlı veya yavaş olarak gerçekleşmektedir. Bu terimleri açıklamak gerekirse:

HIZLI ADAPTASYON

1. Uyaranın yüksek derecede lokalizasyonunu gerektiren dokunma duyuları

2. Şiddetin çok iyi derecelendirilerek iletilmesini gerektiren dokunma duyuları

3. Titreşim duyuları gibi fazik duyular

4. Deri yüzeyindeki hareketi haber veren duyular

5. Eklemlerden gelen pozisyon duyuları

6. Basınç şiddetinin hassas derecelerini değerlendirmekle ilgili basınç duyuları

(Hall, 2013: 573)

YAVAŞ ADAPTASYON

1. Ağrı

2. Soğuk ve sıcak duyularının her ikisini de içerek termal duyular

3. Vücut yüzeyindeki kaba lokalizasyonu mümkün kılan kaba dokunma ve basınç duyuları

4. Gıdıklanma ve kaşınma duyuları

5. Cinsel duyular

(Hall, 2013:573)

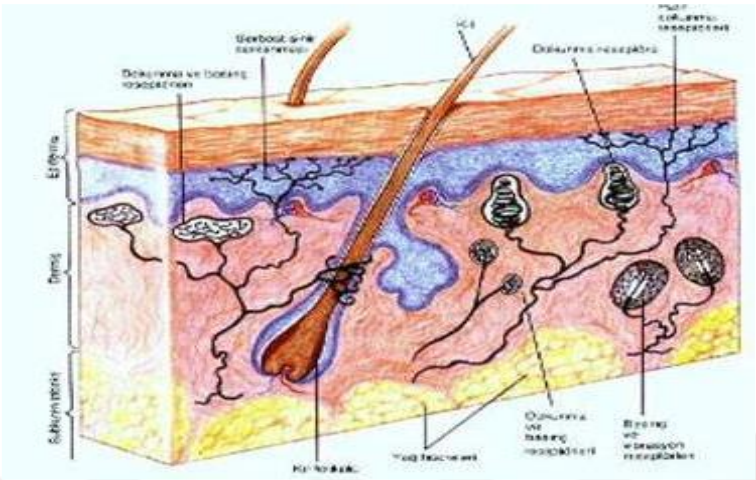
Burada daha çok vücudun iç durumu hakkında bilgi veren duyularda hızlı adaptasyon, dışarıdan gelen etkileşimler neticesinde oluşan duyularda ise yavaş adaptasyon gerçekleştiği söylenebilir.

1.1.3.4.1. DOKUNMA DUYULARI

Dokunma duyusunun kendi içerisinde bölümleri bulunmaktadır. *Değ-basınç, sıcaklık, ağrı* bunlardan birkaçıdır. Dokunma duyusunun alıcı organı olarak deri kabul edilmektedir.

Tanalp (1975: 29) deriyi "Bedeni örten deri elastiki nitelikteki bağ dokusundan zengin olması nedeniyle mekanik etkilere direnç gösteren bir organdır. Deri birbirine sıkıca

bağlı iki kattan oluşmuştur; dışta "üst deri"[7] katı ve onun altında "alt deri"[8] katı bulunmaktadır." şeklinde tanımlamaktadır.

Görsel 12: Serbest Sinir Uçları (İnan: 2020)

> "Deri vücutla etkileşim halinde olan nesneleri çeşitli reseptörler aracılığıyla algılamaktadır. Derinin inceden inceye araştırılmasında *değ*i – *basınç, sıcaklık, soğukluk* ve *ağrı* duyularıyla yükümlü çapları farklı, değişik sayıda ve bütün deride dağılmış yapılar bulunduğu tespit edilmiştir. Bunlara derinin muhtelif kesimlerinde farklı adette bulunan deri reseptörleri adı verilmektedir. Deri reseptörlerinden her biri belirli bir duyu için özeldir. Herhangi bir reseptörün kuvvetlice uyarılmasıyla her türlü deri duyusu meydana getirilemez." (Tanalp, 1975: 30).

Dokunma duyusu *değ*i *basınç duyusu, ısı duyuları, ağrı duyusu, kaşınma* ve *gıdıklanma* duyusu olmak üzere çeşitli sınıflara ayrılmaktadır.

1.1.3.4.1.1. DEĞİ – BASINÇ DUYUSU

Değ-basınç duyusu dokunma duyularından biridir. Değ ve basınç arasındaki fark ile basınç duyusunun ne olduğu hususu Tanalp (1975: 35) tarafından şu şekilde verilmiştir:

> "Deriye dokunulduğunda hasıl olan ve kıllı deri kesimlerinde daha belirgin olup değ duyusundan farklı nitelikte bulunan duyu basınç duyusudur. Deri yüzeyinin bütününe basınç yapıldığında basınç duyusu meydana gelmez. Örneğin atmosferin derimizin her santimetre karesine bir kilogramlık basınç yapmasına rağmen basınç duyumu meydana gelmez. Öte yandan su altında her 10 metre derinlik bir atmosfer basınç artışına sebep olduğu halde basınç duyusu husulünde rol oynamadığı gibi, iç basıncı kontrol altında olmayan bir uçakla yükseklere çıkıldığında da basıncın azalmasından ileri gelme, herhangi bir intiba alınmaz."

[7] epidermis
[8] dermis

Ayrıca genişçe bir deri alanına uzun süre basınç yapılırsa artık basınç duyumu alınmadığı, deride birbirine çok yakın iki nokta aynı anda uyarılırsa tek uyaran alındığı, birbirinden daha uzak noktaların uyarılmasında ise durumun bundan farklı olduğu ifade edilmektedir. Deri yüzeyinde farklı iki nokta simültane olarak aynı şiddette basınç yapılarak test edilirse kişi iki ayrı noktaya temas edildiğini söyleyecektir (Tanalp, 1975: 36).

1.1.3.4.1.2. ISI DUYULARI

Isı duyuları termal reseptör adı verilen reseptörler tarafından algılanmaktadır. Sıcaklık ve soğukluğun sınırı ile ile ilgili kesin bilgiler yer almamaktadır. Tanalp (1975: 38 - 39), termodinamikte sıcaklık ile soğukluğun sınırı belirlenmediğini ifade etmektedir. Aslında sıcaklık ve soğukluk kişiden kişiye değişmektedir ve ısının organizmalar ile fizyolojik bir başlangıç noktası, daha doğrusu bir sınırı vardır. İnsan için bu sınır 20^0C olarak belirtilmiştir. Bu sınırın üstündeki ısı değerleri sıcaklık ve altındakiler soğukluk duyusunu uyandırdığı söylenmektedir. Isısı 20^0C olan bir odadaki bütün eşyalar aynı ısıda hissedilmez. Bunun sebebi her nesnenin ısı geçirgenliğinin aynı olmamasıdır. Örneğin ısı konfor sınırında soyunulduğu zaman soğukluk duyumu alınmadığı halde 20^0C deki banyoya girilirse üşünür. Bundan başka mesela sağ elimi 10^0C li sol elimizi 40^0C suya sokup bir süre sonra her iki elimizi 25^0C lik suya daldırırsak sağ elimiz sıcaklık, sol elimiz ise soğukluk hisseder. Termal derecelenme en az üç tip duysal reseptör ile ayırt edilebilmektedir: *soğuk reseptörleri, sıcaklık reseptörleri* ve *ağrı reseptörleri*. Burada ağrı reseptörlerinin özel bir yeri bulunmaktadır. Nitekim ağrı reseptörleri sadece aşırı derecede sıcak ve soğuk ile uyarılır. Bu nedenle bu reseptörler, soğuk ve sıcak reseptörleri ile birlikte "dondurucu soğuk" ve "yakıcı sıcak" duyularından da sorumludur. Ayrıca aşırı soğuk ve sıcağın her ikisinin de ağrılı olduğu ve niçin bu iki duyunun şiddetli olması halinde dondurucu soğuk ve yakıcı sıcağın hemen hemen aynı hissi oluşturduğu kolayca anlaşılabilir. Çünkü dondurucu soğukta ve yakıcı sıcakta araya ağrı reseptörleri girmekte ve artık sıcaklık, soğuktan ziyade ağrı algılanmaktadır (Hall, 2013: 592).

Isı duyusunun termal reseptörler tarafından uyarıldığını söylemiştik. Termal reseptörler tarafından ise *soğuk, serin, farksız, ılık* ve *sıcak* duyuları tespit edilmektedir (Hall, 2013: 592).

1.1.3.4.1.3. AĞRI DUYUSU

Tanalp (1975: 39), Fizyolog von Frey tarafından yapılan araştırmalarla başlı başına bir duyu olduğu ortaya konan ağrı duyusu deride ve iç organlarda bulunan serbest sinir uçlarının uyarılmasıyla meydana geldiğini belirtmektedir. Ancak bedendeki bütün doku ve organlarda ağrıya duyarlı serbest sinir uçları bulunmamaktadır Ağrı koruyucu bir mekanizmadır. Ağrı herhangi bir doku hasarında ortaya çıkmakta ve kişiyi ağrılı uyaranı ortadan kaldırmak için tepki vermeye zorlamaktadır. Ağrı iki büyük grupta sınıflandırılmaktadır: *hızlı ağrı* ve *yavaş ağrı*. Hızlı ağrı 0,1 saniye sonra hissedilirken, yavaş ağrı ancak 1 saniye veya daha sonra başlamakta, hatta dakikalar boyunca artarak devam etmektedir. Hızlı ağrı aynı zamanda *keskin ağrı, batıcı ağrı, akut ağrı* ve *elektrik ağrısı* gibi pek çok farklı isimle de tanımlanabilmektedir. Bu tip ağrı, deriye bir iğne batırıldığında, deri bir bıçakla kesildiğinde veya akut yanıklarda hissedilir. Derin bir elektrik şokuna maruz kalınması halinde de bu ağrı duyulur. Vücudun pek çok derin dokusunda hızlı, keskin ağrı hissedilmez. Yavaş ağrı da yavaş yanıcı ağrı, sızı, zonklama, bulantılı ağrı ve kronik ağrı gibi pek çok isimle tanımlanmaktadır. Bu ağrı genellikle doku yıkımı ile birliktedir. Uzun süreli ve dayanılmaz bir hale dönüşebilir. Hem deride hem de birçok derin dokuda ve organda ortaya çıkabilir (Hall, 2013: 583).

Ağrı, acı duyusunun elbette bir eşiği bulunmaktadır. Ağrı eşiği ile ilgili özdeş koşullarda ve sürede sabit olduğu; uyarılan yüzeyin genişliğine bağlı olmadığı söylenebilir. Ayrıca çeşitli faktörler ağrı eşiğine etki etmektedir: *korku, cesarette artış, telkin* gibi etkenlerin ağrı eşiğini yükselttiği görülmektedir (Tanalp, 1975: 41).

Ağrı reseptörleriyle ile ilgili bilinen diğer bir bilgi ise ağrı reseptörlerinin diğerlerinden farklı olarak adapte olmadığıdır. Vücutta pek çok diğer duyu reseptörlerinin tersine, ağrı reseptörleri çok az adapte olurlar veya hiç olmazlar. Hatta bazen, bilhassa yavaş, sızılı ve bulantılı ağrılarda ağrı liflerinin uyarılması, uyaran devam ettiği sürece giderek artar (Hall, 2013: 583). Ağrı reseptörlerinin adapte olmaması vücutta herhangi bir hasar meydana gelmemesi açısından oldukça önemlidir.

1.1.3.4.1.4. KAŞINMA VE GIDIKLANMA DUYUSU

Herkes tarafından bilinen duyuların dışında kaşıntı ve gıdıklanma da birer duyu olarak kabul edilmektedir. Kaşıntı, bedende yaygın olan bir kimyasal duyunun belirtisi olarak kabul edilmektedir. Her ne kadar kaşıntı ile ağrı arasında fonksiyonel tam bir ilişki

olduğu söylense de kaşıntı eşiği ağrınınkinden düşük olduğu bilinmektedir (Tanalp, 1975: 44).

Tartışmalara rağmen kaşıntı ve ağrı duyularının birbirinden kesin ayrı birer duyu olduğunu ortaya koyan deney sonuçları bulunmaktadır. Kaşıntı ve ağrının farkları şu şekilde sıralanmaktadır:

i. Ağrı meydana getirmeden kaşıntı hasıl etmenin mümkün olabileceği gibi Arthur Shelly (1959); kaşıntısız ağrı meydana getirmenin de mümkün olacağını göstermiştir
ii. Süperfisiyel ağrı hareketi frenlar halbuki kaşıntı kaşınmaya davet eder
iii. Sıcaklığın azı (40 – 41^0C da su) kaşıntı, fakat fazlası yanma ağrısı hasıl eder
iv. Morfin ağrı azaltır ama kaşıntı yapabilir
v. Derinin yüzeysel kesiminde meydana çıkmasına rağmen deri ağrıları derinin daha derin katları ile ilişkilidir (Tanalp, 1975: 45).

1.1.3.5. POZİSYON (DURUŞ) DUYULARI

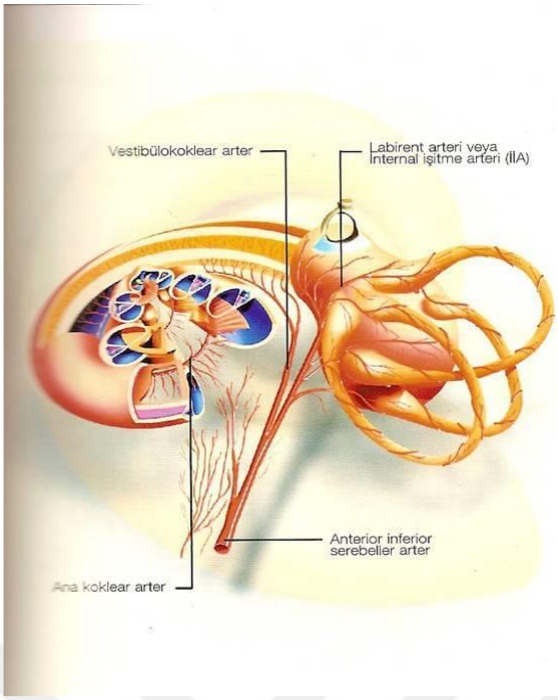
Pozisyon duyuları sıklıkla propriyaseptif duyular olarak da isimlendirilir. Bunlar iki alt gruba ayrılabilirler.

i. Statik pozisyon duyusu
ii. Hareket hızı duyusu (Hall, 2013: 580).

Bu duyular bize vücudun durumu hakkında bilgi vermektedir. Vücudun oturur pozisyonda olup olmadığı veya hareket halinde olduğu bilgisini bize veren duyu pozisyon duyusudur.

1.1.3.6. DENGE DUYUSU

Tanalp (1975: 53), denge duyusunu vestibüler aygıt tarafından kontrol edilen bir duyu olarak tanımlamaktadır. Bu kontrolde görme dahil diğer mekanizmalarla organlardan gelen propriyoseptif sinyallerin rolü bulunmaktadır. Vestibüler aygıttan, gözlerden ve propriyoseptörlerden kalkan çeşitli sinyaller merkezî sinir sistemini bedenin pozisyonundan, ağırlıktan ve diğer kuvvetlerin etkisinden haberdar etmektedir.

Görsel 13: Vestibüler Aygıt (İnan: 2020)

Tanalp (1975: 55), denge duyusuyla ilgili şu bilgileri vermektedir:

> "Bedenin hareket ettirilmiş olmasından çok hareketin hızındaki değişiklikler bizde duyum ve duygu hasıl ederler. Aynı hızda sürdürülen doğru ve sirküler hareket halinde, dinginlikte imiş gibi hareket intibaı alınmaz. Örneğin, içinde bulunduğumuz tren hareket ettiği zaman trenin hareketini ve hareket yönünü duyumlarız, fakat değişmeyen bir hıza eriştikten sonra hareketin farkına varmayız. Ancak, eğer dikkat edersek üzerinde seyrettiğimiz arazinin ters yönde hareket ettiği intibaını alırız. Taşıt hızını ani olarak azaltır ve durursa hareketin aksi yönde meydana geldiğini sanırız. Bu tür intibalar sirküler harekette de aynıdır. "

1.1.4. DUYU TÜRLERİ

Duyular çeşitli bilim dallarında çeşitli sınıflara ayrılmaktadır. Duyuları sınıflandırmak ve bir tasnif oluşturmak ise oldukça güçtür. Nitekim yapılacak olan tasnifte *duyu aygıtının morfolojisi, uyaranın cinsi, kaynağı, beliren duyunun kalitesi* ve nihayet *duyu aygıtının özel fonksiyonu* gibi hususlar göz önüne alınmalıdır. Ancak bütün bunları içine alan bir sınıflama henüz yapılamamıştır (Tanalp, 1975: 24).

1.1.4.1. Duyu Organlarından Hareketle Yapılan Duyu Türleri Sınıflandırmaları

Tanalp (1975: 24), duyuları sınıflamadaki zorluğu ortaya koyan uygun örneklerden birisinin de *denge duyusu* olduğunu söylemektedir. Nitekim bu duyu deri, labirent kas,

tendon ve eklemlerle retinadaki reseptörlerin faaliyetleriyle sağlanır. Denge duyusuna katılan organların yapı ve fonksiyon bakımından çeşitli oluşları yanında etkili uyaranların cinsi, kaynağı ve her bir organın diğerlerine göre uyarılabilmesi de değişiktir. Böyle bir duyunun hangi kategoriye sokulacağını kestirmek zordur.

Duyular Fizyoloji'de birkaç şekilde sınıflandırılmıştır. Bu tasnifler şu şekildedir:

Nörololağa göre sınıflandırma:

i. Özel duyular: görme, işitme, tatma ve koku alma duyuları
ii. Yüzeysel duyular: değı – basınç, soğukluk, sıcaklık ve ağrı duyuları
iii. Derin duyular: durum – denge, derin ağrı, derin basınç duyuları
iv. İç organ duyuları: iç organ ağrı duyusu ve organik duyuları (Tanalp, 1975: 24).

Görüldüğü gibi nörologlar duyuları; özel duyular, yüzeysel duyular, derin duyular ve iç organ duyuları olmak üzere 4 gruba ayırmıştır. Burada görme, işitme, tat ve koku alma gibi temel duyuların özel duyular başlığı altında değerlendirildiği görülmektedir. Burada bahsedilen duyuların her birine ait özel duyu organı bulunduğuna dikkat çekmek gerekmektedir. Yüzeysel duyular adı verilen duyuların ise vücudun yüzeyine temas ile oluşan duyular olduğu göze çarpmaktadır. Derin duyular ve iç organ duyularının ise daha çok vücudun durumuyla ilgili bilgi verdiği görülmektedir.

Sherrington'un tasnifi

i. Proprioseptif duyular: Propriyoseptörlerin hasıl ettiği ve organizmanın durum – dengesiyle ilgili kas, eklem, tendon ve labirent duyuları
ii. Eksteroseptif duyular: Eksteroseptörlerin meydana getirdikleri ve yakın çevredeki değişiklikleri bildiren deri duyuları
iii. Enteroseptif duyular: Enteroseptörlerin ait olan ve iç alemdeki değişikliklerle ilgili duyular.
iv. Teleseptif duyular: Teleseptörlerin sağladığı uzak çevreden bilgi veren göz, kulak ve koku organı faaliyetiyle ilgili duyular (Tanalp, 1975: 25).

Burada tıbbî fizyolojiye ilişkin terimlerin çokça kullanıldığı görülmektedir. Ancak Sherrington, genel olarak proprioseptif adını verdiği vücudun durum ve dengesine ilişkin bilgilerin verildiği duyuları bir sınıfta, deri duyularını bir sınıfta, yine nörologlarda olduğu gibi iç organlarda gerçekleşen duyuları bir sınıfta ve teleseptif adı verilen ancak bizim özel olarak bildiğimiz göz, kulak ve kokuyu ayrı bir sınıfta toplamıştır.

Duyular, çeşitli özel duyu organlarıyla veya reseptörlerle algılandığını daha önce söylemiştik. *Görme, işitme* gibi özel duyu adı verilen duyular için özel duyu organları varken deri duyusunda algılama reseptörlerle yapılmaktadır. Bir nesnenin algılanabilmesi için çeşitli uyaranlar olması gerekmektedir. Uyaran, uyarılabilir bir dokuya uygulandığında o dokuda uyartı hâli meydana getiren ve dokunun spesifik icraatının meydana çıkmasına sebep olan enerji biçimidir. Burada uyarandan hareketle yapılan diğer bir sınıflandırma şu şekildedir. Tanalp (1975: 13), niteliklerine göre uyaranlar başlığı altında uyaranları *ısısal, kimyasal, mekaniksel, ışınsal* ve *elektriksel* olarak ayırmaktadır ve Fizyolojide başarı ile kullanılabilen en uygun uyaran çeşidinin elektriksel olduğunu ifade edilmektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi algılama duyu organlarıyla veya reseptörlerle gerçekleşmektedir. Reseptörler duyuları algılamada büyük önem taşımaktadır. Sinir sistemine *girdi, dokunma, ses, ışık, ağrı, soğuk, sıcak* gibi çeşitli duyum uyarılarını algılayan çeşitli reseptörler vardır. Burada reseptörlerin ne olduğu ve çeşitleri kısaca açıklanmaya çalışılacaktır.

Hall (2013: 559), duysal reseptörlerin başlıca beş tipte listelendiğini ve sınıflandırıldığını söylemektedir:

i. Mekanoreseptörler: Reseptöre ya da reseptöre komşu dokulara uygulanan mekanik basınç ya da gerilmeyi algılarlar
ii. Termoreseptörler: Bazıları soğuğa bazıları da sıcağa duyarlı olarak, sıcaklıktaki değişiklikleri algılarlar
iii. Nosiseptörler (Ağrı Reseptörleri): Dokularda meydana gelen fiziksel veya kimyasal hasarı bildirirler
iv. Elektromeanyetik Reseptörler: Gözde retina üzerine düşen ışığı tanır
v. Kemoreseptörler: Ağızdaki tat, burundaki koku, artelyel kandaki oksijen düzeyini, vücut sıvılarındaki ozmolaliteyi[9], karbondioksit konsantrasyonunu ve vücut kimyasında rol oynayan öteki faktörleri bildirirler.

Görüldüğü gibi reseptörler basınç ve gerilmeyi, sıcak ve soğuğu, ağrı ve acıyı, ışığı ve vücudun durumunu algılamamızı sağlamaktadır. Bu nedenle oldukça önemli bir yere sahiptir.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi açısından Fizyoloji'de yer alan duyular, duyu organları, duyumlar ve duyguların ilişkisi aşağıda tablo şeklinde verilmektedir.

[9] yoğunluk

Duyu Organı	Duyu	Duyumlar	Duygular
Görme organı	Görme duyusu	Aydınlık, renk, biçim	Nesnenin bu özellikleri ile tanımlanması
Korti organı	İşitme duyusu	Ton, lokalizasyon, şiddet.	Seslerin, ilişkili nesnelerin tanımlanması ve lokalize edilmesi
Vestibüler organ	Denge duyusu	Absolut hareket ve denge	Durum ve hareketin bilinmesi
Koku organı	Koku alma duyusu	Lavanta, sarımsak, eter, baharat ve kokuşma kokuları	Kokuların, ilişkili nesnelerin tanımlanması
Tat organı	Tat alma duyusu	Tatlı, ekşi, tuzlu, acı, buruk tatlar	Tatların ve ilişkili nesnelerin tanımlanması
Deri	Deri duyuları	Basınç, değı, ağrı, ısı, durum relatif hareket	Deriye yapılan dış etkiyi, durumu, relatif hareketi anlama
İç organ, kas, tendon, eklem	Derin duyu	Durum, direnç, içağrı relatif hareket ve denge	Genel durum ve iç organların durumunu anlama
Yeri belirsiz	İç alem duyuları	Açlık, tokluk, susuzluk, bulantı, miksiyon dışkılama, sıkıntı	Organizmanın genel durumunu anlama

Tablo 2: Duyu organları ile ilişkili duyular, duyumlar, duygular (Tanalp, 1975: 25)

Elbette psikolojide de çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır. Morgan (2011: 225 – 239) duyuları şu şekilde sınıflandırmaktadır.

i. Görme

ii. İşitme

iii. Kimyasal Duyular

a. Tat: Acı, tatlı, ekşi, tuzlu

b. Koku

iv. Deri Duyuları

a. Dokunma

b. Soğuk

c. Sıcak

d. Ağrı

v. Kinestetik

vi. Vestibüler

Morgan, duyuları temelde altı gruba ayırmaktadır. Görme ve işitme ayrı birer başlık altında verilirken tatma ve koku almanın kimyasal duyular adı altında tek bir başlıkta toplandığı görülmektedir. Yine dokunma, soğuk, sıcak ve ağrı duyularının deri duyuları altında bir başlıkta toplanması önemli bir husustur. Kinestetik ve vestibüler adı verilen vücudun durum ve dengesine ilişkin bilgilerin verildiği duyuların ise ayrı bir başlık altında değerlendirildiği görülmektedir.

Morgan'a göre (2011: 222):

> Her duyudaki önemli öge alıcı (receptor) hücredir. Bunlara bazen yalnızca *alıcı* denir. Bu hücreler, çevredeki değişik enerji türlerine duyarlık gösterecek biçimde özelleşmişlerdir. *Görme* ve *koklama* duyularının alıcıları sinir hücreleridir, bunlar embriyo dönemi sırasında beyinde gelişmişlerdir. *Tat, işitme, vestibüler* ve *bazı deri duyuları*nın alıcıları deri hücrelerinden türemiştir. Her alıcı değişik enerji biçimine tepki gösterir. Görsel alıcılar belirli dalga boylarındaki ışığa, koku alıcıları deri sıcaklığındaki değişmelere ve işitme, dokunma, ağrı, vestibüler ve kinestetik duyu alıcıları ise belirli mekanik uyarıcılara duyarlıdır.

Cüceloğlu (2006:103), duyu türlerini *birincil* ve *ikincil duyular* olmak üzere iki gruba ayırmakta ve günlük yaşantımızda görme ve işitme organlarımızı diğer duyu organlarımızdan daha kullandığımızı ayrıca insanların kültür ve uygarlıklarını büyük ölçüde görme ve işitme organları üzerine kurduğunu ifade etmektedir. Bu gibi nedenlerden dolayı görme ve işitme organları büyük önem taşımaktadır. Ve bu organlara "birincil duyu organları" adı verilmektedir. *Görme* ve *işitme* dışındaki duyu organları daha az sıklıkla kullanıldığı için onlara "ikincil duyu organları" adı verilmektedir. İkincil duyuları ise *sıcak* ve *soğuk* duyuları, *basınç* duyularını içine alan *dokunma* duyusu, bedenimizin hangi pozisyondan bulunduğunu bildiren *pozisyon* duyusu, çevremizdeki kokuları almamıza yarayan *koku* ve yediğimiz yiyeceklerin tadını bildiren *tat duyuları* şeklinde sıralanmaktadır

BİRİNCİL DUYULAR	İKİNCİL DUYULAR
GÖRME DUYUSU	SICAK VE SOĞUK DUYULARI
İŞİTME DUYUSU	DOKUNMA DUYUSU
	POZİSYON DUYUSU
	KOKU DUYUSU
	TAT DUYUSU

Tablo 3: Cüceloğlu'nun Duyu Türleri Sınıflandırması (Cüceloğlu, 2006)

Görüldüğü gibi, burada diğer araştırmacılardan farklı bir sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflandırmada, sıcak ve soğuk duyuları dokunma duyularından farklı bir kategoride değerlendirilmiştir.

Ayrıca Cüceloğlu (2006: 102)'na göre, cildimize ve vücudumuzun iç kısımlarına yayılmış sinir hücreleri vardır ve bu hücrelerin kendilerine özgü bazı işlevleri bulunmaktadır. Duyu hücreleri adı verilen bu hücreler "görme". "işitme", "tat alma" gibi iç ve dış çevrenin durumu hakkında bize bilgi verirler. Duyu hücreleri üç tür organizasyon gösterirler;

i. Vücudun belirli bir yerinde toplanarak bir duyu organı oluştururlar; *işitme* organı ve *görme* organı buna örnektir
ii. Bazı duyu hücreleri vücudun belirli yerlerinde toplanırlar, fakat kendileri bir organ oluşturmazlar. *Tat alma* hücreleri dilde, damakta ve geniz adıyla bilinen burnun ağızla birleştiği yerde toplanmıştır. Ancak dil ve damak yalnız bir tat alma organı değildir
iii. Bazı duyu hücreleri vücudun her yerine yayılmıştır, ne bir organizasyon gösterirler ne de belirli bir yerleşme bölgeleri vardır dokunma ve ısı duyusunu alan hücreler bu türdendir

1.1.4.2. Algılamaya Dayalı Duyu Türleri Sınıflandırmaları

Felsefede duyuyu incelemek için önce duyulur olana bakmak gerektiği söylenmektedir. Aristoteles (2018:123-173), duyu organlarının ikisinin asli diğerlerinin ise bağımsız olmak üzere üç anlama geldiğini söylemektedir. Aristoteles duyuları özel duyulurlar ve ortak duyulurlar olmak üzere iki gruba ayırmaktadır. "Özel duyular", başka bir duyu tarafından duyumsanmayı kabul etmeyen ve hakkında yanılgı kabul etmeyen duyulurdur. Örneğin, görme için renk, işitme için ses ve tat almak için tat; dokunma ise birçok ayrım barındırır. Ama hiç olmazsa her duyu kendi özel duyulurlarını ayırt eder ve yanılıyorsa duyumun renk ya da ses olduğu konusunda yanılmıyordur, renkli olanın ne olduğu, nerede olduğu, sesli olanın ne olduğu ya da nerede olduğu konusunda yanılıyordur.

Aristoteles bu duyular "özel duyulurlar" adını vermektedir. "Ortak duyulurlar" ise hareket, durağanlık, sayı, şekil, büyüklük çünkü bunlar duyuların hiçbirine özel değil, bütün duyulara ortaktır. Ne de olsa bir hareket, dokunma yoluyla da görme yoluyla da duyumsanabilir. Aristoteles'e göre her duyu, duyu organı olmak sıfatıyla duyu organında bulunur, altta yatan bir duyulura yöneliktir ve onun farklarını ayırt eder; örneğin görme beyazla siyahı ayırt eder, tat alma ise tatlıyla acıyı. Öbür duyularda da durum böyledir. Beyazı, tatlıyı ve bütün öbür duyuları birbirleriyle ilişkileri içinde ayırt ettiğimize göre, arada fark olmadığını da bir şeyle duyumsuyoruzdur. Duyular söz konusu olduğuna göre bu bir duyu olmalı. Buradan da belli ki nihai duyu organı deri değil, yoksa ayırt edenin dokunarak ayırt etmesi gerekirdi tatlı olanla beyaz olanın birbirinden farklı olduğunu farklı duyu organlarıyla ayırt etmemiz de olacak iş değil; her ikisi tek bir duyu organına açık olmalı.

Dilbilimde de pek çok duyu türü sınıflandırması yapılmıştır. Konuya ilişkin sınıflandırmaları şu şekilde vermek mümkündür:

İbareetxe (1999: 42), anlamsal algı alanın beş bileşeni olduğunu söylemektedir. Bunlar: *görme, duyma, dokunma, koku* ve *tat*tır. Görmek, bakmak, duymak, dinlemek, ses, koku, dokunmak, hissetmek ve tat almak gibi eylemlerin algı ifade ettiğini söylemektedir. Bu eylemleri algılamak için ise üç farklı grupta değerlendirmek gerektiğini söylemektedir. Anlamsal rollerine göre yaptığı sınıflandırma şu şekildedir.

İlk grupta geleneksel olarak kişinin iradesinden bağımsız, duyular aracılığıyla alınan eylemler yer almaktadır ve konuya ilişkin şu örnekler verilmektedir:

(1) a. Peter kuşları gördü.

b. Peter kuşları duydu.

c. Peter ayağının altında bir taş hissetti.

d. Peter odada sigara kokusu aldı.

e. Peter yemekte sarımsak tadı aldı. (Ibarretxe-Antunano, 1999: 43)

Görüldüğü gibi bu örneklerde algılayan algılama eylemi bilinçli bir şekilde yapmaz. Kuşu görmesi de seslerini duyması da bilinçli şekilde yapılan eylemler değildir. Sözü edilen Peter burada pasif konumdadır. Dolayısıyla bu eylemler için "Pasif Algılama Eylemleri" ifadesini kullanmaktadır.

Bu sınıflandırmada yer alan ikinci grup ise "Aktif Algılama Eylemleri" adını verilen gruptur. Bu gruba

(2) a. Peter kuşlara baktı.

b. Peter kuşları dinledi.

c. Peter kumaşı hissetti. (/ne kadar yumuşak olduğunu anlamak için)

d. Peter sigarayı kokladı. (/içilip içilmediğini anlamak için)

e. Peter yemeğin tadına baktı. (/yenilip yenilmediğini anlamak için) (Ibarretxe-Antunano, 1999: 44)

örnekleri verilmektedir. Örneklerden anlaşılacağı üzere burada algılama işlemi yapılırken algılayan aktif konumdadır. *Bak-, kokla, dinle-* eylemleri bilinçli bir şekilde yapılmaktadır. Gisborne, bu iki grubu ayırt etmek için "Kasten Testi"ni önermekte ve şu örnekleri vermektedir.

(3) a. Jane kasıtlı olarak müzik dinliyordu.

b. *Jane müziği kasten duydu.

Sınıflandırmasında son grubunu "Uyarıcısı Olan Algılama Eylemleri" oluşturmaktadır. Bu bölümde

(4) a. Peter mutlu görünüyor.

b. Peter'ın sesi mutlu geliyor.

c. Kumaş yumuşak hissediliyor.

d. Peter güzel kokuyor (/sigara)

e. Yemeğin güzel tadı vardı. (/sarımsak) (Ibarretxe-Antunano, 1999: 44)

örnekleri verilmektedir.

DUYU ŞEKİLLERİ	DENEYİM	ETKİNLİK	ALGI
GÖRMEK	Görmek	Bakmak	Bakmak
DUYMAK	Duymak	Dinlemek	Ses vermek
DOKUNMAK	Hissetmek/Dokunmak	Dokunmak/Hissetmek	Hissetmek
KOKLAMAK	Koklamak	Koklamak/Kokusunu Almak	Koklamak
TATMAK	Tatmak	Tatmak	Tatmak

Tablo 4: İngilizcedeki Algı Eylemlerinin Temel Paragdigması (Ibarretxe-Antunano, 1999: 45)

Viberg, algı alanının önemli olduğunu belirtir ve bu alana özgü beş temel duyudan bahseder. Viberg'e göre bu beş duyu klasik duyular olarak kabul ettiğimiz duyulardan ibarettir. Viberg, Algı Eylemleri adlı çalışmasında duyu eylemlerini temel duyular olan *görme, işitme, dokunma, tat alma, koklama* eylemleri olarak ayırmıştır. Çalışmasında ilk önce "algı eylemlerinin temel paradigmasını" tablo halinde cümle örnekleriyle vermiştir (Türkdil, 2013: 30).

Dinamik Sistem	Temel seçim: Etkinlik	Deneyime dayalı Deneyim (durum/yeni başlayan)	Kaynak tabanlı Kosaç (durum)
Duyu yöntemi	-	-	-
Görme	Peter kuşlara baktı. Peter kuşlara bakıyordu.	Peter kuşları gördü.	Peter mutlu görünüyordu.
Duyma	Peter kuşları dinledi. Peter kuşları dinliyordu.	Peter kuşları duydu.	Peterin sesi mutlu geliyordu.
Dokunma	Peter kumaşı hissetti. Peter kumaşı hissediyordu.	Peter ayağının altında taşı hissetti.	Kumaş yumuşak hissediliyor.
Tatma	Peter yemeği tattı. Peter yemeğin tadına bakıyordu.	Peter yemekte sarımsak tadı aldı.	Yemeğin güzel tadı vardı.
Koklama	Peter sigara koktu. Peter sigara kokuyordu.	Peter odada sigara kokusunu aldı.	Peter güzel kokuyordu.

Tablo 5: Viberg'in Duyu Eylemleri Sınıflandırması (Türkdil, 2013: 31)

Konuya ilişkin diğer önemli bir çalışma Azeri dilbilimci G. Kuliev'e aittir. Kamchbekova'nın aktardığı bilgiye göre Kuliev (1998), Türk Dillerinin Eylem Semantiği

adlı eserinde Azeri, Türkmen, Türkiye Türkçesi ve Gagauz dillerinden hareketle hem karşılaştırmalı hem de tarihsel bir inceleme yapmıştır. Algılama eylemlerini, mental eylemlerin bir grubu olarak ele almış ve dört gruba ayırmıştır. Kuliev'in yapmış olduğu sınıflandırma ve verdiği örnekler şu şekildedir:

i. görsel algılama eylemleri: *gör-, bak-, seyret-*
ii. işitsel algılama eylemleri: *işit-, dinle-, kulak ver-*
iii. koku alma eylemleri: *kokla-, kok-*
iv. tat alma algılama eylemleri: *tat-, tadına bak-* (Kamchbekova, 2010: 26)

Corazzarı vd. (1996: 75) "Konuşma Yasası ve Algı Eylemleri: Genellemeler ve Karşıtlık Yönleri" adlı makalede duyu eylemlerini altı alt sınıfa ayırmışlardır. Bu altı sınıf, "hissetmek, görmek, işitmek, dinlemek, bakmak, tatmak ve koklamak" şeklinde verilmektedir.

Whitt (2009), karşılaştırmalı bir çalışma yaparak İngilizce ve Almancada yer alan duyu eylemlerini incelemiştir. Bu çalışmasında karşılaştırmalı bir yol izleyerek algı eylemlerini sınıflandırmıştır. Whitt'in yaptığı bu sınıflandırma şu şekildedir:

i. Görsel algı eylemleri
    a. Görmek
    b. Bakmak
ii. İşitme algı eylemleri
    a. İşitmek
    b. Ses çıkarmak
iii. Dokunma algı eylemleri
    a. Hissetmek
iv. Koklama algı eylemleri
v. Tatma algı eylemleri

Levin (1999: 85 - 88) de duyu eylemlerini sınıflandıran araştırmacılardan biridir. "İngilizce Eylem Sınıfları ve Değişimleri"[10] adlı çalışmasında eylemleri çeşitli gruplara ayırmakta ve örnekler vermektedir. Duyu eylemlerini ise algı eylemleri başlığı altında dört gruba ayırmaktadır. Levin'e göre algı eylemleri şu başlıklardan oluşmaktadır:

i. Görme eylemleri: *algıla-, ayırt et-, hisset-, duy-, fark et-, gör-, duy-, kokla, tat-.*

[10] English Verbs Classes and Alternations

ii. Gözlem eylemleri: *ayırt et-, gözetle-, keşfet-, incele-, dikkatle bak-, göz at-, gözden geçir-, araştır-, dikkat et-, gözlemle-, kulak misafiri ol-, algıla-, tanı-, gözet-, tadını çıkar-, tara-, iz sür-, mercek altına al-, değerlendir-, casusluk yapmak, çalış-, araştır-, izle-, şahit ol-*

iii. Gözetleme eylemleri: *kontrol et-, ağzı açık bak-, bakakal-, gözünü dik-, göz at-, dik dik bak-, yan bak-, yan gözle bak-, dinle-, bak-, göz süzerek bak-, dikizle-, dikkatle bak-, kokla-, merakla gözetle-, gözlerini kısarak bak-.*

iv. Uyarı algılama eylemleri: *hisset-, bak-, kokla-, işit-, tat.*

Levin (1999: 155) dokunma duyu eylemlerini ayrı bir başlık altında dokunma eylemleri olarak ele almıştır. Bu bölümde *okşa-, sıyır-, öp-, yala-, dürt-, okşa-, gagala-, çimdikle-, kak-, bat-, sıvazla-, gıdıkla-* eylemlerini vermektedir.

Yapılan bir diğer sınıflandırma ise Türkdil'e (2013: 217) aittir. Bu sınıflandırmada duyu eylemleri

i. Görme duyusu
ii. İşitme duyusu
iii. Koku alma duyusu
iv. Tat alma duyusu
v. Dokunma duyusu
vi. Soğuk duyusu
vii. Sıcak duyusu
viii. Ağrı (Acı) duyusu
ix. Kinestetik duyu
x. Vestibüler duyu

şeklinde verilmektedir.

Duyu Eylemi Türleri	**Örnekler**
1. Görme Duyu Eylemi	Ali evi gördü.
2. İşitme Duyu Eylemi	Ali kuş sesini işitti.
3. Tat Alma Duyu Eylemi	Ali yemeği tattı.
4. Koku Alma Duyu Eylemi	Ali çiçeği kokladı.
5. Dokunma (Basınç) Duyu Eylemi	Ali eline dokundu.
6. Isı Duyu Eylemi	Ali üşüdü.
7. Ağrı (Acı) Duyu Eylemi	Alinin kolu ağrıdı
8. Sezgi Duyu Eylemi	Ali sezdi.

Tablo 6: Türkdil'in Duyu Eylemleri Sınıflandırması (Türkdil, 2013: 36)

Koptegel-İlal (1982: 23); duyu eylemlerini mental etkinliğin gerçekleşmesi için gerekli olan girdilerin toplanması işlerini gösterir şeklinde açıklamaktadır. Dolayısıyla

idrak etme sürecinin başlatıcılarıdır. Bu çalışmada duyular *Temel Duyular* ve *Birleşik Duyular* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. *Temel duyular* fizyolojik olarak değişik bölümlerin bir araya gelmesinden oluşmamış olan yalın duyular olup, belli bir alıcı tarafından alınıp belli bir iletici tarafından merkeze götürülürler. Buna karşılık, edinilmesinde değişik fizyolojik sistemlerin bir arada çalışması söz konusu olan duyular ise *birleşik duyular*dır.

Yaylagül (2005: 24 - 25), Türk Runik harfli metinlerden elde edilen mental eylemler dört grupta incelemiştir:

i. Duyu eylemleri
ii. Duygu eylemleri
iii. Anı ve uslamlama eylemleri
iv. Açıklama eylemleri

Aslında ayrı gruplar altında verilen bu eylemler birbiriyle sıkı ilişki içinde olduklarından bunlar arasında kesin ayrım yapmak zordur. Türk Runik harfli metinlerden tespit edilen temel duyu eylemleri şunlardır: *(e)ş(i)d-* "işitmek", *tiŋla-* "dinlemek, işitmek için kulak vermek", *tuy-* "duymak, *kör-* "görmek, bakmak; tabi olmak, bağımlı olmak". Bu eylemler içinde en sık kullanılmış olan *kör-* eylemidir.

Hirik (2017: 60), duyuları *Temel Duyular* ve *Birleşik Duyular* olmak üzere iki grupta incelemektedir. Sınıflandırmada duyular *bilinçli* ve *bilinçsiz* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

i. Bilinçli temel duyu eylemleri (görme, işitme, tat alma, koku alma, dokunma)
ii. Bilinçsiz temel duyu eylemleri (görme, işitme, tat alma, koku alma, dokunma)

şeklinde verilmektedir.

Bilinçli temel duyu eylemleri, kişinin kendi isteği, iradesi ile gerçekleştirdiği duyu faaliyetlerini; *bilinçsiz temel duyu eylemleri* ise kişinin isteği olmaksızın, iradesi dışında gerçekleşen duyu faaliyetlerini ifade etmektedir. Bilinçli temel duyu eylemlerinde kişi isteyerek eylemdeki hareketi gerçekleştirip etkin konumda iken, bilinçsiz duyu eylemlerinde kişi istemeden eylemdeki hareketi gerçekleştirip edilgen konumda yer almaktadır. Örneğin, "Ali kedilere baktı." cümlesinde bakmak eylemi özne tarafından bilinçli bir şekilde gerçekleştirilmiştir. "Ali kedileri gördü." cümlesinde ise bilinçsiz bir şekilde gör- eyleminin gerçekleşmiş olduğu anlaşılabilir. Her ne kadar bak- ve gör-

eylemleri her ikisinde de yer alsa da *bilinçli* ve *bilinçsiz* olmaları bakımından birbirinden ayrılmaktadır.

Bilinçli Temel Duyu Eylemleri				
Görme: *bak-, seyret- izle-, gözet-, gözle-, gözlemle-, bakın- vb.*	**İşitme:** *dinle-, kulak ver-, kulak kabart- vb.*	**Tat Alma:** *tat-, tadına bak-, ye-, iç-, yut-, yala- vb.*	**Koku Alma:** *kokla- vb.*	**Dokunma:** *değ-, elle-, dokun- vb.*
Bilinçsiz Temel Duyu Eylemleri				
Görme: *gör-, bak- vb.*	**İşitme:** *işit-, duy-, kulağına çalın- vb*	**Tat Alma:** *(Bağlama göre) yut- vb.*	**Koku Alma:** *koku al- vb.*	**Dokunma:** *değ-, dokun- vb.*

Tablo 7: Hirik'in Duyu Eylemleri Sınıflandırması (Hirik, 2017: 60)

Hirik (2017: 72), duyu eylemlerini, seçtiği 1980 sonrası 15 Türk romanından hareketle kullanım sıklığı açısından incelemiş ve aşağıdaki tabloyu vermiştir:

Görme			**İşitme**			**Tat Alma**			**Koku Alma**			**Dokunma**		
	Sıklık	Anlam		Sıklık	Anlam		Sıklık	Anlam		Sıklık	Anlam		Sıklık	Anlam
Gör-	5969	20	Duy-	1632	6	Tat-	74	3	Kokla-	50	1			
Bak-	3997	17	İşit-	236	3	Tadına bak-	3	2	Koku al-	3	2	Değ-	139	8
İzle-	477	9	Dinle-	940	4	Ye-	1408	13	Kok-	129	3	Dokun-	289	9
Seyret-	454	5	Kulak ver-	13	1	İç-	821	4	-	-		Elle-	12	1
Bakın-	86	2	Kulak kabart-	5	1	Yut-	107	7	-	-	-	-	-	-
Gözle-	56	5	Kulağına çalın-	-	1	Yala-	40	4	-	-	-	-	-	-
Gözetle-	36	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gözlemle-	36	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Tablo 8: Hirik'in Duyu Eylemleri Sıklık Tablosu (Hirik, 2017: 72)

Bu tablodan hareketle, Türkçede duyu eylemlerinin kullanım sıklığı çoktan aza doğru şu şekilde olduğu görülmektedir:

Görme ⟶ İşitme ⟶ Tat Alma⟶ Dokunma ⟶ Koku Alma

Bu tablodan ve sıralamadan hareketle en çok kullanılan duyunun görme, daha sonra işitme daha sonra tat alma, dokunma ve en son koku alma olduğu görülmektedir. Elbette ki bütün duyular özel ve değerlidir. Ancak ihtiyaçlar kullanım sıklığını etkilemektedir. Dolayısıyla en çok ihtiyaç duyulan duyunun görme duyusu olduğu dikkat çekmektedir. Nitekim yapılan diğer araştırmalar da bunu doğrulamaktadır.

Yapılan çalışmaların yanı sıra gazete yazılarında da duyu konusuna değinilmiştir. Kaç duyu olduğu konusunun oldukça tartışmalı olduğu ve yapılan bir çalışmada 21 duyu olduğu üzerinde karar kılındığı ifade edilmektedir. Çeşitli görüşlere göre bu sayının 33'e kadar uzandığı söylenmektedir. İşitme duyusunu ele almak gerekirse bu tek bir duyu mu yoksa yüzlerce duyu mudur? Bilim insanları şimdilik, yüksek-frekans işitme yeteneği ile düşük frekans netliği arasındaki ilişki açısından, duymanın tek bir duyu olmadığını belirtmektedir. Bilim insanları duyular söz konusu olduğunda, kastettikleri duygular veya algılardır. İnsanlar yüksek varlıklar olarak ışığı ve gölgeyi görürken, nesneleri, alanları, insanları ve bunların pozisyonlarını algılar. Sesleri duyar, ancak konuşmaları ve müziği algılar. 'Kalabalık bir grup toplantı salonu düşünelim. Bir kişiyle karşılıklı konuşurken geri plandaki tüm seslere kulaklarımızı kapatabiliriz. Onları duymayız. Diyelim ki arka plandaki biri adımızı çağırsın, biz hemen bunu duyarız ve kulaklarımızı özel konuşmaya kapatarak hemen sesin geldiği yöne dikeriz. Sonuç, her zaman çevresel sesleri duyarız ancak bunları her zaman dinlemeyiz. Yani algılarımız, basit duyuların her zaman önüne geçer.'

Duyuların ihtiyaca göre olduğu ve görmeyen gözün yerini bir başka duyu aldığı ve bedenimiz veya beynimizin açığı kapatmaya çalıştığı söylenmektedir. Beyin, ihtiyacı olan bilgiyi, örneğin göz yoksa başka organlarla da toplayabilmektedir. Bilgiyi toplayan duyu organı ve bu bilginin beyne aktarılış biçimi, sanki çok da önemli değildir. Burada önemli olan ihtiyaç hissedilen bilgidir.

"Duyularımızı algıladığımız uyarıların niteliklerine göre sınıflandırdığımızda, ortaya beş değil üç duyu sınıfı çıktığı söylenmektedir. Bunlar *tat, koku* veya *kan şekeri* gibi içsel algıları uyaran **kimyasal duyular**, *dokunma* ve *duyma* ile ilgili **mekanik duyular** ve

görme ile ilgili **ışık**. Bazı hayvanlarda, biz insanlardan fazla olarak, manyetik duyu da bulunuyor. Bütün bu duyu gruplarının işleyebilmesi için, farklı duyum sistemlerine ihtiyaç var. Mesela iç kulakta ince kıl hücreleri olması veya ışık fotonlarının retinaya çarpma gereği gibi.[11]

1.1.4.3. Hiyerarşiye Dayalı Duyu Eylemleri Sınıflandırması

Kamchybekova (2010) duyu fillerinin anlamlarını çözümlemeye çalışırken Viberg'in (2001) hiyerarşi kavramı önerisinden yola çıkmış duyu eylemlerinde tespit ettiği değişik anlamsal özellikleri, hiyerarşik olarak ele almıştır. Bu hiyerarşide ele aldığı ölçütler şu şekilde verilmektedir:

i. Hareketlilik: Aktif, pasif
ii. İsteklilik: İstemli, istemsiz
iii. Süreç: Anlık, sürekli
iv. Temas: fiziksel, zihinsel
v. Sonluluk
vi. Duygusallık
vii. Kültürel değerler (Kamchbekova, 2010)

Anlamsal durumlar	**Alt türleri**		
Hareketlilik	Aktif (+)		Pasif (-)
Süreklilik	Süreli (+)		Anlık (-)
İsteklilik	İstekli (+)		İsteksiz (-)
Hedeflilik	(+)		(-)
Temaslılık	Fiziksel		Zihinsel
Sonluluk	(+)		(-)
Duygusallık	(+)		(-)
Olumsuzluk	(+)		(-)
Tanıtsallık	Kalıtımsal	Tahminsel	Öğrenimsel
Güvenilirlik	Edinimsel	Çıkarımsal	Aktarımsal

Tablo 9: Anlamsal Durumlar ve Alt Türleri (Kamchbekova, 2010: 23)

[11] http://www.hurriyet.com.tr/gundem/5-duyu-masal-oldu-yeni-gercek-33-duyumuz-var-301529 17.10.2018

Bu tabloda görüldüğü gibi duyu eylemlerini hareketlilik, *isteklilik süreç, temas, sonluluk, duygusallık, kültürel değerler* açısından değerlendirmek mümkündür. Bir eylemin istemli yapılıp yapılmadığı önemli bir unsurdur. Örneğin, *gör-* eylemi istemsiz yapılırken *bak-* eylemi istemli yapılmaktadır. Bir duyu eylemi hareket halinde veya durağan olabilir. Örneğin, *bas-* hareket bakımından aktif bir eylemken *kok-* hareket gerektirmeyen pasif bir eylemdir. Bir eylem tek bir anda gerçekleşip bitebileceği gibi belli bir süre devam da edebilmektedir. Örneğin, sesin duyulması anlık bir eylemken, *dinle-* eylemi sürekli bir eylemdir. Özellikle dokunma eylemlerinde temasın fiziksel mi yoksa zihinsel mi olduğu konusu da önemlidir. Örneğin, *dokun-* eylemi fiziksel temas ile gerçekleşirken *gör-* eylemi zihinsel temas ile gerçekleşmektedir. Bir eylemde hareketliliğinin sonladığı veya sona yaklaştığı anlamları bulunabilmektedir. Örneğin, *gözüne iliş-* eyleminin sona ermiş bir eylem olduğunu ifade edilebilmektedir. Son olarak bu sınıflandırmada duyu eylemlerinin kültürel değerler açısından da incelenebileceğidir. Bir duyu eylemi nezaketle karşılanabileceği gibi bunun aksi yönünde de bir kanı oluşabilmektedir.

Kamchbekova (2010: 27 - 28), psikolojiye göre, "**temel** ve **birleşik duyular"** olmak üzere iki duyu tipi olduğunu ifade etmektedir. Temel duyular "Fizyolojik olarak değişik bölümlerin bir araya gelmesinden oluşmamış olan yalın duyular olup, belli bir alıcı tarafından alınıp belli bir iletici tarafından merkeze götürülürler. Buna karşılık, edinilmesinde değişik fizyolojik sistemlerin bir arada çalışması söz konusu olan duyular ise, birleşik duyulardır." şeklinde açıklanmaktadır. Dolayısıyla *görmek, duymak, bakmak, koklamak* gibi eylemler temel duyu eylemleridir. *Sezmek, hissetmek-* gibi algılama eylemleri ise, birleşik duyu eylemleridir.

Sınıflandırma aşağıda verilmiştir:

1. Temel duyu eylemleri: Temel duyu eylemleri belli bir organ tarafından alınıp, belli bir iletici tarafından merkeze götürülen duyguları algılayan eylemlerdir. Gör-, duy-, dokun-, işit-, kokla- gibi çekirdek eylemleri kapsayan temel duyu eylemlerini beş alt gruba ayırmak mümkündür.

i. Görme duyu eylemleri
ii. İşitme duyu eylemleri
iii. Tat alma duyu eylemleri
iv. Koku alma duyu eylemleri
v. Dokunma duyu eylemleri

Bu tür sınıflandırmalarda sözcük veya söz dizimlerinin temel anlamları esas alınmaktadır. Çünkü sözcük veya söz dizimlerinin anlamları, anlam genişlemesine göre değişkenlik gösterebilirler.

2. Birleşik Duyu Eylemleri: Sezgiye dayalı bir algılama söz konusu olduğundan, vücut durum duyu eylemlerini birleşik duyu eylemler grubunda değerlendirmeyi uygun gördük. Birleşik duyu eylemlerini algılamanın içsellik ve dışsallık durumlarına göre, iki alt gruba ayırarak ele almamız mümkündür. Yani sezgiye dayalı olarak çevremizi algılayan eylemler (birleşik dışşal duyu eylemler) ve kendi bünyemizdeki hareketliliği algılayan vücut durum (birleşik içsel) duyu eylemleridir.

Birleşik duyu eylemlerinin birinci grubuna örnek olarak "*sez-, hisset-, fark et-* eylemlerini verebiliriz.

İkinci grup birleşik duyu eylemlerine ise *içi ezil-, cızla-, yürek burk-, yüreği serinle-, canı boğazına gel-* gibi vücut durumunu betimleyen karıncalan-, titre- gibi bünyemizdeki fiziksel hareketliliği aktaran eylemleri verebiliriz. (Kamchbekova, 2010, s. 28 - 34)

Bu çalışmada *sezmek* eylemi duyu eylemi olarak alınmamaktadır. Hissetmek eyleminin ise fiziksel olarak bir nesneyle teması anlamı duyu eylemi olarak kabul edilmekte ancak bir duyguyu hissetmek anlamı duyu eylemi olarak kabul edilmemektedir. Yani yukarıda verilmiş olan *içi ezil-, cızla-, yürek burk-, yüreği serinle-, canı boğazına gel-* örnekleri çalışmamızda duyu eylemi olarak alınmamaktadır. Nitekim, bu eylemler bir duyu sonrasında gerçekleşseler dahi birçok duyguyu ifade etmektedir. Bu da duyu algı tablosunun sonucu oluşturulan duygular kısmında incelenmelidir.

Kamchbekova'nın duyu türleri sınıflandırması aşağıdaki gibidir.

Duyular	**Alıcıları**	**Uyarıcıları**	**Çekirdek eylemleri**
Görme	Göz	Işık	Görmek
İşitme	Kulak	Ses dalgaları	Duymak
Koku alma	Burun	Buharlaşan cisimler	Koklamak
Tat alma	Ağız ve dil	Eriyen cisimler	Tat almak
Dokunma	Tüm deri yüzeyindeki sinir uçları	Mekanik maddeler	Dokunmak
Vücut durumu	Kas ve eklemler	Sinirsel hücreler	Sezmek

Tablo 10: Kamchbekova'nın Duyu Türleri Sınıflandırması (2010: 206)

1.1.5. DUYU EYLEMİ KAVRAMI

Biray (2007: 307 - 314), mental eylemleri "duyu, duygu, hafıza, algılama, idrak ve açıklama ifade eden eylemler" olarak tanımlamakta ve duyularımızla ilgili olan eylemlere örnek olarak *bak-, gör-* eylemlerini vermektedir. *İşit-, tat-, değ-* eylemlerini ise duygu anlatan eylemler sınıfına dahil etmektedir.

Erdem (2004: 942) "Türkmen Türkçesinde Mental Eylemlerin İstem'e Göre Anlam Değişmeleri" adlı bildirisinde mental eylemleri algılama, etki ve idrak olmak üzere üçe ayırmıştır. Algılama eylemleri içerisine *gör-, eşit-, duy-* gibi duyu organları vasıtasıyla gerçekleştirilen eylemleri, etki içerisine duygularla veya olayların veya durumların insanlar üzerinde bıraktıkları etkilerle ilgili olan *hala-, gork-* gibi eylemleri ve son olarak idrak içine ise *pikirlen-, pikir et-, oylan-, düşün-, bil-* gibi eylemleri dahil etmektedir.

Yaylagül (2005: 19) ise, duyu eylemlerini idrak eylemleri olarak tanımlamakta ve en fazla dört temel anlam alanı olduğunu söylemektedir; *fiziksel, sosyal, mental (duyu), söz-eylem alanı*. "Türk Runik Harfli Metinlerde Mental Fiiller" adlı makalesinde mental eylemleri dört gruba ayırmaktadır.

i. Duyu eylemleri
ii. Duygu eylemleri
iii. Anı ve uslamlama eylemleri
iv. Açıklama eylemleri

Duyu eylemleri mental sürecin algılama aşamasında ortaya çıktığı, bu algılama klasik görüşe göre beş, yapısalcı görüşe göre ise on duyudan oluşan algılayıcılar tarafından gerçekleştirilebildiği daha önce ifade edilmişti. Türkdil (2013: V), duyu eylemleri ortaya çıkarken tek başına bir duyu yeterli olabilirken bazen de birden fazla duyunun birleşimi gerekebildiğini diğer bir ifadeyle duyu eylemlerinin temel duyu eylemleri ve birleşik duyu eylemleri olmak üzere iki grupta toplanması gerektiğini ifade etmektedir. Yaylagül (2005: 20 - 23); eylemleri, "hareket" eylemleri veya fiziksel veya mental "durum" eylemleri olarak da sınıflandırmıştır. *Düşünmek, bilmek, istemek* eylemlerinin yanında *hissetmek, işitmek, görmek* gibi duyu eylemleri de mental eylemler olarak görülmüştür Bu eylemlerin duyu eylemi olup olmadığı konusu ise tartışmalı bir konudur. Kavramsal farklılık ve soyutluğa (belirsizliğe) göre hiyerarşik olarak kurulduğu ifade edilmektedir. Yaylagül'ün (2005), Hall (1987) vd.den aktardığı bilgiye göre,

"İç durum kelimelerinin şu iç oluşumun devamını göstermek için kullanıldığını ileri sürmüşlerdir.

i. Bir olayı sezgisel olarak kaydetmek
ii. Bir olayın tanıklığını belirlemek;
iii. Bir olayı olgulara dayanan bir ağ üzerine yerleştirmek;
iv. Genel kavramlar arasındaki bağlantıları anlamak;
v. Sürecin nasıl işlediğini yorumlamak ve
vi. Olayla ilgili birinin varsayımlarını belirginleştirmek.

Bu düzeylere, anılan sıraya göre, algı, tanıma, anımsama, anlama, ileri idrak ve değerlendirmek olarak bakılmıştır."

Yaylagül'ün (2005) idrak eylemleri adını verdiği duyu eylemlerini anlattığı çalışmasında elde ettiği verilerden hareketle çıkardığı sonuç: İdrak eylemleri, girdi işlevlerden (bir şeye dikkat etme ve görme gibi) ilerleyen ve ara işlevlere (anımsama gibi) ve çıktı işlevlere (karar verme ve açıklama gibi) "bilgi süreci" diye adlandırılan bir boyuta dönüştüğü şeklindedir.

Levin (1999: 185 - 188), duyu eylemlerini algılama eylemleri olarak ele almakta ve "algılama eylemleri olayların gerçek algılamasını betimler" şeklinde tanımlamaktadır. Örnek olarak

i. görmek
ii. işitmek
iii. tat almak
iv. incelemek
v. göz atmak
vi. bakmak
vii. koklamak
viii. hissetmek
ix. seslenmek

gibi eylemleri sıralamıştır.

Duyularımızı ifade ederken özel simgeler dizgesi içinde duyu eylemlerini de kullanmaktayız. Duyu eylemlerinin bilişsel alanları içermek için anlamlarını genişletme eğiliminde olduğunu bilen Viberg, duyu eylemlerinin en tipik örnekleri olarak *gör-, işit-, dokun-, tat al-, kokla-* eylemlerini" vermiştir (Şahin, 2012, s. 359). Elbette bütün duyu eylemleri kendi içerisinde özel ve önemlidir ancak Şahin'in Ömüraliyeva'dan aktardığı

bilgiye göre duyu eylemlerinin en önemli ve ilk basamağı *görmek*tir. Görülen, işitilen, duyulan, tadılan şeylerle ilgili bilgiler beyne aktarılır ve belleğe kaydedilir. Algılanan uyaranlar beyinde analiz edilir. Duyuları adlandırmanın ikinci basamağı, tanımaktır. Bu aşamada insan algılananlar üzerinde yorum yapar, karşılaştırır, çeşitli isimleri aynı veya farklı duyumlara sokarak değerlendirir, ortak noktalar ve farklılıklar belirler, hatta ortak noktada olanların da bazılarının ayırıcı özelliklerini tespit eder vs. Tanımanın en son aşaması da anlamlandırmadır. Bu süreç, sezme, fark etme, hatırlama gibi vs. zihinsel aktivitelere bağlı olarak gerçekleşen, dış dünyadaki nesnelerin, olguların anlamını, onların arasındaki ortak noktaları veya farklılıkları ortaya koyan düşünme formülüdür. (Şahin, 2012: 359)

Bilindiği üzere duyu eylemleri üzerine yapılan çalışmaların çoğunda duyu eylemleri beşe ayrılmakta ve temel duyular verilmektedir. Elbette ki duyular yalnızca beş duyu olan temel duyulardan oluşmaz. Duyular, dış dünya ve bedenle ilgili bilgilerin beyne iletildiği yollardır. Ancak vücudumuzun iç durumuyla ilgili bize bilgi veren duyular da vardır. *Açlık, susuzluk, ağrı* ve *tuvalete gitme* ihtiyacını bu duyular sayesinde hissederiz. Vücudumuzdaki alıcı türlerine göre duyuların tanımlanabileceği ifade ediliyor; yani ne kadar sensörümüz var ise o kadar da duyumuz vardır. Bu durumda herkes tarafından kabul gören ana duyuları bile farklı alt türlere ayırmak gerekmektedir. Örneğin, gözlerimiz kapalıyken sırtımıza dokundurulan bir buz parçasının yarattığı şok ile sadece bir plastik parçasının yarattığı basınç hissi arasında fark vardır. Fakat soruna bu şekilde yaklaşmak, çok sayıda alt türler yaratacağı için çok da pratik olmaz. Gelen bilgilerin fiziksel kategorilere göre üç grupta sınıflandırılması yöntemine başvurulabilir. Mekanik (dokunma, duyma ve iç algı), kimyasal (tat, koku ve iç duyular) ve ışık. Duyuları tanımlamanın bir tek yolu yok. Bazı durumlarda duyular birlikte hareket ettiği için ayırmak da anlamsız gelebilir. Örneğin restorandaki ses, yemeğin rengi vb. faktörler tadı etkileyebilir. Bu bağlantıları anlamak sinestezi (duyum ikiliği) gibi duyu anomalilerini incelemede veya bilinçle ilgili araştırmalarda önem kazanır. [12]

Kısacası duyu eylemleri, dış dünyadaki ve bünyemizdeki uyaranlara değişik duyu kanallarıyla zihnimize nakleden, bir veya birden çok sözcüklerin oluşturduğu algılama

[12] https://www.bbc.com/turkce/ozeldosyalar/2015/03/150324_vert_fut_duyular 17.10.2018

eylemleridir. Bu eylemleri, diğer sözcük türleri gibi sözcüksel anlambilim açısından değerlendirmek ve alt gruplara ayırmak mümkündür (Kamchbekova, 2010: 14).

1.2. DUYU EYLEMLERİ

Duyu eylemleri üzerine yapılmış olan çalışmalarda duyu eylemlerinin algılama *eylemleri, idrak eylemleri* veya *mental eylemleri* başlığı altında ele alındığı görülmektedir. Duyularımızı ifade ederken özel simgeler dizgesi içinde duyu eylemlerini de kullanarak, duyularımızı belirtmekteyiz. Dolayısıyla algılama beyinle ilgili olduğundan günümüze dek duyu ve duyu eylemleri dil biliminden daha çok felsefe (zihin felsefesi), psikoloji gibi bilim dallarının inceleme alanı içine girmiştir. Duyu eylemleri zihinsel sürecin bir parçası olup bir sürecin başlaması için çevredeki ve bünyemizdeki uyaranları istekli veya isteksiz olarak algılayıp zihne ulaştırarak süreci başlatan eylemlerdir (Türkdil, 2013: 27 - 28).

1.2.1. GÖRME DUYU EYLEMLERİ

Cüceloğlu (2006: 112 - 113) görme duyumuzun, birincil duyularımızdan biri olduğunu ifade etmektedir. "Gözün gördüğüne, akıl inanır" sözü, göz duyumuzun bizim bilgi edinmemizde ne kadar önemli olduğunu ifade eder. Cüceloğlu'na göre:

> Gözümüzün algılayabileceği ışık enerjisi, geniş bir elektromanyetik dalga dağılımının ufak bir bölümünü oluşturur. Örneğin; radyo, televizyon, radar ve röntgen dalgaları, yukarıda sözünü ettiğimiz elektromanyetik dalga dağılımı içinde yer almalarına rağmen, gözümüz bu dalgalan algılayacak yetenekte değildir. Elektromanyetik dalganın, aynı ses dalgasında olduğu gibi, dalga boyu, dalga tepeciği, dalga vadisi gibi özellikleri vardır. Elektromanyetik dalga boyları büyük bir çeşitlilik gösterir; görülebilen ışınların dalga boyları 380 ile 760 nanometre (nm) arasmda değişirken (lm= 1.000.000.000 nm) bazı radyo dalgalarının boyu kilometrelerce uzunlukta olabilir.

Görme duyusunun meydana gelebilmesi için önce alıcı organ olarak gözün bulunması ve kendisine gelen uyarıları alabilecek sağlamlıkta olması gereklidir. Görme organı olan gözün alıcı organı olan retinada iki değişik bölüm vardır.

i. Koniler
ii. Çubuklar (Koptagel-İlal, 1982: 19 - 22)

Görme duyusunun uyarıcısı ışık, organı ise gözdür. Gözün fizyolojik yapısına ilişkin daha önce bilgi vermiştik. Morgan (2011: 225 - 230) da Koptagel-İlal gibi gözde koni ve çubuk adı verilen bölümlerin bulunduğunu ifade etmektedir. Morgan gözün genel olarak fotoğraf makinesi gibi çalıştığını ve iki tür alıcı bulunduğunu ifade etmektedir: gece

görme için çubuklar, gündüz görme için koniler. Farklı koniler farklı dalga boyundaki ışıklara tepki gösterir, buna bağlı olarak iki tamamlayıcı renk çiftine bölünmüş dört temel renk (mavi, yeşil, sarı, kırmızı) algılanır.

Platnik (2000: 96 - 100), 5 metre boyundaki zürafayı görebilmemiz için iki ayrı işlemi gerçekleştirmesi gerektiğini ifade etmektedir. İlk olarak ışık dalgaları toplanıp gözlerimizin arkasında bulunan belli bir bölgeye odaklanır. İkinci olarak ise bu bölge ışık dalgalarını emer ve akıma çevirir. Bu işlem iletim olarak bilinir. Işığın zürafadan gözlerimize kadar kat ettiği yolculuğu yedi adımlık bir seriyle takip etmek mümkündür. .
Bu yedi adımlık seri şu şekilde sıralanabilir:

i. Ters görüntü
ii. Işık dalgaları
iii. Kornea
iv. Göz bebeği
v. İris
vi. Göz Merceği
vii. Retina

Ayrıca Platnik (2000: 96 – 100), çoğu kişi görmek eyleminin gözde değil beyinde gerçekleştiğinin farkında olmadığını ifade etmektedir. Eserinde nesnelerin aslında renklerinin olmadığını, yalnızca ışık dalgalarını yansıttığını ve bu dalgaların farklı dalga boylarında görsel sistemimizde, renk deneyimi olarak değiştiğini ifade etmektedir. Öyleyse kırmızı nedir? Kırmızı; Planik'e göre, rengin aslında belli bir dalga boyunda ortaya çıkmasıdır. Görme eyleminin gerçeklebilmesi için renklerin belli bir dalga boyunda olması gerekmektedir. Belli bir dalga boyunda olmayan renk algılanamamakta veya farklı şekilde algılanabilmektedir. Bu da renk körlüğü gibi hastalıkların meydana gelmesine yol açmaktadır.

Ayan ve Türkdil (2004), görme duyu eylemlerini yaygınlıkları nedeniyle temel görme duyu eylemlerinin yanı sıra, uzun süreli ve dikkatli bakmayı ifade eden görme duyu eylemleri, şefkat, iyi niyet ve de masumiyet bildiren görme duyu eylemleri, şiddet, korku, sinirlilik ve kötü niyet belirten görme duyu eylemleri ve takip ve gözetleme anlamı veren görme duyu eylemleri olarak sınıflandırmışlardır.

Hirik (2017, s. 67), TS'ye (2011) bakıldığında gör- eyleminin toplam 20 anlamı görüldüğünü burada yer alan 20 anlamın tamamı doğrudan görme duyu eylemi kullanılsa

da duyular ile ilgili olmayabileceğini ifade etmekte ve örnek olarak, gör- eyleminin 17. anlamı sözlükte "saymak" herhangi bir şey gibi görmek." şeklinde verildiğini fakat buradaki anlam alanı artık algı eylemleri alanını terk ettiğini ifade etmektedir. Ardından Türkçe Sözlük (2011) ele alındığında gör- 20, bak- 17, izle- 9, seyret- 5, bakın- 2, gözle- 5, gözetle- 2, gözlemle- 1 adet anlam alanına sahip olduğunu belirtmektedir.

Türkdil (2013: 36 - 216), Türkçede görme duyu eylemlerine örnek olarak *gör-*, *bak*, *izle-* verilebileceğini söylemiş ve görme duyu eylemi olarak aşağıdaki eylemleri sıralamıştır.

i. Bak- "1. Bakışı bir şey üzerine çevirmek"
ii. çivile- "2. Aynı noktaya sürekli olarak bakmak"

i. gör- "1. Göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek."
ii. göster- "1. Birini veya bir şeyi işaretle belirtmek. 2. Görülmesine sağlamak, görülmesine yol açmak."
iii. gözetle- "1. Birine veya bir şeye gizlice bakmak, dikizlemek. 2. Birinin yaptıklarını belli etmeden izlemek."
iv. izle- "1. Birinin veya bir şeyin arkasından gitmek, takip etmek. 4. Eğlenmek, görmek, öğrenmek için bakmak, seyretmek. 6. Gözlemek, incelemek."
v. seyret- "1. Bir şeyin durumunu, oluşumunu gözlemek, bakmak. 2. Bir olaya karışmadan bakmak. 3. Eğlenmek, görmek, öğrenmek vb. için bakmak, izlemek."
vi. süz- "3. Gözle inceleyerek dikkatle bakmak. 4. Göz baygın ve anlamlı bakmak."
vii. göz at- "Kısa bir süre, fazla dikkat etmeden bakıvermek."
viii. göz gezdir- "2. Bir yeri, bir şeyi çabucak incelemek."
ix. gözü ilişmek- "birdenbire veya istemeden görmek."

Şahin (2012: 366 - 378), ise görme eylemlerini "görme algılama eylemleri" başlığında şu şekilde sıralamıştır.

i. seretmek: bakmak, seyretmek
ii. bakmak: 1. bakmak 2. beslemek yetiştirmek 3. gözetlemek, göz kulak olmak
iii. garamak: 1. bakmak 1. izlemek, biriyle ilgilenmek 3. ilgili olmak, ilgilendirmek, bağlı olmak 4. bakmak, incelemek
iv. sınlamak: bakmak, gözden geçirmek, gözlemlemek
v. sın etmek: bakmak, gözlemlemek, seyretmek
vi. gözlemek: 1. aramak, araştırmak. 2. bakmak, seyretmek, izlemek
vii. göz aylamak: göz gezdirmek, göz atmak, süzmek
viii. garancalamak: bakınmak

ix. nazar salmak: göz gezdirmek, bakmak
x. göziniñ gıtağını aylamak: göz ucuyla bakmak
xi. göz aylamak: göz gezdirmek, göz atmak, süzmek
xii. görmek: 1. görmek 2. görmek, anlamak, bilincine varmak 3. saymak, farz etmek 4. birini görmek, biriyle karılaşmak

Levin'in (1999: 185 - 187) English Verbs Classes and Alterntions adlı eserinde tespit edilen görme eylemleri şunlardır:

Görme eylemleri:

i. see "görmek, bakmak"
ii. discern " fark etmek, görmek"

Gözlem eylemleri:

i. descry "çıkarmak, ayırt etmek"
ii. espy "gözüne çarpmak, gözüne ilişmek, uzaktan görmek"
iii. examine "bakmak, gözden geçirmek"
iv. eye "dikkatle bakmak, süzmek, gözlemek, gözetlemek"
v. glimpse "bir an için görmek, gözüne ilişmek, göz atmak, görür gibi olmak"
vi. investigate "incelemek, gözden geçirmek"
vii. observe "gözlemlemek, gözetlemek, dikkatle bakmak"
viii. scan "görüntülemek, göz gezdirmek, acele gözden geçirmek"
ix. scrutinize "mercek altına almak, dikkatle bakmak, iyice incelemek"
x. sight "görmek, bakıp keşfetmek, nişan almak, gözlemek"
xi. spy "casusluk etmek, gözlemek"
xii. survey "bakmak, göz gezdirmek"
xiii. view "görmek, bakmak, muayene etmek"
xiv. watch "bakmak, dikkatle bakmak, gözlemek"

Gözetleme eylemleri

i. gawk "bakakalmak, aptalca bakmak"
ii. glance "göz atmak"
iii. glare "göze batmak, dik dik bakmak"
iv. goggle "yan bakmak, şaşı bakmak"
v. leer "yan gözle bakmak, kötü niyetle bakmak"
vi. Ogle "kesmek, göz süzerek bakmak"
vii. peek "gözetlemek"
viii. peep "gizlice bakmak, gözetlemek"

ix. squint “gözlerini kısarak bakmak, yan bakmak, şaşı bakmak”

x. Stare “gözlerini dikip bakmak” (1993: 185 – 187)

Kamchbekova (2010: 29) ise görmekle ilgili duyu eylemlerini

i. görmek
ii. bakmak
iii. gözlemek
iv. seyretmek

şeklinde sıralamaktadır.

1.2.2. İŞİTME DUYU EYLEMLERİ

Cüceloğlu (2006: 108), işitmeyi birincil duyularımızdan biri olarak tanımlamaktadır. Konuştuğumuz dil, işitme duyumu üzerine kurulmuştur. Cüceloğlu; ses duyusunu, sıkışan ve gevşeyen hava moleküllerinin yarattığı ses dalgalarının kulaktaki alıcı hücreleri etkilemesiyle oluşur şeklinde açıklamaktadır.

İşitmenin uyarıcısı ses, alıcı organı ise kulaktır. Morgan. (2011: 230 - 235), işitme uyarıcısının, havadaki basınç değişmeleri olduğunu ifade etmektedir. Titreşimler orta kulak yoluyla salyangoza iletilir; buradaki hareket edici nitelikli esneme basiler zardaki kirpikli hücreleri uyarır. En saf ses sinüs dalgasıdır. 20 ila 20.000 Hz arasındaki sinüs dalgalarını işitebiliriz.

Platnik ise (2000: 100 - 103), duymak için birer uyarıcı olan ses dalgalarını farklı boylardaki dalgalara benzetmektedir. Platnik işitme duyusunu

> “Tıpkı bir gölün üstündeki dalgacıklar gibi ses dalgaları da boşlukta çeşitli yükseklik ve frekanslarda hareket ederler. Yükseklik yani sesin en altından en üstüne kadar olan mesafe genlik olarak adlandırılır. Frekans ise bir saniye içerisinde meydana gelen ses dalgalarının sayısıdır. Tıpkı gözlerimizin görmemesi gibi kulaklarımız da tek başına işitemez. Kulak gibi duyu organları sadece iletim işlemini gerçekleştirir, yani fiziksel enerjiyi sinir akımlarına dönüştürür. Sinir akımları beynimizin temporal loblarında bulunan işitsel alanlarda işlenene kadar sesi duyamaz ve gürültü, müzik veya kelime olarak algılayamayız.”

şeklinde açıklamaktadır.

İşitme duyu eylemleri: Türkçede işitme duyu eylemlerine örnek olarak *işit-*, *duy-*, *dinle-* eylemleri verilebilir. Türkdil’e (2013: 36 - 216) göre işitme duyu eylemleri:

i. dinle- “1. işitmek için kulak vermek.”
ii. duy- “1. bilgi almak, öğrenmek, haber almak. 2. işitmek, ses almak.”
iii. işit- “1. kulakla algılamak, duymak. 2. haber almak.”
iv. kulak kabart- “belli etmemeye çalışarak dinlemek”
v. kulak kesil- “büyük bir dikkatle dinlemek”
vi. kulak tut- “inlemek, işitmek istemek”
vii. kulak ver- “1. merak edip dinlemek, işitmeye çalışmak.”
viii. kulağına çalın- “başkasına söylenirken kendisi de duymuş olmak.”
ix. kulağına çarp- “duyulmak”
x. kulağı dikil- “konuşulanları dinlemek için dikkat kesilmek.”
xi. kulağına gel- “1. kulağına çalınmak. 2. duymak.”
xii. kulağına git- “duymak.”

şeklinde sıralanmaktadır.

Şahin (2012: 379 - 390) ise işitme algılama eylemlerini,

i. eşitmek: 1. işitmek 2. duymak 3. bir haberi bilmek, işitmek, duymak 3. dinlemek 4. topluluk önünde bir şeyin kesin sebebini anlamak, öğrenmek veya ortaya çıkarmak 6. onaylamak, doğrulamak
ii. diñlemek: 1. dinlemek 2. gizlice dinlemek, kulak kesilmek, kulak kabartmak 3. (göç.) bir kimsenin söylediklerini dikkate almak, söz dinlemek, söylenenlere uymak, itaat etmek
iii. duymak: 1. duymak, hissetmek 2. sezmek, önceden bilmek
iv. gulak asmak: 1. kulak asmak, kulak vermek, dikkat kesilmek, dikkatle dinlemek. 2. söyleneni yapmak, yerine getirmek.
v. gulak salmak: 1. itaat etmek, dinlemek 2. kulak vermek, dinlemek
vi. gulak kabartmak: 1. kulak asmak, önem vermek, dikkat kesilmek, dikkat etmek. 2. merak edip dinlemek, işitmeye çalışmak, işitmek istemek.
vii. gulak goymak: dinlemek
viii. diñ salmak: kulak vermek, dikkatle dinlemek
ix. doñuz diñini salmak: can kulağıyla dinlemek

şeklinde sıralamaktadır.

Hirik (2017: 68), ise işitmek ile ilgili eylemlerin gerçekleşme sürelerinin birbirinden farklılık gösterdiğini ifade etmektedir. Örneğin, *işit-*, *duy-* tek başına kısa süreli hareketleri bildirmektedir. Fakat *dinle-, kulak ver-* gibi eylemler yapılarında ise hareketin gerçekleşmesi biraz daha uzun süreli olmaktadır. Bu durum eylemlerin bilinçli-bilinçsiz gerçekleşmesine de neden olmaktadır. “Sırtımda bir ağrı duydum.” şeklindeki cümlede *duy-* eylemi *hisset-* eylemi ile anlam alanı olarak örtüşmektedir, dolayısı ile bu tür

durumlarda eylem duyu eylemi olmaktan çıkmış ve idrak eylemi haline gelmiştir. Hirik, Türkçe Sözlük (2011)'te işit- 3, duy- 6, dinle- 4, kulak ver- 1, kulak kabart- 1 anlam alanlarına sahip olduğunu ifade etmektedir.

1.2.3. KİMYASAL DUYULARI İFADE EDEN EYLEMLER

Morgan'a göre (2011: 235 – 237) tat ve koku çoğunlukla kimyasal duyular olarak sınıflandırılır çünkü bunların uyarıcıları kimyasal maddelerdir. Tat duyumundaki kimyasal uyarıcılar, dil ve ağız yüzeyine temas eden sıvıların içindedir. Koku duyumunda ise burundaki alıcı hücrelerin soğurabileceği gazların içindedir.

Platnik (2000: 106 – 107) de tat ve koku duyularını kimyasal duyular içerisinde ele almakta ve bu iki duyunun birbiriyle ilişkili olduğunu söylemektedir.

Koptagel-İlal (1982: 19-22) ise koku ve tat duyusu gibi duyuların kimyasal maddelerin gaz (doku) ya da sulu çözelti (tat) halinde alıcı organlara varmasıyla meydana geldiğini ancak koku ya da tat duyusu uyaranları bu duyuların alıcı organları içinde veya yakınında bazı ortak sinirlerin açık uçlarının bulunması dolayısıyla birkaç tepkiyi birden oluşturduğunu ifade etmektedir. Örneğin; soğan doğrarken, soğan kokusunun duyulması yanı sıra, yanma biçiminde bir acı duyusu ve göz yaşarması meydana gelmektedir.

1.2.3.1. TAT ALMA DUYU EYLEMLERİ

Tat alma duyusu tat alma tomurcukları adı verilen alıcıyla algılanmaktadır. Tat tomurcukları, dilin yanlarında, arkasında ve gırtlakta yer alır. Bu alıcılar sıvılaşmış maddeleri duyumsayabilmektedir. Aynada kendi dilimize baktığımızda, dil üzerinde birçok çıkıntı görürüz. Her bir çıkıntı çok sayıda tat alma tomurcuğunu içermekte ve her tomurcukta da 20'den fazla tat alma hücresi bulunmaktadır. Dilin uç kısmında bulunan hücreler daha çok tatlıya, dilin gerilerine doğru gittikçe hücreler sırayla tuzluya, ekşiye ve acıya daha duyarlı hale gelirler. (Cüceloğlu, 2006: 106)

Morgan (2011: 235 - 237) tat alma duyusunu, "Tat alıcıları, üzerinde kıllar bulunan hücrelerdir. Bunlar çukurlara yerleşmiş olup diğer hücreler tarafından da desteklenmektedir. Araştırma sonuçlarına göre insanlarda acı, tatlı, ekşi ve tuzlu olmak üzere dört birincil tat niteliği vardır." şeklinde açıklamaktadır.

Arkanaç *acı, tatlı, ekşi, tuzlu* olmak üzere dört değişik tat alma niteliği olduğunu belirtir. Bu nitelikler dil üzerinde değişik bölgelerde yer almaktadır. Tuzlu ve tatlı dilin hemen ucunda, ekşi iki yanında, acı ise arka kısmında yer alır. Dilin ortası tat almaz. (Türkdil, 2013: 19)

Platnik (2000: 106 - 107), uyarıcıları çeşitli kimyasal maddeler olduğu için tat alma duyusunun kimyasal bir duyu olarak dört temel tadı algıladığını ifade etmektedir. Bu dört temel duyu: *tatlı, tuzlu, ekşi* ve *acı*'dır. Tat tomurcuklarının fonksiyonu iletim yapmaktır, yani kimyasal reaksiyonları sinir akımlarına çevirir. Bazı kaynaklarda dört değil beş tadın algılandığı söylenmektedir. Beşinci tat *umami* adı verilen tattır. Umami tadı ile ilgili açıklama önceki bölümlerde verilmişti. (bk. tat alma duyusu)

Burada şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır. Eğer tat reseptörleri sadece beş temel tada karşı duyarlıysa çikolatalı kek ve vanilyalı dondurma arasındaki tatlılık farkını veya limon ile sirke arasındaki ekşilik farkını nasıl anlayabiliyoruz? Platnik (2000:106 - 107) bu soruya "Gerçek şu ki tat olarak yorumladığımız duyuların büyük bir kısmı aslında koku alma duyumuzdan kaynaklanır. Nezle olduğunuzda veya burnunuz tıkalı olduğu zamanlarda yiyeceklerden daha az tat aldığımızı fark etmişsinizdir. Normalde çok sevdiğimiz yiyecekler bile kokuları olmadan birden tatsız gelmeye başlar." şeklinde cevap vermektedir.

Hirik (2017: 69 - 70) ise tat alma duyu eylemlerinin çoğunlukla bilinçli temel duyu eylemleri olduğunu. TS'de (2011) yer alan tat alma duyu eylemlerinin, tat- 3, tadına bak- 2, ye- 13, iç- 4, yut- 7, yala- olduğunu ifade etmektedir.

Türkdil (2013: 43 - 216), tat alma duyu eylemlerini,

i. çiğne- "1. ağza alınan bir şeyi dişler arasında ezmek, öğütmek."
ii. çöplen- "1. çeşitli yiyeceklerden azar azar yemek."
iii. dik- "3. bardak, kadeh, testi vb. kapların içindekini bir çırpıda, bir solukta içmek."
iv. dişle- "1. bir şeyin bir parçasını ısırmak veya koparmak. 2. çiğnemek."
v. doy- "1. isteği kalmayıncaya kadar yemek, açlığı kalmamak."
vi. em- "1. dudak, dil ve soluk yardımıyla bir şeyi içine çekmek, somurmak. 2. tükürük yardımıyla eriterek içine çekmek."
vii. gev- "ağızda katı bir şey çiğnemek, geviş getirmek."
viii. iç- "1. bir sıvıyı ağza alıp yutmak."
ix. kemir- "1. sert bir şeyi dişleriyle azar azar koparmak."

x. somur- “dudakları yapıştırıp içine çekmek, emmek.”
xi. sömür- “3. yiyecek içeceğin hepsini birden yiyip bitirmek, silip süpürmek. 4. dudaklarını yapıştırarak soluğu ile çekip içmek.”
xii. tat- “1. dil yardımıyla bir şeyin tadının nasıl olduğunu anlamak. 2. bir şeyden az miktarda yemek veya içmek.”
xiii. tıkın- “1. eline geçen yiyeceği oburca yemek. 2. yemek yemek.”
xiv. yala- “1. bir şeyin üzerinden dilini sürüp geçirmek. 2. dilini gezdirerek bir şeyin üzerindekini almak.”
xv. ye- (ıı) “. ağızda çiğneyerek yutmak.”
xvi. yudumla- “yudum yudum içmek, acele etmeden yavaş yavaş içmek.”
xvii. yut- “1. ağızda bulunan bir şeyi yutağa geçirmek.”
xviii. zıkkımlan- “1. ölçüsüzce yemek. 2. içki içmek.”

şeklinde sıralamaktadır.

Şahin (2012: 391) ise tat alma eylemi olarak,

- datmak: 1. Tatmak, bir şeyin tadına bakmak 2. Bir şeyler yemek 3. Denemek, başından geçirmek. Eylemini vermektedir.

Kamchybekova (2010: 31) ise tat duyusunu genellikle yenilen veya içilen maddelerin ağzımıza alınmasıyla oluştuğunu, dil ve ağız yüzeyindeki tat duyumu hücreleri tarafından algılanan duyuların, tat alma duyu eylemleriyle ifade edildiğini söylemektedir. Ayrıca, tat alma duyu eylemleri hakkında ayrı ve özel çalışmalar olmadığını çalışmasında belirtmektedir. Tat alma ile ilgili duyu eylemlerinin

i. tatmak
ii. tadına bakmak
iii. tadı olmak
iv. lezzet vermek
v. kokusu olmak
vi. yemek

eylemleri olduğunu ifade etmektedir.

1.2.3.2. KOKU ALMA DUYU EYLEMLERİ

Cüceloğlu’na (2006: 105-106) göre, burnun üst kısımlarında koku epitali adı verilen alıcı hücreler bulunmaktadır. Burna giren gazlar, burun içinden geçerken koku epitali hücrelerini uyarır, bu uyarılma sinirsel enerji olarak beyne gider ve orada algılanır.

Koku alma hücreleri, herhangi bir sinaplik bağlantıdan geçmeden beyinle doğrudan ilişki kurar. Koku alma hücreleri, yaşamımız boyunca, her iki veya üç günde bir sürekli olarak kendilerini yenilerler. Platnik (2000: 106 - 107) ise, koku almanın kimyasal bir duyu olarak adlandırıldığını çünkü uyarıcısının havada taşınan çeşitli kimyasallar olduğunu ifade etmektedir. Burnun üst kısmında koku alma ile ilgili reseptörlerin yer aldığı küçük bir bölge bulunur. Koku reseptörlerinin fonksiyonu iletim yapmak, yani kimyasal reaksiyonları elektrik akımlarına çevirmektir.

Araştırmacılara göre duyumlar içinde en esrarlı olan duyu koku alma duyusudur. Koku alma duyusu mükemmel bir duyarlık göstermektedir. Bazen birkaç gaz molekülü bile bu duyuyu uyarmak için yeterlidir. Yenilen ve içilen birçok maddenin hem tadının hem de kokusunun olması ise oldukça ilginç bir noktadır. Yenilen maddelerin hem tadının hem de kokusunun bulunması nedeniyle iki duyu aynı anda uyarılmaktadır. Bu nedenle lezzet ve kokuyu karıştırma eğilimi vardır ve sık sık, gerçekte koklanılanın tadıldığı sanılmaktadır (Morgan, 2011: 235-237).

Kamchbekova (2010: 32-33), diğer araştırmacılardan farklı olarak koku alma ve tat almanın yanı sıra dokunma duyusunun da tat ve koku duyusuyla ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Burada ya koku alma ile tat alma arasında ya da tat alma ile dokunma arasında yakın bir ilişki olduğunun görüldüğünü ayrıca dokunma ile vücut durum duyusu arasındaki çok sıkı bir ilişkiden söz etmek olası olduğunu ifade etmektedir. Bu soruya örnek olarak ağrının – özellikle de belli dış etkenlerin tesiri dolayısıyla duyulan – duyumlarında bu iki duyunun sınırlarının kesin olarak ayırt etmek olanaksızlaştığını tat alma ile koku almanın her ikisi de yemeği deneme/test etmede yer aldığını ve güçlü değerlendirici bir unsuru paylaştığını söylemektedir. Yenilen ve içilen maddelerin çoğunun hem tadı, hem de kokusu vardır ve her iki duyu birden uyarılmaktadır. Hatta nefis bir koku aldığımızda, lezzetli bir yemek hayal edebiliriz.

Kamchybekova (2010: 32), koku alma ilgili duyu eylemlerini

i. koklamak
ii. kokmak
iii. kokusunu almak
iv. sezmek
v. havayı koklamak

şeklinde sıralamaktadır.

Türkdil (2013: 43-216), ise koku alma duyu eylemlerini,

i. al- “19. koku duymak.”
ii. burcu- (halk ağız.) güzel koku yaymak.
iii. kok- “1. koku çıkarmak. 2. çürüyüp bozularak kötü bir koku çıkarmak, kokuşmak.”
iv. kokla- “kokusunu duymak için bir şeyi burnuna yaklaştırmak veya bir yerin havasını içine çekmek.
v. kokusunu (veya koku) al- (veya duy-) “bir nesnenin kokusunu algılamak.”
vi. nefes al- “1. havayı ciğerlerine çekmek, soluk almak.”
vii. soluk al- “1. havayı ciğerlere çekmek, nefes almak.
viii. solu- “1. nefes alıp vermek.”

şeklinde sıralamaktadır.

Şahin (2012: 393), ise koklama algılama eylemleri adını verdiği eylemlerin

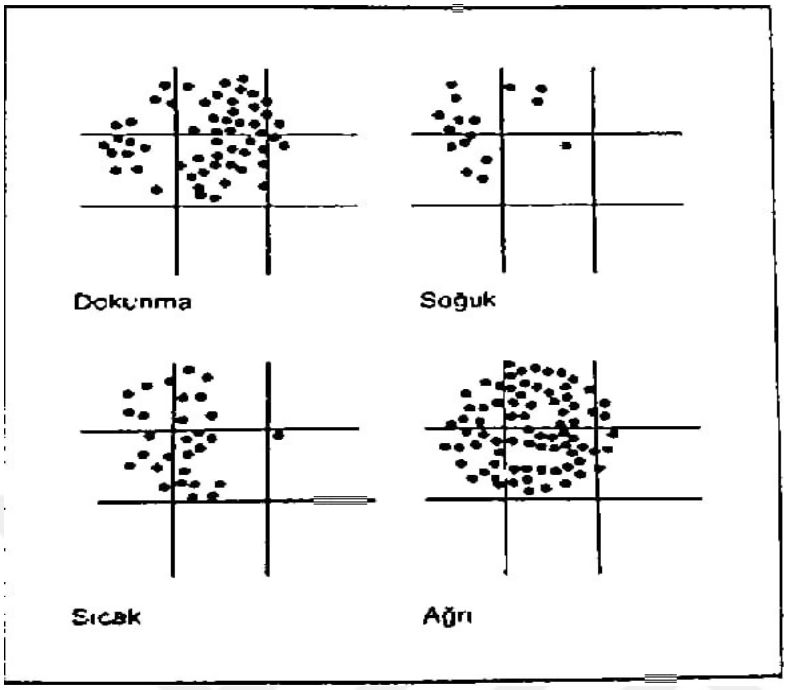
i. ıs almak: koku almak ve Isgamak: Koklamak

olduğunu söylemektedir.
Hirik (2017: 70), Türkiye Türkçesinde temel koku alma duyusu bildiren eylemleri

i. kokmak
ii. koklamak
iii. koku almak

şeklinde sıralamaktadır. Bu eylemler bilinçlilik ve bilinçsizlik konusunda birbirinden ayrılmaktadır. Hirik, konuya ilişkin “Kokla- eyleyici temelli bilinçli bir eylemdir, özne etkin konumdadır. Koku al- eyleminde ise eyleyici bilinçsiz ve pasif konumda yer almaktadır. Kok- eylemi ise doğrudan duyu bildirmese de duyuya yönelik hareket bildiren bir eylemdir. Bu nedenle bağlama göre bilinçli ya da bilinçsiz kategoride yer alabilir. Bunların dışında *kokuş-*, *kokun-, ağzını kokla-, ağız kokla-* gibi farklı yapılar da kok- temelli eylemlerdir; ancak bu eylemlerin bir bölümü (havayı kokla-, ağzını kokla-, ağız kokla-) metaforlaşma sonucu duyu eylemi olmaktan çıkmıştır.” ifadelerini kullanmaktadır. Yaptığı araştırma sonucunda: TS’de (2011) bahsedilen bu eylemlerden kok- 3, kokla- 1, koku al- 2 anlam alanına sahip olduğunu belirtmektedir.

1.2.4. DERİ DUYULARINI İFADE EDEN EYLEMLER

Görsel 14: Deri Duyuları (Morgan, 2011: 237-238)

Morgan (2011: 237-238), bilim adamlarının yüzyıla yakın bir süreden beri dört ayrı deri duyusunun olduğunun bilindiğini ve bu dört deri duyusunun,

1. Dokunma ya da basınç
2. Soğuk
3. Sıcak
4. Ağrı

olduğunu ifade etmektedir.

Koptagel-İlal (1982: 19-22), deride *basınç, dokunma, ısı* ve *ağrı* duyuları için değişik alıcı sistemlerin bulunduğunu söylemektedir. "Deri duyusunun alıcı noktaları deri yüzeyinde değişik bir yayılma göstererek, belli duyuların alıcıları bedenin belli bölgelerinde daha yoğunluk göstermekte, dolayısıyla belli duyular, bedendeki topoğrafik dağılıma göre belli bölgelerde daha iyi duyulmaktadır. Örneğin, dokunma duyusunun alıcıları el parmakları uçlarında daha yoğunlaşmışken, tat duyusu alıcıları da dil ve ağız içinde yoğunlaşlaşmışlardır."

Diğer bir görüş ise Cüceloğlu'na (2006: 104) aittir. Bu görüşe göre; cildimizin sıcaklık, soğukluk, basınç, acı ve ağrı duyumlarını aldığını, birkaç yıl öncesine kadar dört duyumun her biri için derimizde ayrı sinir hücreleri bulunduğu kabul edilmiştir ancak bu yorumun artık yetersiz olduğunun anlaşıldığı ifade edilmektedir.

1.2.4.1. DOKUNMA (BASINÇ) DUYU EYLEMLERİ

Platnik (2000: 108), dokunma duyusunun; *basınç, sıcaklık* ve *acı* ile ilgili olduğunu söylemektedir. "Derinin dış yüzeyinin altında dokunma duyusuyla ilgili yarım düzine minyatür reseptör bulunur. Dokunma sensörlerinin fonksiyonu; mekanik basıncı veya sıcaklıktaki değişiklikleri, işlenmek üzere beyne gönderilecek olan sinir akımlarına dönüştürmektir. Acı duyusu dokunma ve sıcaklık duyularından farklıdır çünkü belli bir uyarıcısı yoktur ve psikolojik faktörlerle bastırılabilir."

Kamchbekova (2010: 7-32), deride bulunan doku hücrelerinden veya vücudumuzdaki sinir uçlarından (gelen bilgiler) algılanan bilgileri beyine ulaştıran duyu ile ilgili eylemleri dokunma eylemleri olarak adlandırmaktadır. Tüm deri duyularını dokunma duyusu başlığı altında incelemenin mümkün olduğunu söylemektedir. Bu duyular psikolojide her ne kadar farklı duyular olarak ele alınsa da, hem işleyişi, hem gelişim mekanizması açısından ortak özelliklere sahip olduğunu, bütün deri duyuların alıcıları olarak sinir uçlarının çalıştığını ifade etmektedir. Uyarıcıları da belirli mekanik maddelerdir. Ayrıca, dokunma duyusuna ilişkin "Dokunma duyusunun ilk akla gelen alıcı organı elimiz ve parmak uçlarıdır. Ancak yukarıda değindiğimiz diğer duyulara göre, dokunma duyusu oldukça karmaşık bir sisteme sahiptir. Dokunmada tüm vücudumuzun değişik bölgelerinde değişik seviyelerde dağılan deri dokularından söz etmek mümkündür. *Basınç, ısı, ağrı* hücrelerini de kapsam alanına almaktadır. Dolayısıyla tüm deri yüzeyindeki serbest sinir uçları dokunma duyusunun alıcılarından olabilmektedir." ifadelerini kullanmaktadır.

Alogan ise basıncın uyaranını deri üzerindeki fiziksel basınç olarak belirtir. Ayrıca vücudun bazı bölümlerinin basıncın yoğunluğunu duymakta diğer bölümlere göre daha etkin olduğunu söyler. Dudaklar, burun, yanaklar basınca en duyarlı bölgelerken, en az duyarlı olan ayak başparmağıdır. Bu şekilde farklılık göstermesinin sebebi uyaranlar yanıt veren reseptörlerin vücudun her bölümündeki sayısıyla ilgilidir. (Türkdil, 2013: 19-20)

Türkdil (2013: 43-216), dokunma duyu eylemlerini,

i. aban- “1. eğilerek bir şeyin, bir kimsenin üzerine kapanmak. 2. bir yere veya bir kimseye yaslanmak, dayanmak. 4. bir şeyin veya bir kimsenin üzerine çöküp çullanmak.”
ii. alkışla- “1. bir şeyin beğenildiğini, onaylandığını anlatmak için el çırpmak.”
iii. al- “1. bir şeyi elle veya başka bir araçla tutarak bulunduğu yerden ayırmak, kaldırmak.”
iv. ardıl- “1. birisinin sırtına asılmak.”
v. asıl- “2. bir yere tutunup sarkmak. 3. tutup çekmek. 4. hızla eline almak.”
vi. avuçla- “avuçla kavramak, avuçla almak, apazlamak, hapazlamak.”
vii. bas- “1. vücudun ağırlığını verecek bir biçimde ayak tabanını bir yere veya bir şeyin üzerine koymak. 3. bir şeyi, üzerine kuvvet vererek itmek. 4. sıkıştırarak yerleştirmek.”
viii. boğ- (ı) “2. el, ip vb. ile bir şeyi çepeçevre sıkmak.”
ix. çarp- “1. hızla değmek, vurmak.”
x. çırp- “2. iki şeyi birbirine çarpmak.”
xi. çimdikle- “1. bir kimsenin etini başparmakla işaret parmağı arasında kıstırarak sıkıp acıtmak.”
xii. çullan- “1. alta almak için birinin üzerine abanmak.”
xiii. daya- “1. yaslanmak.”
xiv. değ- “1. aralık kalmayıncaya kadar birbirine yaklaşmak, dokunmak, temas etmek.”
xv. dit- “2. elle çok küçük parçalara ayırmak.”
xvi. dokun- (ı) “1. nesnelerin sıcaklık, soğukluk, sertlik, yumuşaklık vb. niteliklerini derinin altındaki sinir uçları aracılığıyla duymak, değmek, el sürmek, temas etmek, 7. hafifçe değmek.”
xvii. döv- “1. tokat, yumruk, tekme vurarak canını acıtmak 8. çarpmak, sertçe dokunmak.”
xviii. dürt- “1. ucu sivri bir şeyle veya elle hafifçe itmek. 2. değmek, dokunmak.”
xix. elle- “elle dokunmak.”
xx. gıdıkla- “1. vücudun bazı yerlerine dokunarak ürperme veya gülerek kaçınma ile beliren bir sinir tepkisi uyandırmak.”
xxi. iliş- “1. bir şeye hafifçe dokunmak, takılmak. 2. elini sürmek, dokunmak.”
xxii. it- “1. bir şeyi güç uygulayarak ileri götürmek. 2. kapı, pencere vb.ni güç uygulayarak açmak veya açmak veya kapamak.”
xxiii. kaşı- “1. vücudun herhangi bir yerindeki kaşıntıyı gidermek için tırnakla veya başka bir şeyle deriyi hafifçe ovmak.”
xxiv. kavra- “1. elle sıkıca tutmak.”
xxv. kenetle- “2. birbirine geçirerek bağlamak.”
xxvi. koltukla- “1. koltuğu altına almak. 2. koltuğa girmek.”
xxvii. kucakla- “1. kollarla sarıp göğüs üzerine bastırmak. 2. kucağına almak, kucağında taşımak.”
xxviii. okşa- “1. sevgi, şefkat belirtisi olarak elini bir şeyin üzerinde yavaş yavaş gezdirmek veya ona hafifçe vurmak. 2. hafifçe dokunmak.”
xxix. omuzla- “1. omzuna almak. 2. omzuyla dayanıp itmek.”
xxx. ov- “1. bir şeyin üzerine bastırarak el gezdirmek. 2. bir yere bir şeyi kuvvetle sürterek temizlemek.”
xxxi. öp- “sevgi, saygı, bağlılık, teşekkür belirmek amacıyla dudaklarını bir şeye veya birine değdirmek.”

xxxii. sık- “çevresine sarılarak veya bir şey sararak çepeçevre basınç altına almak.”
xxxiii. sıvazla- “1. bir şeyin üstünde yavaş yavaş, hafifçe el gezdirmek. 2. okşamak.”
xxxiv. sür- “5. dokundurmak, değdirmek.”
xxxv. şamarla- “yüze açık elle vurmak, şamar atmak.”
xxxvi. tekmele- “1. tekme vurmak, tekme atmak.”
xxxvii. temas et- “1. dokunmak, değmek.”
xxxviii. tırmala- “1. tırnaklarıyla çizmek veya hırpalamak, tırnaklamak, tırmıklamak, cırmalamak.”
xxxix. tokatla- “1. tokat atmak.”
xl. tut- “1. elde bulundurmak, ele almak.”
xli. vur- “1. elini veya elinde tuttuğu bir şeyi bir yere hızla çarpmak.”
xlii. yokla- “1. dokunarak incelemek.”

şeklinde sıralamaktadır.

Türkdil (2013: 43-216)’e göre dokunma anlamı veren şu eylemler de vardır: *Arkala-, apazla-, cırnakla-, çek- çel-, dal-, doğra- dola-, er-, göğüsle-, hapazla- kak-, kaldır-, kavza-, kazı-, kesele-, kurcala-, masajla-, nanikle-, oğ-, okkala-, patakla-, sağ-, sar-, sırtla-, tart-, tıkla-, tıpışla-, tırman-, yapış-, yüklen-, yaslan-, yetiş-, tep-.”*

Şahin (2012: 395-396) ise dokunma algılama eylemlerini,

i. degirmek: 1. dokunmak, el sürmek 2. isabet ettirmek 3. kirletmek.
ii. ellemek: 1. elini birine ya da bir şeye değmek, bir şeyi eliyle tutup görmek 2. namusa el sürmek
iii. degmek: değmek, dokunmak, temas etmek

şeklinde sıralamaktadır.

Levin (1999) dokunma eylemlerini şu şekilde sıralamaktadır:

i. caress “okşamak, kucaklamak, sıvazlamak”
ii. graze “sıyırmak, sıyırıp geçmek, yalamak”
iii. kiss “öpmek, hafifçe dokunmak”
iv. lick “yalamak”
v. nuge “dirsek ile dürtmek”
vi. pat “okşamak, hafifçe vurmak, sıvazlamak”
vii. pinch “çimdiklemek, mıncıklamak”
viii. prod “dürtmek”
ix. sting “batmak, sokmak, ısırmak”
x. stroke “vurmak, sıvazlamak, okşamak”
xi. tickle “gıdıklamak”

xii. touch “değmek, dokunmak, ellemek”

1.2.4.2. AĞRI (ACI) DUYU EYLEMLERİ

Türkdil (2013: 19- 216)’e göre, duyularımızın hiçbiri ağrı (acı) kadar dikkatimizi çekmez. Diğer duyularımıza kayıtsız kalabiliriz ama ağrı (acı) duyusunu önemsememek çok zordur. Ağrı (acı) duyusunun verdiği rahatsızlığa kayıtsız kalınıyorsa hiç ağrı duyulmuyorsa bu bizim tehlikede olduğumuzu gösterir. Nadiren ağrıya (acı) duyarlı doğmuş insanlar vardır fakat bu durum yüzünden ağrı (acı) duymamaları felaketle sonuçlanan olaylara yol açabilmektedir. Ağrı, acının hissedilmediği bir durumda örneğin, elimizi ateşe tuttuğumuzda eğer ağrı, acı hissedilmezse vücutta geri dönüşü olmayan yaralar meydana gelebilir. Bu nedenle de ağrı, acı duyusu oldukça önemli bir duyudur. Ayrıca ağrı (acı) duyusunun kendine ait alıcıları var olduğu gibi diğer duyuların birleşimiyle de oluşabilmektedir. Bu da ağrı (acı) duyusunun birleşik bir duyu olduğunu gösterir. Örneğin dondurucu soğuk ve yakıcı sıcakta sıcaklık ve soğukluk duyusunun ötesinde ağrı, acı duyusu hissedilmektedir. Türkçede bu duyunun örnekleri *acı-* ve *ağrı-* eylemleri olarak verilmektedir.

Türkdil (2013: 43 - 216), ağrı (acı) duyu eylemlerini,

i. acı- (ıı) “acılı, ağrılı olmak.”
ii. ağrı- “vücudun bir yeri ağrılı durumda olmak.”
iii. balkı- “4. organ, kesik kesik ağrımak, sancımak.”
iv. canı yan- “1. çok acı duymak.”
v. hastalan- “sağlığı bozulmak, esenliği yerinde olmamak, rahatsızlanmak, hasta olmak.”
vi. haşla- “7. sızı vermek, acı vermek.”
vii. incin- “1. çarpma, sıkışma, burkulma vb. etkenlerle vücudun bir yeri ağrı verir duruma gelmek.”
viii. keçeleş- “3. vücudun bir yeri uyuşup duyarlığı azalmak.”
ix. sancı- “sancı vermek, ağrımak.”
x. sızla- “1. hafifçe ağrımak.”
xi. uyuş- (ı) “1. soğuk, basınç vb. yüzünden vücudun bir yerinde, duygu ve hareket geçici olarak azalmak.”
xii. zonkla- “vücudun bir yeri nabız atışı gibi, kesik kesik ağrımak veya sancımak.”

şeklinde sıralamaktadır.

1.2.4.3. ISI DUYU EYLEMLERİ

Dokunma duyuları, yalnızca tek bir duyudan oluşmamaktadır. Vücutta bulunan sensörler sayesinde dokunmanın yanı sıra sıcaklık ve soğukluk da hissedilebilmektedir ve yapılan çalışmalar ısı duyuları adı verilen duyuların yani sıcak ve soğuğun birer duyu olduğunu kanıtlamaktadır.

1.2.4.3.1. SICAKLIK DUYU EYLEMLERİ

Türkdil (2013: 43 - 216), sıcak duyu eylemlerini,

i. güneşle-“ güneşlenmek.”
ii. ılı- “ılınmak”
iii. ısın- “1. sıcak duruma gelmek. 2. üşümesini gidermek.”
iv. kavur- “2. rüzgar, soğuk, sıcak vb. kurutmak, yakmak.”
v. kız- “1. ısıtılan veya ısınan bir nesnenin sıcaklığı çok artmak.”
vi. sıcakla- “sıcaktan bunalmak.”
vii. terle- “1. ter çıkarmak, ter dökmek.”
viii. yan- “5. ısı etkisiyle vücudun bir yanı yara olmak, kızarmak veya rengi koyulaşmak. 6. vücut veya nesnelerin ısısı artmak.”

şeklinde sıralamaktadır.

1.2.4.3.2. SOĞUKLUK DUYU EYLEMLERİ

Türkdil (2013: 43 - 216), soğuk duyu eylemlerini:

i. ayazla- “2. ayazda kalıp üşümek.”
ii. buy- “1. çok üşümek 2. soğuktan donarak ölmek.”
iii. buz kes- “çok üşümek.”
iv. don- “2. yaşamını yitirmek, soğuktan ölmek. 3. çok üşümek, donmak.”
v. kıkırda- “2. donacak kadar üşümek.”
vi. serinle- “1. hava serin bir duruma gelmek, hafifçe soğumak, serinle-.”
vii. soğu- “1. ısısını hızla veya yavaş yavaş yitirerek soğuk duruma gelmek.”
viii. titre- “4. çok üşümek.”
ix. ürper- “1. korku, tiksinti, üşüme vb. yüzünden tüylerin dikilip derinin nokta nokta kabarmasıyla görülen ani titreme.”
x. üşü- “ısı yokluğundan, azlığından veya ısı kaybından etkilenmek, soğuğun etkisini duymak.”

şeklinde sıralamaktadır.

1.2.5. PROPRİOSEPTİF DUYULARI İFADE EDEN EYLEMLER

Diğer duyuların yanı sıra vücudumuzun duyu ve iç durumuyla ilgili bize bilgiler veren duyularımız bulunmaktadır. Bu duyular bilinçli bir şekilde kontrol edebildiğimiz duyular değildir. Proprioseptif adı verilen duyular vücudun durumunu bildiren kinestetik duyu ve dengeyi sağlayan vestibüler duyudur.

1.2.5.1. KİNESTETİK DUYU (VÜCUT DURUM DUYUSU) EYLEMLERİ

Kamchybekova (2010: 9), bu duyuyu

> Kinestetik duyu organları, vücut duruşu ile el ve ayakların pozisyonunu bildirir. Bu duyunun ortaya çıkabilmesi için vücudun, el ve ayakların görülmesi ya da bir şeyle temas etmesi şartı yoktur. Diğer tüm duyulardan farklı olarak, algılayıcı insanın bedeniyle sınırlıdır ve çevremizdeki dünya hakkında bilgiden daha çok, vücudumuzdaki hareketlilik hakkında bilgi vermektedir. Yani vücudumuzdaki değişik enerji türlerine bağlı olarak bünyedeki hareketliliğe duyarlılık göstermektedir. Aynı şekilde organizmadaki duyusal bilgiler de doğru yorumlanmasaydı, belki de dengeli yürümek, oturup kalkmak bile mümkün olmazdı.

şeklinde açıklamaktadır.

Koptagel-İlal (1982: 19 - 22); durum duyusu adını verdiği duyuların, alıcıları organizmayı duruş halinden, kendi bölüm ve organlarının durumundan, hareket (Kinestetik) veya hareketsizlik (Statik) halinden ve bedenin yer içindeki durumundan haberdar ettiğini ifade etmektedir. Bu noktada ele aldığı üç kavram bulunmaktadır. Bu kavramlar ve açıklamaları aşağıdaki gibi verilmektedir:

i. **Motor duyarlılık alıcıları:** Derinin derin bölgelerinde, eklemlerde kirişlerde ve belki de kas demetlerinde bulunan bu alıcılar organizmayı duruş ve hareket halinden haberdar eder.
ii. **Denge duyusu:** Organizmanın dengesini sağlayan denge duyusunun kendisine bildiren alıcılar içi kulaktaki Macula ve Cupula organında bulunan hücrelerdir.
iii. **Duyarlılık:** Her uyaran her zaman ille de bir duyu doğurmaz. Uyaranın bir duyu doğurabilmesi için belli bir yoğunlukta ve belli bir zaman süresince uyarıda bulunması ve ayrıca alıcı organın ve uyarılan organizmanın da bu uyarıyı almaya uygun bir durumda bulunması gerekir.

Cüceloğlu'na (2006: 104) göre ise, bedenin nasıl bir pozisyonda olduğunu bildiren alıcı hücreler iki türdür. Birinci türü oluşturan *kinestetik alıcılar (kinesthetlc receptors)* kas, kiriş ve eklemlerde yer alırlar. Hareket ettiğimiz zaman, bedenimizin neresinin ne gibi bir hareket yaptığını biz bu duyu hücreleri sayesinde biliriz. Hangi kasların gergin,

hangilerinin gevşek olduğu, beden ağırlığımızın hangi ayak üzerinde ne kadar bulunduğu ve bedenin geri kalan kısmının hangi pozisyonda olduğu hakkında da bize bilgi verir.

1.2.5.2. VESTİBÜLER DUYU (DENGE DUYUSU) EYLEMLERİ

Vestibüler alıcılar, salyangozu da içine alan kafatası kemiğinde bulunur. Vestibüler duyu, sağladığı bilgileri doğrudan doğruya algılamayan eşsiz bir duyudur (Morgan, 2011: 238 - 239).

Platnik (2000: 105); iç kulakta salyangozun üstünde bulunan vestibüler sistemin, farklı açılarda yerleştirilmiş kemikli kemerlere benzeyen üç tane yarı döngüsel kanaldan oluştuğunu, bu yarı döngüsel kanalların her birinin, başımızın duruşuna uygun olarak hareket eden bir sıvı ile dolu olduğunu ifade etmektedir. Kanalların içinde ayrıca sıvının hareketine tepki veren sensörler (kıl hücreler) bulunur. Vestibüler sistemin; başın duruşunu hissetmek, başı dik tutmak ve dengeyi sağlamak gibi fonksiyonları vardır.

1.2.6. SEZGİ DUYU – DUYGU EYLEMLERİ

Sezgi ve duygu eylemlerinin duyu eylemi olup olmaması tartışmalı konulardan bir tanesidir. Bu kısımda sezgi ve duygu eylemleri açıklanacak ve hangi eylemlerin duyu eylemi olduğu hangilerinin olmadığı konusu ise tartışılacaktır.

Sezgi duyu eylemlerine Türkiye Türkçesinde örnek olarak *sez-* ve *hisset-* eylemleri verilmektedir.

Duygu eylemleri ise birincil duygu tepkileri, ikincil duygu tepkileri ve kalıcı duygular olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Türkdil (2013: 36 - 42)'in yaptığı sınıflandırma şu şekildedir:

i. Birincil duygu tepkileri: Belli bir durum karşısında ortaya çıkar ve kısa sürelidirler.
ii. İkincil duygu tepkileri: Birincil duygu tepkilerden sonra ortaya çıkan ve daha uzun süreli olup anlam taşıyan tepkilerdir. İkincil duyu tepkilerine daha çok panik durumlarında rastlanır.
iii. Kalıcı duygular: Bazı durumlarda kişinin belli durumlara alışmak için kullanılan duygular uzun süre veya sık sık kullanıldığı zaman alışkanlık haline gelir ve o kişi için kalıcı duygular haline geçer.

Türkmen Türkçesinde ise duygu eylemi olarak kullanılan *beğen-, hala-, gork-* eylemleri vardır.

Türkdil, yaptığı sınıflandırmanın ardından duygu eylemlerini zihinsel sürecin ikinci aşamasına dahil etmektedir. Duygu eylemlerine ulaşabilmek için birinci aşamanın gerçekleşmesi gerekmektedir. Zihnin birinci aşamasını ise duyu eylemleri oluşturmaktadır. Öncelikli olarak duyuların çalışması ve etrafta olup bitenin algılanması gerekir ki algılanma olayı gerçekleştikten sonra algılanan bilgiye verilecek tepkiyi belirlemede duygular devreye girebilsin. Aslında bu iki aşama birbirine sımsıkı bağlıdır ve sınırlarının derin çizgilerle belirlenmesi güçtür. Duyuların düzgün çalışmaması duygularda eksiklik ortaya çıkması anlamına gelir.

Türkdil (2013: 43 - 216); sezgi duyu eylemlerini:

i. algıla- "bir olayı veya bir nesnenin varlığını duyu organlarıyla algılamak, idrak etmek."
ii. anla- "1. bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavramak. 2. yeni bilgileri eskileriyle bir araya getirerek sonuç niteliğinde başka bir bilgi edinmek."
iii. bil- "1. bir şeyi anlamış veya öğrenmiş bulunmak."
iv. duy- "3. dokunma, koklama vb. duyularla algılamak, hissetmek."
v. gör- "2. anlamak, kavramak, sezmek."
vi. fark et- "2. anlamak, sezmek."
vii. hisset- "1. fiziksel bir uyarıyı duymak. 3. sezmek, farkına varmak, anlamak."
viii. sez- "1. açık bir kanıt olmaksızın, olmuş veya olacak bir şeyi anlamak, kestirmek, hissetmek. 2. anlamak, fark etmek."
ix. tat- "3. duymak, hissetmek."
x. taşı- 8. duymak, hissetmek."

şeklinde sıralamaktadır.

Kamchybekova (2010: 34) da sezgiye dayalı bir algılama söz konusu olduğundan, vücut durum duyu eylemlerini birleşik duyu eylemler grubunda değerlendirmektedir. Birleşik duyu eylemlerini algılamanın içsellik ve dışsallık durumlarına göre, iki alt gruba ayırarak ele almak mümkündür. Yani sezgiye dayalı olarak çevremizi algılayan eylemler (birleşik dışsal duyu eylemler) ve kendi bünyemizdeki hareketliliği algılayan vücut durum (birleşik içsel) duyu eylemleridir. Kamchybekova, birleşik duyu eylemlerinin birinci grubuna örnek olarak *sez-, hisset-, fark et-* eylemlerini verir. İkinci grup birleşik duyu eylemlerine ise *içi ezil-, cızla-, yürek burk-, yüreği serinle-, canı boğazına gel-* gibi vücut durumunu betimleyen karıncalan-, titre- gibi bünyemizdeki fiziksel hareketliliği aktaran eylemleri vermektedir.

Bu çalışmada duygu eylemlerine yer verilmeyecektir. Çünkü duygu eylemlerinin duyu eylemi kategorisinde değerlendirilmemesi gerektiği düşünülmektedir. Duygu eylemleri duyu eylemi olmaktan ziyade Türkdil'in de ifade ettiği gibi duyuların algılanmasından sonraki aşamalarda yer almaktadır. Sezgi eylemlerinden ise yalnızca fiziksel bir uyarıyı duymak anlamına gelen eylemler alınacaktır. *Farkına varmak, anlamak* anlamlarına gelen eylemler duyu eylemi olarak kabul edilmeyecektir.

1.3. EYLEMLERDE KILINIŞ

Cümle kurulumunda adlar ve eylemler en önemli görevi üstlenmektedir. Dolayısıyla cümlenin yapı taşlarından birini oluşturan eylemlerin taşıdıkları anlamlar da oldukça önem arz etmektedir.

Eylemler pek çok araştırmacı tarafından sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Eylemler biçimbilgisel, sözdizimsel ve anlambilimsel açısından sınıflandırılabilir. Biçimbilgisel açıdan yapılan sınıflandırmalarda *çatı işaretleyicileri, uyum ve zaman-kip-aspekt işaretleyicileri* dikkate alınmıştır. Sözdizimsel açıdan yapılan sınıflandırmalar eylemlerin nesne alıp almamalarına göre *geçişli* veya *geçişsiz* şeklinde ayrılmıştır. Ayrıca nesne istemlerine göre de *bir değerli fiil* (gül-, koş-, ağla- vb.), *iki değerli fiil* (oku-, yaz-, bekle- vb.) ve *üç değerli fiil* (ver-, al- vb.) olmak üzere değerlendirilmişlerdir. Anlambilimsel açıdan yapılan sınıflandırmalar eylemleri öncelikle *iş, durum* ve *oluş* şeklinde gruplandırmıştır. Bunun yanı sıra *temel anlamlarına göre* ve *mecaz anlamlarına göre* yapılan sınıflandırmalar da mevcuttur. Ancak bu sınıflandırmalar eylemleri anlamada yeterli olmamış ve başka sınıflandırmalar da yapılmış ve yeni kavramlar ortaya çıkmıştır. Eylemlerin iç anlamıyla ilişkili sınıflandırmaya kılınış denmektedir (Erdem, 2016: 185 - 194).

Kılınış eylemin iç yapısına ait anlamsal bir ulamdır ve konuşan kişilerin bakış açılarına göre değişmez. Her bir eylem kılınış özelliklerine göre sınıflandırılabilir. (Aslan, 2019) Kılınış teorisi üzerine pek çok çalışma yapılmıştır ancak kılınışın Vendler'le başladığı söylenebilir. Vendler (1957: 143 - 160) üç anlamsal ölçütle bir sınıflandırma yapmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre eylemler *sabit* veya *hareketli, sürekli* veya *anlık*[13], *bitimli* veya *bitimsiz* olabilmektedir. Bu ölçütlerle oluşturulan sınıflandırmada kılınış dört kategoride analiz edilmiştir. *Durumlar, işler, başarmalar* ve *tamamlamalar*. Durumlar;

[13] Erdem (2016), sabit ve hareketli terimleri yerine statik ve dinamik terimlerini kullanılmaktadır.

zaman içerisinde değişmeyen, durağan ve bitiş noktasına sahip eylemlerdir: *sev-, kibar ol-, iste-* vb. İşler; zamanla değişim gösteren, hareketli ve süreklilik anlamı taşıyan eylemlerdir. Doğal bir başlangıç ve bitiş noktaları yoktur: *yürü-, oyna-, koş-, dans et-, şarkı söylemek* vb. Başarmalar; anlık süreç anlamı olan ve çok kısa sürede gerçekleşen değişiklikleri ifade eden eylemlerdir: *(zirveye) ulaş-, var-, bitir-, farkına var-, (yarışı) kazan-, (birisini) tanı-* vb. Tamamlamalar ise bağımlı eylemlerdir. Olayın doğal bir son noktası vardır. Bu eylemler, sona doğru yaklaşma, ilerleme anlamında bir süreç bildirirler. İş eylemleri gibi olan bir eylemi anlatır fakat iş eylemlerinden bitiş anlamı taşıması bakımından ayrılır: (caddeyi) geç-, (kitabı) oku-, (bir roman) yaz-, (yarım mil) koş-, (daire) çiz- vb.

Kılınış üzerine pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda eylemler farklı açılardan ele alınmıştır. Sınıflandırmalarda genel olarak üzerinde durulan noktalar eylemlerin başlangıç ve bitiş noktaları, anlık veya sürekli oluşları, hareketli veya hareketsiz oluşlarıdır. Elbette bunların dışında kılınışa dahil edilen özellikler de bulunmaktadır. Konuya ilişkin yapılan çalışmalardan bazıları aşağıdaki gibidir:

Dilaçar, (1974) kılınışın belli bir sürecin akışında bulunan doğal bir özellik olduğunu söyler ve sürecin *iç sınır, başlama, bitirme, süre* ve *kezleme* gibi fiil mastarının da bildirdiği niteliklerle olan ilgisi olduğunu ifade eder.

Güven (2008), sözcüksel yolla ifade edilen kılınışın *başnokta, sonnokta* ya da *iç aşamalarının* ele alındığı ifade eder.

Benzer bir sınıflandırma Hirik'e (2019) aittir. Hirik'in duyu türlerini sınıflandırdığı çalışmasında eylemlerin *anlık* veya *sürekli* oluşunu dikkate alarak bunları s*on sınırı vurgulayan fiiller, sınır vurgulamayan fiiller* ve *ön sınırı vurgulayan fiiller* olarak tasnif etmektedir.

Aslan'ın (2019) aktardığı bilgiye göre Smith eylemleri hâl türlerine göre sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırmada hâl türleri durum ve olay olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Durumlar hareketsiz olaylar ise hareketli eylemlerdir.[14] Olaylar bitiş noktalarına ve sürekliliklerine göre dörde ayrılmaktadır. [15] Edimler, tamamlamalar, anlık edimler ve erişmeler.[16]

Kılınış üzerine yapılan diğer bir sınıflandırma ise Croft'a (2010) aittir. Bu çalışmada Croft'un sınıflandırması temel alınacaktır.

[14] Aslan (2019), hareketli terimi yerine devinim terimini kullanmaktadır.
[15] Aslan (2019), bitiş noktası terimi yerine ereklilik terimini kullanmaktadır.
[16] Ayrıntılı bilgi için bakınız Aslan (2019).

Croft (2010), eylemleri sınıflandırmada iki farklı yaklaşım olduğunu ifade eder. Tek boyutlu yaklaşım ve iki boyutlu yaklaşım. Sayılabilirlik kategorisi tek boyutlu yaklaşımdır. İlgi alanlarımız ve kelimelerin anlamsal yapısı ise iki boyutlu yaklaşımı göstermektedir. Croft sınıflandırmasını iki boyutlu yaklaşıma göre yapmaktadır. Diğer çalışmalarda olduğu gibi Croft da Vendler'in çalışması esas almaktadır ancak Vendler'in çalışmasını sistematik bulmadığı için yeni bir sınıflandırma yapmaktadır.

Croft, oluşturduğu yeni modele "kılınış tiplerinin iki boyutlu geometrik analizi" adını verir. Croft'un sınıflandırması aşağıdaki gibidir. [17]

<table>
<tr><th>DURUMLAR</th><th>İŞLER</th><th>BAŞARMALAR</th><th>TAMAMLAMALAR</th><th>DÖNGÜSEL BAŞARMALAR/

TEK KERELİKLER</th></tr>
<tr><td>1.Kalıcı Durumlar</td><td>1.Yönelimli İşler</td><td>1. Tek Taraflı Başarmalar</td><td rowspan="4">-</td><td rowspan="4">-</td></tr>
<tr><td>2.Sonradan Oluşan Kalıcı Durumlar</td><td>2. Yönelimsiz İşler</td><td>2. Çift Taraflı Başarmalar</td></tr>
<tr><td>3.Geçici Durumlar</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">-</td></tr>
<tr><td>4.Noktasal Durumlar</td></tr>
</table>

Tablo 11: Croft'un Kılınış Sınıflandırması (2010)

Tabloda görüldüğü gibi Croft (2010) Vendler'in yapmış olduğu durumlar kategorisini dört başlığa ayırmaktadır. Bunlar;

i. **Kalıcı durumlar:** Örneğin, "O Polonya'da doğdu." Bu cümlede birey ebeveynin etnik kökeninden dolayı Polonya'da doğar ve hayatının geri kalınında Polonyalı olacaktır. Bu durum kalıcı bir durumdur, değiştirilemez.
ii. **Sonradan Oluşan Kalıcı Durumlar:** Örneğin, vazonun çatlaması veya birinin ölmesi gibi. Bu eylemler zaman içerisinde değişikliğe uğramıştır ve bir daha eskisi gibi olamayacak olan değişikliklerdir.
iii. **Geçici Durumlar:** Bu eylemlerin başlangıç ve bitiş sınırı vardır. Hasta ol-/hastalan-, sinirlen- vb.

[17] Sınıflandırma bölümü oluşturulurken Croft (2010)'tan ve Erdem (2016)'in çevirilerinden faydalanılmıştır.

iv. **Noktasal Durumlar:** Bu tip eylemler zaman diliminde çok kısa anlık oluşumları ifade ederler. Güneşin zirvede olması gibi.

Croft (2010), Vendler'in sınıflandırmasında işler başlığını iki kategoriye ayırmaktadır.

i. **Yönelimli İşler:** Herhangi bir dönüşüme neden olmadan bir devamlılık anlamına sahip olan eylemlerdir.
ii. **Yönelimsiz İşler:** Devamlılıktan yoksun olan eylemleri ifade eder. Örneğin; *konuş-, şarkı söyle-* vb.

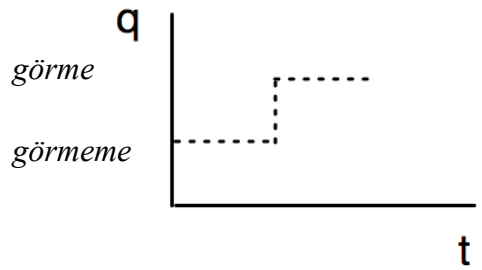
Croft, başarma fiillerini ise tek taraflı ve çift taraflı olmak üzere ikiye ayırmıştır.

i. **Tek Taraflı:** Geri çevrilme anlamı içermez. Örneğin, öl- vb.
ii. **Çift taraflı:** Tersine çevrilebilir anlamları içeren fiillerdir. Örneğin; Kapı açıldı/kapandı

Croft'un tamamlama eylemi Vendler'inkiyle aynıdır.

Croft sınıflandırmasına Vendler'de olmayan bir başlık daha eklemektedir Bu grubu **döngüsel başarmalar/ tek kerelikler** oluşturmaktadır. Harry (bir kez) öksürdü. Öksür- eylemi farklı bir sonuca yol açmayan dakik bir eylemi ifade etmektedir. Eylem kısa bir süre sonra eski haline dönmektedir.

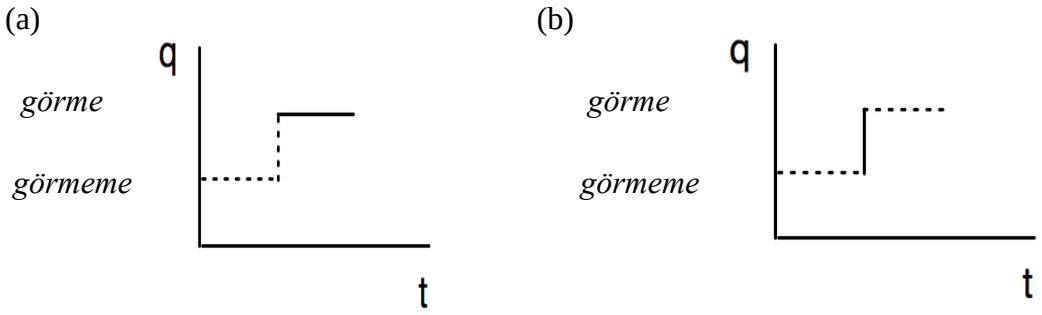
Croft'un kılınış tiplerinin iki boyutlu geometrik analizini anlattığı şemalar bulunmaktadır. Bu şemalar aşağıdaki gibidir:

Şema 1: Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (Croft, 2010)

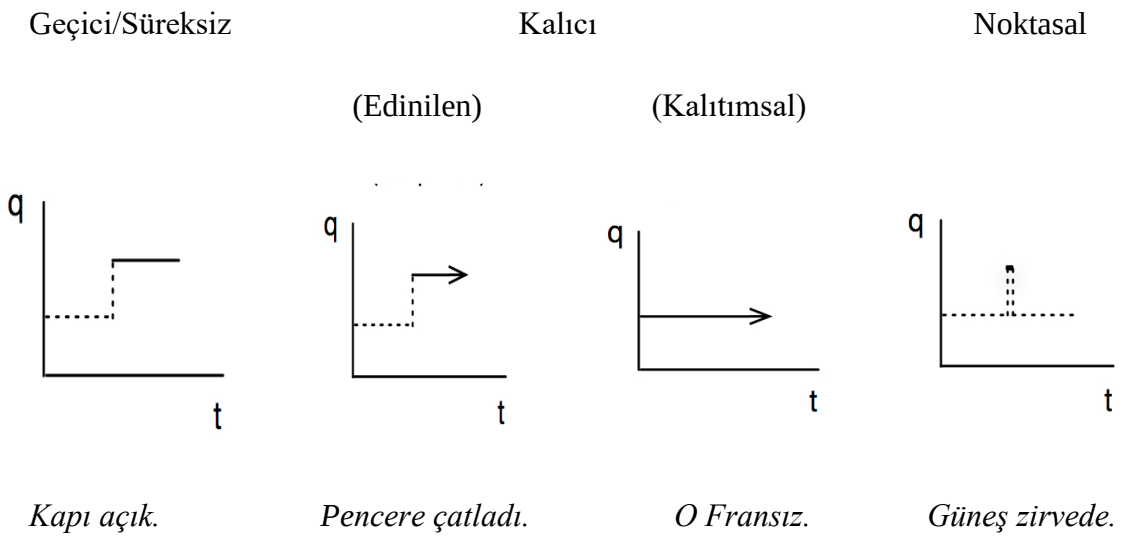
Bu şemada t ekseni zamanı, q ekseni ise niteliksel durumu göstermektedir. Zaman boyutu süreklidir. Nitel durum boyutu ise sözlüksel maddenin olayı nasıl içerdiğine bağlı

olarak sürekli veya süreksiz olabilir.[18] Örneğin görme eyleminin q ekseni üzerinde yalnızca iki durumu vardır: bir şeyi görmek veya görememek.

Şema 2: Gör- eyleminin alternatif profili (Croft, 2010**)**

Burada bir şeyi görme ve görememenin şeması verilmektedir. Erdem (2016), görmenin en azından üç evresi olduğunu söylemektedir: a) bir şeyi görememe b) görmeden görmeye anlık geçiş c) bir şeyi görme. Şemada kesik çizgilerle gösterilen evre görememe evresini, düz ise görme evresini ifade etmektedir.

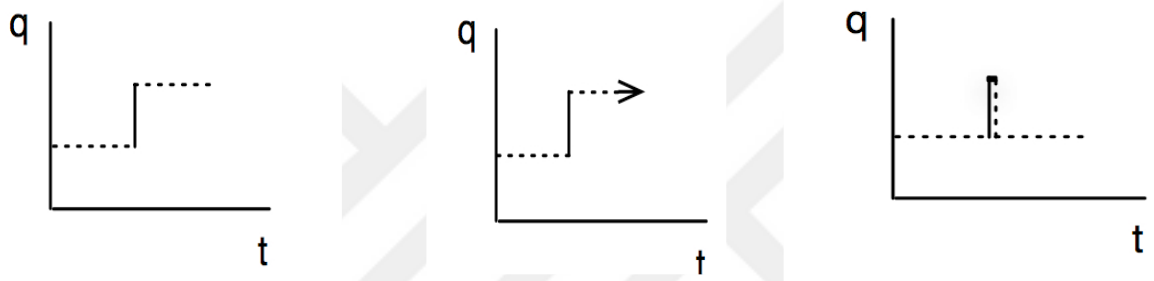

Şema 3: Durumun dört çeşidi (Croft, 2010**)**

[18] Erdem burada sürekli, süreksiz yerine sonlu ve sonsuz terimlerini kullanmıştır.

Şemalarda da görüldüğü gibi dört çeşit durum bulunmaktadır. İlk şemada "Kapı açık." cümlesinden bu eylemin sonradan gerçekleşen ve geçici bir eylem olduğunu anlaşılmaktadır. Kapının açık olma durumu sonra erecektir. İkinci ve üçüncü şemalar ise kalıcılığı ifade etmektedir. Kalıcı doğuştan gelen bir özellik olabildiği gibi sonrada da kazanılabilmektedir. İkinci şemadaki "Pencere çatladı." cümlesinde sonradan kazanılan bir sonsuzluk görülmektedir. Üçüncü cümlede ise "O Fransız." Kalıtım yoluyla elde edilen bir başlangıç ve sonsuzluk söz konusudur. Son şemaya bakılacak olursa "Güneş zirvede." Bu durum anlık bir eylemi ifade etmektedir.

Çift Taraflı Başarı Tek Taraflı Başarı Döngüsel/Tek Kerelik

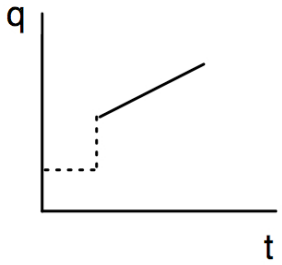

Kapı açıldı. *Pencere çatladı.* *Fare ciyakladı.*

Şema 4: Başarmanın üç çeşidi (Croft, 2010)

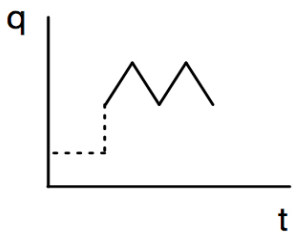
Uç çeşıt başarma bulunmaktadır. Bunlarda ilki çift taraflı veya çevrilebilir başarma. Birinci şemadaki "Kapı açıldı." cümlesini çevrilebilir bir durumu göstermektedir. İkinci şemadaki "Pencere çatladı." cümlesi ise tek taraflı bir durumu göstermektedir. Buradaki çatla- eylemi geri çevrilemez. Ve son şemada döngüsel veya anlıkgerçekleşimler görülmektedir. "Fare ciyakladı." cümlesinde eylem anlık olarak gerçekleşip eski haline dönmektedir.

Yönelimli İşler

Çorba soğudu.

Yönelimsiz İşler

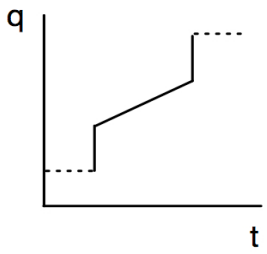

Kızlar şarkı söyledi.

Şema 5: İşlerin iki çeşidi (Croft, 2010)

İki çeşit iş bulunmaktadır. Yönelimli işler ve yönelimsiz işler. "Yönelimli işler grubu herhangi bir dönüşüme neden olmadan bir devamlılık anlamına sahiptir. Diğer taraftan yönelimsiz işler grubundaki fiiller devamlılıktan yoksundur ve *konuş-, şarkı söyle-* fiil anlamlarında olduğu gibi bir işin periyodik, ardışık yapılması söz konusudur." İlk şemadaki "Çorba soğudu." cümlesi yönelimli işi "Kızlar şarkı söyledi." cümlesi ise yönelimsiz işleri göstermektedir.

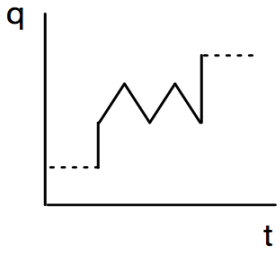
Tamamlamalar

Şema 6: Sınırlandırılmış ikili süreçler

Runup başarılar

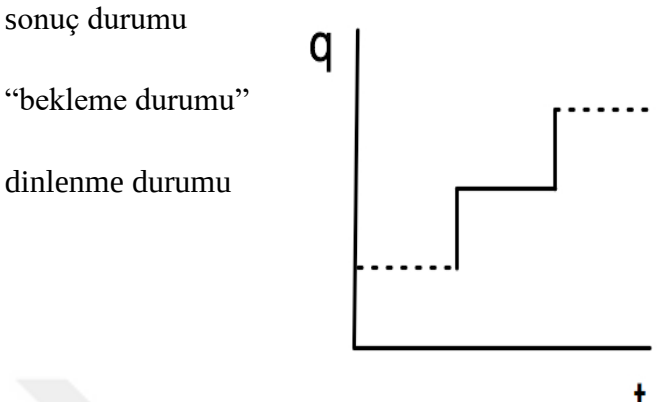
(Artımsal olmayan başarılar)

Harry bilgisayarı tamir etti.

Erdem (2016) "Hedefe ulaşma eylemlerinde *bitimlilik* ve *süreklilik* söz konusudur. Anlık bir olay gerçekleşmez. Bu fiilleri yönelimsiz işler grubundaki fiiller gibi davranırlar ve fiilin anlamındaki sonuca giden süreç ölçülebilir değildir." İkinci şemadaki "Harry bilgisayarı tamir etti." cümlesinde olduğu gibi.

Tamamlama eylemleri bağımlı eylemlerdir. Eylemin doğal bir son noktası bulunmaktadır. Sona doğru yaklaşma, ilerleme anlamında süreç bildirirler. İş eylemlerinden bitiş noktası olması açısından ayrılırlar.

Şema 7: Kılınışsal tipin sınırlı durumu (Croft, 2010)

Yukarıdaki şemada ise sınırlı bir durumun boyutsal tipi görülmektedir. Burada eylemin dinlenme, bekleme veya sonuç durumu gösterilmektedir.

II. BÖLÜM

İNCELEME YÖNTEMİ

İnceme aşamasında Türkiye Türkçesinde yer alan duyu eylemlerinin tespiti için TDK Güncel Türkçe Sözlük kullanıldı. Sözlükte yer alan bütün eylemler duyu türlerine göre taranarak eylemler tespit edildi. Tarama esnasında yalnızca madde başları değil, alt madde başı olan deyimler, birleşik eylemler de çalışmaya alındı. (Ör. alıcı gözüyle bak-)

İkinci aşamada elde edilen verilerden hareketle öncelikle eylemler duyu türlerine göre sınıflandırıldı. Her bir eylem rakamla işaretlendi. Aşağıdaki örnekte görüldüğü gibi öncelikle eylem koyu olarak yazıldı. Ardından parantez içerisinde eylemin sözlükte kaçıncı anlamının duyu eylemi olarak kullanıldığı tespit edildi. Sonra eylemin sözlükteki anlamı yazılarak yine sözlükte yer alan örnek verildi. Ancak sözlükte maddeye ilişkin örnek yoksa buraya örnek alınmadı. Eylemin anlamını pekiştirmek amacıyla mümkün olduğunca Türkçe Ulusal Derlem'den örnek alınmaya çalışıldı.

Üçüncü aşamada, bütün eylemler kılınış bölümünde anlatıldığı ve şemalarla numaralandırıldığı şekilde tasnif edilmeye çalışıldı. Burada da öncelikle eylemin kılınışının açıklaması yapıldı. Ardından eylemlerin iki boyutlu gösterimleri şemalara verilen numaralarla (ör. Tip 1, Tip 2) verilmeye çalışıldı.

1) **bak-;** (1) Bakışı bir şey üzerine çevirmek: Zamanla nasıl değişiyor insan / Hangi resmime baksam ben değilim. (GTS, 2011) Of! Kaçan pozisyona bak ya. (TUD, 2012) bak- eyleminin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası yoktur. Devamlılıktan yoksun bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6)**

Tablo 12: Örnek 1

Her bir bölümün sonunda tespit edilen eylemler tablolar halinde kılınışlarıyla birlikte sunuldu. Tablolarda öncelikle eylemler alfabetik olarak verildi. Ardından eylemlerin kılınışları ve son olarak da iki boyutlu gösterimlerine yer verildi. Tablodaki (+) eylemin hangi kılınış özelliği gösterdiğini, (-) ise o eylemin ifade etmediği kılınışı göstermektedir.

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	ağızda dağıl-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5

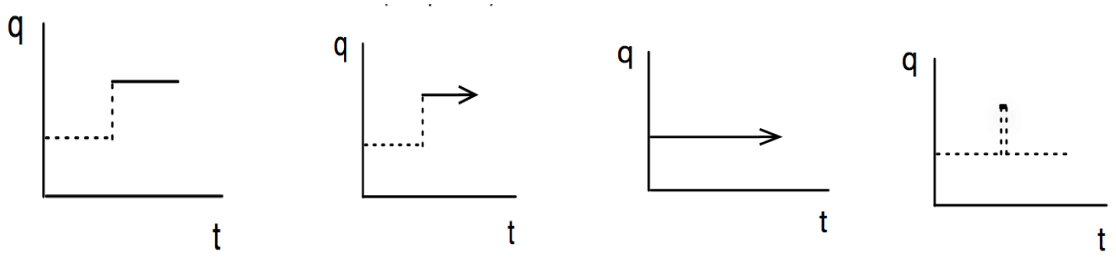
Tablo 13: Örnek 2

Teori kısmında eylemlerde kılınış ifade edilmeye çalışılmıştı. Bu çalışmada öncelikle eylemler tespit edilecek ardından her bir eylem kılınışına göre değerlendirilecektir. Kılınışlarına göre değerlendirilen eylemlerin şema gösterimi de çalışmada bulunmaktır. Kılınışları verilen şema numaraları aşağıdaki gibidir:

Kılınış Tiplerinin İki Boyutlu Gösterim Şemaları

Geçici/Süreksiz — Kalıcı — Noktasal

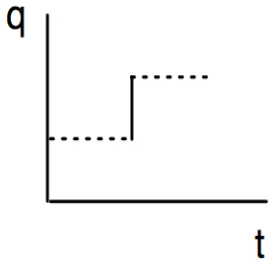
(Tip 3) — (Edinilen) **(Tip 2)** — (Kalıtımsal) **(Tip 1)** — **(Tip 4)**

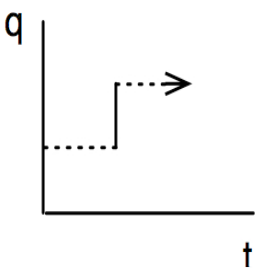
Kapı açık. — *Pencere çatladı.* — *O Fransız.* — *Güneş zirvede.*

Çift Taraflı Başarı — Tek Taraflı Başarı — Döngüsel/Tek Kerelik

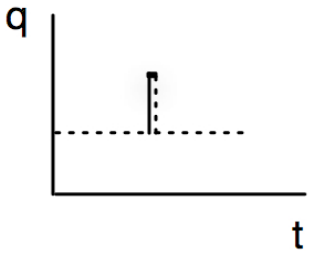
(Tip 8) — **(Tip 7)** — **(Tip 10)**

Kapı açıldı.

Pencere çatladı.

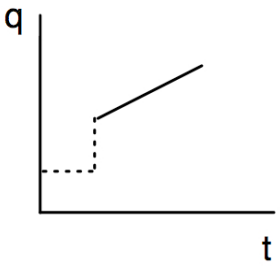
Fare ciyakladı.

Yönelimli İşler

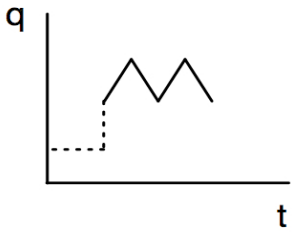
Yönelimsiz İşler

(Tip 5)

(Tip 6)

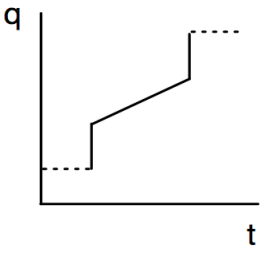
Çorba soğudu.

Kızlar şarkı söyledi.

Tamamlamalar

(Tip 9)

Elmalı kek yedim.

1. TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE DUYU EYLEMLERİ

Duyu konusu yalnızca dil biliminin konusu değildir. Pek çok alanda ayrıntılı bir şekilde araştırılan ve bu anlamda derinliği olan bir konudur. Bu nedenle başta da ifade edildiği gibi çalışma yapılırken farklı disiplinlerde yer alan konuya ilişkin literatür taranmış ve elde edilen verilerden hareketle bir tasnif oluşturulmaya çalışılmıştır. Yapılan tasnifte bu zamana kadarki tasniflerde yer alan bilgilere yer verildiği gibi yeni bilgiler de eklenmiştir.

Bilinen beş duyu organının dışında farklı duyu organlarının veya duyuların algılanmasını sağlayan reseptörlerin de bulunduğu ortaya konulan bir gerçektir. Bu bağlamda *görme, işitme, tat alma, koku alma* ve *dokunma* dışında pek çok duyumuz bulunmaktadır.

Yapılan çalışmalarda farklı anlamlarda kullanılsa da "özel duyular" ifadesinin yer aldığı görülmektedir. Aristoteles'in sınıflandırmasında *özel duyular* ve *ortak duyular* ifadesi bulunmaktadır. Ancak bu çalışmada özel duyular ifadesinin kullanılması felsefeden ziyade tıbbî fizyolojiye dayanmaktadır. Nitekim nörologlara göre yapılan sınıflandırmada *görme* ve *işitme* duyuları *özel duyular* başlığı altında değerlendirilmektedir. Çünkü *görme* ve *işitme duyuları* diğer duyulardan farklı olarak bağımsızdır ve alıcı organları özeldir. Bu nedenle bu çalışmada da görme ve işitme duyularının özel duyular başlığı altında değerlendirilecektir.

Tat alma ve *koku alma* duyularının *kimyasal duyular* başlığı altında yer aldığı görülmektedir. Görme ve işitme duyularından farklı olarak tat alma ve koku alma duyuları duyu organlarından ziyade Tanalp'in de ifade ettiği gibi maddelerin kimyasal yapılarıyla bağlantılı olarak özel reseptörlerle algılanmaktadır. Yani burada önemli olan husus duyu organından ziyade uyarıcı maddenin kimyasal yapısıdır. Bu nedenle tat alma ve koku alma duyuları *kimyasal duyular* başlığı altında değerlendirilmektedir. Bu noktadaki diğer bir husus ise tat alma ve koku alma duyularının birbirleriyle olan ilişkisidir. Bu iki duyu birbiriyle bağlantılı olarak çalışmaktadır. Nezle olan birinin tat alamaması bunun bir göstergesidir. Yapılan çalışmalar hangi tadın alındığı konusunda açık değildir. Ancak a*cı, tatlı, ekşi* ve *tuzlu* tadının alındığı pek çok çalışmada kabul görmektedir. Burada farklı olarak *umami* veya *lezzetli* adı verilen hoşa giden bir tat duyusunu ifade edilen tada da yer

verilmiştir. İlgili bölümde Hall'ün (2013) lezzetli tadına ilişkin açıklamalarına yer verilmiştir.

Sınıflandırmanın diğer bir aşamasını *deri duyuları* oluşturmaktadır. Deri duyuları adı verilen duyular oldukça karmaşıktır. Burada duyu organlarından ziyade serbest sinir uçları adı verilen reseptörler devreye girmektedir. Bu nedenle yalnızca elle dokunma değil aynı zamanda *basınç, sıcaklık, ağrı (acı), kaşınma, gıdıklanma, titreme* gibi pek çok duyuyu içerisinde barındırmaktadır. Bunlardan ilki *dokunma duyularıdır*. Klasik sınıflandırmalarda beş duyudan biri olarak kabul edilen duyu, deri duyularından yalnızca dokunma duyularını içermektedir. Genelgeçer bilgiler bir nesneye elle dokunduğumuzda hissedilen duyunun *dokunma duyusu* olduğu yönündedir. Ancak deri duyuları bununla sınırlı değildir. Vücuda yapılan *değ basınç*, *deri duyularından* kabul edilmektedir. *Termal duyular* veya *ısı duyuları* adı verilen *sıcaklık, soğukluk duyuları* da birer deri duyusu kabul edilmektedir. Yapılan çalışmaların pek çoğu sıcaklık ve soğukluğu termal duyular başlığı altında vermektedir. Bunların içerisine *ağrı duyularını* ekleyenler de bulunmaktadır. Ancak *serin, ılık* ve *farksız* duyuları yalnızca Hall'ün çalışmasında yer almaktadır. Bu çalışmada ise bu duyuların tamamına yer verilecektir.

Ağrı acı duyusu oldukça ilginç bir duyudur. Bu duyuyu farklı kategorilerde ele almak mümkündür. *Ağrı acı* duyusu dokunma duyularından biridir. Kendisi başlı başına bir sınıf oluşturabileceği gibi başka sınıflarla da ilişkilidir. Özellikle sıcaklık ve soğukluk duyuları bunlardandır. Nitekim ilgili bölümde de aktarıldığı gibi sıcaklık ve soğukluğun aşırısı yani yakıcı sıcak ve dondurucu soğukta sıcaklık ve soğukluk duyuları belli bir eşiği geçtikten sonra ağrı acı şeklinde hissedilmektedir. Ağrı acı duyusu dışsal bir etkene bağlı olabileceği gibi iç organlarda da gerçekleşebilmektedir. Dolayısıysa dışsal etkenlere bağlı olan ağrı acıyı *dokunma duyuları* başlığı altında değerlendirirken vücudun içerisinde gerçekleşen *baş ağrısı, karın ağrısı gibi ağrıları* da *iç alem duyuları* başlığı altında değerlendirmek gerekmektedir. Ağrı acı duyusuyla ilgili dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise ağrı acının çeşididir. Burada ağrı acı yavaş veya hızlı gerçekleşebilmektedir. Nitekim Tanalp'in (1975) ifade ettiği gibi hızlı ağrı 0,1 saniye sonra hissedilirken, yavaş ağrı ancak 1 saniye veya daha sonra başlamakta, hatta dakikalar boyunca artarak devam etmektedir. Bu nedenle ağrı acı konusu ele alınırken *yavaş ağrı* ve *hızlı ağrı* şeklinde bir ayrıma gitmek gerekmektedir.

Titreşim, gıdıklanma ve *kaşınma* da birer duyu olarak değerlendirilmektedir. Her biri başlı başlına bir duyuyu ifade etmektedir. Nitekim bu duyular az veya çok olmakla birlikte doğuştan gelen duyulardır. Titreşim, gıdıklanma ve kaşınmanın birer duyu olduğu fizyologlar tarafından kabul görmektedir.

Diğer duyular ise *propriyoseptif* adı verilen dışarıdan bir etkiden ziyade vücudun iç yapısına ilişkin olan duyulardır. Duyularımız veya duyu organlarımız bize yalnızca dış dünyanın bilgisini sunmaz. Aynı zamanda vücudun iç alemi hakkında da bilgi verir. Bu duyulardan ilki eklem, kas ve kirişlerde bulunan vücudun durumuna ilişkin bize bilgi veren *kinestetik duyudur*. Bu duyu sayesinde beyin vücudun hangi pozisyonda olduğunu algılar. Bu nedenle *sabit pozisyon duyusu* ve *hareketli pozisyon duyusu* şeklinde iki sınıfa ayrılmaktadır. *Otur-, kalk-, ayakta dur-, eline yana uzat-* gibi vücuda ilişkin *sabitlilik* ve *hareketlilik* verileri bu duyu sayesinde aktırılır. Vücudun durumunu bildiren *koş-, yürü-, uyu-* gibi pek çok eylem bu sınıfa girmektedir. Ancak hemen hemen bütün eylemlerin bu sınıfa girmesi nedeniyle yapılan taramada *kinestetik duyu* eylemlerine bu çalışmada yer verilmeyecektir.

Propriyoseptif adı veriler duyulardan bir diğeri ise vücudun dengesi hakkında beyne bilgi ileten *vestibüler duyu*dur. Vestibüler duyu sayesinde *başın duruşunu hissetmek, başı dik tutmak* ve *dengeyi sağlamak* mümkündür.

Son olarak diğer çalışmalarda yer almayan, fizyologların ifade ettiği, vücuttaki yeri tam olarak bilinmeyen ancak yine vücudun durumu hakkında bize bilgi veren duyu *iç alem duyuları*dır. İç alem duyuları sayesinde *acık-, susa-, tuvaletin gelmesi* gibi duyuları algılarız.

1.1. ÖZEL DUYULAR

Özel duyular belirli bir duyu organı tarafından algılanan duyulardır. Bu duyular reseptörlerle değil direk duyu organıyla algılanmaktadır. Bu duyuların içerisine görme duyuları ve işitme duyuları girmektedir. Görme duyusu için göz, işitme duyusu için de kulak bulunmaktadır.

1.1.1. GÖRME DUYU EYLEMLERİ

Yapılan bütün sınıflandırmalarda görme duyu temel duyu olarak kabul edilmektedir. Çünkü görme duyusunun kendine has bir organı bulunmaktadır. Görme duyusunun alıcı organı gözdür. Göz sayesinde nesneler dışarıdaki görüntüler beyne aktarılır ve pek çok bilgi elde edilir. Dolayısıyla görme duyusuyla ilgili pek çok eylem bulunmaktadır. Türkiye Türkçesinde tespit edilen görme duyu eylemleri aşağıdaki gibidir.

1) **alıcı gözüyle bak-**; (1) inceden inceye gözden geçirmek: *Şimdiye kadar pek alıcı gözüyle bakmamıştı*. (TS, 2011)
   alıcı gözüyle bak- eyleminde eylem bir süre devam eder sonra biter. Yani eylemin bir son noktası bulunmaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

2) **ara-**; **(1)** *(-i)* Birini veya bir şeyi bulmaya çalışmak: *Dükkânın içinde gözleriyle bir şeyler aradı.* (TS, 2011)

   ara- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

3) **araştır-; (1)** *(-i)* Birini veya bir şeyi bulmak için bir yeri gözden geçirmek: *Odayı iyice araştırdım ama aradığımı bulamadım.* (TS, 2011)

   araştır- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

Ortada oturak cinsinden bir şey yok mu acep? Çenelerim ata ata, karyolanın altını araştırdım, bakındım sağa sola. (TUD, 2012)

4) **ayrımsa-; (1)** *(-i)* Bir şeyi anlamak, bir şeyi görmek, fark etmek: *Bu kadar yalın bir çizgide, eski konak hayatımızın bütün bir düzenini ayrımsarız.* (TS, 2011)

ayrımsa- eyleminin süreç anlamı olmakla beraber bu süreç anlıktır. Dolayısıyla ayrımsa- eylemi tek taraflı bir başarmadır. Eylem gerçekleştikten sonra geri çevrilme yoktur. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 7)**

5) **bak-; (1)** *(-e)* Bakışı bir şey üzerine çevirmek: *Zamanla nasıl değişiyor insan / Hangi resmime baksam ben değilim.* (TS, 2011)

bak- eyleminin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası yoktur. Devamlılıktan yoksun bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

Of! Kaçan pozisyona bak ya. (TUD, 2012)

6) **bak-; (2)** *(-e)* Aramak (TS, 2011)

bak eyleminin aramak anlamı da devamlılıktan yoksundur. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası yoktur. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

Git bak**,** paravanın arkasında... (TUD, 2012)

7) **bakın-; (1)** *(-e, nesnesiz)* Çevreye göz gezdirmek, araştırmak: *Etrafına bakındı fotoğrafçıları çağırmak için.* (TS, 2011)

bakın- eylemi devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

8) **bakış-; (1)** *(nesnesiz, -le)* İki veya daha çok kimse birbirine bakmak*: Ev halkı birbirlerine bakışıyorlar, söyleyecek söz bulamıyorlar.* (TS, 2011)

bakış- eyleminde sona yaklaşma anlamı bulunmaktadır. Eylemin gerçekleşmesinde süreç vardır ancak eylem gerçekleştikten bir süre sonra biter. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

Kadın anlayışlı, kocasıyla bakışıyor**;** anlıyor bir durum olduğunu, hiçbir şey sormadan çayı bırakıp çıkıyor. (TUD, 2012)

9) **bakış-; (2)** *(nesnesiz, -le)* Kaçamak ve gizli olarak birbirine bakmak: Enişteme mürebbiyenin birbirine nasıl bakıştıklarına hiç dikkat ettin mi? (TS, 2011)

bakış- eyleminde sona yaklaşma anlamı bulunmaktadır. Eylemin gerçekleşmesinde süreç vardır ancak eylem gerçekleştikten bir süre sonra biter. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

Hangi doktora bir soru sorsam, ya başını önüne eğiyor, ya duymamazlıktan geliyor, ya da yanındaki doktorla kaçamak kaçamak bakışıyor. (TUD, 2012)

10) **bakış at-**; **(1)** Kısa bir süre bakıp geçmek: *İki yanından bağrışanlara anlamadığı bir dilden konuşuyorlarmış gibi birer bakış attı.* (TS, 2011)

bakış at- eylemi tek kerelik bir eylemdir. Eylem gerçekleştikten bir süre sonra geri döner. Dakik bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 10**)

11) **başını bekle-; (1)** gözetlemek (TS, 2011)

başını bekle- eyleminin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası yoktur. Eylem devamlılıktan yoksundur. Dinamik bir eylemdir ve süreklilik anlamı vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

12) **baygın baygın bak-; (1)** kendinden geçmiş bir biçimde çevreye göz gezdirmek. (TS, 2011)

baygın baygın bak- eylemi bağımlı bir eylemdir. Eylemin doğal bir son noktası vardır. Eylem sona yaklaşma anlamında süreç bildirir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

13) **baygın baygın bak-; (2)** hayranlıkla seyretmek (TS, 2011)

baygın baygın bak- eylemi bağımlı bir eylemdir. Eylemin doğal bir son noktası vardır. Eylem sona yaklaşma anlamında süreç bildirir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

14) **baygınlaş-; (2)** *(nesnesiz)* göz süzülmek (TS, 2011)

baygınlaş- eyleminin süreç bildirmektedir. Eylem sona doğru yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

Gülümserken gözleri baygınlaştı. (TUD, 2012)

15) **belinle-; (1)** *(nesnesiz, halk ağzında)* Birden uyanarak çevresine korku ile şaşkın şaşkın bakmak, irkilmek (TS, 2011)

belinle- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline döner**.** Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 10**)

16) **cin cin bak-; (1)** kurnazca bakmak (TS, 2011)

cin cin bak- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

17) **cin cin bak-; (2)** uykusuz gözlerle bakmak (TS, 2011)

cin cin bak- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

18) **çivile-**; **(2)** *(-e, -i)* Aynı noktaya sürekli olarak bakmak: *Duvara sırtını verip çömeldi. Gözünü hamamcının geleceği yola çiviledi.* (TS, 2011)

çivile- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

Apo, bakışlarını bir noktaya çivilemiş şeytanca planlar kuruyordu. (TUD, 2012)

19) **dik dik bak-; (1)** çok sert bir biçimde, sert sert, öfkeli öfkeli bakmak: *Karşı sıradaki bıyıklı adam gelmiş yanında duruyor, dik dik bakıyordu.* (TS, 2011)

dik dik bak- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

20) **dikil-; (4)** *(nesnesiz)* Göz belli bir noktaya uzun süre bakmak: *Herkesin gözleri hayret ve tecessüsle onun üzerine dikilir.* (TS, 2011)

dikil- eylemi bağımlı bir eylemdir. Eylemin doğal bir son noktası bulunmaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

21) **dikize al-; (1)** gözetlemek: *Jale ... bilmem ben onu yine yakın dikize almış mıydım?* (TS, 2011)

dikize al- eylemi dinamik bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Dikize al- eylemi devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

22) **dikizle-; (1)** *(-i, argo)* sezdirmeden bakmak, gözetlemek. (TS, 2011)

dikizle- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

23) **dikkat et-; (2)** gözüne çarpmak veya ilgisini çekmek: *Dikkat ettiniz mi neler söyledi?*

dikkat et- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

24) **erketecilik et-**; **(1)** gözetlemek: *Hırsızlara erketecilik ettiğini anladı.* (TS, 2011)

erketecilik et- sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

25) **fark et-**; **(1)** görmek, seçmek: *Boğaz'ın sisle kaplı olduğunu ancak ön güvertede bir yer bulup oturunca fark etmişti.* (TS, 2011)

fark et- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

26) **farkına var-**; **(1)** gözüne çarpmak, fark etmek, anlamak: *Bu nedenle karısının gözlerinde biriken öfkenin farkına varmadı.* (TS, 2011)

farkına var- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

27) **frikik yakala-**; **(1)** *(argo)* bilerek veya bilmeyerek gereğinden fazla açılmış olan göğüs, bacak gibi vücudun belirli bölümlerini görmek. (TS, 2011)

firikik yakala- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

28) **gör-**; **(1)** *(-i)* Göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek. (TS, 2011)

gör- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

Şimdi şu bohçanın maharetini gözlerinle gör de bana söylediklerinden utan, demiş ve bohçayı mutfağın ortasına yaymış. (TUD, 2012)

29) **göz at-; (1)** kısa bir süre, fazla dikkat etmeden bakıvermek: *Bir ara karşıdaki salaş birahanenin penceresine göz atıyorum.* (TS, 2011)

göz at- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 10**)

Sabah ben geldiğimde Şefik, Ali Tokran, Ali Metintürk oturmuşlar ödeme listesi yapıyorlardı, listeye bir göz attım, senin adın yoktu. (TUD, 2012)

30) **gözden geçir-; (2)** niteliğini anlamak için bir şeyin her yanına bakmak, incelemek, muayene etmek:*Akşam hazırlanmış sofrayı gözden geçirmek için odasından çıktı.* (TS, 2011)

gözden geçir- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

Bu haberlerin şimdiye değin yalanlanmamış olanlarından
birkaçını gözden geçirmek istiyorum. (TUD, 2012)

31) **göz gezdir-; (1)** derinlemesine incelemeden okumak: *Masanın üstünde bir başka gazete var. Biraz evvel ona göz gezdirdiğim zaman birbiri ardı sıra üç havadis görmüştüm.* (TS, 2011)

göz gezdir- sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

Sadece çocuklarımızın defterlerini alıp yazılarına bir göz gezdirelim. (TUD, 2012)

32) **göz göze gel-**; **(1)** her iki tarafın bakışları karşılaşmak: *İşte bu iki adam bir aralık göz göze geldiler.* (TS, 2011)

göz göze gel- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 10**)

Bakışları onun üzerinde iken Nihat'la bir an göz göze geldiler.. (TUD, 2012)

33) **göz hapsine al-; (1)** bakışlarını üzerinden ayırmamak, gözetlemek, hiçbir davranışını gözden kaçırmamak: *Sözü sohbeti yerinde görünen birkaç erkeği haftalarca göz hapsine aldı.* (TS, 2011)

göz hapsine al- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

Kiraz onun kendisini göz hapsine aldığını sezinliyordu. (TUD, 2012)

34) **göz kaş süz-**; **(1)** Dikkatle ve hissettirmeden bakışlarla kontrol altında tutmak: *Anlamlı anlamlı birbirine işaretler yaparak, göz kaş süzerek Emine'ye uzun uzun bakıyorlar.* (TS, 2011)

göz kaş süz- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

35) **göz süz-**; **(1)** baygın ve anlamlı bakmak*: İnliyor, göz süzüyor, burnundan soluyarak konuşuyordu.* (TS, 2011)

göz süz- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

36) **göz ucuyla süz-; (1)** iyice tanımak, bilmek veya dikkat çekmek amacıyla hafif kısık gözle incelemek, bakmak: *Sokakta göz ucuyla süzdüğüm kadının bana ehemmiyet vermediğini görürsem hoşça bir latife söyleyiveririm.* (TS, 2011)

göz ucuyla süz- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

37) **gözetle-**; **(1)** *(-i)* Birine veya bir şeye gizlice bakmak, dikizlemek: *Arkalarından bakarken birilerinin de beni gözetlediğini sandım bir an.* (TS, 2011)

gözetle- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

"Onu gözetle**,**" dedi, "nereye giderse gitsin peşinden ayrılma!" (TUD, 2012)

38) **gözetle-**; **(2)** *(-i)* Birinin yaptıklarını belli etmeden izlemek*: Bitişik yalının taze gelini sabah işlerini görürken yan pencereden gözetlemek esaslı keyiflerimden biriydi.* (TS, 2011)

gözetle- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

Burda "Hayatlan" lafıyla kast edilen: git de başını bağla/sonra sıkıntından boğul öl/etrafı gözetle/kimin dedikodusunu yapacağını şaşırdeğil. (TUD, 2012)

39) **gözle-**; **(2)** *(-i)* Dikkatle bakmak, gözlemlemek, tarassut etmek: Hava değişikliklerini gözlemek havacılık için önemli bir iştir. (TS, 2011)

gözle- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

40) **gözle-**; **(4)** *(-i)* Gizlice bakmak, gözetlemek: Kuzum, bana kim gelip gidiyor, hep böyle gözlüyor musun? (TS, 2011)

gözle- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

Babam telefon ederken gözledim**,** nasıl kullanıldığını biliyorum, ama dokunmaya cesaretim yok. (TUD, 2012)

41) **gözle ye-**; **(1)** bir şeye çok istekle ve dik dik bakmak. (TS, 2011)

gözle ye- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

42) **gözle ye-**; **(2)** göz değdirmek: *Çocuğu gözle yediler.* (TS, 2011)

gözle ye- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 10**)

43) **gözlemle-**; **(2)** *(-i)* Gözlemek. (TS, 2011)

gözle- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

44) **gözleri buğulan- (veya bulutlan-)**; **(1)** gözleri yaşararak çevreyi bulanık görmek. (TS, 2011)

gözleri buğulan- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

45) **gözleri fıldır fıldır et-**; **(1)** şeytanca ve çapkınca bakmak. (TS, 2011)

gözleri fıldır fıldır et- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

46) **gözleri takılıp kal-**; **(1)** bir şeyden gözlerini ayıramamak: *O anda pek çok şeyler yapmak istediği hâlde, gözleri köşeyi ağır ağır dönen tramvaya takılıp kalmıştı.* (TS, 2011)

gözleri takılıp kal- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

47) **gözlerini devir-**; **(1)** öfke ile bakmak: *Şerbetçide temiz bardak bulamayan müşteri, gözlerini devire devire bağırıyor.* (TS, 2011)

gözlerini devir- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

48) **gözlerini fal taşı gibi aç-**; **(1)** şaşkınlıkla, hayretle bakmak. (TS, 2011)

gözlerini fal taşı gibi aç- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

49) **gözlük tak-**; **(2)** *(mecaz)* iyi görmek, dikkat etmek*: Hakem, gözlük tak!* (TS, 2011)

gözlük tak- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

50) **gözü alış-; (1)** önceden iyi göremediği bir şeyi sonradan görür olmak. (TS, 2011)

gözü alış- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

51) **gözü bulan-**; **(1)** bulanık görmeye başlamak. (TS, 2011)

gözü bulan- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 5**)

52) **gözü dal-**; **(1)** gözü bir noktaya dikili olarak dalgın dalgın bakmak. (TS, 2011)

gözü dal- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

Durgunlaştı, gözü daldı birden. (TUD, 2012)

53) **gözü (veya gözleri) kamaş-; (1)** güçlü bir ışık sebebiyle göz bakamaz olmak: *Güneş hiç olmadığı kadar parlaktı, gözlerim kamaştı.* (TS, 2011)

gözü (veya gözleri) kamaş- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 10**)

Bakınca insanın gözü kamaşıyordu. (TUD, 2012)

54) **gözü git-**; **(1)** bir şeyi istemeden görmek, elinde olmayarak bakmak. (TS, 2011)

gözü git- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 10**)

55) **gözüne iliş-**; **(1)** birdenbire, istemeden görmek: *Gözüne gelini ilişince açıktan açığa olmasa bile öfkesini ondan almak için laf çaktı.* (TS, 2011)

gözü iliş- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

56) **gözüyle tart-**; **(1)** kim ve ne olduğunu anlamak için dikkatle bakmak: *Beni gözleriyle tartarak önümden geçti, sonra geri döndü geldi, oturmakta olduğum tahta sıranın ucuna ilişti.* (TS, 2011)

gözüyle tart- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

57) **iskandil et-**; **(4)** *(argo)* gözetlemek: *Cevizlerin altını iskandil ederek böğürtlen yığınının gölgesine sığındı.* (TS, 2011

iskandil et- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

58) **izine bas-**; **(1)** gözden uzaklaştırmayarak ne yaptığını gözetlemek. (TS, 2011)

izine bas- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

59) **izle-**; **(4)** *(-i)* Eğlenmek, görmek, öğrenmek için bakmak, seyretmek: *Televizyonu izlemek.* (TS, 2011)

izle- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

Yeni bölüm bu al izle diye kakalasalar ağzım açık izliycem, o derece. (TUD, 2012)

60) **izle-**; **(6)** *(-i)* Gözlemek, incelemek: *Çocuk kuşu gözleriyle izledi*. (TS, 2011)

izle- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

O kadar güzel, o kadar sevimli, o kadar masum bir yüzü var ki al karşına saatlerce izle**.** (TUD, 2012)

61) **karıştır-**; **(5)** *(-i)* Göz atmak, araştırmak, incelemek*: Saatlerce, istediğim kitapları, divanları, Servetifünun koleksiyonlarını karıştırdım.* (TS, 2011)

karıştır- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

Hatta o zamanın mecmualarını karıştır**,** resmimle birlikte hakkımda "uzaktan kumandalı" dediler. (TUD, 2012)

62) **kedi ciğere bakar gibi bak- (veya süz- veya seyret-)**; **(1)** imrenerek bakmak: *Derin bir hayranlıkla gözlerini kıza kaptırmış, kedi ciğere bakar gibi süzüp duruyordu.* (TS, 2011)

kedi ciğere bakar gibi bak- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

63) **kem gözle bak-**; **(1)** kötü niyetle bakmak. (TS, 2011)

kem gözle bak- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

64) **kem gözle bak-**; **(2)** nazar değdiren bir bakışla bakmak: (TS, 2011)

kem gözle bak- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

65) **kes-**; **(24)** *(-i, mecaz)* Karşı cinsten birisini sürekli olarak süzmek, dikkatli bir biçimde bakmak. (TS, 2011)

kes- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

Kapıcının karısı bir kere kesti. (TUD, 2012)

66) **kesiş-**; **(3)** *(nesnesiz, -le, argo)* Erkek ve kadın, bakışlarla anlaşmak. (TS, 2011)

kesiş- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

Ama bunları bahane edip "n'apalım karşılıklı kesiştiler" demek için cidden insaf ve vicdan yoksunu olmak gerekir. (TUD, 2012)

67) **kontrol et-**; (2) yoklamak, gözden geçirmek: *Paralar cins cins ayrılıp tasnif ediliyor, yekûnlar kontrol ediliyor.* (TS, 2011)

kontrol et- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

68) **kötü gözle bak-**; **(1)** bir kimse için iyi olmayan düşünceler beslemek, bunu belli edercesine bakmak: *Tiyatroda kimse kimseye kötü gözle bakamaz*. (TS, 2011)

kötü gözle bak- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

69) **kötü gözle bak-**; **(2)** cinsel duygu ile bakmak: *Ben bu kambur kızdan hoşlanmışsam, onu sevmişsem neden ona kötü gözle bakmış olayım?* (TS, 2011)

kötü gözle bak- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

70) **markaja al-**; **(2)** *(mecaz)* birinin hareketlerini engelleyici bir biçimde yakından izlemek, ne yaptığını gözlemek. (TS, 2011)

markaja al- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

Teknik Direktör Mustafa Denizli, İskoç ekibinin iki önemli forveti Caniggia ve Flo'yu iki stoperiyle yakın markaja alacak. (TUD, 2012)

71) **maviş maviş bak-**; **(1)** mavi gözlerle bakmak: *Dudaklarını yalıyor, sesler çıkarıyor ve maviş maviş bakıyordu.* (TS, 2011)

maviş maviş bak- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

Öteki maviş maviş bakıp, sarı saçlarını şöyle bir savurdu. (TUD, 2012)

72) **müşahede et-**; **(2)** gözlemlemek: *Burada, bir hakikati beraber müşahede etmeliyiz*. (TS, 2011)

gözlemle- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

Röntgende de müşahede edildiği gibi, yumurtlama hâdisesinin vukuundan yarım saat kadar önce yumurta ters döner ve yassı taraf aşağıya yönelir. (TUD, 2012)

73) **önüne çık-**; **(2)** *(mecaz)* ilk defa görmek, yüz yüze gelmek: *Kim olursa olsun önüme çıkanla yeniden evleneceğim.* (TS, 2011)

önüne çık- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

74) **röntgenle**-; **(1)** *(-i, argo)* Kadınları gizlice gözetlemek. (TS, 2011)

röntgenle- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

75) **seyre dal-**; **(1)** bir şeye kendini vererek bakmak: *Sanki Rumeli baştan başa bir arena idi ve Avrupa siyaset adamları da birer Roma imparatoru gibi mermerden localarına kurulmuşlar, oradaki olumlu güreşleri seyre dalmışlardı.* (TS, 2011)

seyre dal- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

"Önce ben geldim." "Hayır ben geldim." Biz suyumuzu iftardan bir saat önce doldurur, kapının önüne çıkıp seyre dalardık. (TUD, 2012)

76) **seyret**-; **(1)** *(nesnesiz)* Bir şeyin durumunu, oluşumunu gözlemek, bakmak. (TS, 2011)

seyret- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

77) **seyret**-; **(2)** *(-i)* Bir olaya karışmadan bakmak: Rabia biraz şaşkın, salapuryada arkadaş olduğu çocuklu tazenin kocasıyla buluşmasını seyrediyordu. (TS, 2011)

seyret- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

- İstersen, arkadaşlarınla uçurtmaları daha yakından seyret**,** dedi. (TUD, 2012)

78) **seyret-**; **(3)** *(nesnesiz)* Eğlenmek, görmek, öğrenmek vb. için bakmak, izlemek: *Ben, çok güzel bir şey seyrediyorsam tiyatroda, daha ne kadar sürecek piyes diye aklıma getirmem.* (TS, 2011)

seyret- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

"Para öde, seyret ve evine dön." devri sona eriyor. (TUD, 2012)

79) **seyreyle-**; **(1)** *(-i)* Bir şeyi seyretmek, geriden gözlemek. (TS, 2011)

seyreyle- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

80) **süz-**; **(3)** *(-i)* gözle inceleyerek dikkatle bakmak: Yarı kapalı, yumuk yumuk gözlerini büsbütün küçülterek nehrin iki kıyısını süzdü. (TS, 2011)

süz- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

Gülümseyen gözlerle süz etrafı, güzellikleri görmeye alıştır gözlerini. (TUD, 2012)

81) **süz-**; **(4)** *(-i)* Göz baygın ve anlamlı bakmak: *Bir ara yandaki masada oturan adamın beni süzdüğünü sezinledim*. (TS, 2011)

süz- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

82) **süzüm süzüm süzül-**; **(1)** kendini beğenmiş bir tavırla ağırbaşlı oturup çevreye bakmak: *Gelin tarafı da görümceler de yerlerinden kımıldamadılar, süzüm süzüm süzüldüler.* (TS, 2011)

süzüm süzüm süzül- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

Gelin tarafı da görümceler de yerlerinden kımıldamadılar yalnız; onlar süzüm süzüm **s**üzüldüler, her tarafa Sultan Hanım koşuşturdu. (TUD, 2012)

83) **şakulle-**; **(1)** *(-i, eskimiş)* Çeküllе düşey doğrultusuna bakmak. (TS, 2011)

şakulle- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

84) **şavulla-**; **(3)** *(-i)* Göz gezdirmek, araştırmak: *Yerimi şavulladım, yerleştim.* (TS, 2011)

şavulla- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

85) **şöyle bir bak- (veya göz at-); (1)** kısaca bakmak: İsteksiz gözlerle listeye şöyle bir baktı. (TS, 2011)

şöyle bir bak- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 10**)

86) **tahlilden geçir-**; **(1)** gözden geçirmek: Kalabalığı kısa ve kuş bakışı bir tahlilden geçirelim. (TS, 2011)

tahlilden geçir- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

Bu kısa yazı ile, başlıca Türk heykeltıraşları hakkında tam bir tetkik yapmak ve eserlerini tam bir tahlilden geçirmek iddiasında değiliz. (TUD, 2012)

87) **tara-**; (7) *(-i, mecaz)* Derleme ve araştırma yapmak için bir yayını dikkatle gözden geçirmek veya gerekli kelime, cümle ve yazıları tespit etmek: *Dergileri taramak.* (TS, 2011)

tara- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

Arama yerini boş bırak kim tarafından kısmına nickini yaz ve özel forum seç yani ikinci elde arama yap değil de ikinci el bilgi para ekran kartını seç mesela olabildiğince özel ol tek tek tara hepsini. (TUD, 2012)

88) **tara-**; **(8)** *(-i, mecaz)* Dikkatle bakmak, süzmek. (TS, 2011)

tara- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

"Çevreyi tara Şiba" (TUD, 2012)

89) **tarassut et-**; **(1)** gözlemek, gözetlemek*: Kıpırdamadan, nefes almadan apartmanı tarassut ediyordu.* (TS, 2011)

tarassut et- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

Şemsi Bitlisi kendi maiyetindeki dervişlere komuta etmekte ve etrafı tam bir dikkatle tarassut ederek (gözleyerek), eşkıyanın hareket tarzını incelemektedir. (TUD, 2012)

90) **tasla-**; **(3)** *(-i, halk ağzında)* Gözetlemek, gizlice izlemek. (TS, 2011)

tasla- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

91) **tepeden tırnağa süz-**; **(1)** herhangi bir sebeple birine dikkatlice bakmak: *Çocuk, onu tepeden tırnağa şöyle bir süzüp üstü peçeteyle örtülü bir tabak uzattı.* (TS, 2011)

tepeden tırnağa süz- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

92) **yan gözle bak-**; **(1)** yan bakmak. (TS, 2011)

yan gözle bak- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

93) **yan gözle bak-**; **(2)** belli etmeden, göz ucuyla bakmak: *Genç bir jandarma zabiti, sert bir eda ile geçiyor, yan gözle bana bakıyordu.* (TS, 2011)

yan gözle bak- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

94) **yan yan bak-**; **(1)** göz ucuyla bakmak: *İhtiyar kadın yan yan torununa bakıyordu.* (TS, 2011)

yan yan bak- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

95) **yan yan bak-**; **(2)** kin, nefret veya öfke ile bakmak. (TS, 2011)

yan yan bak- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

96) **yokla**-; (2) *(-i)* Bakmak, gözden geçirmek, kontrol etmek. (TS, 2011)

yokla- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

Seferberlikte Genelkurmay'ın çalışacağı bir yer var orada, yokla bakalım bölgeye giriş yasak mı, nöbetçiler var mı?" (TUD, 2012)

97) **yokla-; (6)** *(-i)* Aramak, araştırmak*: Odaların köşe bucağını yoklamaya başladılar*. (TS, 2011)

yokla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş inoktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**alıcı gözüyle bak- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
2.	**ara- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
3.	**araştır- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
4.	**ayrımsa- (1)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
5.	**bak- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
6.	**bak- (2)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
7.	**bakın- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
8.	**bakış- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
9.	**bakış- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
10.	**bakış at- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10

11.	**başını bekle- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
12.	**baygın baygın bak- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
13.	**baygın baygın bak- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
14.	**baygınlaş- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
15.	**belinle- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
16.	**cin cin bak- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
17.	**cin cin bak- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
18.	**çivile- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
19.	**dik dik bak- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
20.	**dikil- (4)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
21.	**dikize al- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
22.	**dikizle- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
23.	**dikkat et- (2)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
24.	**erketecilik et- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
25.	**fark et- (1)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
26.	**farkına var- (1)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7

27.	**frikik yakala- (1)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
28.	**gör- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
29.	**göz at- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
30.	**gözden geçir- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
31.	**göz gezdir- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
32.	**göz göze gel- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
33.	**göz hapsine al- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
34.	**göz kaş süz- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
35.	**göz süz- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
36.	**göz ucuyla süz- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
37.	**gözetle- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
38.	**gözetle- (2)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
39.	**gözle- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
40.	**gözle- (4)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
41.	**gözle ye- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
42.	**gözle ye- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10

43.	**gözlemle- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
44.	**gözleri buğulan- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
45.	**gözleri fıldır fıldır et- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
46.	**gözleri takılıp kal- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
47.	**gözlerini devir- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
48.	**gözlerini fal taşı gibi aç- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
49.	**gözlük tak- (2)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
50.	**gözü alış- (1)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
51.	**gözü bulan- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
52.	**gözü dal- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
53.	**gözü git- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
54.	**gözüne iliş- (1)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
55.	**gözü (veya gözleri) kamaş- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
56.	**gözüyle tart- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9

57.	**iskandil et- (4)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
58.	**izine bas- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
59.	**izle- (4)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
60.	**izle- (6)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
61.	**karıştır- (5)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
62.	**kedi ciğere bakar gibi bak- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
63.	**kem gözle bak- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
64.	**kem gözle bak- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
65.	**kes-(24)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
66.	**kesiş- (3)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
67.	**kontrol et- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
68.	**kötü gözle bak- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
69.	**kötü gözle bak- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
70.	**markaja al- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
71.	**maviş maviş**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9

	bak- (1)											
72.	**müşahede et- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
73.	**önüne çık- (2)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
74.	**röntgenle- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
75.	**seyre dal- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
76.	**seyret- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
77.	**seyret- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
78.	**seyret- (3)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
79.	**seyreyle- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
80.	**süz- (3)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
81.	**süz- (4)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
82.	**süzüm süzüm süzül- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
83.	**şakulle- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
84.	**şavulla- (3)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
85.	**şöyle bir bak- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
86.	**tahlilden geçir- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9

87.	**tara- (7)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
88.	**tara- (8)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
89.	**tarassut et- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
90.	**tasla- (3)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
91.	**tepeden tırnağa süz- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
92.	**yan gözle bak- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
93.	**yan gözle bak- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
94.	**yan yan bak- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
95.	**yan yan bak- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
96.	**yokla- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
97.	**yokla- (6)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6

Tablo 14: Türkiye Türkçesinde görme duyu eylemleri

1.1.2. İŞİTME DUYU EYLEMLERİ

Gözden sonra en önemli duyu organı kulaktır. Kulak sayesinde belirli frekanstaki sesler işitilmektedir. İşitme duyusunda da duyuya özgü bir duyu organının bulunması işitme duyusunun da özel duyular kategorisinde yer almasını sağlamaktadır. Türkiye Türkçesinde tespit edilen işitme duyu eylemleri aşağıdaki gibidir:

1) **ağır işit- (veya duymak); (1)** kulakları iyi işitmemek, az işitmek. (TS, 2011)

   ağır işit- eylemi durağan bir eylemdir. Eylem zaman içerisinde değişmez. Ancak ağır işitmek eylemi doğuştan olabileceği gibi sonradan da olabilmektedir. Bu nedenle eylemin kılınışına bakıldığında eylem bağlama göre kalıcı durum kategorisine de alınabilir, sonradan oluşan kalıcı durum kategorisine de alınabilir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 1-2)**

   O gece Özer Çiller'in kulağı ağır mı işitiyor, diye düşünmüşümdür. (TUD, 2012)

2) **dinle-; (1)** *(-i)* İşitmek için kulak vermek: *Konağın hesabını sen söylersin, ben de dinlerim.* (TS, 2011)

   dinle- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

   Sonra müziğini dinledim albümlerden ve konuştuğum diğer müzisyenler onu bana anlattı tek tek. (TUD, 2012)

3) **duy**-; **(2)** *(-i)* İşitmek, ses almak: *Çamaşırcı Fatma kadın annemin duymayan kulaklarına yalvarıyor.* (TS, 2011)

   duy- eylemi aksi olmadığı takdirde doğuştan gelen kalıcı bir durumu ifade etmektedir. Eylem durağandır. Eylemin bitiş noktası bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 1)**

   Aksırma sesini yeniden duydu. (TUD, 2012)

4) **istihbar et-; (1)** haber almak, duymak (TS, 2011)

istihbar et- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

AKIMAN: Evet, geçtiğimiz bir iki yıl zarfında Thermaikos ve Strimonikos körfezlerinde 6 millik Yunan karasuları dışında sondaj çalışması yaptığınızı istihbar ettik. (TUD, 2012)

5) **işit-; (1)** *(-i)* Kulakla algılamak, duymak: Doktorun sesini işitince koştu, yanakları kırmızı, gözleri parlıyordu. (TS, 2011)

işit- eylemi aksi olmadığı takdirde doğuştan gelen kalıcı bir durumu ifade etmektedir. Eylem durağandır. Eylemin bitiş noktası bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 1)**

Dede Korkut hikâyelerinde sık sık şöyle yazılmıştır: "Dirse Han bunu işitti**,** eydür kırk yoldaşım aman, Tanrı'nın birliğine yoktur güman. (TUD, 2012)

6) **koyun kaval dinler gibi dinle-**; **(1)** hiçbir şey anlamadan dinlemek: *Kafa göz yara yara Hüsn ü Aşk'ı okuyor, hayranları da koyun kaval dinler gibi dinliyorlardı.* (TS, 2011)

koyun kaval dinler gibi dinle- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

7) **kulağı ağır işit-; (1)** kulağı iyi işitmemek (TS, 2011)

kulağı ağır işit- eylemi durağan bir eylemdir. Eylem zaman içerisinde değişmez. Ancak ağır işitmek eylemi doğuştan olabileceği gibi sonradan da olabilmektedir. Bu nedenle eylemin kılınışına bakıldığında eylem bağlama göre kalıcı durum kategorisine de alınabilir, sonradan oluşan kalıcı durum kategorisine de alınabilir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 1-2**)

8) **kulağı dikil-; (1)** konuşulanları dinlemek için dikkat kesilmek: Şimdi kulakları seslerimize dikilmiş bir köpek gibi yatıyordu. (TS, 2011)

kulağı dikil- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

9) **kulağına çalın-; (1)** başkasına söylenirken kendisi de duymuş olmak: Bu gürültüler arasında Vildan'ın bağırarak ve daha ziyade kıymet vererek telaffuz ettiği bazı kelimeler, cümleler kulağıma çalınıyordu. (TS, 2011)

kulağına çalın- eylemi durağan bir eylemdir. Eylem anlık bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 4)**

Kulağına çalınmış olmalı... (TUD, 2012)

10) **kulağına gel-; (1)** kulağına çalınmak. (TS, 2011)

kulağına gel- eylemi durağan bir eylemdir. Eylem anlık bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 4)**

Daha önceden oğlanlar kendi aralarında konuşurlarken kulağına gelmiş bir sözcüktür, ama anlamını bilmediğinden, onun eczanelerden alman hap gibi bir şey olduğunu düşünmektedir. (TUD, 2012)

11) **kulağına gel-; (2)** duymak: *Acaba benim kulağıma gelen sesler bir yanılsama mıydı?* (TS, 2011)

kulağına gel- - eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Bazı askerlerin sesleri kulağına kadar geliyordu. (TUD, 2012)

12) **kulağına git-;** (1) duymak. *Olup bitenler kulağına gitse onlardan önce çarkıma okur ya neyse.* (TS, 2011)

kulağına git- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

İmzala diyor ya, çünkü ben Bosna'yı temsil ediyorum, şimdi Başbakan'ın kulağına giderse, Yılmaz'ın kulağına giderse iki devletin arasını bozan bir genel müdür yardımcısıyla bakın bir daire başkanı. (TUD, 2012)

13) **kulağına kar suyu kaç-; (1)** bir duyum almak. (TS, 2011)

kulağına kar suyu kaç- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

14) **kulağını aç-;** (**1)** dikkatle dinlemek. (TS, 2011)

kulağını aç- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Ama sen benim torunum olduğuna göre mutlaka yapıyorsundur ama sakın o çocuğa "kulağını aç da beni iyi dinle" türünden kulak memesi kıvamında şakalar yapma. (TUD, 2012)

15) **kulak as-; (1)** önem vermek, dinlemek: *Bunların sözlerine ne diye kulak asıyor, ona göre yapacağın işi kestiriyorsun?*

kulak as- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

16) **kulak kabart-**; **(1)** belli etmemeye çalışarak dinlemek: *Karanlıkta uyuyup uyumadığını anlayabilmek için tüm seslere kulak kabartarak yanına uzandım.* (TS, 2011)

kulak kabart- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Kadın şimdi gitgide sönen gitar sesine kulak kabartmış: (TUD, 2012)

17) **kulak kesil-**; **(1)** büyük bir dikkatle dinlemek: Çok kızgın bir çarpışmasının üzerine gelmişim, kulak kesildim. (TS, 2011)

kulak kesil- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Ölülerin arasında kocasının ve dostlarının adı yoksa, o günü kazanılmış bir gün sayıyordu, yaşamaya değer bir gün! Şimdi bir de kardeşinin adına kulak kesilecek, yeni kalp çarpıntıları içinde inceleyecekti listeleri bugünden itibaren. (TUD, 2012)

18) **kulak misafiri ol-; (1)** yanında konuşulanları konuşmaya katılmadan dinlemek: *Her önünden geçtiğim insanın söylediklerine kulak misafiri oluyorum.* (TS, 2011)

kulak misafiri ol- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Hatta bir keresinde kulak misafiri oldum o ve yengeme; yine yengem kendince kuruntular kuruyor ve ona anlatıyordu. (TUD, 2012)

19) **kulak ver- (I); (1)** merak edip dinlemek, işitmeye çalışmak: *Eğil de kulak ver, bu sessiz yığın / Bir vatan kalbinin attığı yerdir.* (TS, 2011)

kulak ver- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Bu itibarla şimdiden şu âyet-i kerimeye candan kulak vermek lâzım: (TUD, 2012)

20) **kulaklarının pasını gider-; (1)** hoşa giden ses veya güzel bir müzik dinlemek. (TS, 2011)

kulaklarının pasını gider- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

21) **sesle-; (1)** *(-i, halk ağzında)* dinlemek, kulak vermek. (TS, 2011)

sesle- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**ağır işit- (1)**	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	Tip 1 veya 2
2.	**dinle- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
3.	**duy- (2)**	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Tip 1
4.	**istihbar et- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
5.	**işit- (1)**	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Tip 1
6.	**koyun kaval dinler gibi dinle- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
7.	**kulağı ağır işit- (1)**	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	Tip 1 veya 2
8.	**kulağı dikil- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
9.	**kulağına çalın- (1)**	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	Tip 4

10.	**kulağına gel- (1)**	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	Tip 4
11.	**kulağına gel- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
12.	**kulağına git- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
13.	**kulağına kar suyu kaç- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
14.	**kulağını aç- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
15.	**kulak as- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
16.	**kulak kabart- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
17.	**kulak kesil- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
18.	**kulak misafiri ol- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
19.	**kulak ver- (I) (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
20.	**kulaklarının pasını gider- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
21.	**sesle- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3

Tablo 15: Türkiye Türkçesinde işitme duyu eylemleri

1.2. KİMYASAL DUYULAR

Tat alma ve koku alma duyuları pek çok disiplinde kimyasal duyular başlığı altında değerlendirilmektedir. Çünkü bunların uyarıcıları kimyasal maddelerdir. Özel duyularda olduğu gibi kimyasal duyuları algılamak için özel organlar bulunmamaktadır. Kimyasal duyuların alıcı organları olan dil ve burunda yer alan sinir uçları sayesinde algılama gerçekleşmektedir.

1.2.1. TAT ALMA DUYU EYLEMLERİ

Tat alma tat alma tomurcukları adı verilen alıcıyla algılanmaktadır. Bu tomurcukların dilin yanlarında arkasında ve gırtlakta yer almaktadır. Aynada kendi dilimize baktığımızda, dil üzerinde birçok çıkıntı görürüz. Her bir çıkıntı çok sayıda tat alma tomurcuğunu içermekte ve her tomurcukta da 20'den fazla tat alma hücresi bulunmaktadır. Dilin uç kısmında bulunan hücreler daha çok tatlıya, dilin gerilerine doğru gittikçe hücreler sırayla tuzluya, ekşiye ve acıya daha duyarlı hale gelirler. (Cüceloğlu, 2006: 106)

Tatlı, tuzlu, ekşi ve acı tatlarının yanında tespit edilen diğer bir tat ise lezzetli tadıdır. Türkiye Türkçesinde bu beş tada ilişkin tespit edilen eylemler aşağıdaki gibidir:

1) **bur-**; **(3)** *(-i)* ağza kekre tat vermek: *Bu ayva ağzımı burdu.* (TS, 2011)

   bur- eylemi durağan bir eylemdir. Eylem anlık bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 4)**

   Biz bu Arabistan'ı ne zaman tükettik peki? Olmamış kayısılar ne zaman burdu ağzımızı? Seni ne zaman öptük Yaradan? Ne zaman kendi kabuğunu soyacak bir ceviz. (TUD, 2012)

2) **çeşnisine bak-; (1)** tadına bakmak. (TS, 2011)

   çeşnisine bak- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

3) **tadına bak-; (1)** ağzına alıp tadını denemek, test etmek: *Ana çorbaya tuz atıyor, baba mancanın tadına bakıyor.* (TS, 2011)

tadına bak- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

Günlerce dağlarda aç dolaşınca öyle bir duruma geldim ki önüme çıkan her türlü bitkinin tadına baktım. (TUD, 2012)

4) **tat-; (1)** *(-i)* Dil yardımıyla bir şeyin tadının nasıl olduğunu anlamak. (TS, 2011)

tat- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Ana yemeklerden karnabahar risotto (İtalyan pirinçle yapılan bir tür pilav), sebze lazanya (kalın makarna hamuruyla yapılır) ve mantar köftesinden tattım. (TUD, 2012)

5) **tat al-; (1**) tadı algılamak

tat ver- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

6) **tat ver-; (1)** acı, tatlı, ekşi vb. bir tat kazandırmak. (TS, 2011)

tat ver- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Kırmızı domates makarnaya, öyle güzel renk ve tat verdi ki, çocuklar makarnayı çok sevdi. (TUD, 2012)

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**bur- (3)**	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	Tip 4
2.	**çeşnisine bak- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
3.	**tat- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
4.	**tat- (2)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
5.	**tat al- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
6.	**tat ver- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6

Tablo 16: Türkiye Türkçesinde tat alma duyu eylemleri

1.2.1.1.TATLI

Yapılan araştırmada bu tada ilişkin herhangi bir eyleme rastlanmamıştır.

1.2.1.2. TUZLU

Yapılan araştırmada bu tada ilişkin herhangi bir eyleme rastlanmamıştır.

1.2.1.3. EKŞİ

Yapılan araştırmada bu tada ilişkin herhangi bir eyleme rastlanmamıştır.

1.2.1.4. ACI

Yapılan araştırmada bu tada ilişkin herhangi bir eyleme rastlanmamıştır.

1.2.1.5. LEZZETLİ

1) **ağızda dağıl-;** (1) genellikle hamur işi, iyi pişmiş ve lezzetli olmak. (TS, 2011)

   ağızda dağıl- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir.

   Kaşıkla ya da çatalla yenilebilcek ve ağızda dağılan nefis bir un helvası düşlerken sonuç tam bir hüsrandı; Sıcakken servis tabağına aldığım helvayı soğuduğunda tabaktan tornavida ve çekiç eşliğinde sökebildim. (TUD, 2012)

   Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (tip 5)

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA- MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**ağızda dağıl-**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5

Tablo 17: Türkiye Türkçesinde lezzetli duyusunu ifade eden eylemler

1.2.2. KOKU ALMA DUYU EYLEMLERİ

Koku duyusu diğer duyulara oranla daha az anlaşılmış olan bir duyudur. Kaç tane koku olduğu konusu da tartışmalı konulardandır. Kokular da görme ve işitme duyularından farklı olarak reseptörlerle algılanmaktadır. Türkiye Türkçesinde koku duyu alma eylemleri aşağıdaki gibi tespit edilmiştir.

1) **burnunun direği kırıl- (veya düş-)**; **(1)** çok pis bir koku duyarak tedirgin olmak (TS, 2011)

   burnunun direği kırıl- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 7)**

   BAHAYİ: Nereye kadar çıkacağımı ben bilirim! Değerleri öylesine bozup çürüttünüz ki, nerdeyse burnumun direği kırılacak ortalığı tutan pis kokudan; ama kötünün her şeyi sultasına aldığı zamanlarda birkaç kişi hiç değilse tek kişi iyiye arka çıkmazsa batar bu toplum, batar bu dünya. (TUD, 2012)

2) **kok-**; **(5)** *(-i, halk ağzında)* koklamak (TS, 2011)

   kok- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

3) **kokla-; (1)** *(-i)* Kokusunu duymak için bir şeyi burnuna yaklaştırmak veya bir yerin havasını içine çekmek: *Havluyu ikinci kez koklarken kapının zilini duyuyorum* (TS, 2011)

   kokla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

4) **kokusunu (veya koku) al- (veya duy-); (1)** bir nesnenin kokusunu algılamak: *Yaz yağmuru yağdığı vakit burada toprağın güzel kokusunu duymak mümkündür.* (TS, 2011)

kokusunu (veya koku) al- (veya duy-) eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

"Annen sigara kokusunu alıp da tepki gösterdiğinde, sigarayı merak ediyordum, ortam bulunca denemek istedim anneciğim. (TUD, 2012)

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**burnunun direği kırıl- (veya düş-) (1)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
2.	**kok- (5)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
3.	**kokla- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
4.	**kokusunu (veya koku) al- (veya duy-) (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3

Tablo 18: Türkiye Türkçesinde koku alma duyu eylemleri

1.3. DERİ DUYULARI

Bilindiği gibi vücudun tamamı deriyle kaplıdır. Deri duyuları algılanırken vücudun tamamında etkili olan serbest sinir uçları devreye girmektedir. Dışarıdaki nesnenin deriye temasıyla serbest sinir uçları uyarılır ve algılama böylece gerçekleşmiş olur. Yapılan sınıflandırmalarda deri duyuları içinde yanlıca dokunma duyularına yer verilmiştir. Ancak deri duyuları yanlıca dokunma duyusuyla sınırlı değildir. *Değ-basınç, termal duyular, ağrı-acı duyuları titreşim, gıdıklanma* ve *kaşınmanın* da birer duyu olduğu tıbbî fizyolojide görülmektedir. Bu nedenle bu çalışma bu duyulara da yer verilmiştir.

1.3.1. DOKUNMA DUYULARI

Dokunma duyularıyla ilgili birçok sınıflandırma vardır. Bu sınıflandırmalar bir kısmına teori kısmında yer verilmiştir. Yapılan sınıflandırmalar dokunma duyusunun sıcak ve soğuğu algılayan, ağrıyı algılayan vd. duyular şeklindedir. Bu çalışmada ağrı-acı duyu, termal duyular deri duyuları başlığı altında ayrı başlıklarla değerlendirilmiştir. Dokunma duyusu ise genellikle derideki veya deri altındaki dokulardaki reseptörlerin uyarılması ile oluşmaktadır (Hall, 2013, s. 571).

1) **aban-; (1)** *(-e)* Eğilerek bir şeyin, bir kimsenin üzerine kapanmak: *Efendi, sen de ne üstüme abanıyorsun?* (TS, 2011)

   aban- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

   Kırk yaşlarında bir bayan üstüme abanmış... (TUD, 2012)

2) **aban-**; **(2)** *(-e)* Bir yere veya bir kimseye yaslanmak, dayanmak: *Baba, 'ya Allah' nidası ile yerinden zorla, oğluna abanarak kalktı.* (TS, 2011)

   aban- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

3) **aban-**; **(5)** *(-e, argo)* Boksta karşılaşma sırasında rakibine yaslanmak. (TS, 2011)

aban- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

4) **aban-**; **(6)** *(-e, argo*) Futbolda topa olanca gücüyle vurmak. (TS, 2011)

aban- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

Ama boşta kalan topa Overmars öyle bir abandı ki, top direkt Atlantik'e kaçtı. (TUD, 2012)

5) **aborda et-; (2)** *(argo)* bir kimseye veya bir şeye sokulmak, yanaşmak, yaslanmak. (TS, 2011)

aborda et- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

6) **açık düş- (I); (2)** *(spor)* yağlı güreşte yenilgi sebebi olan sırtı veya yanı toprağa değmek. (TS, 2011)

açık düş- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

7) **al-; (1)** *(-i)* Bir şeyi elle veya başka bir araçla tutarak bulunduğu yerden ayırmak, kaldırmak: *Sağ elinin çevik bir hareketiyle başındaki tülbendi çekip aldı.* (TS, 2011)

al- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Şiirimi aldım**,** salondaki radyonun üstüne koydum. (TUD, 2012)

8) **altı okka et-; (1)** birini kollarından ve bacaklarından tutup yukarı kaldırarak sallamak veya götürmek. (TS, 2011)

altı okka et- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

9) **apazla-; (1)** *(-i)* avuçlamak. (TS, 2011)

apazla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

10) **ardıl-; (1)** *(-i, halk ağzında)* birisinin sırtına asılmak. (TS, 2011)

ardıl- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

11) **arkasına al-; (1)** sırtına yüklemek, taşımak. (TS, 2011)

arkasına al- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

12) **asıl-; (2)** *(-e, nesnesiz)* Bir yere tutunup sarkmak. (TS, 2011)

asıl- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

13) **asıl-; (3)** *(-e, nesnesiz)* Tutup çekmek: *Çocuk annesinin eteğine asıldı.*

asıl- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

Coşkun, elimden tuttu**,** Asıldım, çektim. (TUD, 2012)

14) **asıl-**; **(4)** *(-e, nesnesiz)* Hızla eline almak: *Hemen küreklere asıldı.* (TS, 2011)

asıl- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

Bu kez bütün gücümle asıldım bavulun sapına. (TUD, 2012)

15) **at-**; **(8)** *(nesnesiz)* sille, tokat vurmak (TS, 2011)

at- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

"Anneciğim!" diye bir çığlık attım onu batırmalarını istemiyordum, annem, "Sus!" dedi, bir tokat attı ağzıma, aynı anda gemiden ortalığı yırtan bir ses işitildi "Ateş!". (TUD, 2012)

16) **avuçla-; (1)** *(-i)* Avuçla kavramak, avuçla almak, apazlamak, hapazlamak: *Kapının sarı tokmağını avuçlayıp çeviriyor, kolaycacık açılıyor kapı.* (TS, 2011)

avuçla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Konserve kutularındaki fesleğenleri avuçladım. (TUD, 2012)

17) **bağrına bas-; (1)** kucaklamak: *İzmir'den kalkıp Mısır'a kadar beni görmeye, beni okşamaya, beni bağrına basıp sevmeye gelirdi.*

bağrına bas- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

18) **bas-; (7)** *(-e,-i)* Bir şey üzerinde kalıp, mühür vb.yle iz yapmak: *Şuraya başparmağını bas, dediler, ben de bastım.*

bas- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

19) **bat-;** (**5)** *(-e)* saplanmak: *Ayağına yolda diken batmıştı.* (TS, 2011)

bat eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

Doğrulurken yerdeki çalılar, dikenler eline, yüzüne battı. (TUD, 2012)

20) **belini ver-; (1)** dayanmak, yaslanmak: *Avlunun en uzak köşesine, duvara belini verir otururdu.* (TS, 2011)

belini ver- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

21) **boğuş-; (1)** *(nesnesiz, -le)* birbirinin boğazına sarılmak, dövüşmek. (TS, 2011)

boğuş- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Demek yalnızca hamam böcekleri için uzatıyorum saçlarımı ha! Kardeşimin yatağına atlayıp onu iyice sıkıştırdım, şakayla karışık boğuştuk. (TUD, 2012)

22) **bohçala-**; **(3)** *(-i, spor)* Güreşte rakibin kol ve ayaklarını üst üste getirerek kımıldayamaz durumda alttan kavrayıp kucaklamak. (TS, 2011)

bohçala- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

23) **boş yerine vur-; (1)** böğürlerine vurmak. (TS, 2011)

boş yerine vur- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

24) **bur-; (1)** *(-i)* Bir şeyi iki ucundan tutup ekseni etrafında ters yönlere çevirerek bükmek: *Bazı sıkı zamanlarda öyle olur ki sırtımdan çıkan gömleği elimde burup sıktığım zaman, tekneden çıkmış çamaşır gibi zırıl zırıl su akar.*

bur- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

25) **cırmala-; (1)** *(-i, halk ağzında)* tırmalamak (TS, 2011)

cırmala- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

Zavallı yavru kuş bunalmış, havasız kaldıkça cırmalamış bunu. (TUD, 2012)

26) **çalyaka et-; (1)** yakasına yapışıp sıkıca tutmak: *Şimdi karakoldan görürlerse kudurmuşsun diyerek çalyaka ederler.* (TS, 2011)

çalyaka et- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

27) **çarp-; (1)** *(-e)* Hızla değmek, vurmak: *Eşiği aştım, içeri girdim, ortada duran uzun bir masaya çarptım.* (TS, 2011)

çarp- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

Köyün çeşmesinde önlüğümü yıkarken ayağım kaydı, başımı çeşmeye çarptım ve orada öldüm, dedi. (TUD, 2012)

28) **(birini) çarşamba pazarına çevir-; (1)** özellikle yüze vurarak çok dayak atmak.

(birini) çarşamba pazarına çevir- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Çarşamba pazarına döndüreceğim şebek suratını!" Refika erkek kız altta kalır mı, aslı faslı yok, olsun, patlatmış gözdağını: "Emniyet Genel Müdürü akrabamız, siz koltuğunuzdan olmayın da!" (TUD, 2012)

29) **çek-**; **(1)** *(-e, -i)* Bir şeyi tutup kendine veya başka bir yöne doğru yürütmek: *Hepsi iskemleleri çekerek masanın etrafında bir halka yapmaya hazırlanıyorlardı.* (TS, 2011)

çek- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

Hemen Eda'yı kolundan çektim ve yatağı gösterdim. (TUD, 2012)

30) **çek-**; **(18)** *(-e,-i)* Tedavi amacıyla şişe, vantuz, sülük vb.ni uygulamak: Bardak çekmek. (TS, 2011)

çek- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

31) **çekin-; (2)** *(nesnesiz)* Bir şey sürünmek: Sürmeler çekinmiş bir kadın. (TS, 2011)

çekin- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

32) **çelme at- (veya tak- veya vur-); (1)** birini çelme ile yıkmaya çalışmak: *Ders aralarında ittikleri, çelme taktıkları da olurdu.* (TS, 2011)

çelme at- (veya tak- veya vur-) eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (Tip 10)

Roller değişiyor, bütün modeller deneniyor, özgüven 2-0 iken üveygüvene bazen de üveygüven özgüvene çelme takıp 3-2 galip geliyordu. (TUD, 2012)

33) **çırp-**; **(5)** *(-i, mecaz)* Güreşte rakibinin kollarını beli hizasında sımsıkı kavrayarak minderde kendi üzerinden sağa ve sola sırtüstü savurmak. (TS, 2011)

çırp- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

34) **çiğne-**; **(1)** *(-i)* Ağza alınan bir şeyi dişler arasında ezmek, öğütmek: *Gözlerine uyku denilen şey girmiyor, çiğnediği lokma boğazından inmiyor.* (TS, 2011)

çiğne- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Bir çam ağacının sakızını çiğnedim Athena'cığım bu akşam gölgeler benim en yakın dostum, soluklar firari bir endişe oldu bana. (TUD, 2012)

35) **çimdik at- (veya bas-); (1)** çimdiklemek: *Kadınlar halay çeken işçi kadınları göstere göstere gülüşüp birbirlerine çimdik attı.* (TS, 2011)

çimdik at- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

Beni gördükçe takılan komşu kızı da bir çimdik attı. (TUD, 2012)

36) **dal ver-; (1)** dayanmak, yaslanmak. (TS, 2011)

dal ver- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

37) **dala-; (1)** *(-i)* Köpek, kurt vb. hayvanlar dişlemek, ısırmak: *Köpek mi daladı seni?* (TS, 2011)

dala- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 7)**

38) **dala-; (2)** *(-i)* Zehirli böcek, ısırgan otu, sert kumaş dokunarak teni acıtmak veya kaşındırmak. (TS, 2011)

dala- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

39) **daya-**; **(1)** *(-e, -i)* Yaslamak: Sol kolunu yürürken hep kalçasına dayardı. (TS, 2011)

daya- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

Sonra yanaklarını dayadı; camlardaki nemi öptü. (TUD, 2012)

40) **değ-**; **(1)** *(-e)* Aralık kalmayıncaya kadar birbirine yaklaşmak, dokunmak, temas etmek: Kapıdan bir an birbirimize değerek girdik. (TS, 2011)

değ- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

Bir kaç satıcının önünde dururken bir kol omzuma değdi. (TUD, 2012)

41) **dirsekle-; (1)** *(-i)* Dirsekle vurmak, dirsekle itmek: *Kalabalığı dirsekleyerek şoseye çıktım.*

dirsekle- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

42) **dişine vur-; (1)** ısırmak, dişlemek (TS, 2011)

dişine vur- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

43) **dişle-**; **(1)** *(-i)* bir şeyin bir parçasını ısırmak veya koparmak: *Bu elmayı kim dişledi?* (TS, 2011)

dişle- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Ekmeğimin arasına koyduğum peyniri dişledim. (TUD, 2012)

44) **dişle-**; **(2)** *(-i)* çiğnemek*: Ağızlarına attıkları üzüm tanelerini dişleyip ilk yudumları içtikten sonra birbirlerine baktılar.* (TS, 2011)

dişle- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Oysa Erzurum'un bir dağ köyünde bir baş soğana yumruğu vurup, yanısıra dünden kalma kuru ekmeği de dişleyip dünyanın en zengin ve berrak iftarını bir tas sütle çobana yakışır bir şekilde yapmaktır Ramazan... (TUD, 2012)

45) **doğra-**; **(1)** *(-i)* Keserek parçalamak veya elle küçük parçalara ayırmak: *Ekmeği, bir sütçü dükkânının köpürmüş inek sütüyle dolu kâsesine doğrayacağım.* (TS, 2011)

doğra- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Ekmeği çorbanın içine doğradı. (TUD, 2012)

46) **dokun- (I); (1)** *(-e)* Nesnelerin sıcaklık, soğukluk, sertlik, yumuşaklık vb. niteliklerini derinin altındaki sinir uçları aracılığıyla duymak, değmek, el sürmek, temas etmek: *Bir elektrik zilinin düğmesine dokunduk.* (TS, 2011)

dokun- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

Kapının ipine, masaya, duvara dokundum. (TUD, 2012)

47) **dokun- (I)** ; **(2)** *(-e)* Karıştırmak: Bu kâğıtlara kimse dokunmasın. (TS, 2011)

dokun- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

48) **dokun- (I)** ; **(3)** *(nesnesiz)* Almak, kullanmak, el sürmek: *Buğdaydan, bulgurdan ne varsa kimse dokunmuyor, daha zor günlere saklıyordu.* (TS, 2011)

dokun- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

49) **dokun- (I); (7)** *(-e)* Hafifçe değmek: *Rüzgâr estikçe dal antene dokunuyor.* (TS, 2011)

dokun- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

Zamanında elektrik yüklü yüksek tel örgülere titreyerek dokundum... (TUD, 2012)

50) **dola-; (2)** *(-e,-i)* Sarmak, kavuşturmak: *Annem yerinden kalktı, yanıma geldi, bir kolunu uzatarak omzuna doladı.* (TS, 2011)

dola- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Nimeta kollarını sımsıkı doladı kardeşinin boynuna. (TUD, 2012)

51) **döv-**; **(1)** *(-i)* Tokat, yumruk, tekme vurarak canını acıtmak: *Harp Divanına vermeden önce şurada kemiklerini kırıncaya kadar bir dövsem!* (TS, 2011)

döv- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Okul çıkışında o çocuğu bir köşeye çekip güzelce dövdüm. (TUD, 2012)

52) **dudak dudağa gel- (veya kal-); (1)** öpüşmek: *Bir zaman böyle birbirini karşılıklı öpücüklere boğduktan sonra, nefesleri kesilinceye kadar dudak dudağa kaldılar.* (TS, 2011)

dudak dudağa gel- (veya kal-) eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

53) **dürt-; (1)** *(-i)* Ucu sivri bir şeyle veya elle hafifçe itmek: *On dakika kadar dürttükten ve bağırdıktan sonra nihayet biraz ayılabildi.* (TS, 2011)

dürt- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

"Neye bakıyordun? diye üsteleyip kolundan dürttüm. "Söylesene." (TUD, 2012)

54) **dürt-; (2)** *(-i)* Değmek, dokunmak. (TS, 2011)

dürt- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

Dirseğimle hafifçe dürttüm, oturalım, dedim. (TUD, 2012)

55) **dürtele-**; **(1)** *(-i)* dürter gibi yapmak, hafifçe dürtmek. (TS, 2011)

dürtele- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

Biri sağdan iteledi, biri soldan dürteledi**,** elimde kesekâğıdı yırtıldı, haydi kestaneler Eminönü meydanına. (TUD, 2012)

56) **ekleştir-**; **(1)** *(nesnesiz)* tokat atmak. (TS, 2011)

ekleştir- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

fakat bir gün, kendisi hakkında yine manasını anlayamadığı bir şeyler söyleyen ve bu pek de Yusuf'un lehinde olmayan sözlerle etrafmdakileri güldüren Karabaşın Mehmet ismindeki bir çocuğa Yusuf birdenbire iki kuvvetli yumruk ekleştirdi, " (TUD, 2012)

57) **elle-; (1)** *(-i)* Elle dokunmak: *Görüyorsunuz, ben hiçbirini ellemiyor, hiçbirini açmıyorum.* (TS, 2011)

elle- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Döşekleri, yatakları elledim, kenardaki bir sandığı ve kapağı tüy gibi hafif bir dolabı açıp baktım. (TUD, 2012)

58) **ellerde gez-**; **(1)** elden ele dolaşmak. (TS, 2011)

ellerde gez- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Söz konusu kafatasının üzerindeki alçının birçok kez yenilenmesi onun uzunca bir süre ellerde ve evlerde gezdirildiğinin bir göstergesidir. (TUD, 2012)

59) **em-**; **(1)** *(-i)* Dudak, dil ve soluk yardımıyla bir şeyi içine çekmek, somurmak: *Çanağımdaki köpüklü sütü emer gibi içeceğim.* (TS, 2011)

em- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Bebek yine telaşlı telaşlı meme emdi. (TUD, 2012)

60) **em-**; **(2)** *(-i)* tükürük yardımıyla eriterek içine çekmek: *Yengemin verdiği karanfili dişlerimle ezip emerek odaya giriyorum.* (TS, 2011)

em- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Sütün emdim kana kana... (TUD, 2012)

61) **engelle-; (2)** *(-i, spor)* Güreşte hasmı çaprazda sürerken düşürmek için ayağına basmak veya topuğuna ayak takmak. (TS, 2011)

engelle- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

62) **er-**; **(3)** *(-e)* Yetişip dokunmak: *Eli tavana ermek.* (TS, 2011)

er- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

63) **ez-**; **(2)** *(-i)* Ağır bir şey, başka bir şeyin üzerinden geçmek, çiğnemek: *Rüzgârın içinde birbirini ezercesine kaçıştılar.* (TS, 2011)

ez- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Yürürken gülü parmaklarımın arasında ezdim. (TUD, 2012)

64) **fiskele-; (1)** *(-i)* fiske vurmak. (TS, 2011)

fiskele- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

65) **gargara yap-; (1)** bir sıvı ile ağzı ve boğazı çalkalamak. (TS, 2011)

gargara yap eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

"Ağrıyan dişin üstüne aspirin ve kolonyalı pamuk konur." "Armut dalı kaynatılıp suyuyla ağızda gargara yapılır." "Diş sızısı için mazının kaynatılmasından oluşan su ile hasta gargara yapar". (TUD, 2012)

66) **gev-**; **(1)** *(-i, halk ağzında)* ağızda katı bir şey çiğnemek, geviş getirmek. (TS, 2011)

gev- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

Dudaklarını gevdi**,** velvelesi iç dünyasına doğru derinleşen sessiz bir çığlıktı, gözlerinden yansıyan... (TUD, 2012)

67) **gezdir-; (4)** *(-i, -de)* Sürterek, değdirerek hareket ettirmek: *Elini iki üç kere ıslak yüzünün üstünde gezdirdi.* (TS, 2011)

gezdir- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

68) **gırtlakla**-; **(1)** *(-i)* birinin gırtlağını sıkmak. (TS, 2011)

gırtlakla- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 7)**

69) **göğüsle-**; **(1)** *(-i)* Göğsünü dayayarak zorlamak: *Vapurlara, trenlere ihtiyarları itip, çocukları ezip, kadınları göğüsleyip biniyoruz.* (TS, 2011)

göğüsle- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

70) **gör-**; **(15)** *(-le)* Gözlerin görmediği durumlarda başka duyu organlarıyla algılamak: *Körler parmaklarıyla görürler.* (TS, 2011)

gör- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

71) **hapazla-; (1)** *(-i)* avuçlamak. (TS, 2011)

hapazla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

72) **ısır-**; **(1)** *(-i)* Dişleri arasına alıp sıkmak: *Dolu bir kadeh içti ve meze yerine alt dudağını ısırdı.* (TS, 2011)

ısır- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

Dudaklarını ısırdı. (TUD, 2012)

73) **ısır-; (**2) *(nesnesiz)* Dişleriyle koparmak: *Ekmekten bir lokma ısırırken hole bakıyorum.* (TS, 2011)

ısır- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

Ben bir ekmek parçasına, bir babamın hala çöpleri karıştırmasına baktıktan sonra, ekmeği ısırdım, ben de yedim. (TUD, 2012)

74) **ısır-**; **(3)** *(-i)* Rüzgâr sert esmek, keskin bir biçimde etkilemek: *Ayaz insanın yüzünü ısırıyordu.* (TS, 2011)

ısır- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Rüzgâr suratlarımızı ısırıyor. (TUD, 2012)

75) **il- (III)**; **(1)** *(-e, halk ağzında)* dokunmak, değmek. (TS, 2011)

il- - eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

76) **iliş-**; **(1)** (-e) Bir şeye hafifçe dokunmak, takılmak: *Elim çiçeklere ilişti, vazo devrildi.* (TS, 2011)

iliş- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

77) **iliş-**; **(2)** *(-e)* Elini sürmek, dokunmak: *Bir sancılı yerine dokunmuşum gibi ızdırapla 'bırak, ilişme' diye inledi.* (TS, 2011)

iliş- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

78) **it-; (1)** *(-i)* Bir şeyi güç uygulayarak ileri götürmek: *Erzak yüklü arabayı arkadan iten iki uşak, sırtı tırmandılar.* (TS, 2011)

it- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

- Bu şekilde dans edemem, deyip hafifçe ittim onu. (TUD, 2012)

79) **it-; (2)** *(-i)* Kapı, pencere vb.ni güç uygulayarak açmak veya kapamak*: Yavaşça kapıyı itti, elinde yoğurt bakracıyla girdi.* (TS, 2011)

it- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

Yine de insanüstü bir çabayla, kırık, paslı demir tokmağı ittim. (TUD, 2012)

80) **kafa at-;** (1) kavga sırasında karşıdakinin yüzüne, sert ve şiddetli bir biçimde kafayla vurmak. (TS, 2011)

kafa at- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Sonra da üzerime gelerek, durduk yere bana kafa attı" ifadesine yer verdi. (TUD, 2012)

81) **kafakola al-; (1)** *(spor)* güreşte kafa ve kolu birlikte kavrayarak rakibi çevirmek. (TS, 2011)

kafakola al- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

82) **kak-**; (1) *(-i)* itmek, vurmak. (TS, 2011)

kak- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

Etiler'in renkli gece hayatında, onlarca kamera önünde sevgilisini dövdü, itip kaktı. (TUD, 2012)

83) **kap-; (1)** *(-i)* Birdenbire yakalayarak, çekerek almak: *Bir hamlede atıldım. Evvela tabibin elinden defteri kaparak fırlattım.* (TS, 2011)

kap- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

Hızla yatağın üzerindeki çarşafı kaptı. (TUD, 2012)

84) **kap-**; **(2)** *(-i)* Isırıp parçalamak. (TS, 2011)

kap- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 7)**

85) **kap-**; **(3)** *(-i)* Koparmak, kıstırmak: *Makine parmağını kapmış.* (TS, 2011)

kap- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 7)**

86) **karga tulumba et-; (1)** birkaç kişi, birini kollarından bacaklarından tutup kaldırmak: *Emine kalkmak istemiyor, boyuna hıçkırıyordu. Ötekiler hep bir olup onu karga tulumba edince yanıma getirdiler ve zorla ona elimi öptürdüler.* (TS, 2011)

karga tulumba et- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

87) **karıştır-**; **(2)** *(-i)* İçinde ne olduğunu anlamak veya aradığını bulmak amacıyla elle yoklamak: Ceplerimi karıştırdım, bozuk para bulamadım. (TS, 2011)

karıştır- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Ceplerimi karıştırdım ve küçük bir paket "H" buldum. (TUD, 2012)

88) **katla-**; (1) *(-i)* Kâğıt, kumaş vb. nesneleri üst üste kat oluşturacak biçimde bükmek: *Gazeteleri itina ile katlayıp cebine koydu.*

katla- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

89) **kavra-**; **(1)** *(-i)* Elle sıkıca tutmak: *Çocuğu koltuk altlarından kavrayıp kaldırdı.* (TS, 2011)

kavra- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

Ben de daha önce kimseye sarılmadığım gibi sıkıca kavradım dayımı. (TUD, 2012)

90) **kes-**; **(22)** *(-i)* Rüzgâr, soğuk vb. çok etkili olmak: *Rüzgâr yüzümü kesiyor.* (TS, 2011)

kes- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Aralık rüzgârı böyle olmazdı, ama bugün yanaklarımı kesiyor. (TUD, 2012)

91) **kesele-**; **(1)** *(-i)* Kir çıkarmak için vücudu kese ile ovmak. (TS, 2011)

kesele- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

92) **kısımla-**; **(1)** *(-i, halk ağzında)* tek elle avuçlamak. (TS, 2011)

kısımla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

93) **kıtla-**; **(1)** *(-i)* ısırmak. (TS, 2011)

kıtla- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

94) **kilitle-**; **(4)** *(-i, mecaz)* Sıkıca tutmak: *Zehra parmaklarıyla kadehini kilitledi.*

kilitle- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

Ama Dâvut, sol ön kolunu canavarın ağzına sokar sokmaz, sağ eliyle de tasmasından yakaladı ve hayvanı bu şekilde âdeta kilitledi. (TUD, 2012)

95) **koşamla-**; **(1)** *(nesnesiz, halk ağzında)* iki elle avuçlamak. (TS, 2011)

koşamla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

96) **köstek vur-; (3)** (*spor)* güreşte hasmın bir veya iki ayağını sımsıkı yakalamak. (TS, 2011)

köstek vur- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

97) **kucakla-**; **(1)** *(-i)* Kollarla sarıp göğüs üzerine bastırmak: Erhan'ı doyumsuz bir sevgi ile kucakladılar. (TS, 2011)

kucakla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

"Öyle saf, öylesine içten soruyordu ki, sarılıp kucakladım kardeşimi... (TUD, 2012)

98) **kucakla-**; **(2)** *(-i)* Kucağına almak, kucağında taşımak. (TS, 2011)

kucakla- - eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

99) **kucakla-**; **(3)** *(-i)* İçine almak veya çepeçevre sarmak, kuşatmak: *Şaşılacak kadar tatlı, sevimli, nazik eli, elimi kucakladı.* (TS, 2011)

kucakla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Gittim kartalı kucakladım**,** aldım. (TUD, 2012)

100) **(birinin) kulağını çek-**; (1) ceza olarak kulağını tutup bükerek çekmek. (TS, 2011)

(birinin) kulağını çekmek eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

101) **kulunç kır-; (1)** ağrıyan veya tutulan yeri ovmak. (TS, 2011)

kulunç kır- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

102) **kurcala-; (1)** *(-i)* Ellemek, karıştırarak bakmak: *Radyoyu kurcalayıp iyice bozdu.* (TS, 2011)

kurcala- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Bu dolu dolu günün sonunda otobüse binip eve geldim, sabahın dördüne kadar yeni oyuncağımı kurcaladım. (TUD, 2012)

103) **masaj yap-**; **(1)** sağlık, bakım ve yarışmalara hazırlık amacıyla vücudun çeşitli bölgelerini özel araç ve yöntemlerle ovmak, ovuşturmak: *Kolonya çarpar, pudralar, kremle ikinci bir masaj daha yapardı yüze.* (TS, 2011)

masaj yap- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Ağrıyan başlarımız, zonklayan, şişen tabanlarımız için sıkı bir masaj **y**aptırmaya koştuk. (TUD, 2012)

104) **masset-; (1)** *(-i, eskimiş)* emmek, içine çekmek. (TS, 2011)

masset- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

105) **mesh et-; (1)** abdest alırken ıslak eli başa ve meste sürmek: *Kavuklarını kaldırıp usturayla tıraş edilmiş başlarını mesh ederlerdi.* (TS, 2011)

mesh et- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

Ve böyle okuyup üfleyerek vücudunu mesh etmeği üç defa tekrarlardı." (TUD, 2012)

106) **mıncıkla-**; **(1)** *(-i)* Örseleyecek veya biçimini bozacak gibi ellemek, sıkıştırmak: *Ellerinin parmakları bir lastik top mıncıklar gibi açılıp kapanıyor.* (TS, 2011)

mıncıkla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Niki askerden gelen zencinin ensesini mıncıkladı**,** kulağına parmağını soktu, derken ayrıştılar. (TUD, 2012)

107) **nodulla-**; **(2)** *(-i, halk ağzında, mecaz)* Dürtmek, uyarmak, hatırlatmak. (TS, 2011)

nodulla- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10))**

108) **okkala-**; **(1)** *(-i)* Bir şeyin ağırlığını yaklaşık olarak anlayabilmek için elle yoklamak. (TS, 2011)

okkala- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

109) **okşa-; (1)** *(-i)* Sevgi, şefkat belirtisi olarak elini bir şeyin üzerinde yavaş yavaş gezdirmek veya ona hafifçe vurmak: *Oğlan kızın yanına geldi, saçlarını okşuyor.* (TS, 2011)

okşa- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Hasan, özlemle saçlarını okşadı Kiraz'ın: (TUD, 2012)

110) **okşa-; (2)** *(-i)* Hafifçe dokunmak: *Esen rüzgâr siliyor alnımdan kaderimi / Okşuyor saçlarımı, yüzümü, ellerimi* (TS, 2011)

okşa- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

Dışarı çıktığında ılık bir rüzgar yanaklarını okşadı. (TUD, 2012)

111) **omuz ver-**; **(1)** omzuyla dayanmak. (TS, 2011)

omuz ver- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Pladini plajı ve çevresinde Çakmak Tugayı, sanki Mail-i inhidam, bir tarafa eğilip yıkılmak üzere bulunan bir binaya omuz verip; yıkılışı önleyen bir kişi durumunda idi. (TUD, 2012)

112) **ov-**; **(1)** *(-i)* Bir şeyin üzerine bastırarak el gezdirmek: *Şakaklarını, bileklerini kolonya ile ovdum.* (TS, 2011)

ov- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Gövdemi ve gurbeti ovdum ikisiyle (TUD, 2012)

113) **oyna-; (3)** *(-le)* Bir şeyi sürekli evirip çevirmek veya sürekli olarak ona dokunmak. (TS, 2011)

oyna- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

114) **öğüt-**; **(2)** *(-i)* ezmek, çiğnemek. (TS, 2011)

öğüt- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Azı dişleri, 17-25 yaşları arasında çıkan akıl dişleriyl**e** birlikte, besinleri parçalayarak öğütmeye yarar. (TUD, 2012)

115) **öp-; (1)** *(-i)* Sevgi, saygı, bağlılık, teşekkür belirtmek amacıyla dudaklarını bir şeye veya birine değdirmek: *Heyecandan mest olarak öptüm elini / Sonra akşam yemeğine çağırdı beni.* (TS, 2011)

öp- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

Tören falan yok, giderken şaşkınlıkla arkadaşım Levent'in elini bile öptüm**.** (TUD, 2012)

116) **parmak bas-;** (1) imza yerine parmağını mürekkebe batırarak bir yere bastırmak: *Ben bu dileğin altına bilmem kaç kuruşluk pul yapıştırtıp, binlerce yurttaşa parmak bastırtıp yirmi metre uzunluğunda bir dilek kâğıdı olarak size sunabilirdim.* (TS, 2011)

parmak bas- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

Bir dilekçenin altına bir parmak bastım mı tamam. (TUD, 2012)

117) **sağ-; (1)** *(-i)* Memeyi parmaklar arasında sıkarak sütünü akıtmak: *Gözümüzün önünde keçilerden sağdıkları köpüklü sütlerimizi yarıda bırakıp kalktık.*

sağ- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

118) **salla-**; (7) *(nesnesiz, argo)* Vurmak, atmak: *Sokaktan geçen bir adam, bunları ayırdı, ikisine birer tokat salladı...* (TS, 2011)

salla- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

119) **sar-**; **(6)** *(-i)* Kucaklamak. (TS, 2011)

sar- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

120) **sarıl-**; **(1)** *(nesnesiz)* Sarma işi yapılmak: *Ellerine sarıldım, öpüyorum, sorularımı tekrarlıyorum.* (TS, 2011)

sarıl- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

121) **sarıl-; (3)** *(-e)* Kollarını dolamak, kucaklamak Sarıldığı gibi iki yanağından içtenlikle öpmüştü müdürü. (TS, 2011)

sarıl- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

122) **sev-**; **(4)** *(-i)* Okşamak. (TS, 2011)

sev- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Yavaş yavaş sevdim, konuştum; biraz sakinleştikten sonra kutuya alabildim.

123) **sık-; (1)** Çevresine sarılarak veya bir şey sararak çepeçevre basınç altına almak: *Yalnız kalan kadın titriyor, hıçkırarak kucağındaki yavrusunu sıkıyor.*

sık- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

124) **sırtla-**; **(1)** *(-i)* Sırtına alıp yüklenmek: *Balığı sırtlayınca soluğu ninesinin kulübesinde aldı.* (TS, 2011)

sırtla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Çantamı sırtladım. (TUD, 2012)

125) **sıva-**; **(4)** *(-i, mecaz)* Okşamak, sıvazlamak: *Zehra Hanım Tevfik'in ebesiydi ve onu çok severdi. Arkasını sıvardı, teselli verdi.* (TS, 2011)

sıva- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Böylece kolları sıvadım ve bildiğiniz kitap doğmuş oldu. (TUD, 2012)

126) **sıvazla-; (1)** *(-i)* Bir şeyin üstünde yavaş yavaş, hafifçe el gezdirmek: *Kaşlarından süzülen yağmur damlalarını eliyle sıvazlayarak onlara baktı.*

sıvazla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

127) **sıvazla-; (2)** *(-i)* Okşamak: *Titreye titreye birkaç kere başımı, sırtımı sıvazladı.*

sıvazla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

128) **sıyır-**; **(6)** *(-i)* Hafifçe dokunarak geçmek: *Kurşun başını sıyırıp geçti.* (TS, 2011)

sıyır - eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. sırtla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

Küçük kazalar atlatmıştık önceleri; bıçaklar kulaklarımı sıyırmış, bir keresinde de elimi kesmişti. (TUD, 2012)

129) **sil-; (1)** *(-i)* Bir şeyin ıslaklığını gidererek kuru duruma getirmek: *Terlemiş gibi alnını elinin tersiyle sildi.*

sil- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

130) **silk-**; **(2)** *(-i)* Ani bir hareketle sarsmak: *Sağ elini silkerek yana doğru eğildi.* (TS, 2011)

silk- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

131) **somur-**; **(1)** *(-i)* dudakları yapıştırıp kuvvetlice içine çekmek, emmek. (TS, 2011)

somur- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Alışık dudaklarıyla adeta sigarayı somurdu**,** ciğerlerini doldurdu. (TUD, 2012)

132) **sor- (II); (1)** *(-i, halk ağzında)* Dudakları uzatıp soluğu kuvvetle çekerek emmek. (TS, 2011)

sor- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

133) **sumsukla-**; **(1)** *(-i, halk ağzında)* Yumrukla vurmak, yumruklamak. (TS, 2011)

sumsukla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

134) **suratına indir-; (1)** tokat atmak. (TS, 2011)

suratına indir- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

Belki beklenilen şekilde ses vermiyorlar amma bakışları, duruşları ve tavırları ile her şeyin farkında olduklarını yeri ve zamanı geldiğinde Osmanlı tokadını kimin suratına indireceklerinin şuurunda olduklarını hissettiriyorlar. (TUD, 2012)

135) **sür-**; **(5)** *(-e, -i)* Dokundurmak, değdirmek: *Yüzümü saçlarına sürmek için başımı eğdim.* (TS, 2011)

sür- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

Ellerim kanlıydı ve alnıma sürdüm**.** (TUD, 2012)

136) **sürt-**; **(1)** *(-e, -i)* Bir şeyi bastırarak diğer bir şeyin üzerinden geçirmek: *Cemal ellerini hızlı hızlı birbirine sürttü.* (TS, 2011)

sürt- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

Bununla üstümü başımı temizledim, bi de bi kaç tur kediye de sürttüm püahaahahaha, ama tabii nafile, fazla işe yaramıyor ve çok pahalı, habire yedek rulo almak lazım geliyor. (TUD, 2012)

137) **sürt-**; **(2)** *(-e, -i)* Dokundurmak. (TS, 2011)

sürt- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

Valla bu iğneyi oraya buraya sürttüm ama pek ses gelmedi... (TUD, 2012)

138) **şamar patlat-**; **(1)** aniden güçlü bir tokat atmak: *Sağ avucumun bir şamar patlatmak için nasıl kaşındığını hâlâ unutmuyorum.* (TS, 2011)

şamar patlat- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

"Çok konuşma!" dedi babası oğlunun kafasına bir şamar patlatarak. (TUD, 2012)

139) **şişe çek- (veya vur-); (1)** ağrı dindirmek amacıyla içinde alev yakılarak havası seyreltilen özel bir şişeyi veya bardağı sırta yapıştırmak, vantuz çekmek: *Annem şişe çekerken kıvrılmış gazete kâğıdıyla yaptığı küçük alevli ısıtıcıları tenimize düşürür, yakardı.* (TS, 2011)

şişe çek- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

140) **takıl-; (2)** *(-e)* Bir yere iliştikten veya dokunduktan sonra oradan kurtulamamak: *Önünü çok iyi göremeyen hayvanın ayağı bir taşa takıldı.* (TS, 2011)

takıl- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Peşinden giderken, ayağı bir şeye takıldı... (TUD, 2012)

141) **tapıkla-**; **(1)** *(-i, halk ağzımda)* Birini beğenerek arkasını okşamak, tapışlamak. (TS, 2011)

tapıkla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

142) **tartakla-**; **(1)** *(-i)* Çekerek ve iterek hırpalamak: *Zabit, onu bir kere daha omzundan tutup şiddetle tartakladı.* (TS, 2011)

tartakla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Hüseyin Efendi'yi, bir ara onlara ibik kaldırır gibi olan Lazar'ı ve bağırıp çağıran Kalın Musa'yı tokatlayıp tartakladılar. (TUD, 2012)

143) **tekme at- (veya vur-); (1)** ayakla bir yere sertçe vurmak: *Kafama bir tekme vurdular, bir şeyler söylenerek bırakıp gittiler.* (TS, 2011)

tekme at- (veya vur-) eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

Örneğin durup dururken önündeki sandalyeye tekme atan birisinin davranışı bize anlamsız, delice veya aptalca görülebilir. (TUD, 2012)

144) **temas et-; (1)** dokunmak, değmek: *Etrafımda uçları birbirine temas etmiş hilallerden müteşekkil bir daire vardı.* (TS, 2011)

temas et- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

Şahsın telkine müsaitliğini anlama açısından, gözü kapalı şahsın arkasına geçilir, eller omuza temas eder. (TUD, 2012)

145) **tep-**; **(2)** *(-i)* Üzerine basarak sıkıştırmak: *Yünleri çuvala tepmek.* (TS, 2011)

tep- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

"At dedik tepti**.**" (TUD, 2012)

146) **terazile-**; **(2)** *(-i)* Bir şeyin ağırlığını elle yoklamak. (TS, 2011)

terazile- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

147) **tıpışla-**; (1) *(-i, halk ağzında)* Çocuğu uyutmak veya susturmak için arkasına yavaş yavaş vurmak, tapıklamak. (TS, 2011)

tıpışla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

148) **tırmala-**; (1) *(-i)* Tırnaklarıyla çizmek veya hırpalamak, tırnaklamak, tırmıklamak, cırmalamak: (TS, 2011)

tırmala- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Toprakları tırmalıyo**r** ellerim gözlerim dağları küçültüyor hiç farkında değilim kafam yok ediyor mesafeleri. (TUD, 2012)

149) **toka et-; (1)** el sıkışmak: *Çımacı İzzet'le iki ellerini birbirine uzatarak bayramlaşır gibi toka ederler.* (TS, 2011)

toka et- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

150) **tokat at- (veya patlat-);** (1) el içi ile vurmak. (TS, 2011)

tokat at- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

O anda maymunlardan biri ağaçtan inmiş, adamın yere attığı şapkayı kapmış, adama da bi tokat atmış ve: (TUD, 2012)

151) **tokuş-**; (2) Kafa kafaya vuruşmak. (TS, 2011)

tokuş- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 10**)

Bölgeden ayrılana kadara Kızılay çalışanlarının ortak noktaları selamlaşırken kafa **t**okuşturmak, herkesin yetkili, etkili görüntü çizmesi, müsriflikti. (TUD, 2012)

152) **tut-; (1)** *(-i)* Elde bulundurmak, ele almak: *Kucağında kundaklı bir çocuk tutuyordu.* (TS, 2011)

tut- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

Elini tuttum yalnızca. (TUD, 2012)

Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (tip 8)

153) **tut-**; **(2)** *(-i)* Ele geçirmek, yakalamak: *Evvela bu terbiyesiz köpeği tuttu, bağladı.* (TS, 2011)

tut- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

Sinek tuttum bir kibrit kutusu (TUD, 2012)

154) **tut-**; **(37)** *(-i)* Asılmak, kuvvetlice sarılmak: *Üç kişi tutarlarmış da onu pencerenin önünden çekemezlermiş*. (TS, 2011)

tut- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

Yemekten hemen sonra, daha aradan iki gün bile geçmemişken, babam sofranın kaldırılmasını kolaylaştırmak için biraz geri çekildiğinde, birden onun üzerine atıldım, iki kulağından birden tuttum ve vücudumla yüklenerek bu habersiz iri gövdeyi oturduğu yerde sendelettim ve yıktım. (TUD, 2012)

155) **vur-; (1**) *(-e)* Elini veya elinde tuttuğu bir şeyi bir yere hızla çarpmak*: Masaya vurmak. Birinin başına vurmak.* (TS, 2011)

vur- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

Başını şöyle göğe kaldırdı, iki elini vurdu birbirine. (TUD, 2012)

156) **vur-***;* **(7)** *(-e, -i)* Hızla değmek, çarpmak*: Kolumu duvara vurmuşum.* (TS, 2011)

vur- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

Halis'ten kasıtla, taş kafa anlamında parmağını duvara vurdu. (TUD, 2012)

157) **vur-**; **(16)** *(-i)* Hızla çarpmak: *Ayağını güm güm yere vurarak.* (TS, 2011)

vur- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

Şu kız benim kafama çantasıyla vurdu. (TUD, 2012)

158) **vur-**; **(24)** *(-e)* Sırtına, omzuna yerleştirmek: *Hamalın biri sırtına koca bir ayna vurmuş götürüyordu.* (TS, 2011)

vur- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Rıfat, koltuğa oturmadan önce sağ eliyle dostça sırtına vurdu Kemal'in. (TUD, 2012)

159) **yala-**; **(1)** *(-i)* Bir şeyin üzerinden dilini sürüp geçirmek. (TS, 2011)

yala- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 7)**

Dimitri kurumuş dudaklarını yaladı. (TUD, 2012)

160) **yala-**; **(2)** *(-i)* Dilini gezdirerek bir şeyin üzerindekini almak: *Kara üzüm tıkınıyor ya, parmak uçlarına bulaşan görünmez balını teker teker yalıyor.* (TS, 2011)

yala- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

Kavruk dilleriyle çırasından sızan kızgın yağ damlalarını yaladı. (TUD, 2012)

161) **yağlan-; (4)** *(nesnesiz)* Yağ sürünmek: *Artık çayırlıklarda soyunup yağlanıp güreşemiyorlardı.* (TS, 2011)

yağlan- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

Yağlanmış vücutları pırıl pırıldı. (TUD, 2012)

162) **yapış-**; **(2)** *(-e)* İyice yaklaşmak, sokulup değmek: *Geri geri giderek duvara yapıştı*. (TS, 2011)

yapış- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

163) **yapış-**; **(3)** *(-e)* Aralık bırakmayacak biçimde üzerine dokunmak*: Islanan tül gömleği pembe vücuduna yapıştı.* (TS, 2011)

yapış- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

164) **yapış-**; **(4)** *(-e)* Bir iş yapmak amacıyla, hevesle bir şeyi eline almak: *Dişlerine oltayı almış, tekrar küreklere yapışmıştı.* (TS, 2011)

yapış- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

Ellerimi görüyor, her an tutabileceğimi biliyor, bunun verdiği güveni, kendi başına sürebiliyor olmanın özgüvenine katık edip direksiyona sımsıkı yapışmış halde pedala basıyordu. (TUD, 2012)

165) **yapış-; (5)** *(-e)* Sıkıca yakalamak, tutmak, sarılmak: *Niçin yalan söylüyor, bu zavallıya iftira ediyorsun diye kulağıma yapıştı.* (TS, 2011)

yapış- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

166) **yaslan- (I); (1)** *(nesnesiz)* Dayanmak: *Sıcakça ben ona, o bana yaslanıyorduk.* (TS, 2011)

yaslan- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Ona yaslandım ama faydası olmadı. (TUD, 2012)

Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (tip 6)

167) **yasta-**; **(1)** *(-i)* dayamak, yaslamak. (TS, 2011)

yasta- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

168) **yerleştir-**; **(3)** *(-e, mecaz)* Tokat, şamar vurmak: *Herife bir tokat yahut bir yumruk yerleştiremediğine bile yandı durdu.* (TS, 2011)

yerleştir- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

"Sen adam olmazsın lan, kuş bokları atılır mı?" deyip bir tokat daha yerleştird**i.** (TUD, 2012)

169) **yetiş-; (5)** *(-e)* Değmek, uzanıp dokunabilmek: *Ben o dala yetişemem. Bu ip kuyunun dibine yetişmez.* (TS, 2011)

yetiş- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

Seval lavabonun üzerindeki aynaya yetişmek için ayak uçlarında yükseliyor. (TUD, 2012)

170) **yırt-; (2)** *(-i)* Vücudu kanatacak kadar derin çizmek: *Kedi çocuğun elini yırttı.* (TS, 2011)

yırt- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

Sivri tırnakları burnumu, boynumu, ellerimi yırtmış. (TUD, 2012)

171) **yokla-**; **(1)** *(-i)* Dokunarak incelemek: *Hem kendimi hem etrafımda gördüğüm eşyayı elimle yokladım*. (TS, 2011)

yokla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Parmağıyla kumaşı yokladı. (TUD, 2012)

172) **yumruk at- (veya indir-); (1)** yumrukla vurmak. (TS, 2011)

yumruk at- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

O da kapıya vurdu, yumrukladı**,** haykırdı; nafile. (TUD, 2012)

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**aban- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
2.	**aban- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
3.	**aban- (5)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
4.	**aban- (6)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
5.	**aborda et- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
6.	**açık düş- (I) (2)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
7.	**al- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
8.	**altı okka et- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
9.	**apazla- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
10.	**ardıl- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
11.	**arkasına al- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
12.	**asıl- (2)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6

13.	**asıl- (3)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
14.	**asıl- (4)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
15.	**at- (8)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
16.	**avuçla- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
17.	**bağrına bas- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
18.	**bas- (7)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
19.	**bat- (5)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
20.	**belini ver- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
21.	**boğuş- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
22.	**bohçala- (3)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
23.	**boş yerine vur- (1) (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
24.	**bur- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
25.	**cırmala- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
26.	**çalyaka et- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
27.	**çarp- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
28.	**(birini) çarşamba pazarına çevir- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6

29.	**çek- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
30.	**çek- (18)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
31.	**çekin- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
32.	**çelme at- (veya tak- veya vur-) (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
33.	**çırp- (5)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
34.	**çiğne- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
35.	**çimdik at- (veya bas-) (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
36.	**dal ver- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
37.	**dala- (1)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
38.	**dala- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
39.	**daya- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
40.	**değ- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
41.	**dirsekle- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
42.	**dişine vur- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
43.	**dişle- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
44.	**dişle- (2)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6

45.	**doğra- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
46.	**dokun- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
47.	**dokun- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
48.	**dokun- (3)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
49.	**dokun- (7)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
50.	**dola- (2)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
51.	**döv- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
52.	**dudak dudağa gel- (veya kal-) (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
53.	**dürt- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
54.	**dürt- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
55.	**dürtele- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
56.	**ekleştir- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
57.	**elle- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
58.	**ellerde gez- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
59.	**em- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
60.	**em- (2)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
61.	**engelle- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10

62.	**er- (3)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
63.	**ez- (2)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
64.	**fiskele- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
65.	**gargara yap- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
66.	**gev- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
67.	**gezdir- (4)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
68.	**gırtlakla-** (1)	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
69.	**göğüsle- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
70.	**gör- (15)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
71.	**hapazla- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
72.	**ısır- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
73.	**ısır- (**2)	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
74.	**ısır- (3)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
75.	**il- (III) (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
76.	**iliş- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
77.	**iliş- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
78.	**it- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
79.	**it- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8

80.	**kafa at- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
81.	**kafakola al- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
82.	**kak- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
83.	**kap- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
84.	**kap- (2)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
85.	**kap- (3)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
86.	**karga tulumba et- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
87.	**karıştır- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
88.	**katla**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
89.	**kavra- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
90.	**kes- (22)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
91.	**kesele**- (1)	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
92.	**kısımla- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
93.	**kıtla- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
94.	**kilitle- (4)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
95.	**koşamla- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
96.	**köstek vur- (3)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6

97.	**kucakla- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
98.	**kucakla- (2)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
99.	**kucakla- (3)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
100.	**(birinin) kulağını çek- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
101.	**kulunç kır- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
102.	**kurcala- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
103.	**masaj yap-** (1)	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
104.	**masset- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
105.	**mesh et- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
106.	**mıncıkla- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
107.	**nodulla- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
108.	**okkala- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
109.	**okşa- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
110.	**okşa- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
111.	**omuz ver- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
112.	**ov- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
113.	**oyna- (3)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6

114.	**öğüt- (2)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
115.	**öp- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
116.	**parmak bas- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
117.	**sağ- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
118.	**salla- (7)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
119.	**sar- (6)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
120.	**sarıl- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
121.	**sarıl- (3)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
122.	**sev- (4)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
123.	**sık- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
124.	**sırtla- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
125.	**sıva-**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
126.	**sıvazla- (1)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
127.	**sıvazla- (2)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
128.	**sıyır- (6)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
129.	**sil- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
130.	**silk- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
131.	**somur- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6

132.	**sor- (II) (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
133.	**sumsukla- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
134.	**suratına indir- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
135.	**sür- (5)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
136.	**sürt- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
137.	**sürt- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
138.	**şamar patlat- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
139.	**şişe çek- (veya vur-) (1)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
140.	**takıl- (2)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
141.	**tapıkla- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
142.	**tartakla- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
143.	**tekme at- (veya vur-) (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
144.	**temas et- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
145.	**tep- (2)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
146.	**terazile- (2)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
147.	**tıpışla- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6

148.	**tırmala- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
149.	**toka et- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
150.	**tokat at- (veya patlat-) (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
151.	**tokuş- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
152.	**tut- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
153.	**tut- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
154.	**tut- (37)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
155.	**vur- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
156.	**vur- (7)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
157.	**vur- (16)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
158.	**vur- (24)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
159.	**yala- (1)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
160.	**yala- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
161.	**yağlan- (4)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
162.	**yapış- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
163.	**yapış- (3)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
164.	**yapış- (4)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8

165.	**yapış- (5)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
166.	**yaslan- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
167.	**yasta- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
168.	**yerleştir- (3)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
169.	**yetiş- (5)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
170.	**yırt- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
171.	**yokla- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
172.	**yumruk at- (veya indir-) (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10

Tablo 19: Türkiye Türkçesinde dokunma duyu eylemleri

1.3.2. DEĞİ – BASINÇ DUYULARI

Değı-basınç duyusu dokunma duyularından biridir. Değı ve basınç arasındaki fark ile basınç duyusunun ne olduğu hususu Tanalp (1975, s. 35) tarafından şu şekilde verilmiştir:

> "Deriye dokunulduğunda hasıl olan ve kıllı deri kesimlerinde daha belirgin olup değı duyusundan farklı nitelikte bulunan duyu basınç duyusudur. Deri yüzeyinin bütününe basınç yapıldığında basınç duyusu meydana gelmez. Örneğin atmosferin derimizin her santimetre karesine bir kilogramlık basınç yapmasına rağmen basınç duyumu meydana gelmez. Öte yandan su altında her 10 metre derinlik bir atmosfer basınç artışına sebep olduğu halde basınç duyusu husulünde rol oynamadığı gibi, iç basıncı kontrol altında olmayan bir uçakla yükseklere çıkıldığında da basıncın azalmasından ileri gelme, herhangi bir intiba alınmaz. "

1.3.3. TERMAL DUYULAR

Yapılan çalışmalar da ısı da bir duyu olarak kabul edilmektedir. Elbette ki sıcaklık ve soğukluk ortama göre kişinin vücut ısısına göre farklılık göstermektedir. Burada devreye duyu yanılsamaları girmektedir. Ancak bu çalışmada duyu yanılsamalarına yer verilmemiştir. Aslında hemen hemen bütün duyular birbiriyle ilişkilidir. Sıcaklık ve soğukluğun fazla olduğu durumlarda da ağrı-acı duyusu devreye girmektedir.

1.3.3.1. SICAK

1) **ateşi çık- (veya yüksel-); (1)** hasta vücut ısısı olağandan çok artmak. (TS, 2011)

   ateşi çık- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

   "Şevket koş Niyazi'nin ateşi çıktı! öyle ufak tefek ateş değil!" (TUD, 2012)

2) **piş-; (8)** *(nesnesiz, mecaz)* bunalacak kadar sıcaklık duymak.

   piş- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

3) **ensesinde boza pişir-**; **(1)** ısıtmak, kızgın duruma getirmek: *Güneş, bütün gün enselerinde boza pişirmiş, vücutlarının teri mintanlarının üstüne çıkmıştı.* (TS, 2011)

ensesinde boza pişir- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

Böylece şefler mefler kendilerinde birtakım üstünlükler vehmedip çağdaşlık adına milletin vidalarını sıkmaya, ensesinde boza pişirmeye kalkışmaz, ayakta kalmak için, eşit şartlarda adam gibi mücadele verir, rekabet ortamı teşekkül edince, belki kaideli icra yolunda gayret de gösterirler. (TUD, 2012)

4) **ısın-**; **(1)** *(nesnesiz)* Sıcak duruma gelmek: *Havalar ısınınca bizim ahbaplar ayaklandılar.* (TS, 2011)

ısın- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

5) **ısın-**; **(2)** *(nesnesiz)* Üşümesini gidermek: *Şöyle güzel bir sütlü kahve yapayım da içimiz ısınsın.* (TS, 2011)

ısın- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

Yemeğin yanında içtiğimiz kırmızı şarapla da içimiz ısındı**.** (TUD, 2012)

6) **iliği kemiği ısın-**; (1) üşümüşken vücudu iyice ısınmak. (TS, 2011)

iliği kemiği ısın- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

İliğim-kemiğim ısındı**.** (TUD, 2012)

7) **kız-; (1)** *(nesnesiz)* Isıtılan veya ısınan bir nesnenin sıcaklığı çok artmak: *Taşlar güneşten kızmıştı.* (TS, 2011)

kız- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

8) **sıcak ol-; (1)** sıcak artmak. (TS, 2011)

sıcak ol- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

9) **yak- (II)**; **(8)** *(nesnesiz)* Çok sıcak olmak: Bugün güneş yakıyor. (TS, 2011)

yak- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

10) **yan-; (5)** *(nesnesiz)* Isı etkisiyle vücudun bir yanı yara olmak, kızarmak veya rengi koyulaşmak: Ateşe dokundu, eli yandı. Güneşten kolları yandı. (TS, 2011)

yan- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

50 yıl önce bugün Hiroşima'da cayır cayır yandı insanlar... (TUD, 2012)

11) **yan-; (6)** *(nesnesiz)* Vücut veya nesnelerin ısısı artmak:*Ateşler içinde, günlerce titreyerek yanar*. (TS, 2011)

Odamız yaz günleri çinko damın altında yanar durur.

yan- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

"Bütün gece ateşler içinde yandı. (TUD, 2012)

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**ateşi çık- (veya yüksel-) (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
2.	**piş- (8)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
3.	**ensesinde boza pişir- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
4.	**ısın- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
5.	**ısın- (2)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
6.	**iliği kemiği ısın- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
7.	**kız- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
8.	**sıcak ol- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
9.	**yak- (8)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
10.	**yan- (5)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
11.	**yan- (6)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5

Tablo 20: Türkiye Türkçesinde sıcaklığı ifade eden duyu eylemleri

1.3.3.2. SOĞUK

1) **ateşi düş-; (1)** hastanın ateşi geçmek veya azalmak. (TS, 2011)

ateşi düş- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

Ateşi düşürmek için aspirin ve daha da iyisi diğer ateş düşürücü ilaçları kullanmak uygun olur. (TUD, 2012)

2) **ateşini al-; (1)** yüksek vücut ısısını düşürmek: *Alnına sirkeli bez koyun, ateşini alır.* (TS, 2011)

ateşini al- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

ZAVODAÇ: Islak bir bez getireyim mi? Çocuğun ateşini alır! (TUD, 2012)

3) **ayaz kes-; (1)** uzun süre soğukta kalıp üşümek. (TS, 2011)

ayaz kes- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

4) **ayazla-; (2)** ***(****nesnesiz)* ayazda kalıp üşümek. (TS, 2011)

ayazla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

5) **buy-**; **(1)** *(nesnesiz, halk ağzında)* çok üşümek (TS, 2011)

buy- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir.

6) **buz kes-; (1)** çok üşümek: *Beton döşeme bir türlü ısınmak bilmiyordu. Ve akşamlardan sabahlara kadar ayakları, baldırları buz kesiyordu.* (TS, 2011)

buz kes- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

"Ben bir şiir okumak istiyorum," dedi Özlem, dolu dolu olan gözlerini silip Aycan'ın masanın üzerinde buz kesmiş eline uzanırken. (TUD, 2012)

7) **çivi gibi ol-; (1)** çok üşümek, donmak. (TS, 2011)

çivi gibi ol- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

8) **don-; (3)** *(nesnesiz)* çok üşümek.

don- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

"Sakın dediğime bakmayın, yandım dersem de ipi salın, dondum dersem de..." demiş ipi beline sarmış, kuyuya inmeye başlamış. (TUD, 2012)

9) **içi titre-**; (2) çok üşümek. (TS, 2011)

içi titre- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

İçim titredi ama bu kez soğuktan değil de, içinde bulunduğumuz gerçeklerden, hem de uygunsuz olarak addedilen ve çarpıtılan gerçeklerden... (TUD, 2012)

10) **iliği kemiği don-**; (1) çok üşümek. (TS, 2011)

iliği kemiği don- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

11) **iliğine (veya iliklerini) işle- (veya geç-); (2)** çok üşümek. (TS, 2011)

iliğine (veya iliklerini) işle- (veya geç-) eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

Sadece soğuğu işlemişti iliklerime**.** (TUD, 2012)

12) **kıkırda-; (2)** *(nesnesiz)* donacak kadar üşümek. (TS, 2011)

kıkırda- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

13) **kıkırda-; (3)** *(nesnesiz)* Soğuktan donmak. (TS, 2011)

kıkırda- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

14) **serinle-; (1)** *(nesnesiz)* Hava serin bir duruma gelmek, hafifçe soğumak, serinleşmek: *Havanın üşütecek kadar serinlemiş olmasına göre sabah yakın.*

serinle- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

15) **serinle-; (2)** *(nesnesiz)* Hafif soğukluk duymak: *Gülleri koklardın, kuşları dinlerdin / Rüzgâr esmezse terasta serinlerdin*

serinle- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

16) **soğu-**; **(1)** *(nesnesiz)* Isısını hızla veya yavaş yavaş yitirerek soğuk duruma gelmek: *Üşüyorum, vücudumun soğuduğunu duyuyorum, dişlerim birbirine vuruyor.* (TS, 2011)

soğu- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

17) **titre-**; **(4)** *(nesnesiz)* çok üşümek. (TS, 2011)

titre- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

Hatta şimdi size, tir tir titredim bile diyebilirim. (TUD, 2012)

18) **üşü-**; **(1)** *(nesnesiz)* Isı yokluğundan, azlığından veya ısı kaybından etkilenmek, soğuğun etkisini duymak: *Üşümüş, donmuş gibi, kaba, nasırlı, pis ellerini karnının üstünde sıkıyordu.* (TS, 2011)

üşü- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir.

Ben de üşüdüm zaten kat kat giyindim. (TUD, 2012)

19) **yak-(II); (10)** *(-i)* Çok üşütmek: *Soğuk rüzgâr insanın yüzünü yakıyor.* (TS, 2011)

yak- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**ateşi düş- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
2.	**ateşini al- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
3.	**ayaz kes- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
4.	**ayazla- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
5.	**buy- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
6.	**buz kes- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
7.	**çivi gibi ol- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
8.	**don-(3)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
9.	**içi titre- (2)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
10.	**iliği kemiği don- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
11.	**iliğine (veya iliklerini) işle-**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5

	(veya geç-) (2)											
12.	**kıkırda- (2)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
13.	**kıkırda- (3)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
14.	**serinle- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
15.	**serinle- (2)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
16.	**soğu- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
17.	**titre- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
18.	**üşü- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
19.	**yak-(II) (10)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3

Tablo 21: Türkiye Türkçesinde soğukluğu ifade eden duyu eylemleri

1.3.3.3. ILIK

Türkiye Türkçesinde ılık duyusunu ifade eden herhangi bir eyleme rastlanmamıştır. Tespit edilen eylemler nesne odaklı olduğu için çalışmaya alınmamıştır.

1.3.3.4. SERİN

1) **ferahla-**; **(2)** Serinlemek. (TS, 2011)
   ferahla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir.

   Biraz ferahladım. (TUD, 2012)

   Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (tip 5)

2) **serinle-; (2)** (nesnesiz) Hafif soğukluk duymak: *Gülleri koklardın, kuşları dinlerdin / Rüzgâr esmezse terasta serinlerdin"* (TS, 2011)
   serinle- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**ferahla- (2)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
2.	**serinle- (2)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5

Tablo 22: Türkiye Türkçesinde serinliği ifade eden duyu eylemleri

1.3.4. AĞRI – ACI DUYULARI

Ağrı-duyu duyusu da deride ve iç organlarda bulunan serbest sinir uçlarının uyarılmasıyla oluşmaktadır. Ancak bedendeki bütün doku ve organlarda ağrıya duyarlı serbest sinir uçları bulunmamaktadır. Örneğin beynin kendisinde ağrı reseptörleri bulunmamaktadır. Aynı zamanda ağrı koruyucu bir mekanizmadır. Nitekim ağrı-acı duyusu sayesinde vücut büyük hasarlar almaktan korunmaktadır. Ağrı iki büyük grupta sınıflandırılmaktadır: *hızlı ağrı* ve *yavaş ağrı*. Hızlı ağrı 0,1 saniye sonra hissedilirken, yavaş ağrı ancak 1 saniye veya daha sonra başlamakta, hatta dakikalar boyunca artarak devam etmektedir (Hall, 2013, s. 583).

1) **acı-(II); (1**) *(nesnesiz)* Acılı, ağrılı olmak. (TS, 2011)

   acı- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

   Yatarken acaba parmağının üstüne felan geldinde parmağın mı acıdı. (TUD, 2012)

2) **acı çek- (veya duy-);** (1) ağrı, sızı duymak: *Ameliyattan sonra çok acı çekti.* (TS, 2011)

   acı çek- (veya duy-) eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

   Kan akıtmak, cop sokmak, elekrik vermek, kısaca fiziksel acı çektirmek artık onun için ilkel meseleler. (TUD, 2012)

3) **ağrı-; (1)** *(nesnesiz)* Vücudun bir yeri ağrılı durumda olmak*: Başı ağrımak. Dişi ağrımak.* (TS, 2011)

   ağrı- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

   Şu anda sol elim epey ağrıyor -parmağım ters döndü. (TUD, 2012)

4) **ağrısı tut-; (1)** gebe kadının doğum sancıları başlamak. (TS, 2011)

ağrısı tut- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Arada bir nedensiz ağrısı tutuyorsa da bir süre sonra geçiyordu. (TUD, 2012)

5) **ağrısı tut-; (2)** hasta bir organ ağrımaya başlamak. (TS, 2011)

ağrısı tut- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Arada bir nedensiz ağrısı tutuyorsa da bir süre sonra geçiyordu. (TUD, 2012)

6) **alazla-**; **(2)** *(-i, halk ağzında)* Sızlatmak, yakmak, acı vermek: *İspirto tatlı bir hararetle midesini alazladı.* (TS, 2011)

alazla- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

7) **balkı-**; **(4)** *(nesnesiz, halk ağzında*) Organ, kesik kesik ağrımak, sancımak. (TS, 2011)

balkı eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

8) **başı çatla-; (1)** başı çok ağrımak. (TS, 2011)

başı çatla- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Ne kadar süre sonra tamamen toprak olacak acaba? Ne kadar süre sonra t amamen ayrılacak aramızdan? Başı çatlayacak gibi ağrıyordu artık. (TUD, 2012)

9) **başı kazan gibi ol-; (1)** başında çok ağrı ve uğultulu bir sersemlik olmak*: Başım kazan gibiydi, bir kavanoz aspirin içsem ağrımın geçeceğine ihtimal vermiyordum.* (TS, 2011)

başı kazan gibi ol- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Başı kazan gibiydi, hâlâ sağlıklı düşünemiyordu. (TUD, 2012)

10) **başına vur-**; (1) içki, gaz veya sıcak baş ağrısı yapmak. (TS, 2011)

başına vur- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

11) **başı tut-; (1)** gürültüden veya üzüntüden başı ağrımak: *Poker oynanıyor. Yenilirse kızıyor, başı tutuyor.* (TS, 2011)

başı tut- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Babamın gürültüden başı tutmasın diye orkestranın uzağında bir masaya oturduk. (TUD, 2012)

12) bıçak gibi saplan-; (1) sancı, ağrı birden ve güçlü olarak gelmek. (TS, 2011)

bıçak gibi saplan- eylemi durağan bir eylemdir. Eylem anlık bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 4)**

Bu, acı ancak onurlu yok oluşu çözümlerken, sırtımın ortasına burgu gibi bir bıçak daha saplanıyor. (TUD, 2012)

13) **biber gibi yan-; (1)** deri, göz vb. çok acımak. (TS, 2011)

biber gibi yan- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Sonuçlar açıklanırken Efsun'un tırnakları kanamaya başlamıştı, parmak uçları biber gibi yanıyordu. (TUD, 2012)

14) **boğaz ol-; (1)** boğazı ağrımak: *Çocukluğumdan beri sık sık boğaz olurdum*. (TS, 2011)

boğaz ol- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

15) **bur-**; **(4)** *(-i)* mide, bağırsak sancımak. (TS, 2011)

bur- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

16) **burul-**; **(2)** *(nesnesiz)* Sancımak, ağrımak: *Bağırsaklarım buruluyor.* (TS, 2011)

burul- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Bacağı ağrıyor, omuzları yanıyor, barsakları buruluyor**,** kendi kendine lanetler yağdırıyordu. (TUD, 2012)

17) **bükün-**; **(2)** *(nesnesiz)* Ağrıdan, sancıdan kıvranmak. (TS, 2011)

bükün- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

18) **canı acı-;** (1) çarpma, vurma vb. sonucu acı duymak: *Şaşkınlığından bir kestane yığınına çarptı, canı acıyordu.* (TS, 2011)

canı acı- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Kızının canı acıdığında annesinin de canı acırdı. (TUD, 2012)

19) **dağla-; (3)** *(-i, mecaz)* Çok sıcak, soğuk veya acı bir şey yakmak*: Soğuk yüzünü dağladı. Biber ağzını dağladı.* (TS, 2011)

dağla- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Denizin tuzu ciğerlerini dağladı önce. (TUD, 2012)

20) **dala-; (2)** *(-i)* Zehirli böcek, ısırgan otu, sert kumaş dokunarak teni acıtmak veya kaşındırmak. (TS, 2011)

dala- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

21) **doğran-; (2)** *(nesnesiz, mecaz)* Kesilir gibi ağrımak: *Kollarım doğranıyor.* (TS, 2011)

doğran- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

22) **döv-; (1)** *(-i)* Tokat, yumruk, tekme vurarak canını acıtmak: *Harp Divanına vermeden önce şurada kemiklerini kırıncaya kadar bir dövsem!* (TS, 2011)

döv- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

23) **etinden et kopar- (veya kes-); (1)** çok acı vermek.

etinden et kopar- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

etimden et kopuyor. (TUD, 2012)

24) **gir-; (10)** *(-e)* Ağrı, sancı başlamak, saplanmak. (TS, 2011)

gir- eylemi durağan bir eylemdir. Eylem anlık bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 4)**

Birden karnıma bir ağr**ı** girdi. (TUD, 2012)

25) **haşla-; (7)** *(-i)* Sızı vermek, acı vermek: *Omuzlarına kadar vücudun derisini haşlayan bayıltıcı yanma acısı ve dehşeti çok sürmedi.* (TS, 2011)

haşla- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**.

Büklümlenirken de bardağındaki çayı parmaklarına döküp, onları da haşladı. (TUD, 2012)

26) **incin-**; **(1)** *(nesnesiz)* Çarpma, sıkışma, burkulma vb. etkenlerle vücudun bir yeri ağrı verir duruma gelmek: "İncinir düz caddede, dağda gezen ayaklar." (TS, 2011)
incin- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**.

27) **keçeleş-; (3)** *(nesnesiz, mecaz)* Vücudun bir yeri uyuşup duyarlığı azalmak.
keçeleş- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

28) **kop-**; (7) *(nesnesiz, mecaz)* Çok ağrımak: *Belim kopuyor*. (TS, 2011)

kop- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**.

aman gidip ihdonun en rahatsız koltuklarına otturmuşuz, belim koptu**,** zaten ağrım var... (TUD, 2012)

29) **kömür başa vur-; (1)** kömürün iyi yanmamasından çıkan karbon oksidiyle zehirlenmekten baş ağrımak. (TS, 2011)

kömür başa vur- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**.

30) **kulunç gir-; (1)** bir organda veya vücut bölgesinde birdenbire veya şiddetli sancı oluşmak, tutulmak: *Ayağıma fena kulunç girdi diye topallayarak onları takip etti.* (TS, 2011)

kulunç gir- eylemi durağan bir eylemdir. Eylem anlık bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 4)**.

31) **muazzep ol-; (1)** acı, azap çekmek. (TS, 2011)

muazzep ol- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**.

"Bunun bir gün daha uzaması beni muazzep eder." (TUD, 2012)

32) **ölüp ölüp diril-; (1)** çok sıkıntı, acı çekmek veya çok ağır hastalık geçirmek: *Çünkü çiçek kokusu Proust'un tıknefes nöbetlerinde ölüp ölüp dirilmesine yol açarmış.* (TS, 2011)

ölüp ölüp diril- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**.

33) **romatizması tut-; (1)** romatizma ağrıları başlamak*: Kardeşinin romatizmaları tutmuş.* (TS, 2011)

romatizması tut- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**.

Ama romatizmam tutmadığına göre, yağmur yağamaz, o zaman ne bu şimdi bu mevsimde? (TUD, 2012)

34) **sancı-; (1)** *(nesnesiz)* Sancı vermek, ağrımak: *Gözlerimin kökü kazılıyor gibi sancıyor.* (TS, 2011)

sancı- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**.

O da gözlerim sancıyor derdi babama. (TUD, 2012)

35) **sızla-; (1)** *(nesnesiz)* Hafifçe ağrımak: *Kafa kemiklerine varıncaya kadar her yanı sızlıyordu.* (TS, 2011)

sızla- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**.

Dişleri sızladı. (TUD, 2012)

36) **uf ol-; (1)** çocuk dilinde acımak. (TS, 2011)

uf ol- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**.

Çocuk düşüp uf olursa neden annesini bir daha göremeyeceğini anlayamıyor ama, düşmemek için dikkat kesiliyor, bütün rahatı kaçıyor. (TUD, 2012)

37) **yan-; (9)** *(nesnesiz)* Yanık acısına benzer bir acı duymak: *Boğazım yanıyor. Biberden ağzım yandı.* (TS, 2011)

yan- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**.

38) **yeri göğü tırmala-; (1)** çok sancı, acı çekmek (TS, 2011)

yeri göğü tırmala- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**.

39) **zonkla-; (1)** *(nesnesiz*) Vücudun bir yeri nabız atışı gibi, kesik kesik ağrımak veya sancımak: Dişlerini sıkmış, şakakları zonkluyor, alnında yağlı ve kınalı ter damlacıkları. (TS, 2011)

zonkla- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**.

Silgiyi elinden bıraktı, içti, ayaklarını sehpaya uzatıp gözlerini yumdu: Yarası şimdi daha çok zonkluyor, başı daha şiddetli ağrıyordu. (TUD, 2012)

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**acı-(II) (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
2.	**acı çek- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
3.	**ağrı- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
4.	**ağrısı tut- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
5.	**ağrısı tut- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
6.	**alazla- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
7.	**balkı- (4)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
8.	**başı çatla- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
9.	**başı kazan gibi ol- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
10.	**başına vur- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
11.	**başı tut- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3

12.	**bıçak gibi saplan- (1)**	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	Tip 4
13.	**biber gibi yan- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
14.	**boğaz ol- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
15.	**bur- (4)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
16.	**burul- (2)**	-	-	+		-	-	-	-	-	-	Tip 3
17.	**bükün- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
18.	**canı acı- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
19.	**dağla- (3)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
20.	**dala- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
21.	**doğran- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
22.	**döv- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
23.	**etinden et kopar- (veya kes-) (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
24.	**gir- (10)**	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	Tip 4
25.	**haşla- (7)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
26.	**incin- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
27.	**keçeleş- (3)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3

28.	**kop- (7)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
29.	**kömür başa vur- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
30.	**kulunç gir- (1)**	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	Tip 4
31.	**muazzep ol- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
32.	**ölüp ölüp diril- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
33.	**romatizması tut- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
34.	**sancı- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
35.	**sızla- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
36.	**uf ol- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
37.	**yan- (9)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
38.	**yeri göğü tırmala- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
39.	**zonkla- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3

Tablo 23: Türkiye Türkçesinde ağrı-acı duyu eylemleri

1.4. TİTREŞİM

1) **ağız tamburası çal-; (2)** soğuktan dişleri birbirine çarpmak, çenesi titremek. (TS, 2011)

   ağız tamburası çal- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

2) **çenesi at-; (1)** can çekişirken çenesi titremek: *Hasta aksırır gibi bir ses çıkardı. Döndü, baktı: -Ne istiyor?... dedi, ağa cevap vermedi. Çenesi atıyordu.* (TS, 2011)

   çenesi at- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

3) **ıspazmoza tutul-**; **(1)** aşırı derecede titremeye başlamak: *Ben durup dururken ıspazmoza tutulmuş gibi titredikten sonra...* (TS, 2011)

   ıspazmoza tutul- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

4) **ifilde-; (1)** *(nesnesiz, halk ağzında)* hafifçe titremek. (TS, 2011)

   ifilde- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

5) **raşelen-; (1)** *(nesnesiz, eskimiş)* Titremek, ürpermek. (TS, 2011)

raşelen- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

6) **sallan-**; **(4)** *(nesnesiz)* Güçlü bir biçimde sarsılmak, titremek: *Yere çivilenmiş koca masayı sarsarken oda bir salıncak gibi sallanıyor.* (TS, 2011)

sallan- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Birkaç kişi oturduğu yerde parmak şakırdatıp, omuz titreterek sallanıyor sağa sola. (TUD, 2012)

7) **şafii köpeği gibi titre-; (1)** çok titremek. (TS, 2011)

şafii köpeği gibi titre- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

8) **tirilde-; (1)** *(nesnesiz, halk ağzında)* titremek. (TS, 2011)

tirilde- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

9) **titre-**; **(1)** *(nesnesiz)* Küçük ve hızlı salınım hareketleri yapmak: *Geçtiği yollarda, incecik ellerine, kahır görmüş köylülerin nasırlı elleri sarıldı, ninelerin dua ile titreyen dudakları dokundu.* (TS, 2011)

titre- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Tepeden tırnağa onunlayım, titrek sesiyle titriyorum**,** yaşlı gözleriyle ıslanıyorum ve kaldırımlara yüz hatlarını çizerek gözlerinin ışıltısında yürüyorum. (TUD, 2012)

10) **titre-**; **(2)** *(-den)* Kaslar hızlı küçük kasılmalarla sarsılmak: *Soğuktan mı titriyordum yoksa heyecandan, üzüntüden mi, bilmem.* (TS, 2011)

titre- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Ağrılı bir gerginlikle her yanım zonkluyor, yüksek gerilime kapılmışım gibi titriyorum. (TUD, 2012)

11) **ürper-;** (1) *(nesnesiz)* Korku, tiksinti, üşüme vb. yüzünden tüylerin dikilip derinin nokta nokta kabarmasıyla görülen ani titreme: *Fısıltılar duyarım, ürperirim / Terasta sanki bir ayak sesinden.* (TS, 2011)

ürper- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

12) **yaprak gibi titre-; (1)** aşırı titremek: Bütün vücudu yaprak gibi titriyordu. (TS, 2011)

yaprak gibi titre- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Öyle ki, bedeni soğuktan bir yaprak gibi titriyordu. (TUD, 2012)

13) **zangırda-**; **(1)** *(nesnesiz)* Güçlü bir ses çıkararak titremek veya sallanmak, zıngırdamak: *Gevşemiş çerçeveler, dışarıdan yumrukla vuruluyormuş gibi zangırdar.* (TS, 2011)

zangırda- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**ağız tamburası çal- (2)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
2.	**çenesi at- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
3.	**ıspazmoza tutul- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
4.	**ifilde- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
5.	**raşelen- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
6.	**sallan- (4)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
7.	**şafii köpeği gibi titre- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
8.	**tirilde- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
9.	**titre- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
10.	**titre- (2)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6

11.	**ürper- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
12.	**yaprak gibi titre- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
13.	**zangırda- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6

Tablo 24: Türkiye Türkçesinde titreşim duyu eylemleri

1.5. GIDIKLANMA

1) **gıdıklan-**; (1) *(nesnesiz)* Gıdıklama işi yapılmak: Sanki gıdıklanıyorlar ve gülmekten katılacaklar. (TS, 2011)

   gıdıklan- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

   Kulaklarımın çevresini ve çenemin altını muayene ederken çok gıdıklandım. (TUD, 2012)

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**gıdıklan- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6

Tablo 25: Türkiye Türkçesinde gıdıklanma duyu eylemleri

1.6. KAŞINMA

1) **dala-**; **(2)** *(-i)* Zehirli böcek, ısırgan otu, sert kumaş dokunarak teni acıtmak veya kaşındırmak. (TS, 2011)

   dala- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

2) **giciş-**; **(1)** *(nesnesiz, halk ağzında)* Kaşınmak, kaşıntı duymak, gidişmek. (TS, 2011)

   giciş- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

   Saç aralarından tabanının altına kadar her yanı içi pire dolu bir çuvala girmiş gibi yanıyor, gicişiyor, kaşınıyordu. (TUD, 2012)

3) **gidiş-**; **(1)** *(nesnesiz, halk ağzında)* Kaşıntı duymak, kaşınmak, gicişmek. (TS, 2011)

   gidiş- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

4) **haşla-**; **(6)** *(-i)* Dalamak: Böcek çocuğun bacağını haşlamış. (TS, 2011)

   haşla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

5) **kaşı-; (1)** *(-i)* Vücudun herhangi bir yerindeki kaşıntıyı gidermek için tırnakla veya başka bir şeyle deriyi hafifçe ovmak. (TS, 2011)

kaşı- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

Onu fazlaca övmüşüm de az biraz utandırmışım gibi gövdesi şöyle bir kırılıp döküldü; başını önce öne devirdi, sonra kaldırdı, saçlarını kaşıdı. (TUD, 2012)

6) **kazın-**; (**3)** *(nesnesiz)* Derisini kazır gibi kaşımak. (TS, 2011)

kazın- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

7) **siftin-; (2)** *(nesnesiz, halk ağzında*) Bir yere sürtünerek kaşınmak: *Mahallede duvar kenarlarında siftinip pinekleyen uyuz, kör, topal köpeklerden başka kimse yoktur.* (TS, 2011)

siftin- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

8) **ye- (II); (4)** *(-i)* Batmak, çizmek, kaşındırmak, dalamak. (TS, 2011)

ye- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**dala- (2)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
2.	**giciş- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
3.	**gidiş- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
4.	**haşla- (6)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
5.	**kaşı- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
6.	**kazın- (3)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
7.	**siftin- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
8.	**ye- (4)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6

Tablo 26: Türkiye Türkçesinde kaşınma duyu eylemleri

1.7. PROPRİOSEPTİF DUYULAR

Proprioseptif duyular pozisyon duyusu olarak da bilinmektedir. Duyular yalnızca dışarıdan gelen uyarıcıları algılamaz. Aynı zamanda vücudun durumu hakkında bize vermektedir. Vücudun hareketli veya sabit olduğunu pozisyon duyusu sayesinde algılayabiliriz.

1.7.1. KİNESTETİK DUYULAR

1) **çırpın-; (2)** *(nesnesiz)* Kaslar birdenbire kendiliğinden ve düzensiz bir biçimde kımıldamak, ihtilaç etmek. (TS, 2011)

   çırpın- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**çırpın- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6

Tablo 27: Türkiye Türkçesinde kinestetik duyu eylemleri

1.7.1.1. SABİT POZİSYON DUYUSU

1) **çivilen-**; **(2)** *(-e, mecaz)* Bir yerde hareketsiz kalmak. (TS, 2011)

   çivilen- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

   Bitirim aldığı cevapla olduğu yere çivilendi. (TUD, 2012)

2) **dikil-; (3)** *(nesnesiz)* Ayakta durmak: *Bütün o ağrılı, uzun gecelerimde yatak odasının kapısında dikilir, bana bakardı.* (TS, 2011)

   dikil- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

   Şükrü de merdiven başında nöbete dikildi. (TUD, 2012)

3) **dinel-**; **(1)** *(nesnesiz, halk ağzında)* Ayakta durmak. (TS, 2011)

   dinel- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

4) **doğru dur-; (1)** Dik durmak. (TS, 2011)

   doğru dur- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

5) **dur-; (7)** *(nesnesiz)* Beklemek, dikilmek: *Oturacak değil, ayakta duracak yer yok.* (TS, 2011)

   dur- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

   Bir köşeye çekilmiş ayakta duruyorlardı. (TUD, 2012)

6) **sorut-; (2)** *(nesnesiz, halk ağzında)* Ayakta durmak, dikilmek, beklemek. (TS, 2011)

sorut- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**çivilen- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
2.	**dikil- (3)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
3.	**dinel- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
4.	**doğru dur- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
5.	**dur- (7)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
6.	**sorut- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3

Tablo 28: Türkiye Türkçesinde sabit pozisyon duyu eylemleri

1.7.1.2. HAREKET POZİSYON DUYUSU

1.7.2. VESTİBÜLER DUYU

Vestibüler duyu kulakta bulunan bir sıvı sayesinde vücudun dengesini sağlayan duyudur. Bu nedenle de oldukça önemli bir yere sahiptir. Denge duyusu ile ilgili eylemler dengenin sağlanamaması üzerinedir. Bu eylemler aşağıda verilmiştir:

bohçanın dört ucunu bir araya getireme: dengeyi sağlayamamak (bohçanın dört ucunu bir araya getireme/bohçanın dört ucunu bir araya getiremiyor.) (TS, 2011)

dengesini kaybet-: dik durumdayken kontrolünü kaybederek düşmek (Sular dizimize çıktı, göğsümüze, derken ayaklarımız kaydı, dengemizi kaybettik.) (TS, 2011)

düş-: Yere devrilmek, yere serilmek (Çocuk koşarken yere düştü.) (TS, 2011)

sürç-: Yürürken yanlış adım atıp dengesini yitirmek (TS, 2011)

1.8. İÇ ALEM DUYULARI

İç alem duyuları ile ilgili çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Yapılan çalışmalar tıbbî fizyoloji alanındadır. Tanalp (1975: 25), duyu türlerini sınıflandırdığı çalışmasında; iç alem duyularının yerinin belirsiz olduğunu, organizmanın genel durumunu anlamamızda bize yardımcı olduğunu ifade etmektedir. *Açlık, tokluk, susuzluk, bulantı, miksiyon dışkılama, sıkıntı* gibi örnekleri iç alemi açıklamak için kullanmaktadır. Ayrıca ağrı acı duyusundan yola çıkarak eğer ağrı acı duyusu dışsal bir etkene bağlıysa dokunma duyusu başlığı altında değerlendirilmesi gerektiğini, *baş ağrısı, karın ağrısı gibi ağrıları* gibi ağrıların da *iç alem duyuları* başlığı altında değerlendirilmesi gerektiğini söylemektedir.

1) **acık-; (1)** *(nesnesiz)* Yemek yeme gereksinimi duymak: *Onların da karnı acıkmış olacak ki söz yemekten açıldı.* (TS, 2011)

   acık- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

   Bütün gün açlıktan kıvranıyor, "Bana yiyecek bir şeyler hazırla, çok acıktım" diyordu. (TUD, 2012)

2) **acından öl-; (1)** çok acıkmak. (TS, 2011)

acından öl- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Neredeyse aziz misafirimizi acından öldüreceğiz. (TUD, 2012)

3) **açlığını bastır- (veya gider- veya öldür-); (1)** açlık duygusunu yatıştırmak: *Kaldırılmış harman yerlerinden buğday toplayıp açlığımızı öldürdük.* (TS, 2011)

açlığını bastır- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Perdeleri her zaman kapalı olan evinin sessiz karanlığına karışınca bir bardak suyla susuzluğunu yatıştırıp biraz peynir ekmekle açlığını bastırır ve yatağına gider. (TUD, 2012)

4) **açlıktan gözü (veya gözleri) dön- (veya karar-); (1)** çok acıkmak: *Bu akşam açlıktan gözü dönmüş bir hâlde bir evin mutfağına girmişti.* (TS, 2011)

açlıktan gözü (veya gözleri) dön- (veya karar-) eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Dün akşam da kaygana, hamsi tava, karalahana çorbası ve hamsili ekmek hayaliyle gittik, kapanmış! Kendimizi Ramiz Köfte'ye attık, zira açlıktan gözüm dönüyordu. (TUD, 2012)

5) **açlıktan imanı gevre-; (1)** çok acıkmak. (TS, 2011)

açlıktan imanı gevre- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

6) **açlıktan öl-; (1)** dayanılmaz derecede acıkmak, çok acıkmak. (TS, 2011)

açlıktan öl- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Stepan: Yanek, o iki yumurcağı öldürmedi diye, yıllar yılı binlerce Rus çocuğu açlıktan ölecek. (TUD, 2012)

7) **ağırlık bas- (veya çök-); (1)** gevşeklik ve uyku gelmek. (TS, 2011)

ağırlık bas- (veya çök-) eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

8) **ağzı (veya ağzı dili) kuru-; (1)** susuz kalmak. (TS, 2011)

ağzı (veya ağzı dili) kuru- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Artık ağzı kurudu. (TUD, 2012)

9) **bağrı yan-; (2)** çok susamış olmak. (TS, 2011)

bağrı yan- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Çöllerde bağrı yanık bir yolcu yok mudur? (TUD, 2012)

10) **bay-; (1)** *(nesnesiz, halk ağzında)*Yiyecek baygınlık vermek, mideyi bulandırmak, midede ezinti yapmak. (TS, 2011)

bay- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

11) **bit-; (3)** *(nesnesiz, mecaz)* Çok yorulmak. (TS, 2011)

bit- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Yoruldum, bittim**,** iğrendim. (TUD, 2012)

12) **bit-**; **(4)** *(nesnesiz, mecaz)* Güçsüz kalmak, çok zayıflamak: *Biçare adam on günde limon sarısına dönmüş, incelmiş, bitmiş.* (TS, 2011)

bit- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

13) **bitap düş-**; **(1)** çok yorulmak, yorgun düşmek: *Sabaha doğru bitap düştü, onun kucağında uyuyakaldı.* (TS, 2011)

bitap düş- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Millet, fakr ü zaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir. dedin. (TUD, 2012)

14) **boğazı kuru-**; **(1)** çok susamak: *Kediyi karşısında gördükçe yüreği titriyor, boğazı kuruyor.* (TS, 2011)

boğazı kuru- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

"Küçük hanımlar konuğunuzun boğazı kurudu. (TUD, 2012)

15) **bulan-; (4)** *(nesnesiz)* Mide bulantısı olmak. (TS, 2011)

bulan- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Benim çok kötü miğdem bulandı**.** (TUD, 2012)

16) **büyük abdesti gel-; (1)** dışkı yapma ihtiyacı duymak (TS, 2011)

büyük abdesti gel- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

17) **can kalma-; (1)** bitkin bir duruma gelmek, gücü tükenmek. (TS, 2011)

can kalma- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Günden güne kaybolup gidiyor her şey, musahip diyeceğin can kalmadı. (TUD, 2012)

18) **canı çekil-; (1)** vücudun herhangi bir organının canlılığı azalır gibi olmak. (TS, 2011)

canı çekil- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Canı canından çekiliyor (TUD, 2012)

19) **canı yerine gel-; (1)** yorgunluğu geçmek. (TS, 2011)

canı yerine gel- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

20) **cansız düş-; (1)** hastalık veya yorgunluk yüzünden bitkin bir duruma gelmek. (TS, 2011)

cansız düş- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

21) **dili damağına yapış- (veya dili damağı kuru-); (1)** çok susamak: *Kupkuru dili damağına yapışıyor, boğazından midesine doğru...* (TS, 2011)

dili damağına yapışmak (veya dili damağı kurumak) eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Boğazı kurumuş, dili damağına yapışmıştı. (TUD, 2012)

22) **doy-**; **(1)** *(nesnesiz)* İsteği kalmayıncaya kadar yemek, açlığı kalmamak: *Ben biraz zeytin, biraz salata, biraz patates, biraz da yemişle doyarım.* (TS, 2011)

doy- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Gitsek bile "ben tokum bunları yiyemem çok yedim doydum" gibi telkinde bulunmak inanmak iradeyi kullanmak gerek.

23) **gaflet bas-; (2)** uykusu gelmek. (TS, 2011)

gaflet bas- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Öğleden sonra saat iki-dört arasında, vücut ısısının azami dereceye ulaştığı vakitte insan yorgun düşer ve gaflet bastırıverir. (TUD, 2012)

24) **gazlan-**; **(2)** *(nesnesiz)* Sindirim yolunda gaz olmak. (TS, 2011)

gazlan- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

25) **güçsüz düş-; (1)** gücü yetmemek: *Silahlarından birini elinden bırakmış, güçsüz düşmüştür.* (TS, 2011)

güçsüz düş- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Yaşlılıkta, yürüyemeyecek ve nefes nefese kalacak kadar güçsüz düşmek yerine, yaşlılığa bilinçli adımlarla ilerleyerek güçsüzleşme sürecini ertelemek daha iyi bir seçenek değil mi? (TUD, 2012)

26) **gücü kesil-; (1)** kuvveti, takati azalmak: *Yavaş yavaş gücüm kesiliyor, işte o zaman ağlamaya başlıyorum.* (TS, 2011)

gücü kesil- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Sonunda gücüm kesildi, iyice yorulmuştum ve uykum gelmeye başlamıştı. (TUD, 2012)

27) **haceti ol-; (1)** *(halk ağzında)* tuvalete gitmesi gerekmek. (TS, 2011)

haceti ol- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Beyefendinin bir haceti olacak." (TUD, 2012)

28) **hararet bas-; (1)** çok susamak. (TS, 2011)

hararet bas- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Ama hararet basmıştır, susamışsınızdır o zaman lıkır lıkır içersiniz. (TUD, 2012)

29) **helak ol-; (2)** yorulmak, bitkin duruma gelmek*: Zavallılar kan ter içinde bir yandan karşı taraf içlerini tutacağız, bir yandan forveti besleyip akına yardım edeceğiz diye ileri geri helak olurlar*. (TS, 2011)

helak ol- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Sen Karayipler'de fink atarken o butik senin bu butik benim dolaşmaktan helak oldum. (TUD, 2012)

Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (tip 3)

30) **hışırı çık-; (2)** *(mecaz)* insan ağır işlerle uğraşıp çok yorulmak.

hışırı çık- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Annemle evimize geldik; ikimizin de duygusal yorgunluk nedeniyle hışırı çıkmış vaziyette. (TUD, 2012)

31) **hisset;** (1) Fiziksel bir uyarıyı duy: Hançer saplanmış gibi keskin bir sızı hissetmişti kasıklarında. (TS,2011)

hisset- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Başımın üstünden arka arkaya geçen serinlikler hissettim. (TUD, 2012)

32) **hurdahaş ol-**; **(2)** *(mecaz)* aşırı ölçüde yorulmak. (TS, 2011)

hurdahaş ol- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Beni tutma, hurdahaş olursun. (TUD, 2012)

33) **içi bayıl-; (1)** çok acıkmak. (TS, 2011)

içi bayıl- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

34) **içi ezil-; (2)** acıkma hissi duymak: *İçim eziliyor, bir bardak süt içeyim*. (TS, 2011)

içi ezil- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

35) **içi kazın- (veya kıyıl-)**; **(1)** açlıktan midesinde eziklik duymak. (TS, 2011)

içi kazın- (veya kıyıl-) eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Biraz daha kuvvetli kahvaltı etmeliyim; dün iyice içim kazındı çünkü; birkaç çeşit peynir ve üzümlü kek ilave ediyorum otelin verdiklerine. (TUD, 2012)

36) **içi yan-; (1)** çok susamak. (TS, 2011)

içi yan- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Bi sürü çekirdek yedim içim yandı. (TUD, 2012)

37) **işi bit-; (2)** hali, gücü kalmamak. (TS, 2011)

işi bit- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

38) **kağşa-**; **(4)** *(nesnesiz, halk ağzında, mecaz)* Zayıflamak, gevşemek, güçsüzleşmek: *Bu kağşamış ilişki belki daha uzun seneler boyu böyle devam eder.* (TS, 2011)

kağşa- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

39) **kan ter içinde kal-; (1)** çok terli, yorgun ve perişan bir durumda olmak. (TS, 2011)

kan ter içinde kal- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Şöyle kan ter içinde kalıncaya kadar hamur yoğurmanın tadına da varmamız gerekiyor. (TUD, 2012)

40) **kanı kuru-; (2)** *(mecaz)* bitkin, yorgun, cansız duruma düşmek. (TS, 2011)

kanı kuru- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Bütün bunları âdeta yaptıkça, ölmüş rüyalarına yeni, taze çiçekler bıraktıkça halamızın gözleri yaşarıyor, gözevlerini mavi-mor halkalar kuşatıyor, kanı kurumuş dudakları kurutulmuş menekşelerin rengini alıyordu. (TUD, 2012)

41) **karnı zil çal-;** (1) çok acıkmış olmak. (TS, 2011)

karnı zil çal- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Bilmem ki ne yapsam? Karnım da zil çalıyor. (TUD, 2012)

42) **kayna-; (7)** *(nesnesiz)* Mide ekşimek. (TS, 2011)

kayna- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Midem kaynıyor. (TUD, 2012)

43) **kuvvetlen-; (1)** *(nesnesiz)* Güç kazanmak, direnci veya gücü artmak: *İnsanların talihlerini kendilerinin yaptıkları hakkındaki kanaatimiz kuvvetlenir.*

kuvvetlen- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

44) **midesi bulan-; (1)** kusacak gibi olmak. (TS, 2011)

midesi bulan- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

"Feribotta devamlı sallandığı için, midesi bulanıyormuş zaten." (TUD, 2012)

45) **midesi ekşi- (veya kayna- veya yan-); (1)** yeni yenilmiş yiyeceklerden ötürü midede rahatsızlık duymak: *Şu midesi ekşimese hayat da ekşimeyecek onun için, ama ne yapsın?* (TS, 2011)

midesi ekşi- (veya kayna- veya yan-) eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

46) **midesi ezil- (veya kazın-**); **(1)** açlık duymak. (TS, 2011)

midesi ezil- (veya kazın-) eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Açlıktan midesi kazınıyordu. (TUD, 2012)

47) **mideyi bastır-; (1)** hafif şeyler yiyerek açlığını gidermek. (TS, 2011)

mideyi bastır- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Sesleniyor İsmail Hoca; bahçe sahibi çıksın, bedeli neyse ödesin, birkaç portakalla midesini bastırsın. (TUD, 2012)

48) **sıkıntısı ol-; (2)** işemesi gerekmek, sıkışmak. (TS, 2011)

sıkıntısı ol- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

49) **susa-**; (1) *(nesnesiz)* su içme gereksinimi duymak.

susa- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

50) **sütlen-; (1)** *(nesnesiz)* Sütü gelmek, sütü çoğalmak, sütlü duruma gelmek. (TS, 2011)

sütlen- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

51) **şiş-; (4)** *(nesnesiz)* Çok yemek yiyerek rahatsız olacak kadar doymak. (TS, 2011)

şiş- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

52) **takati kalma- (veya kesil-); (1)** gücü azalmak, bitmek: *Sonra, artık takati kesilmiş gibi kendini bıraktı.* (TS, 2011)

takati kalma- (veya kesil-) eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Yürümeye takatim kalmaz. (TUD, 2012)

53) **telesi-**; **(1)** *(nesnesiz, halk ağzında)* Yorulmak, güçsüz kalmak, yorgunluktan bayılacak duruma gelmek. (TS, 2011)

telesi- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

54) **terle-; (1)** (nesnesiz) Ter çıkarmak, ter dökmek.

terle- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

55) **turşusu çık-; (1)** çok yorulmak: *Bütün gün çocukların peşinde koşmaktan turşusu çıkmış ihtiyar lalanın karanlık bir köşede horladığı işitiliyordu.* (TS, 2011)

turşusu çık- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Bunun için hayli pedal çevirip yorgunluktan turşusu çıkmış. (TUD, 2012)

56) **tüken-**; **(2)** *(nesnesiz, mecaz)* Güçsüzleşmek, bitkinleşmek, yılgınlaşmak: İnsan sevdiği birini tükenmiş görmek istemez. (TS, 2011)

tüken- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Haykırmak üzereyim, bittim**,** tükendim diye. (TUD, 2012)

57) **uykusu gel-**; **(1)** uyuma isteği duymak. (TS, 2011)

uykusu gel- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Önümde çözümü büyük çaba gerektiren bir durum varsa uykum gelir hep. (TUD, 2012)

58) **yorgun düş-; (1)** çok yorulmak, bitkin duruma gelmek*: Bu mücadeleden ruhumun yorgun düştüğünü, akamete mahkûm kaldığını görüyorum.* (TS, 2011)

yorgun düş- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Yorgun düştü koşmaktan şaşkın. (TUD, 2012)

59) **yorul- (I); (1)** *(nesnesiz)* Yorgun duruma gelmek*: El ele vererek dost olduk hemen / Yorulmaz dostuyla birlikte giden* (TS, 2011)

yorul- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir.

yorul- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

60) **yüreği bayıl-; (1)** karnı çok acıkmak. (TS, 2011)

yüreği bayıl- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

61) **yüreği ezil-**; **(2)** açlık duymak. (TS, 2011)

yüreği ezil- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

62) **zebun kal-; (1)** güçsüz, zavallı durumda bulunmak: *Bir zaman gelir ki sırf kendi icadımız olan bir his elinde zebun kalırız.* (TS, 2011)

zebun kal- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

Bu eski adliyeci, vak'alar ve mecburiyetler karşısında büsbütün zebun kalacak bir adam değildi. (TUD, 2012)

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA- MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**acık- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
2.	**acından öl- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
3.	**açlığını bastır- (veya gider- veya öldür- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
4.	**açlıktan gözü (veya gözleri) dön- (veya karar-) (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
5.	**açlıktan imanı gevre- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
6.	**açlıktan öl- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
7.	**ağırlık bas- (veya çök-) (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
8.	**ağzı (veya ağzı**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3

	dili) kuru- (1)											
9.	**bağrı yan- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
10.	**bay- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
11.	**bit- (3)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
12.	**bit- (4)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
13.	**bitap düş- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
14.	**boğazı kuru- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
15.	**bulan- (4)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
16.	**büyük abdesti gel- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
17.	**can kalma- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
18.	**canı çekil- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
19.	**canı yerine gel- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
20.	**cansız düş- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
21.	**dili damağına yapış- (veya dili damağı kuru-) (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
22.	**doy- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3

23.	**gaflet bas- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
24.	**gazlan- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
25.	**gücü kesil- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
26.	**güçsüz düş- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
27.	**haceti ol- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
28.	**hararet bas- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
29.	**helak ol- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
30.	**hışırı çık- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
31.	**hisset- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
32.	**hurdahaş ol- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
33.	**içi bayıl- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
34.	**içi ezil- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
35.	**içi kazın- (veya kıyıl-) (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
36.	**içi yan- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
37.	**işi bit- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
38.	**kağşa-** (1)	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
39.	**kan ter içinde kal- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3

40.	**kanı kuru- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
41.	**karnı zil çal- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
42.	**kayna- (7)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
43.	**kuvvetlen- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
44.	**midesi bulan- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
45.	**midesi ekşi- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
46.	**midesi ezil- (veya kazın-)** (1)	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
47.	**mideyi bastır- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
48.	**sıkıntısı ol- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
49.	**susa- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
50.	**sütlen- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
51.	**şiş- (4)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
52.	**takati kalma- (veya kesil-) (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
53.	**telesi- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
54.	**terle- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
55.	**turşusu çık- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3

56.	**tüken- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
57.	**uykusu gel- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
58.	**yorgun düş- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
59.	**yorul- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
60.	**yüreği bayıl- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
61.	**yüreği ezil-** (2)	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
62.	**zebun kal- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3

Tablo 29: Türkiye Türkçesinde iç alem duyu eylemleri

DİĞER DUYULAR

Duyu kavramı üzerine pek çok çalışma yapılmıştır. Psikoloji, felsefe, tıbbî fizyoloji ve dilbilim duyular üzerine çalışan disiplinlerdendir. Bu çalışmada bu alanlardan hareketle duyular üzerine bir tasnif yapılmaya çalışılmıştır. Ancak bazı duyular yalnızca isim olarak anılmakta, neleri kapsadığı hakkında kesin bilgiler yer almamaktadır. Bu duyular ve Türkiye Türkçesinde tahmin edilen eylemleri aşağıda verilmiştir.

i. Renk duyusu

alar-: *Kızarmak*; arap gibi ol-: *simsiyah olmak, kararmak*; beniz geç-: *benzi solmak*; benzi at-: *ansızın yüzünün rengi sararmak, solmak*; benzi kül gibi ol-, benzi sarar-, benzi uç-, benzinde kan kalma-, bet beniz kalma-, beti benzi kireç kesil-; bozar-: *Renk değiştirmek*, rengi at-; bronzlaş-; Güneşte yanarak bronz rengini al-; göver: Morar-; karar-: *Rengi karaya dönmek, siyahlaşmak*; karart-: *Rengini karaya çevirmek, esmerleştirmek, siyahlaştırmak*; kırlaş-: *Rengi kır olmak*; kırmızılaş-: *Kırmızı bir renk almak, kızarmak*; kızıllaş-; morar-: *Herhangi bir sıkıntı, darbe veya hastalıkla vücudun bir yeri mor renk almak*; pancarlaş-: *Pancar rengini almak*; pembeleş-: *Pembe bir renk almak*; renk gel-: *renklenmek, canlanmak*; renkten renge gir-: *korkudan veya utançtan yüzünün rengi değişmek, sıkılmak*; sarar-: *Korku, üzüntü, coşku vb. sebeplerle yüzün rengi solmak*; sarılaş-: *Sarı bir renk almak, sararmak*; solgunlaş-: *Solgun duruma gelmek*; yan-: *Isı etkisiyle vücudun bir yanı yara olmak, kızarmak veya rengi koyulaşmak.*

ii. Şekil ve Mekan Duyuları

adım adım gez-: adım adım gez-

iii. Yön duyusu

arkasını ver-: *dönmek*

iv. Cinsel Duyular

ayranı kabar-, azgınlaş-, birleş-, düdükle-, fişek at-, gıcıkla-, gıcıklan-, hallet-, harama uçkur çöz-, ilişkiye gir-, iş tut-, koç-, münasebete gir-, seviş-, tahrik et-, temas et-, yatıp kalk- vd.

III. BÖLÜM

1. TÜRKMEN TÜRKÇESİNDE DUYU EYLEMLERİ

İNCELEME YÖNTEMİ

Türkmen Türkçesinde duyu eylemleri tespit edilirken Türkiye Türkçesinde uygulanan yöntemin aynısı uygulanmıştır. Duyu eylemleri Türkmen Diliniñ Düşündirişli Sözlügi'nden taranak elde edilmiştirç

Türkmen Türkçesinde duyu eylemleri incelenirken aşağıdaki örnekte olduğu gibi öncecikle her bir eylem numaralandırıldı. Eylemin sözlükte yer alan orijinal biçimine yer verildi. Burada öncelikle eylemin adı, verilmişse okunuşu, ardından kullanım etiketi, sözlükteki anlam sırası, eylemin açıklaması ve eğer sözlükte varsa örneği ve son olarak kaynakça verildi.

İkinci kısımda eylem adları çeviriyazı kullanılarak Türkiye Türkçesindeki karşılıklarıyla gösterildi. Kullanılan çeviriyazı işaretleri tezin başında yer almaktadır. Ardından anlam ve örnekler Türkiye Türkçesine aktarıldı.

Son olarak her bir eylemin kılınış özellikleri ve bulunduğu kategori işaretlendi.

1) **äňet-** [ä:ňetmek], *işl.* **1**. Bir tarapa seretmek, bir zada bakmak, garamak, esetmek. *Ýaşuly ogluny ömründe birinji sapar görýän ýaly, oňa jüýjerilip äňetdi* (Edebiýat we sungat). (TDDS, 2015)

åñet-, *eylem,* **1.** Bir tarafa bakmak, bir şeye bakmak, dikkat etmek. *İhtiyar oğlunu hayatında ilk sefer görüyorumuşçasına, ona dikkatle baktı.* (Edebiyat ve Sanat).

åñet- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

Tablo 30: Örnek 3

1.1. ÖZEL DUYULAR

1.1.1. GÖRME DUYU EYLEMLERİ

1) **agtar-** [ağtarmak], *işl.* **2**. Ýeke-ýeke, yzly-yzyna gözden geçirmek, agdarmak. *Gündeligi şol agtaryp otyrys* (Edebiýat we sungat). (TDDS, 2015)

> **agtar-,** *eylem,* **2.** Tek tek, peş peşe gözden geçirmek, aramak. *Günlüğü durmadan gözden geçiriyoruz.* (Edebiyat ve Sanat).

agtar- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

2) **äňet-** [ä:ňetmek], *işl.* **1**. Bir tarapa seretmek, bir zada bakmak, garamak, esetmek. *Ýaşuly ogluny ömründe birinji sapar görýän ýaly, oňa jüýjerilip äňetdi* (Edebiýat we sungat). (TDDS, 2015)

> **åñet-,** *eylem,* **1.** Bir tarafa bakmak, bir şeye bakmak, dikkat etmek. *İhtiyar oğlunu hayatında ilk sefer görüyorumuşçasına, ona dikkatle baktı.* (Edebiyat ve Sanat).

åñet- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

3) **aňla-** [a:ňlamak], *işl* **3**. Çala görmek, zordan görmek, aňmak, aňşyrmak. *Ol ýoluny aňlap bilýändigine şükür edýärdi.* (TDDS, 2015)

> **añla-,** *eylem,* **3.** Tam görememek, zayıf görmek, hissetmek, farkına varmak. *O, yolunu seçebildiği için şükrediyordu.*

añla- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

4) **aňşyr-** [a:ňşyrmak], *işl.* **3**. Saýgarmak, görmek. *Gije ody, gündiz tüssäni has uzaklardan aňşyrmak bolýar.* (TDDS, 2015)

añşır-, *eylem,* **3.** Zar zor seçmek, görmek. *Gece ateşi, gündüz dumanı daha uzaktan fark etmek mümkün.*

añşır- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

5) **aňta-**, *işl***. 1.** Birini, bir zady gözlemek, yzarlamak, amatyna salmak üçin yzyna düşmek, pursat aramak. (TDDS, 2015)

añta-, *eylem,* **1**. Birisini, bir şeyi gözlemek, takip etmek, denk getirmek için peşine takılmak, fırsat aramak.

añta- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

6) **aýla-**, *işl.* **5**. Tersine öwürmek, terse bakmak. *Ol ýüzüni beýläk aýlady* (B.Kerbabaýew). (TDDS, 2015)

ayla-, *eylem,* **5.** Ters çevirmek, terse bakmak. *O yüzünü diğer yöne döndürdü* (B. Kerbabayew).

ayla- eyleminin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası yoktur. Devamlılıktan yoksun bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

7) **bak-**, *işl.* **1**. Birine ýa-da bir zada seretmek, garamak, äňetmek. *Ak mapraç aýal gaňrylyp bakdy* (N. Pomma). (TDDS, 2015)

bak-, *eylem,* **1.** Birine veya bir şeye bakmak, beslemek, seyretmek. *Ak tenli kadın dönerek baktı* (N. Pomma).

bak- eyleminin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası yoktur. Devamlılıktan yoksun bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

8) **barla-** [ba:rlamak], *işl.* **3**. Bir zadyň bardygyny ýa-da ýokdugyny bilmek üçin seredip çykmak, gözden geçirmek. *Eňegi ýaglyk bilen daňylgy adam döwekçileriň goşuny barlamaga başlady* (A. Gowşudow). (TDDS, 2015)

> **barla-,** *eylem,* **3.** Bir şeyin olup olmadığını bilmek için bakmak, gözden geçirmek. *Çenesi yemeniyle bağlı adam harman yerindekilerin eşyalarını yoklamaya başladı* (A. Gowşudow).

barla- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

9) **çabja-,** [çavjamak], *işl., gepl.d.* Bir zat gözläp, dürli tarapa ylgamak, alakjamak, sermenmek, urunmak. (TDDS, 2015)

> **çabca-,** *eylem, kon. d*. Bir şeyi arayarak her tarafa koşturmak, koşuşturmak, aranmak, saldırmak.

çabca-eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

10) **çerrel-,** *işl.* Bir zada çüýjerilip seretmek. (TDDS, 2015)

> **çerrel-**, *eylem,* Bir şeye diklenerek bakmak.

çerrel- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

11) **çiňer-**, *işl.* Bir zada dykgat bilen seretmek, üns berip garamak, çiňerilmek, tiňkäňi dikip seretmek. *Kakasy oglunyň ýüzüne çiňerip seretdi.* (TDDS, 2015)

çiñer-, *eylem,* Bir şeye dikkatli bakmak, pür dikkat seyretmek, gözünü ayırmadan bakmak. *Babası oğlunun yüzüne pür dikkat baktı.*

çiñer- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

12) **çüýjer-** [çüýjörmök], *işl.* Birine ýa-da bir zada tiňkäňi dikip seretmek, jüýjermek. (TDDS, 2015)

çüycer-, *eylem,* Birisine veya bir şeye gözünü ayırmadan bakmak, pür dikkat kesilmek.

çüycer- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

13) **daşyňa göz aýla-** daş-töweregiňe seretmek, nähili, neneňsiligine göz ýetirmek. *Daşymyza göz aýlaýyn.* (B. Hudaýnazarow). (TDDS, 2015)

daşıña göz ayla- etrafı seyretmek, tanımaya çalışmak. *Etrafımıza göz gezdireyim.*(B. Hutaynazarow).

daşıña göz ayla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

14) **delmir-**, *işl*. Naýynjar, zaryn garaýyşly bolmak, boýun burup, zaryn garamak. *Daglarda delmirip galdym, Atym ýok, ýolum daş oldy* (Görogly). *Tä ölinçä, men seniň husnuňa delmirip men, Jurga-jurga gan akar, gözlerim dynmaz, gelin* (Kemine). (TDDS, 2015)

delmir-, *eylem,* Üzüntülü, hüzünlü bakışlı olmak, boyun büküp, kederli bakmak. *Daglarda hüzünlendim kaldım, Atım yok, yolum uzak oldu*

(Köroğlu) *Ta ölene dek, ben senin hüsnüne hüzlendim, Damla damla kan akar, gözlerimden, dinmez gelin* (Kemine).

delmir- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

15) **dikanla-,** [dika:nlamak], *işl*. Göni nazaryňy dikmek. *Gandym aksakgal jedeliň arasyny açmak isledimi nämemi, Öwezmyrat batyra dikanlap sorag berdi* (A. Gowşudow). (TDDS, 2015)

dikanla-, *eylem***,** Doğrudan bakmak. *Gandım aksakal tartışmayı bitirmek mi istedi ne, Övezmırat Beye direkt soruverdi (A. Gowşudow.*

dikanla- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

16) **direl-** [di:relmek] **II**, *işl*. **3**. Nazary düşmek, göz öňüne gelmek. Artygyň g*özüniň öňüne birdenkä üýtgeşik bir ýagdaý gelip direldi* (B. Kerbabaýew). (TDDS, 2015)

direl- II, *eylem*, **3.** Gözü takılmak, göz önüne gelmek. *Artık'ın göz önüne birdenbire değişik bir durum geliverdi (B. Kerbabayew).*

direl- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

17) duşman gözi bilen gara- duşmançylyk bilen garamak, ýigrenç bilen garamak. *Onuň aýdýan zatlaryna ynamsyz, özüne bolsa duşman gözi bilen garaýan adamlar köp ýerinde oňa* (TDDS, 2015)

duşman gözi bilen gara- düşmanca bakmak, nefretle bakmak. *Onun dediklerine güveni yok, kendisine de düşmanca bakan insanların olduğu yerde konuşmakta çok zorlandı (B. Kerbabayev).*

duşman gözi bilen gara- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

18) **erbet gör- 1**. gözüniň görşi pes bolmak. *Onuň çep gözi erbet göryär* (TDDS, 2015)

erbet gör- 1. görme yetisi azalmak. *Onun sol gözü az görüyor.*

erbet gör- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 5**)

19) **eset-**, *işl., gepl.d.* **1**. Birini ýa-da bir zady görmek maksady bilen şoňa seretmek, äňetmek, garamak. *Maral oňa ýylgyrjaklap esetdi*. (TDDS, 2015)

eset-, *eylem, kon. d.* **1.** Birisini veya bir şeyi görmek amacıyla ona bakmak, seyretmek. *Maral ona gülümseyerek baktı.*

eset- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

20) **gaňryl-**, *işl.* **2**. Boýnuňy yza öwürmek, kelläni yza aýlap seretmek. *Gaýdyp ol yzyna-da gaňrylmady, ädiminem ýuwaşatmady* (Edebiýat we sungat). (TDDS, 2015)

gañrıl-, *eylem,* **2.** Boynunu geri döndürmek, kafayı çevirip bakmak. *Bir daha o geri dönüp bakmadı, adımını da yavaşlatmadı (*Edebiyat ve Sanat).

gañrıl- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

21) **gara-**, *işl.* **1**. Seretmek, äňetmek. (TDDS, 2015)

gara-, *eylem***, 1.** Bakmak, seyretmek.

gara- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

22) **garan-**, *işl.* **1**. Töweregiňe, eýläňe-beýläňe seretmek, äňetmek, ýaltaklamak. *Ol birine garaşýan ýaly, dükanyň agzynda garanyp durdy*. (TDDS, 2015)

garan-, *eylem***, 1.** Etrafına, sağına soluna bakmak, dikkat etmek, bakınmak. *O birini bekliyormuş gibi dükkânın önünde sağa dola bakınıp durdu.*

garan- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

23) **garanjakla-**, *işl.* Birsyhly töweregiňe seretmek, eýläňe-beýläňe garanmak, ýaltaklamak. (TDDS, 2015)

garancakla-, *eylem***,** Sürekli etrafına bakmak, bir o tarafa, bir bu tarafa bakmak, sık sık bakınmak.

garancakla- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

24) **geňle-**, *işl.* **1**. Geň-taň görmek, geň görmek, geňirgemek. *Köçede öz peýwagtyna hiňlenip barýan geýnüwli adama gabat gelen ýolagçylar ony geňleýärdiler* (A. Gowşudow). (TDDS, 2015)

geñle-*, eylem***, 1.** Şaşırtıcı, hayret edici görmek, şaşırtıcı görmek, şaşırmak. (hayretle/hayranlıkla) *Sokakta kendi halinde mıraldanarak*

*yürüyen şık giyimli insanla karşılaşan yolcular ona hayretle bakıyorlardı (*A. Gowşudow).

geñle- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

25) **gowy gor- 1**. gözüniň görşi örän oňat bolmak. *Gözüm gowy göryär*. (TDDS, 2015)

govı gör- 1. gözü çok iyi görmek. *Gözüm çok iyi görüyor.*

govı gör- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

26) **gör-** [görmök] **I**, *işl.* **1**. Görüş ukybyna eýe bolmak. *Bent bolupdyr gören gözler, Syýa bolmuş gözel ýüzler* (Magtymguly). (TDDS, 2015)

gör- I, *eylem* **1.** Görme yetisine sahip olmak. *Kapanmış gören gözler, Siyah olmuş güzel yüzler (*Mahdumkulu)

gör- eylemi aksi olmadığı takdirde doğuştan gelen kalıcı bir durumu ifade etmektedir. Eylem durağandır. Eylemin bitiş noktası bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 1)**

27) **gör- I,** *işl.* **2**. Seretmek, äňetmek, bakmak, synlamak. *Ol daşyndan göräýmäge türkana ...adam ýalydy* (N. Jumaýew). (TDDS, 2015)

gör- I, *eylem* **2.** Bakmak, seyretmek, dikkat etmek. *Dış görünüşünden türkana (sade) ... insan gibiydi (* N. Jumaýew).

gör- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

28) **gör- I,** *işl.* **görüp dur-** gözi bilen görmegi döwam etdirmek. *Onuň bolup durşuny adamlar görüp dur*. (TDDS, 2015)

gör- I, *eylem* **görüp dur-** gözüyle görmeye devam etmek. *Onun davranışını insanlar görüyorlar.*

görüp dur- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

29) göz alart- gaharly seretmek, gözüň bilen gorkuzjak bolmak. (TDDS, 2015)

göz alart- sinirli bakmak, gözüyle korkutmaya çalışmak.

göz alart- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

30) **göz astyndan seret-** bir zada assyrynlyk bilen ogrynça bakmak, garamak, äňetmek, esetmek. *Aýmyrat oňa göz astyndan seredip ýylgyrdy.* (TDDS, 2015)

göz astından seret- bir şeye yavaşça gizli gizli bakmak, dikkat etmek, bakınmak. *Aymırat ona gözaltından bakarak gülümsedi.*

göz astından seret- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

31) **göz aýla- 1.** daş-töweregině seretmek, göz gezdirmek, garamak, äňetmek, esetmek. (TDDS, 2015)

göz ayla- 1. etrafa bakmak, göz gezdirmek, bakmak, bakınmak.

göz ayla- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

32) göz aýla-, 2. bir ýazga, hata we ş.m. ýüzleý seredip çykmak. (TDDS, 2015)

göz ayla-, 2) bir yazıya, mektuba vb. şeylere yüzeysel bakmak.

göz ayla- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

33) **göz delmirt-** naýynjar halda seretmek (TDDS, 2015)

göz delmirt- üzüntülü bakmak.

göz delmirt- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

34) göz dik-, 1. bir zada çiňerilip, gözüňi aýyrman seretmek, siňe seretmek, nazaryňy dikmek. (TDDS, 2015)

göz dik-, 1. bir şeye direkt, gözünü ayırmadan bakmak, dikkatli bakmak, nazarını dikmek.

göz dik- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

35) **göz sal-** ser salmak, göz aýlamak. *Ýarsyzlykdan ýaman iş ýok, Göz salyp gezsem her ýana* (Magtymguly). (TDDS, 2015)

göz sal- bakınmak, göz gezdirmek. *Yarsızlıktan kötü şey yok, Göz gezdirip gezsem her yana (Mahdumkulu).*

göz sal- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

36) **gözden geçir-** birin-birin seredişdirip çykmak, dogry ýa nädogrudygyny barlamak; synlamak. *Sekiniň üstünde oturanlar başdan-aýak seredip, sazandany gözden geçirdiler* (N. Saryhanow*).* (TDDS, 2015)

gözden geçir- bir bir bakmak, doğru olup olmadığını kontrol etmek; dikkat etmek. *Seki üzerinde oturanlar baştan sona bakarak müzisyenleri gözden geçirdiler (* N. Saryhanow).

gözden geçir- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

37) **göze kaklyş-** göze çala ilmek, daşyndan görüp galmak. *Ol köpçüligiň içinde gözüme kaklyşdy.* (TDDS, 2015)

göze kaklış- hafif gözükmek, uzaktan görmek. *O kalabalığın içerisinde gözüme takıldı.*

göze kaklış- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

38) göz-gulak bol- 1. bir zatdan habardar bolmak, esewan bolmak, seretmek. (TDDS, 2015)

göz-gulak bol- 1. bir şeye dikkat etmek, bakmak, bakar olmak.

göz-gulak bol- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

39) **gözi bilen iýäýjek bol- 1.** gaharly siňe seretmek, ýigrenç bilen seretmek.*Meni gördügi, gözi bilen iýäýjek bolýar*. (TDDS, 2015)

gözi bilen iyåycek bol- 1. sinirle dikkatli bakmak, kızgın bakmak. *Beni görünce gözüyle yiyecek gibi oluyor.*

gözi bilen iyåycek bol- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

40) **gözi bilen iýäýjek bol-, 2.** birine ýa-da bir zada siňe seretmek, üns bilen seredip durmak, gözi içiňden geçmek. (TDDS, 2015)

gözi bilen iyåycek bol- 2. birisine veya bir şeye dikkatle bakmak, dikkatli bakarak durmak, bakışı içinden geçmek.

gözi bilen iyåycek bol- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

41) ***g*özi düş-** görmek, göze ilmek. *Märekäniň içinde birden dostuma gözüm düşdi*. (TDDS, 2015)

gözi düş- görmek, göze ilişmek. *Kalabalığın içinde birdenbire dostuma gözüm ilişti.*

gözi düş- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

42) gözi içiňden geçip bar- ýiti-ýiti seretmek, gözi bilen iýäýjek bolmak. *Onuň gözi içiňden geçip barýar*. (TDDS, 2015)

gözi içiñden geçip bar- keskin keskin bakmak, gözüyle yiyecek gibi olmak. *Onun bakışları insanı ürkütüyor.*

gözi içiñden geçip bar- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

43) **gözle-** [gözlömök], *işl.***1**. Bir zady tapmak maksady bilen agtarmak, barlamak, aňtamak, yzarlamak. *Sen bu ýerlerde näme gözleýärsiň, bir zatlar ýitirdiňmi?* (TDDS, 2015)

gözle-, *eylem,* **1.** Bir şeyi bulmak amacıyla aramak, yoklamak, peşine düşmek, takip etmek. *Sen bu yerlerde ne arıyosun, bir şey mi kaybettin?*

gözle- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

44) **gözle-** [gözlömök], *işl.* **2.** *gepl.d.* Bir ýaňa seretmek, bakmak, äňetmek, göz aýlamak. *It gözlemez, pişik bakmaz, Saçak ýazylmagan ýerde* (Magtymguly). (TDDS, 2015)

gözle-, *eylem,* **2.** *kon. d.* Bir tarafa bakmak, seyretmek, göz gezdirmek. *Köpek seyretmez, kedi bakmaz, sofra kurulmayan yerde (* Mahdumkulu).

gözle- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

45) gözüň gan- bir zady köp gezek görmek, doýa-gana synlamak, göre-göre doýmak. *Şol zeýilli suratlardan ozalam köp gezek gözüm gandy*. (TDDS, 2015)

gözüñ gan- bir şeyi çok defa görmek, doya doya bakmak, görerek doymak. *Bu tür resimlerden daha önce de çok görmüştüm.*

gözüň gan- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

46) **gülüp bak- 1**. mähirli seretmek; (TDDS, 2015)

gülüp bak- 1. şefkatle bakmak;

gülüp bak- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

47) **gyýa göz bilen gara- (seretmek)** ýigrenç bilen garamak. (TDDS, 2015)

gıya göz bilen gara- (seretmek) nefretle bakmak.

gıya göz bilen gara- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

48) **hekerjekle-**, *işl.* Ýalt-ýult edip, töweregiňe seretmek, keýerjeklemek. *Görsem saýawanly owadan bir gyz, gülüp hekerjekläp esedýär tiz-tiz* (Ç. Gurbangylyjow). (TDDS, 2015)

hekercekle-, *eylem,* Sık sık etrafına bakmak, çevresine bakınmak. *Bir baktım şemsiyeli güzel bir kız, gülerek etrafına bakınıyor sık sık (*Ç. Gurbangykyjow).

hekercekle- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

49) **humraryl-**, *işl., gepl.d.* Ýüzüňi çytyp, gaharly seretmek, tüňňerilip, gözüňi alardyp, gaharly bakmak. *Eňegi daňylgy adam humrarylyp, Wepa baka seretdi* (A. Gowşudow). (TDDS, 2015)

humrarıl-, *eylem, kon. d.* Yüzünü ekşiterek sinirli bakmak, kızgın, gözünü belerterek kahırlı bakmak. *Çenesi bağlı adam sinirle, Wepa'ya doğru baktı* (A. Gowşudow).

humrarıl- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

50) **ide-** [i:demek], *işl.***1.** Ideg etmek, ugruna seretmek, garaşyk etmek, alada etmek, göz-gulak bolmak. (TDDS, 2015)

ide-, *eylem.* **1.** Bakmak, gözetmek, toleranslı olmak, endişe etmek, göz kulak olmak.

ide- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

51) **idegle-** [i:değlemek], *işl.* Biriniň ýa-da bir zadyň soragyna çykmak, aňtamak, gözlemek, idemek. *Goşundan gaýdyp gelemsoň, sizi idegläp, birnäçe gezek hat ýazypdym* (N. Jumaýew). (TDDS, 2015)

idegle-, *eylem,* Birini veya bir şeyi araştırmak, izlemek, aramak. *Askerden döndükten sonra, sizi arayıp birkaç kez mektup yazdım* (N. Jumayew).

idegle- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

52) **iş ýüzünde gör-** bir zady tejribede görmek, öz gözüň bilen görüp ynanmak. (TDDS, 2015)

> **iş yüzünde gör-** bir şeyi gerçekte görmek, kendi gözünle görerek inanmak.

iş yüzünde gör- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

53) **jiňker-**, *işl.* Birine ýa-da bir zada dikanlap äňetmek, syrly seretmek, jiňkerilmek, tiňkäni dikmek. *Gaýta ýüzüne jiňkerip seredýär* (Görogly). (TDDS, 2015)

> **ciñker-,** *eylem,* Birine veya bir şeye doğrudan bakmak, sırlı bakmak, gözünü dikmek. *Tekrar onun yerine yüzüne dik dik bakıyor* (Köroglu).

ciñker- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

54) **jüýjer-** [jüýjörmök], *işl.* Bir hili çiňerilip seretmek, birine ýa-da bir zada tiňkäni dikip seretmek, çüýjermek. *Çary zöwwe ýerinden galdy-da, ýüzüme jüýjerip bakdy* (H. Garabaýew). (TDDS, 2015)

> **cüycer-,** *eylem,* Bir türlü dik bakmak, birine veya bir şeye gözünü ayırmadan bakmak, şaşkınlıkla bakmak. *Çarı birden kalktı da yüzüme şaşkınlıkla baktı (* H. Garabayew).

cüycer- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

55) **jykla-** [jy:klamak] **I**, *işl.* Ogrynça garamak, görünmän seretmek, yşyklamak. *Gyz durlugyň deşiginden jyklap oturyşyna Annagylyjy gördi* (B. Gulow). (TDDS, 2015)

cıkla- I, *eylem,* Gizlice bakmak, gözükmeden bakmak, bakıp kaçmak. *Kız çadırın örtüsünün deliğinden gizlice bakarken Annagılıcı gördü (*B. Goluw).

cıkla- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

56) **keýeriş-,** *işl.* Birnäçe bolup töwerek-daşyňa seretmek, üşermek. *Geçidir owlaklar keýerişip durdular.* (TDDS, 2015)

keyeriş-, *eylem.* Birkaç kişi etrafa bakınmak, dikkatli bakınmak. *Keçiler ve oğlaklar etrafına bakınıyorlardı.*

keyeriş- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

57) **möler-** [mö:lörmök], *işl.* Bir zada aňkaryp, gözüň agyny köpeldip seretmek, aňk bolup galmak, mönlük bilen garamak. (TDDS, 2015)

möler-, *eylem,* Bir şeye ağzını açarak, gözünü belerterek bakmak, şaşırıp kalmak, şaşkınlıkla bakmak.

möler- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

58) **nazar sal- (etmek) 1.** Birine ýa-da bir zada yhlasly seretmek, içgin syn etmek. *Belent ýere çykyp, töweregine nazar saldy.* (TDDS, 2015)

nazar sal- (etmek) 1. Birine veya bir şeye istekle bakmak, dikkatle izlemek. *Yüksek bir yere çıkarak etrafına dikkatle baktı.*

nazar sal- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

59) **saýgar-** [saýğarmak], *işl.* **1**. Çala görmek, aňşyrmak. *Ol ýoluny çala saýgarýardy*.

saygar-, *eylem,* **1.** Az görmek, tahmin etmek. *O yolunu az görüyordu.* (TDDS, 2015)

saygar- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 6**)

60) **seret-**, *işl.* **1**. Birine ýa-da bir zada garamak, äňetmek, göz dikmek, nazar salmak. *Ol oňa gözlerini mölerdip seretdi* (B. Kerbabaýew). (TDDS, 2015)

seret-, *eylem,* **1.** Birine veya bir şeye bakmak, dikkat etmek. *O, ona gözlerini belerterek baktı* (B. Kerbabayev).

seret- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

61) **siňe seret-** bir zada dykgat bilen äňetmek, siňňin garamak. (TDDS, 2015)

siňe seret- bir şeye dikkatle bakmak, pür dikkat bakmak.

siňe seret- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

62) **siňe synet-** pugta, içgin synlamak, seretmek. *Ähli hereketine assyrynlyk bilen syn edýärdi* (B. Gurbanow) (TDDS, 2015)

siňe sınet- sağlam, içtenlikle seyretmek, bakmak. *Tüm hareketine gizlice içtenlikle bakıyordu* (B. Gurbanow).

siňe sınet- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

63) **sök-** [sökmök], *işl.* **5**. *hukuk.* Bir işe täzeden garamak, seretmek, barlamak. (TDDS, 2015)

> **sök-,** *eylem,* **5.** *hukuk.* Bir şeye yeniden bakmak, incelemek, kontrol etmek.

sök- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

64) **süz-** [süzmök], *işl.* **3.** Kirpikleriňi biri-birine ýakyn getirip seretmek. *Diýdim weli, gözün süzüp, bir daýandy tirsegine* (K. Gurbannepesow). (TDDS, 2015)

> **süz-,** *eylem,* **3.** Kirpiklerini birbirine yaklaştırarak bakmak, *Dedim fakat gözünü süzüp bir dayandı dirseğine* (K. Gurbannepesow).

süz- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

65) **synla-** [sy:nlamak], *işl.* Birine ýa-da bir zada içgin, her taraplaýyn syn etmek, gözden geçirmek. *Yzyna öwrüldi-de, Isgenderi siňe synlady* (B. Seýtäkow). (TDDS, 2015)

> **sınla-,** *eylem,* Birine veya bir şeye dikkatle, bir yönden bakmak, gözden geçirmek. *Arkasına döndü de İsgender'e dikkatle baktı* (B. Seytäkow).

sınla- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

66) **tükelle-** [tüköllömök], *işl.* **1**. Gözden geçirmek, hasaplap görmek, barlamak. *Bu gün säher mahaly Görogly ýigitlerini tükellese, Mätel bilen Köse ýok* (Görogly). (TDDS, 2015)

tükelle-, *eylem,* **1.** Gözden geçirmek, hesaplamak, yoklamak. *Bugün sabah erkenden Köroğlu adamlarını yokladığında Matel ile Köse yok (*Köroğlu).

tükelle- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

67) **üşer-** [üşörmök], *işl.* Bir zada geň galyp, gorkup, çekinip seretmek; gulak asmak. *Eýesini ysgap duran at üşerdi* (Ç. Aşyrow). (TDDS, 2015)

üşer-, *fiil.* Bir şeye şaşırarak, korkarak, çekinerek bakmak; kulak asmak. *Sahibini koklayan at, şaşkınlıkla baktı* (Ç. Aşyrow).

üşer- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir on noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

68) **waraklа-**, *işl., kön.s.* Kitabyň, depderiň we ş.m. sahypalaryny agdaryşdyryp çykmak, gözden geçirmek. *Men derrew onuň sahypalaryny waraklap çykdym* (N. Saryhanow). (TDDS, 2015)

varakla-, *eylem, eskimiş,* Kitabın, defterin vb. şeylerin sayfalarını karıştırmak, gözden geçirmek. *Ben hemen onun sayfalarını gözden geçirdim* (N. Saryhanow).

varakla- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

69) **ýaltakla-,** *işl.* Tiz-tizden o ýana, bu ýana öwrülip, töwerege göz gezdirmek, garanjaklamak, ýalt-ýult etmek. *Ejesi daş-töweregine ýaltaklady, emma gyzyny görmedi* (A. Gowşudow). (TDDS, 2015)

yaltakla-, *eylem,* Hızlıca sağa sola dönererek, etrafa bakınmak, göz atmak. *Annesi etrafına bakındı ama kızını görmedi (* A. Gowşudow).

yaltakla- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 10**)

70) ýer ýykyp gözle- (agtarmak) jan edip gözlemek, tapjak bolup barylmadyk ýer galmazlyk. *Ony köçeme-köçe ýer ýykyp gözlediler* (Görogly). (TDDS, 2015)

yer yıkıp gözle- (aramak) dört gözle aramak, bulmak için gidilmeyen yer bırakmamak. *Onu sokak sokak köşe bucak aradılar(*Köroğlu).

yer yıkıp gözle- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

71) **ýigren-** [ýiğrenmek], *işl.* Birine ýa-da bir zada ýigrenç bilen garamak, ýigrenji hasaplamak, erbet görmek, ýaman görmek, halamazlyk. *Ýylanyň ýigrenini narpyz, ol hem hininiň agzynda gögerer* (Nakyl). (TDDS, 2015)

yigren-, *eylem,* Birine veya bir şeye nefretle bakmak, iğrenç hesap etmek, kötü görmek, sevmemek. *Yılanın sevmediği yarpız, o da deliğinin ağzında biter* (atasözü).

yigren- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

72) **ýoluna seret-** biriniň gelerine garaşmak, seredip durmak, intizar bolmak. *Tä gün batyp, garaňky düşýänçä, oglunyň ýoluna seretdi.* (TDDS, 2015)

yoluna seret- birinin gelmesini beklemek, bakar olmak, intizar olmak. *Taki güneş batıp hava kararana kadar oğlunun yolunu gözledi.*

yoluna seret- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

73) **yşykla-,** *işl.* Birine ýa-da bir zada ogryнça yşdan, yşgalaňdan we ş.m. seretmek, garamak, jyklamak. *Her haýsy yş tapan ýerinden yşyklaýardy* (A. Gowşudow). (TDDS, 2015)

ışıkla-, *eylem,* Birine veya bir şeye gizlice, delikten bakmak, gözetlemek. *Ne zaman bir delik bulsa gözetliyordu* (A. Gowşudow).

ışıkla- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

74) **yzarla-** [y:zarlamak], *işl.* **3.** Bir zady barlamak, derňäp synag etmek, görmek. *Ol inçeden yzarlamagy gowy görýär* (Edebiýat we sungat). (TDDS, 2015)

ızarla-, *eylem,* **3.** Bir şeyi kontrol etmek, denetlemek, sınamak, bakmak. *O fark ettirmeden bakmayı severdi (*Edebiyat ve Sanat).

ızarla- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 9**)

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**agtar- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
2.	**äňet- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
3.	**aňla- (3)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
4.	**aňşyr- (3)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
5.	**aňta- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
6.	**aýla- (5)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
7.	**bak- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
8.	**barla- (3)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
9.	**çabja- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
10.	**çerrel- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
11.	**çiňer- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
12.	**çüýjer- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9

13.	**daşyňa göz aýla- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
14.	**delmir- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
15.	**dikanla- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
16.	**direl- II (3)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
17.	**duşman gözi bilen gara- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
18.	**erbet gör- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
19.	**eset- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
20.	**gaňryl- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
21.	**gara- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
22.	**garan- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
23.	**garanjakla- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
24.	**geňle- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
25.	**gowy gor- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
26.	**gör- I (1)**	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Tip 1
27.	**gör- I (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
28.	**gör- I (3)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
29.	**göz alart- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9

30.	**göz astyndan seret- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
31.	**göz aýla- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
32.	**göz aýla-** (2)	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
33.	**göz delmirt- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
34.	**göz dik- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
35.	**göz sal- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
36.	**gözden geçir- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
37.	**göze kaklyş- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
38.	**göz-gulak bol- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
39.	**gözi bilen iýäýjek bol- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
40.	**gözi bilen iýäýjek bol- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
41.	***g*özi düş- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
42.	**gözi içiňden geçip bar- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
43.	**gözle- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
44.	**gözle- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9

45.	**gözüň gan- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
46.	**gülüp bak- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
47.	**gyýa göz bilen gara- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
48.	**hekerjekle- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
49.	**humraryl- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
50.	**ide- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
51.	**idegle- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
52.	**iş ýüzünde gör- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
53.	**jıňker- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
54.	**jüýjer- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
55.	**jykla- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
56.	**keýeriş- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
57.	**möler- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
58.	**nazar sal- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
59.	**saýgar- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
60.	**seret- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
61.	**siňe seret- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9

62.	**siňe synet- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
63.	**sök- (5)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
64.	**süz- (3)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
65.	**synla- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
66.	**tükelle- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
67.	**üşer- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
68.	**warakla- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
69.	**ýaltakla- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
70.	**ýer ýykyp gözle- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
71.	**ýigren- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
72.	**ýoluna seret- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
73.	**yşykla- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
74.	**yzarla- (3)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9

Tablo 31: Türkmen Türkçesinde görme duyu eylemleri

1.1.2. İŞİTME DUYU EYLEMLERİ

1) **agza aňkar- 2.** biriniň aýdan sözüne haýran galyp, ony dykgat bilen diňlemek. *Oglan ertekiçiniň agzyna aňkaryp otyrdy*. (TDDS, 2015)

> **agza añkar- 2.** birinin söylediğine şaşırarak onu dikkatlice dinlemek. *Oğlan masalcıların ağzına bakakalmıştı.*

agza añkar- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

2) **aňşyr-** [a:ňşyrmak], *işl.* **2**. Eşitmek, seljermek. *Men onuň sesini eşitsem-de, näme diýenini aňşyrmadym*. (TDDS, 2015)

> **añşır-,** *eylem* **2.** İşitmek, seçmek. *Ben onun sesini işitsem de ne dediğini anlamadım.*

añşır- eylemi aksi olmadığı takdirde doğuştan gelen kalıcı bir durumu ifade etmektedir. Eylem durağandır. Eylemin bitiş noktası bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 1)**

3) **daş gulakdan eşit-** başgalardan eşitmek, başga kişiden eşitmek. *Ol hakynda men daş gulakdan kän eşitdim* (N. Saryhanow). (TDDS, 2015)

> **daş gulakdan eşit-** başkalarından duymak, başka birisinden duymak. *Onun hakkında ben başkalarından çok şey duydum (*N. Saryhanow).

daş gulakdan eşit- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

4) **diňle-**, *işl*. **1**. Gulak salmak, üns bilen eşitmek. *Aýdym-saz diňlemek*. (TDDS, 2015)

> **diñle-,** *eylem,* **1.** Kulak vermek, dikkatle işitmek. *Müzik dinlemek.*

diñle- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

5) **diňşirge-** [diňşirğemek], *işl*. **1**. Bir ýerden çykýan sesi aňşyrjak bolup diňlemek, diň salmak. *At sakga durdy-da, gulaklaryny keýkerdip diňşirgedi.* (TDDS, 2015)

> **diñşirge-,** *eylem* **1.** Bir yerden gelen sesi duymak için dinlemek, kulak kesilmek. *At birdenbire durdu da kulaklarını dikleştirerek pür dikkat kesildi.*

diñşirge- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

6) **diň sal-** diňlemek, gulak asmak. *Gapydan aýak sesi gelerine diň salyp oturyşlaryna, çaýlaryny içip gutardylar* (N. Saryhanow). (TDDS, 2015)

> **kulak kesil-** dinlemek, kulak asmak. *Kapıdan gelen ayak seslerine kulak kesilmiş otururlarken çaylarını bitirdiler* (N. Saryhanow).

diň sal- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

7) **diň sal-** biriniň ýa-da bir zadyň sesini eşitjek bolup ünsli diňlemek. (TDDS, 2015)

> **diñ sal-** birinin veya bir şeyin sesini duymak için dikkatli dinlemek.

diñ sal- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

8) **eşit-**, *işl.* **1**. Sesi gulagyň bilen kabul etmek. *Eşiden deň bolmaz, gören göz bilen* (Nakyl). (TDDS, 2015)

eşit-, *eylem,* **1.** Sesi kulağıyla almak. *İşiten denk olmaz gören gözle* (atasözü)

eşit- eylemi aksi olmadığı takdirde doğuştan gelen kalıcı bir durumu ifade etmektedir. Eylem durağandır. Eylemin bitiş noktası bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 1)**

9) **eşit-**, *işl.* **2**. Diňlemek, gulak salmak. *Ýazyjynyň gürrüňini radiodan eşitdik.* (TDDS, 2015)

eşit-, *eylem,* **2.** Dinlemek, kulak asmak. *Yazarın sözlerini radyodan duyduk.*

eşit- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

10) gulaga deg- *ser.* **gulaga il-**. **gulaga il-** biri ýa-da bir zat barasynda daş gulakdan bir habar eşidilmek. *Ünsüni şübela tijese-de, hümürdiden başga zat gulagyna ilmeýärdi* (G. Kulyýew). (TDDS, 2015)

gulaga deg- *bk.* **gulaga il-. gulaga il-** birisi veya bir şey hakkında uzaktan bir haber duymak. *Dikkatini ne kadar vermeye çalışsa da gürültüden başka şey duymuyordu* (G. Kulıyew).

gulaga il- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

11) gulaga ýet- daş gulakdan bir zat hakynda gep, habar eşitmek. (TDDS, 2015)

gulaga yet- kulaktan kulağa duyulmayan bir haber, bilgi işitmek.

gulaga yet- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

12) **gulagyň şaňla-** gulagyňda şaňňyldyly ses eşidilmek. *Meniň haýsy gulagym şaňlady?* (TDDS, 2015)

gulagıñ şañla- kulağında çınlama sesi duymak. *Benim hangi kulağım çınladı?*

gulagıñ şañla- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

13) **gulak as- (sal-) 1.** diňlemek. *Ynha, gulak as, gör, Magtymguly aga näme diýýär?* (G. Kulyýew). *Ol näme diýýär, gulak asyň!* (B. Kerbabaýew). **Gulak** ger- üns bilen diňlemek, gulak asmak. (TDDS, 2015)

gulak as- (sal-) 1. dinlemek. *İşte, kulak as, bak, Mahdumkulu ağa ne diyor? (*G. Kulyýew). *O ne diyor, kulak asın! (B. Kerbabayew).*

gulak as- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

14) **gulak ger-** üns bilen diňlemek, gulak asmak. (TDDS, 2015)

gulak ger- dikkatle dinlemek, kulak asmak.

gulak ger- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

15) **gulak sal-** biriniň aýdýan zadyny eşitmek üçin diňlemek. (TDDS, 2015)

gulak sal- birinin söylediği şeyi duymak için dinlemek.

gulak sal- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

16) **habaryny al- 1**. aňyrdan gelen adamyň habaryny, haýyşyny we ş.m. diňlemek; (TDDS, 2015)

habarını al- 1. Arkadan gelen insanın haberini, ricasını vb. dinlemek.

habarını al- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

17) **habar düş-** [düşmök] **I 9**.Eşidilmek, mälim bolmak, ýaýramak. *Ine, şol ogry aşaky obalardanmyş diýen habar düşdi* (Seýtäkow). (TDDS, 2015)

habar düş-, I 9. Duyulmak, belli olmak, yayılmak. *İşte, bu hırsız aşağıdaki köylerdenmiş diye haber duyuldu* (Seýtäkow).

habar düş- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

18) **hak gözünden eşit-** bir habary hakyky bilýänden, ynamdar adamdan, gözi bilen görenden eşidip bilmek. – *Men muny hak gözünden eşitdim – diýip, Pirguly beg ýan bermedi* (A. Gowşudow). (TDDS, 2015)

hak gözünden eşit- bir haberi ilk kaynağından, güvenilir kimseden, gözüyle gören insandan dinleyip, öğrenmek. – *Ben bunu hak gözünden işittim- diye, Pirguly Bey ısrar etti (* A. Gowşudow).

hak gözünden eşit- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

19) şaňla-, *işl.* **1**. Gulagyň içinde şaňňyldyly ses eşidilmek. *Haýsy gulagym şaňlady, hany biljek bol, meni kim agzaýarka?* (TDDS, 2015)

şañla-, *eylem,* **1.** Kulağın içinde çınlamalı ses işitmek. *Hangi kulağım çınladı, bilmeye çalış, beni kim çekiştiriyor ki?*

şañla- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**agza aňkar-** (2)	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
2.	**aňşyr- (2)**	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Tip 1
3.	**daş gulakdan eşit- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
4.	**diňle- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
5.	**diňşirge- (3)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
6.	**diň sal- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
7.	**diň sal- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
8.	**eşit- (1)**	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Tip 1
9.	**eşit- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
10.	**gulaga deg- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
11.	**gulaga ýet- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
12.	**gulagyň şaňla-**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3

	(1)											
13.	**gulak as- (sal-) (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
14.	**gulak ger- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
15.	**gulak sal- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
16.	**habaryny al- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
17.	**habar düş- (9)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
18.	**hak gözünden eşit- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
19.	**şaňla- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3

Tablo 32: Türkmen Türkçesinde işitme duyu eylemleri

1.2. KİMYASAL DUYULAR

1.2.1. TAT ALMA DUYU EYLEMLERİ

1) **dat-** [da:tmak], *işl*. **1**. Tagamyny, duzuny bilmek üçin azajyk iýip, içip görmek. *A gyz, gaýnatmanyň gaýnamy çykypmy, dadyp görsene!* (TDDS, 2015)

> **tat-,** *eylem*, **1.** Tadını, tuzunu bilmek için azıcık yemek, içmek. *Ay kız, haşlama olmuş mu, bir tadına baksana!*

tat- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

2) **dat-** [da:tmak], *işl*. **2**. Nahardan, ir-iýmişden azajyk iýip görmek. (TDDS, 2015)

> **tat-,** *eylem*, **2.** Yemekten, meyveden azıcık tatmak.

tat- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**dat- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
2.	**dat- (2)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6

Tablo 33: Türkmen Türkçesinde tat alma duyu eylemleri

1.2.1.1. TATLI

Türkmen Türkçesinde tatlı duyusunu ifade eden herhangi bir eyleme rastlanmamıştır.

1.2.1.2. TUZLU

1) **dadyş-** [da:dyşmak], *işl.* **2**. Dadyp, duzuny bilişmek. *Keýgim, senem bir naharyň duzuny dadyş, bolmasa, duzy artyk düşermikä diýip gorkýaryn.* (TDDS, 2015)

   dadış-, *eylem*, **2.** Tadıp tuzuna bakmak. *Ceylanım, sen de bir yemeğin tuzuna bak yoksa tuzu fazla mı oldu diye korkuyorum.*

   dadış- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

2) **duzuny gör- (datmak) 1.** naharyň duzunyň nä derejededigini barlap görmek. *Jerçi gazanyň gapagyny göterip, onuň duzuny datdy (B. Seýtäkow).* (TDDS, 2015)

   duzunı gör- (datmak) 1. yemeğin tuzunun nasıl olduğunu kontrol etmek. *Çerçi kazanın kapağını kaldırarak onun tuzuna baktı (*B. Seýtäkow).

   duzunı gör- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**dadyş- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
2.	**duzuny gör- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9

Tablo 34: Türkmen Türkçesinde tuzlu duyusunu ifade eden eylemler

1.2.1.3. EKŞİ

Türkmen Türkçesinde ekşi duyusunu ifade eden herhangi bir eyleme rastlanmamıştır.

1.2.1.4. ACI

Türkmen Türkçesinde acı duyusunu ifade eden herhangi bir eyleme rastlanmamıştır.

1.2.1.5. LEZZETLİ

1) **lezzet al-** bir zadyň lezzetini bilmek, duýmak, başdan geçirmek. (TDDS, 2015)

lezzet al- bir şeyin lezzetini bilmek, hissetmek, denemek.

lezzet al- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**lezzet al- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5

Tablo 35: Türkmen Türk.esinde lezzetli duyusunu ifade eden eylemler

1.2.2. KOKU ALMA DUYU EYLEMLERİ

1) **goňursa-** [goňursomok], *işl.* Goňursy ys gelmek, ýanyk, köýük ysy burnuňa urmak. *Ol ot ysy goňursap duran taňkadaň ajy çaý içdi* (Garagum). (TDDS, 2015)

goñursa-, *eylem,* Kötü koku gelmek**,** burnuna yanık kokusu gelmek. *O buram buram ateş kokan çaydanlıktan acı çay içti (Garagum).*

goñursa- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

2) **koka-** [kokomok], *işl.* Ys ýaýramak, kükemek. (TDDS, 2015)

koka-, *eylem,* Koku yayılmak, buram buram koku gelmek.

koka- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**goňursa- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
2.	**koka- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3

Tablo 36: Türkmen Türkçesinde koku alma duyu eylemleri

1.3. DERİ DUYULARI

1.3.1. DOKUNMA DUYULARI

1) **al- I**, *işl.* **1**. Eliň bilen tutmak, gysymyňa gysmak. *Aýak bar ýörmäge, el bar almaga, Kany bende, saglyk, şükür kylmaga* (Magtymguly). (TDDS, 2015)

> **al- I, *e****ylem*, **1**. Eliyle tutmak, avucuyla sıkmak. *Ayak var yürümek için, el var almak için; hani bende, sağlık, şükretmeye (Mahdumkulu).*

al- dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

2) **al-**, **I**. *işl.* **11**. Tapmak, ele salmak. *Muny nireden aldyň?* (TDDS, 2015)

> **al- I,** *eylem,* **11.** Bulmak, ele geçirmek. *Bunu nereden aldın?*

al- dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

3) **alkymyndan al- 1.** ýakasyndan berk tutmak, kekirdeginden tutmak, gözüni gögertmek. (TDDS, 2015)

> **alkımından al- 1.** yakasından sıkı yapışmak, boğazını sıkmak, canını yakmak.

alkımından al- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

4) **alyp bol- 1.** almak mümkinçiligi döremek. *Alyp bolsa, menem maşyn alarmykam diýýän*. (TDDS, 2015)

alıp bol- 1. Almaya imkan yaratmak. Alabilsem ben de araba alabilir miyim, derim.

alıp bol- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

5) **asyl-**, *işl.*. **2**. Dara çekilmek, dardan asylmak. (TDDS, 2015)

asıl-, *eylem,* **2.** Darağacına asılmak, dardan asılmak.

asıl- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

6) **asyl-asyl bol-** bir zatdan ýapyşyp, howada sallanyp durmak; bir zada ilişip, boşlukda zordan özüňi saklap durmak. (TDDS, 2015)

asıl-asıl bol- bir şeye tutunarak havada asılı durmak, bir şeye ilişerek boşlukta zar zor kendini tutmak.

asyl-asyl bol- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

7) **bagla-** [ba:ğlamak], *işl*. **2**. Daňmak, oramak, guşamak. *Biliňe guşak baglamak.* (TDDS, 2015)

bagla-, *eylem,* **2.** Bağlamak, dolamak, kuşamak. *Beline kuşak bağlamak.*

bagla- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

8) **barmagyňy batyr-** urmak niýeti bilen birine eliňi degirmek, çala kakmak. (TDDS, 2015)

barmagıñı batır- dövme niyetiyle birine elini uzatmak, hafif dokunmak.

barmagıñı batır- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

9) **barmak bas-** gol goýmagyň ýerine süýem barmagyň ujuna syýa çalyp, hatyň yzyna basmak. (TDDS, 2015)

barmak bas- imza atmanın yerine işaret parmağının ucuna mürekkep sürerek metnin altına basmak.

barmak bas- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

10) **bat- I**, *işl.* **6**. Hapa zat ýokmak, degmek, çyrşalmak. *Çagajygyň eli hapa palçyga batypdyr*. (TDDS, 2015)

bat- I, *eylem*, **6.** Kirli şeyle bulaşmak, değmek, karalamak. *Çocuğun eli kirli çamura batmış.*

bat- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

11) **batyr-**, *işl.* **3**. Çümdürmek, urdurmak (tiken we ş.m.). *Ol aýagyna tiken batyran, elini sowuk suwa uran adam däldi.* (TDDS, 2015)

batır-, *eylem*, **3.** Daldırmak, vurdurmak (diken vb.). *O ayağına diken batıran, elini soğuk suya değiren biri değildi.*

batır- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

12) **batyr-**, *işl.* **5**. Degirmek. *Gorkmasaň, barmagyňy bir batyryp gör!* (TDDS, 2015)

batır-, *eylem*, **5.** Değdirmek. *Korkmuyorsan parmağını bir değdir bakayım!*

batır- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

13) **bula-** [bulomok] **I**, *işl.* **2**. Hapa etmek, hapalamak. *Çagalar ellerini palçyga bulapdyrlar*. (TDDS, 2015)

bula- I, *eylem* **2.** Kirletmek, pisletmek. *Çocuklar ellerini çamura bulamışlar.*

bula- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

14) **bur-** [burmok], *işl.* **3**. Towlap çümmüklemek. *Çaganyň budundan burdy*. (TDDS, 2015)

bur-, *eylem*, **3.** Döndürerek çimdiklemek. *Çocuğun bacağından burdu.*

bur- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

15) **burgula-** [burğulomok], *işl.* **1**. Burup, burgy salyp tow bermek. *Daşyna oralan simi burgulap berkitdiler*. (TDDS, 2015)

burgula-, *eylem,* **1.** Burgulayarak, burgu vererek döndürmek. *Dışına sarılı teli burgulayarak sıkılaştırdılar.*

burgula- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

16) **burgula-** [burğulomok], *işl.* **2**. *gepl.d.* Burup çümmüklemek, biriniň endamyndan burmak, gaty çümmüklemek. *Meniň budumdan bir däl, iki däl burgulady* (N. Pomma). (TDDS, 2015)

burgula-, *eylem* **2.** *kon. d.* Burarak çimdiklemek, birinin tenini sıkarak döndürmek, sertçe çimdiklemek. *Benim bacağımdan bir değil, iki değil çimdikledi* (N. Pomma).

burgula- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

17) **buýsan-** [buýsonmok], *işl.* **2**. Bir zada daýanmak, birine ýa-da bir zada arkalanmak, batyrynmak. *Tereň derýa haýbatyňa buýsanma* (Magtymguly). (TDDS, 2015)

buysan-, *eylem,* **2.** Bir şeye dayanmak, birinin veya bir şeyin arkasına sığınmak. *Derin ırmak heybetine sığınmak (Mahdumkulu).*

buýsan- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

18) **bük-** [bükmök], *işl.* **1**. Bir zady epmek, egmek. *Ol bir eliniň barmaklary bilen beýlekisiniň barmaklaryny bükdi.* (TDDS, 2015)

bük-, *eylem,* **1.** Bir şeyi katlamak, eğmek. *O bir elinin parmaklarıyla diğerinin parmaklarını büktü.*

bük- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

19) **bürüşdir-** [bürüşdürmök], *işl.* **2**. Bedeniň bir ýerini ýa-da bir zady oda ýa-da gaýnag suwa ýakyp çürüşdirmek. *Ädigimi guratjak bolup, oda bürüşdirdim.* (TDDS, 2015)

> **bürüşdir-,** *eylem,* **2.** Tenin herhangi bir yerini veya bir şeyi ateşle veya kaynamış suyla yakarak büzüştürmek. *Çizmemi kurutmak isterken ateşle büzüştürdüm.*

bürüşdir- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

20) **çabra-** [ça:vyramak], *işl.* **2**. Ýalyn degip çala ýakmak, ýalyn degmek. *Onuň ýüzüne-de ot çabrapdyr* (A. Gowşudow). (TDDS, 2015)

> **çabra-,** *eylem,* **2.** Alev değerek hafif yanmak, alev değmek. *Onun yüzüne de ateş değmiş (*A. Gowşudow).

çabra- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

21) **çak- II**, *işl.* **1.** Iňňesini sokmak, geçirmek, neşderini dürtmek (ary, ýylan, içýan we ş.m. hakda). Suwuň ortasyna baranlarynda içýan gurbaganyň arkasyndan çakypdyr (Türkmen halk ertekileri). *Seresap bol, ary çakaýmasyn.* (TDDS, 2015)

> **çak- II**, *eylem,* **1.** İğnesini sokmak, geçirmek (arı, yılan, akrep vb. ilgili.) *Suyun ortasına vardıklarında akrep kurbağanın sırtından sokmuş (Türkmen halk masalları). Dikkatli ol, arı sokmasın.*

çak- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

22) **çalşyryl-**, *işl.* **2**. Elleriňi biri-biriniň üstünde goýup tutmak. *Olar çalşyrylan elleriniň üstünde ýaralyny göterip, emaý bilen ädim urdular* (B. Kerbabaýew). (TDDS, 2015)

çalşırıl-, *eylem,* **2.** Ellerini birbiri üzerine koyarak tutmak. *Onlar ellerini çapraz tutarak yaralıyı kaldırarak, yavaşça yürüdüler* (B. Kerbabayew).

çalşırıl- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

23) **çarp-** [çarypmak], *işl*. Iki eliň iç ýüzüni biri-birine yzygiderli urmak, çapak çalmak. *Nöker elini çarpyp güldi* (B. Kerbabaýew). (TDDS, 2015)

çarp-, *eylem,* İki elin iç tarafını birbirine sürekli vurmak, alkışlamak. *Nöker elini çarpıp güldü (B. Kerbabayew).*

çarp- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

24) **çaw-** [ça:wmak], *işl.* **2.** *göç.m.* Ýaýrap degmek, çaýylmak, urmak, täsir etmek. *Yssy demi ýüzüne çawýardy*. (TDDS, 2015)

çav-, *eylem,* **2.** *mec. a*. Dağılarak değmek, yayramak, vurmak, etki etmek, *Sıcak nefesi yüzüne vuruyordu.*

çaw- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

25) çek- I, *işl.* **1**. Bir zady özüňe tarap dartmak, özüňe ýakynlatmak, golaýyňa süýşürmek. *Gelin iki eli bilen ädikden ýapyşdy, ony ysgynsyz çekdi* (G. Kulyýew). (TDDS, 2015)

çek- I, *eylem,* **1**. Bir şeyi kendine doğru çekmek, kendine yaklaştırmak, yakına kaydırmak. *Gelin iki eliyle çizmeden tuttu da onu halsizce çekti (*G. Kulyýew).

çek- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

26) **çek- I**, *işl.* **7**. El bilen süýüp almak, süýmek, pileden uç alyp, ýüpek etmek (ýüpek hakynda). *Garry ene ýüň egirýär, gulaç dokaýar, onuň-munuň ýüpegini çekip berýär* (A. Gowşudow). (TDDS, 2015)

> **çek- I,** *eylem,* **7.** Elle ayıklayarak almak, ipek kozasından uç bularak, ipek iplik yapmak (ipekle ilgili). *İhtiyar ana yün eğiriyor, kulaç dokuyor, onun bunun ipeğini çekip veriyor (* A. Gowşudow).

çek- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

27) çeýne-, *işl.* **1**. Iýilýän zatlary agza salyp diş bilen mazaly ýumşatmak, bölek-bölek etmek, ownatmak. (TDDS, 2015)

> **çeyne-,** *eylem*, **1.** Yenilen şeyleri ağza atılarak dişle güzelce yumuşatmak, parça parça etmek, ufalamak.

çeyne- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

28) **çeýne-**, *işl.* **2**. Dişlemek, dişläp ýara salmak, dalamak. *Indi ýarak it ony çeýnejekdi* (A. Gowşudow). (TDDS, 2015)

> **çeyne-,** *eylem,* **2.** Isırmak, ısırarak yaralamak, parçalamak. *Artık saldırgan köpek onu çiğneyecekti (A. Gowşudow).*

çeyne- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

29) **çitne-**, *işl.* Tebipçilikde gyzdyrylan oragyň ujuny bedeniň agyrýan ýerine (maňlaýa, garna, arka) basmak. *Onuň arkasyny gyzgyn orak bilen çitnediler.* (TDDS, 2015)

çitne-, *eylem,* Tababette kızgın orağın ucunu vücudun ağrıyan yerine (alna, karın boşluğuna, sırta) basmak. *Onun sırtını kızgın orak bastılar.*

çitne- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

30) **çöw-** [çöwmök], *işl.* Aýak bilen gaty depmek. *Içine-de çöwüp, bäş-alty gaýra depdi* (Görogly). (TDDS, 2015)

çöv-, *eylem,* Ayakla sert tekmelemek. *Karnına da sertçe beş altı kere tekmeledi (Köroğlu).*

çöv- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

31) **çüm-** [çümmök], *işl.* **1**. Dürtülip geçmek, tene sanjylmak, endama batmak. *Kiçeňräk gyýçagam elimiň süňküne çümüp, tenimde galan ekeni* (A. Nazarow). (TDDS, 2015)

çüm-, *eylem,* **1.** Geçerken batmak, vücuda saplanmak, tene batmak. *Küçücük ağaç kıymığı elimin kemiğine batmış, kalmış (A. Nazarow).*

çüm- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

32) **çümmükle-** [çümmüklömök], *işl.* Çümmük bilen adamyň bir ýerinden tutup gapjamak, burup awundyrmak. *Ýuwaş! Bolmasa çümmüklärin* (B. Kerbabaýew). (TDDS, 2015)

çümmükle-, *eylem,* Çimdikle insanın bir yerini tutarak sıkmak, sıkarak canını yakmak. *Yavaş! Yoksa çimdiklerim (B. Kerbabayev.).*

çümmükle- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

33) **çyz-**, *işl.* **3**. Bir zat bir ýeriňi sypjyryp yz galdyrmak; ýüzleý ýaralamak. *Gyssanyp çabalanan itiň dyrnaklary Myradyň bileginden bir-iki ýerini çyzypdyr* (A. Gowşudow). (TDDS, 2015)

> **çız-,** *eylem*, **3.** Bir şeyin bir yerini sıyırarak iz bırakmak, hafif yaralanmak. *Aceleyle kıvranan köpeğin tırnakları Myrad'ın bileğinden bir iki yerini çizmiş (A. Gowşudow).*

çız- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

34) **dagla-** [da:ğlamak], *işl.* **5**. Tebipçilikde bedeniň agyrýan ýerine gyzdyrylan orak ujuny ýa-da demir basmak, çitnemek. *Onuň arkasyny çitnäp dagladylar.* (TDDS, 2015)

> **dagla-,** *eylem*, **5.** Tababette vücudun ağrıyan yerine kızgın orak ucunu veya demir bastırmak, dağlamak. *Onun arkasını kızgın demirle dağladılar.*

dagla- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

35) **darakla-**, işl. **2**. *gepl.d.* Saçy, sakgaly darak ýa-da barmaklar bilen daramak. – Nämede bolsa, başymyza gelenini görübermeli bolandyr, başga gidere ugur ýokdur, batyr – diýip, Gandym aksakgal özüniň bäş barmagy bilen ak sakgalyny daraklady (A.Gowşudow). (TDDS, 2015)

> **darakla-,** *eylem*, **2.** *kon.d.* Saçı, sakalı tarak veya parmaklarla taramak. – Her halukarda başımıza geleni çekmeliyiz, başka gidecek yer yoktur, alıp diyerek, Gandım aksakal beş parmağıyla sakalını taradı (A. Gowşudow).

darakla- dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

36) **dazla-** [dazylamak], *işl*. **3**. Howa akymy güýçli öwüsmek, hazlap howa akymy gelmek. *Köne gapynyň yşlaryndan aýaz dazlap içeri uryýardy.* (TDDS, 2015)

> **dazla-,** *eylem,* **3.** Hava akımının kuvvetli esmesi, rüzgârlı hava akımın gelmesi. *Eski kapının deliklerinden ayaz dazlap içeri vuruyordu.*

dazla- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

37) **deg-** [değmek], *işl*. **2**. Ok atylanda, daş zyňlanda we ş.m. nyşana ýa-da başga bir zada galtamak, baryp urulmak. *Söweşleriň birinde onuň çep aýagyna ok degip, gospitala düşüpdi.* (TDDS, 2015)

> **deg-,** *eylem,* **2.** Ok atıldığında, taş fırlatıldığında vb. nişan veya başka bir şeye değdirmek, vurulmak. *Savaşlardan birinde onun sol ayağına mermi değip hastaneye yatmış*.

deg- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

38) **dik-**, *işl*. **5**. *gepl.d.* Çümdürmek, sokmak. *Ýaman gahary gelip, bilindäki pyçagyny sogrup, Suhan gatynyň kükreginden dikmek isledi* (H. Deryýaýew). (TDDS, 2015)

> **dik-,** *eylem* **5.** *kon. d*. Batırmak, saplamak. *Çok sinirlenerek belindeki bıçağını çekerek Suhan katının göğsüne saplamak istedi* (H. Deryayew).

dik- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

39) **diren-** [di:renmek], *işl.* **1**. Söýget üçin eliňi ýa-da başga bir ýeriňi bir zada urmak, söýget edinmek, ýaplanmak. (TDDS, 2015)

diren-, *eylem,* **1.** Dayanak için elini veya başka bir yerini bir şeye dayamak, dayanak oluşturmak, yaslanmak.

diren- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

40) dişle- [di:şlemek], *işl.* **1**. Bir zady dişleriň arasyna salyp gysmak. *Meňli hanym golun dişläp, Bizden ki uýat eýleýir* (Magtymguly). (TDDS, 2015)

dişle-, *eylem,* **1.** Bir şeyi dişlerinin arasına alarak sıkmak. Menli Hanım kolunu dişleyip bizden ki utanır (Mahdumkulu).

dişle- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

41) dişle- [di:şlemek], *işl.* **2**. Agyz salyp, diş arkaly agyrtmak, ýaralamak. *Hälki garynja muny görüp, derrew ylgap baryp, mergeniň aýagyndan dişläpdir* (Türkmen halk ertekileri). (TDDS, 2015)

dişle-, *eylem,* **2.** Isırmak, yaralamak. *Demek ki karınca bunu görmüş, hemen koşarak gelmiş, nişancının ayağını dişlemiş (Türkmen Halk Masalları).*

dişle- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

42) **dolaş-** [doloşmok], *işl.* **2**. Biri-biriň boýnuna gol salyşmak, gujaklaşmak. (TDDS, 2015)

dolaş-, *eylem,* **2.** Birbirine sarılmak, kucaklaşmak.

dolaş- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

43) **doňdur-** [doňdurmok], *işl.* **4**. *gepl.d.* Ýumruk ýa-da başga bir zat bilen güýçli urmak. *Dulugyna doňdurmak. Ýagyrnysyna doňdurmak.* (TDDS, 2015)

doñdur-, *eylem,* **4.** *kon. d.* Yumruk veya başka bir şeyle hızla vurmak. *Yanağına vurmak. Sırtına vurmak.*

doñdur- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

44) **dör-** [dö:rmök], *işl.* **1.** Eliň ýa-da başga bir zat bilen üýşüp ýatan zatlary eýläk-beýläk agdarmak, garyşdyrmak. (TDDS, 2015)

dör-, *eylem,* **1.** El veya başka bir şeyle toplanmış eşyaları karıştırmak.

dör- dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

45) **dörje-** [dö:rjömök], *işl.* **3**. Bir zadyň içini dörüp gözlemek, agtarmak. (TDDS, 2015)

dörce-, *eylem,* **3.** Bir şeyin içini karıştırarak aramak, karıştırmak.

dörce- dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

46) **dürt-** [dürtmök], *işl.* **1**. Bir zadyň ýiti ujuny başga bir zada sançmak, sünçmek, sokmak. *Onuň tenine naýza dürtüp soranlarynda-da bilemokdan başga jogap bermedi* (B. Kerbabaýew). (TDDS, 2015)

dürt-, *eylem*, **1.** Bir şeyin keskin ucunu başka bir şeye saplamak, sokmak. *Onun tenine mızrak dürtü, sorduklarında da -bilmiyorumdan- başka cevap vermedi (B. Kerbabayew).*

dürt- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

47) **dürtgüle-** [dürtgülömök], *işl.* **1.** Yzly-yzyna dürtüp durmak. *Ol jigisiniň böwrüne dürtgüledi*. (TDDS, 2015)

dürtgüle-, *eylem*, **1.** Arka arkaya dürtmek. *O, kardeşinin böğrünü dürttü.*

dürtgüle- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

48) **el galdyr- 1.** doga, töwwir edilýärkä, elleriňi birleşdirip, ýüzüňe sylmak; aýat-töwwir okamak, degsin etmek. (TDDS, 2015)

el galdır- 1. dua edilirken ellerin birleştirilerek yüzü sıvazlamak, dua okumak.

el galdır- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

49) el göter- 2. urmak, ýençmek, jeza bermek. *Özüňden ula el götermek aýyp zatdyr.* (TDDS, 2015)

el göter- 2. dövmek, dayak atmak, cezalandırmak. *Kendinden büyüğe el kaldırmak ayıptır.*

el göter- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

50) **el tutuş-** sagdan barýan çep eli bilen çepindäki ýoldaşynyň, çepden barýan bolsa sag eli bilen sagyndakynyň elini gysymlamak, tutmak. *Gyz bilen ýigit ýol bilen el tutuşyp barýardy*. (TDDS, 2015)

el tutuş- sağdan giden sol eliyle solundaki arkadaşının, soldan gidenin sağ eliyle sağındakinin elini sıkmak, tutmak. *Kızla delikanlı yolda el ele tutuşup gidiyordu.*

el tutuş- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

51) **elle-**, *işl.* **1**. Eliňi birine ýa-da bir zada degirmek, eliň bilen tutup görmek, barlap görmek. (TDDS, 2015)

elle-, *eylem,* **1.** Elini birine veya bir şeye değdirmek, elle dokunmak, yoklamak.

elle- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

52) **em-**, *işl.* Dodaklar we diliň kömegi bilen emjegi agzyňa çekip sormak. *Guzy süýt emýär. Çaga ejesini emýär*. (TDDS, 2015)

em-, *eylem,* Dudaklar ve dilin yardımıyla memeyi ağzıyla emmek. *Kuzu süt emiyor. Çocuk annesini emiyor.*

em- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

53) **eýini ýetir-** temmi bermek, suwuna degmek; urmak, ýençmek. (TDDS, 2015)

eyini yetir- ceza vermek, dövmek, dayak atmak.

eyini yetir- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

54) **ezil-**, *işl.***1**. Suw degip ýa-da ýagyşda galyp öl bolmak, öl-myžžyk bolmak. *Hany, onda gaýdalyň, halys ezildik* (A. Durdyýew). (TDDS, 2015)

ezil-, *eylem,* **1.** Su değerek veya yağmurda kalarak ıslanmak, sırılsıklam olmak. *Hadi, o zaman dönelim, çok ıslandık* (A. Durdyyew).

ezil- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

55) **galta-**, *işl.* **1**. Bir zada çala degmek. (TDDS, 2015)

galta-, *eylem,* **1.** Bir şeye hafifçe dokunmak.

galta- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

56) **gandalla-** [gannallamak], *işl.* Gandal salmak, gandal bilen el-aýagyny baglamak. (TDDS, 2015)

gandalla-, *eylem,* Prangalamak, prangayla elini ayağını bağlamak.

gandalla- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

57) **gapja-**, *işl.* **1**. Iki zadyň arasynda gysmak, gysyp tutmak, gapjawaç bilen gysmak. (TDDS, 2015)

gapca-, *eylem,* **1.** İki şeyin arasında sıkmak, sıkarak tutmak, sıkacakla sıkmak.

gapca- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

58) **garba-** [garvamak], *işl.* Bir zady nebsewürlik bilen hasyr-husur eliň bilen almak, çalasyn, ur-tut penjeläp almak. (TDDS, 2015)

garba-, *eylem,* Bir şeyi açgözlülükle hemencecik almak, hızla, göz açıp kapayıncaya kadar almak.

garba- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

59) gät- [gä:tmek], *işl.* **3**. Bir zadyň gyrasyndan döwüp almak, gyrasyndan bölüp aýyrmak. *Ol gyzgyn çöregiň gyrasyndan bir döwüm gädip aldy.* (TDDS, 2015)

gȧt-, *eylem,* **3.** Bir şeyin kenarından koparmak, kenarını çıkarmak. *O sıcak ekmeğin kenarından bir parça koparıp aldı.*

gȧt- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

60) **gerňe-**, *işl.* Bir zady iki bolup, gapdalyndan, ujundan tutup götermek, göterip äkitmek, germelemek. *Olar agajy gerňäp alyp gitdiler.* (TDDS, 2015)

gerñe-, *eylem,* Bir şeyi iki kişiyle yanlarından, ucundan tutarak kaldırmak, kaldırarak götürmek. *Onlar ağacı kaldırıp götürdüler.*

gerñe- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

61) **goltaş-** [goltoşmok], *işl.* Degşip durmak, ýakyn durmak, biri-biriňe goluň, egniň kaklyşyp durmak. *Onuň bilen goltaşyp oturasy, içgin-içgin sözleşesi gelýärdi* (G. Kulyýew). (TDDS, 2015)

> **goltaş-,** *eylem,* Yan yana durmak, yakın durmak, birbirine kolu, omzu değerek durmak. *Onunla el ele oturmak, derin derin sohbet etmek istiyordu (* G. Kulyýew).

goltaş- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

62) **goltugyna girip ýöret-** goltugynyň aşagyna goluňy salyp, daýanç bolmak. *Agyr hassany iki goltugyna girip ýöretmeli boldy*. (TDDS, 2015)

> **goltugına girip yöret-** elini koltuk altından tutarak, dayanak olmak. *Ağır hastayı iki koltuğuna girerek yürütmek gerekti.*

goltugına girip yöret- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

63) **gondur-** [gonnurmok], *işl.* **2**. *göç.m.* Ýumruk ýa-da taýak bilen berk urmak, doňdurmak, ýelmemek. *Elindäki pil bilen biriniň ýeňsesine gondurasy geldi* (B. Kerbabaýew). (TDDS, 2015)

> **gondur-,** *eylem,* **2.** *mec. a*. Yumruk veya sopayla sertçe vurmak, yapıştırmak. *Elindeki kürekle birinin ensesine vurası geldi* (B. Kerbabayew).

gondur- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

64) **gopar-** [gopormok], *işl.* **1**. Gögerip, ösüp oturan ýa-da bir ýere berkidilgi zady dartyp, gazyp sogurmak, sogrup aýyrmak, çekip çykarmak. *Ol dyzap, gazygy goparaýjak bolýardy* (B. Seýtäkow). (TDDS, 2015)

gopar-, *eylem* **1.** Yeşerip çıkan veya bir yere birleştirilmiş bir şeyi çekerek, kazarak çıkartmak; sökmek, çekerek çıkartmak. *O olanca gücüyle saldırarak kazığı koparacak gibi oluyordu* (B. Seyräkow).

gopar- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

65) **gorja-** [go:rjomok], *işl.* **1**. Dörjelemek, gozgamak, degmek. *Arynyň öýjügini gorjasaň, öjüger*. (TDDS, 2015)

gorca-, *eylem,* **1.** Karıştırmak, değmek, dokunmak. *Arı yuvasına dokunursan sinirlenir.*

gorca- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

66) **gozga-** [go:zğomok], *işl.* **1**. Itip, süýşürip ýerini üýtgetmek, süýşürmek, jaýyndan, ornundan gymyldatmak; göçürmek. (TDDS, 2015)

gozga-, *eylem,* **1.** İtekleyerek, kaydırarak yerini değiştirmek, kaydırmak, yerinden, mekânından uzaklaştırmak; taşımak.

gozga- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

67) **görüş-** [görüşmök], *işl.* **3**. Elleşip salamlaşmak. *Olar gujaklaşyp görüşdiler.* (TDDS, 2015)

görüş-, *eylem,* **3.** Tokalaşmak. *Onlar sarılarak görüştüler*.

görüş- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

68) **gözüni al-** gözüne degip, kör etmek. *Peýkam aldy çep gözüni, Kör arçyndy soňky ady* (Ç. Aşyr). (TDDS, 2015)

gözüni al- gözüne değerek kör etmek. *Sol gözüne ok değerek kör kadıydı son adı*. (Ç Aşyr).

gözüni al- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

69) **gözüni oý-** gözüni çykarmak, iň erbet jeza sezewar etmek. – *Haw tagsyr, meniň gözümi oýduň, oglumy öldürdiň, meniň senden soňky dilegim – şu gysragy senden dileýän – diýdi* (Görogly). (TDDS, 2015)

gözüni oy- gözünü çıkartmak, en ağır cezaya çarptırmak. – *Ey Sultanım, benim gözümü oydun, oğlumu öldürdün, benim senden son isteğim- şu kısrağı senden diliyorum, dedi (* Köroğlu).

gözüni oy- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

70) **guç-** [guçmok], *işl.*, *şahyr.* Bagryňa basmak, gujagyňa gysmak, gujaklamak. *Hylwat ýerde bezm edip, Guçsam ince biliňden* (Mollanepes). (TDDS, 2015)

guç-, *eylem, şair.* Bağrına basmak, sarılmak, kucaklamak. *Halvet yerde eğlence düzenleyip sarsam ince belinden (*Mollanepes).

guç- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

71) **gujakla-** [gujoklomok], *işl.* Iki eliň bilen daşyndan aýlap tutmak, gujagyňa gysmak, gujagyňa almak. (TDDS, 2015)

> **gucakla-,** *eylem,* İki eliyle sarılmak, kucağına sıkıştırmak, kucağına almak.

gucakla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

72) **gylta-**, *işl.* Çala degip geçmek, gyltyz degmek, sydyrdyp geçmek. (TDDS, 2015)

> **gılta-,** *eylem,* Hafif dokunarak geçmek, sıyırarak geçmek.

gılta- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

73) **gys-**, *işl.* **1**. Bir zady barmagyň bilen çekmek, basmak. *Birden ol mäşäni gysdy.* (TDDS, 2015)

> **gıs-,** *eylem* **1.** Bir şeyi parmakla çekmek, basmak. *Birdenbire o tetiği çekti.*

gıs- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

74) **gyşar-** [gy:şarmak], *işl* **3**. Ýanyn ýatyp, tirsegiňe daýanmak *Öz öýünde gyşaryp, çaý içip ýatyrdy* (Ý. Mämmediýew). (TDDS, 2015)

> **gışar-,** *eylem,* **3.** Yan yatarak dirseğine dayanmak. *Evinde dirseğini dayanıp uzanarak çay içiyordu (Y. Mämmediyew).*

gışar- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

75) **gyzyl ýumruga gir-** ýumruk salşyp uruşmak, ýumruklaşmak. (TDDS, 2015)

gızıl yumruga gir- yumruklaşarak dövüşmek, yumruklaşmak.

gızıl yumruga gir- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

76) **hanjarlan-**, *işl.* Hanjar urlup ýaralanmak, hanjar bilen suhlanmak, hanjar sokulmak. (TDDS, 2015)

hancarlan-, *eylem,* Hançerle yaralanmak, hançerle birkaç yerinde yaralanmak, hançer sokulmak.

hancarlan- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

77) **hürsekle-** [hürsöklömök] **II**, *işl.* Tirsek ýa-da ýumruk bilen biriniň böwrüne, gapdalyna dürtmek, symsyklamak, hürsemek. *Geldi yrsarap, ony hürsekleýärdi* (N. Esenmyradow). (TDDS, 2015)

hürsekle- II, *eylem,* Dirsek veya yumrukla birisinin böğrüne, yan tarafına dürtmek. *Geldi kavga için bahane arayarak onu dürtüklüyordu.* (N. Esenmyradow).

hürsekle- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

78) **hütle-** [hütülömök], *işl.* Birine ýa-da bir zada batly baryp degmek, urulmak. *Ol somalyp duran agaja hütläp degdi* (B. Gulow). (TDDS, 2015)

hütle-, *eylem,* Birine veya bir şeye hızla değmek, çarpılmak. *O ağaç çıkıntısına sertçe çarptı* (B. Gulow).

hütle- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

79) **hytlat-** [hytylatmak], *işl.* Bir bada batly, gaty urmak. Wüşi kel özüniň ýekenil tüpeňiniň teýi bilen öli ýatan möjegiň kellesine hytlatdy (A. Gowşudow). (TDDS, 2015)

> **hıtlat-,** *eylem,* Birdenbire hızla, sertçe vurmak. Kel Vüşi kendi tüfeğinin altıyla ölmüş kurdun kafasına birdenbire vurdu (A. Govşudov).

hıtlat- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

80) **itekle-**, *işl.* **1**. Bir zady öňe-yza ýa-da gapdala itmek, itip süýşürmek. *Arabanyň yzyndan iteklemek.* (TDDS, 2015)

> **itekle-,** *eylem,* **1.** Bir şeyi ileri, geri veya kenara itmek, iterek kaydırmak. *Arabanın arkasından iteklemek.*

itekle- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

81) kak-, *işl.* **6.** Urmak, çalmak. *Perman Tarhanyň egnine batly kakdy* (G. Kulyýew). (TDDS, 2015)

> **kak-,** *eylem,* **6.** Vurmak, çarpmak. *Perman Tarhan'ın omzuna sertçe vurdu (* G. Kulyýew).

kak- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

82) **kaklyş-,** işl. **1**. Çala galtap geçmek, gyltyz degmek, kakyp, degip geçmek. Piliň ýüzi gapynyň ýokarky işigine degip, sapy özüne gyltyz kaklyşan ýigidi entetdi (B. Kerbabaýew). (TDDS, 2015)

> **kaklış-,** *eylem,* **1.** Hafif sıyırıp geçmek, azıcık değmek, vurarak, değerek geçmek. *Küreğin yüzü kapının üst tarafına değerek, sapı kendisine hafifçe çarpan delikanlı sarsıldı (*B. Kerbabayew).

kaklış- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

83) **kelewlet-** [kelöwletmek], *işl., gepl.d.* Bir zady eliňde aýlamak, kelemenletmek, galgatmak, bulamak, öwrüp eýläk-beýläk pyrlamak. *Emma taýagyny kelewledip, başyny aşak salyp, gaty ýöräp, öňünden çykan Çerkez agsak onuň ünsüni çekdi* (B. Seýtäkow). (TDDS, 2015)

> **kelevlet-,** *eylem, kon. d.* Bir şeyi elinde döndürmek, sallamak, döndürerek sağa sola döndürmek. *Ama sopasını döndürüp, başını aşağı eğerek, hızlı adımlarla gelen Topal Çerkez, onun dikkatini çekti (B. Seýtäkow).*

kelevlet- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

84) kert-, *işl* **2**. Alyn dişleri bilen ýolup almak, üzmek. *Ol agzyna salan sapagynyň ujuny dişi bilen kertdi.* (TDDS, 2015)

> **kert-,** *eylem,* **2.** Ön dişlerle kopartmak. *O ağzına aldığı ipin ucunu dişiyle koparttı.*

kert- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

85) **kesdır-** [kessirmek], *işl.* **2.** Bir ýaraga teniň bir ýerini dildirmek, ýaralatmak, gyýdyrmak. *Aýna döwügine elimi kesdirdim. Eliňi pyçaga kestirmek.* (TDDS, 2015)

> **kesdir-,** *eylem,* **2.** Bir alete vücudun bir yerini kestirmek, yaralamak, parçalamak. *Şişe kırığına elimi kestirdim. Elini bıçağa kestirmek.*

kesdir- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

86) **kirtildet-** [kirtilletmek], *işl.* Kirt-kirt edip çeýnemek. *Olar otlary kirtildedip ýörüşlerine guýa ýakynlaşdylar* (Edebiýat we sungat). (TDDS, 2015)

> **kirtildet-,** *eylem,* Kıtırdatarak çiğnemek. *Onlar otu çiğneyip gezerken kuyuya yaklaştılar (*Edebiyat ve Sanat).

kirtildet- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

87) **mäjumla-** [mä:ju:mlomok], *işl.* Mäjum etmek, mynçgap gatym-garym etmek, ýugurmak, garnuwy bilinmez ýaly etmek, garyşdyrmak. *Onuň adatlanan elleri suw bilen uny sanly salymda mäjumlady-da, güýçli, çalasyn ýumrugy hamyryň eýini ýetirdi* (B. Kerbabaýew). (TDDS, 2015)

> **mȧcumla-,** *eylem,* Kıvama getirmek, sıkarak karman çorman etmek, yoğurmak, karıştırmak. *Onun alışkın elleri suyla unu kısa sürede yoğurdu da güçlü ve hızlı yumruğu hamuru kıvama getirdi (* B. Kerbabayew).

mȧcumla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

88) **mynjyra-**, *işl.* Daşky güýjüň güýçli täsiri netijesinde üstünden basylyp owulmak, pytramak, ezilmek. *Erik mynjyrapdyr*. (TDDS, 2015)

mıncıra-, *eylem,* Dışarıdan gelen kuvvetli gücün etkisiyle üzerinden basılarak parçalanmak, ezilmek. *Kayısı ezilmiş*..

mıncıra- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

89) **omuzla-** [omuzlomok], *işl.* Türkmen göreşinde biri-biriňe omzuňy diräp tutluşmak. *Pälwanlar biri-birini omuzlap, gaçarak saklanyşyp, eýläk-beýläk itnişip, tegelegiň içinde öwrüm etdiler* (Edebiýat we sungat). (TDDS, 2015)

omuzla-, *eylem,* Türkmen güreşinde birbirine omzunu dayayarak güreşmek. *Pehlivanlar birbirini omuzlayıp dikkate, sağa sola itişerek yuvarlağın içinde döndüler (*Edebiyat ve Sanat).

omuzla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

90) **otuz ikisini owrat-** agzynyň üstüne mazaly urmak, ýelmemek, dişini uşatmak. (TDDS, 2015)

otuz ikisini ovrat- ağzının üstüne sağlam vurmak, yapıştırmak, dişini kırmak.

otuz ikisini ovrat- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

91) **ow-,** ezmek, ýumşadyp ýazmak. *–Hawa, tagsyr, sen gurduňy owup ýetişdirseň, men köjäni döwüp ýetişerin –diýýär* (Kemine). (TDDS, 2015)

ov-, ezmek, yumuşatarak sermek. – *Evet sultanım, sen kurutunu ufalayıp hazırlarsa, ben yarmayı hazırlarım, diyor (* Kemine).

ov- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

92) **ow-, 3**. Keçe bişirilen mahalynda ony ezip, aýak bilen iki ýana itelemek, düýrleşdirip basmak. (TDDS, 2015)

ov-, 3. Keçe hazırlanırken onu ezerek ayakla iki tarafa itmek, toplayıp baskılamak.

ov- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

93) owkala- [owkolomok], *işl.* **1**. Bedeniň bir ýerini el bilen gysyşdyryp basyşdyrmak. *Enebaý eje bu goh-galmaga oýanyp, ýorganlarynyň üstünde oýaly-ukuly gözlerini owkalap oturan Aba bilen Ýusupberdä: –Balalam, ogul jigiňiz boldy –diýip, lak atdy-da, täze dogan çaganyň sesi çasly çykýan tama tarap döndi* (Gurbanguly Berdimuhamedow, Älem içre at gezer, 10 s.). *Elleri bilen ýüzüni owkalap pallady-da, hak-ýeý toba diýip, ýerinden turup, tamyna ýüzlendi* (A. Durdyýew). (TDDS, 2015)

ovkala-, *eylem,* **1.** Vücudun bir yerini elle sıkıştırarak baskılamak, ovmak. *Enebay anne, gürültüye uyanarak yorganların üzerinde yarım uykulu gözlerini ovalayıp oturan Aba ile Yusupberdi'ye: - Yavrularım, oğlan kardeşiniz dünyaya geldi- diye, haber verdi de yeni doğan çocuğun sesi gelen oda tarafına döndü (*Gurbanguly Berdimuhamedow, Alem içinde isim kalır, s.10). *Elleri ile yüzünü ovalayıp esnedi de - hak-hey töbe- diye, yerinden kalkarak odasına yöneldi (* A. Durdyýew).

owkala- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

94) owkala- [owkolomok], *işl.* **2**. Bir zady eliň aýasyna salyp mynjyratmak, eliň bilen gysyşdyryp owratmak, owmak. (TDDS, 2015)

ovkala-, *eylem,* **2.** Bir şeyi elin ayasına koyarak ezmek, elle sıkıştırarak ufalamak, ovmak.

ovkala- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

95) owkala- [owkolomok], *işl.* **3**. Eýini ýetirmek üçin çekişdirip ýumşatmak, el bilen owmak (eýlenýän deri hakynda). (TDDS, 2015)

ovkala-, *eylem,* **3.** Yumuşatmak için çekerek sıkıştırmak, elle ovmak (işlenen deriyle ilgili).

ovkala- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

96) **oýka-** [oýkomok], *işl.* **1**. Bir zady başga bir zada degrip süýkemek. *Ýadymda, eje jan, ýadymda bary, Donuny bagryňa oýkan günleriň* (Ý. Durdyýew). (TDDS, 2015)

oyka-, *eylem,* **1.** Bir şeyi başka bir şeye sürtmek. *Aklımda, anneciğim, aklımda hepsi. Kıyafetini bağrına bastığın günlerin (* Y. Durdyýew).

oyka- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

97) **oýka-** [oýkomok], *işl.* **2**. Bir zadyň ýüzüne başga bir zady sürtmek, çalmak, çyrşamak. *Ejesi ogluna: Ýüzüňe, gözüňe gazanyň garasyny oýkap geldiňmi? diýdi*. (TDDS, 2015)

oyka-, *eylem,* **2.** Bir şeyin yüzüne başka bir şey sürtmek, sürmek, sürüştürmek. *Annesi oğluna: Yüzüne gözüne kazanın karasını sürüp geldin mi, dedi.*

oyka- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

98) **öllen-** [ö:llönmök], *işl.* **1**. Öl edilmek, suw degrilmek; suwa sokulyp çykarylmak. *Mekdep jaýy okuw gutaran dessine arassalanmalydyr, esbaplar her gün irden öllenen esgi bilen süpürilmelidir* (Mugallymlar gazeti). (TDDS, 2015)

öllen-, *eylem,* **1.** Islanmak, su değdirmek; suya sokulup çıkarılmak. *Okul binası ders bitince hemen temizlenecek, okul araç gereçleri her gün sabah ıslak bezle silinecektir* (Öğretmenler gazetesi).

öllen- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

99) **öp-** [öpmök], *işl.* Posa almak, ogşamak. *Onuň dodaklaryndan öpesi geldi* (B. Kerbabaýew). (TDDS, 2015)

öp-, *eylem,* Buse almak. *Onun dudaklarından öpesi geldi (*B. Kerbabayew).

öp- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

100) **öýde-** [öýdömök] **II**, *işl.* Üstünde iki eliňi ýöredip, hereketlendirip, üýşmek ownuk zadyň içinden irilerini saýlap almak. *Samanyň iriräklerini halta öýdäp guý.* (TDDS, 2015)

öyde- II, *eylem,* Üstünde iki elini gezdirerek, hareketlendirerek, toplanmış ufak şeylerin arasından irilerini seçmek. *Samanın irilerini seçip doldur.*

öyde- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

101) **öýül-** [öýülmök], *işl.* Eliň aýasy bilen togalanyp eýlenmek (hamyr hakynda). (TDDS, 2015)

öyül-, *eylem,* Elin ayasıyla yuvarlayarak şekil vermek (hamurla ilgili).

öyül- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

102) **penjele-**, *işl.* **1.** Penje bilen gysymlamak, tutmak, penjesine salmak. Ýerden bir gysym topragy penjeledi-de, ony eliniň aýasynda saklap, gözüni aýyrman, uzak wagtlap oňa seredip durdy (Edebiýat we sungat). (TDDS, 2015)

pencele-, *eylem,* **1.** Pençe ile avuçlamak, tutmak, pençesine almak. *Yerden bir avuç toprağı avuçladı da onu avucunda tutarak gözünü ayırmadan uzun süre onu seyretti* (Edebiyat ve Sanat).

penjele- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

103) **perdele- I**, *işl.* **1**.Tuty tutmak, perde tutmak. *Aýnalary perdelemek.* (TDDS, 2015)

perdele- I, *eylem,* **1.** Perde tutmak. *Pencereleri perdelemek.*

perdele- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

104) **pyz-**, *işl.* **1**. Bir zady ýatan ýerinden galdyrman, ýeriň ýüzi bilen itmek. *Babaly eliniň tersi bilen kagyzy yzyna pyzdy* (B.Kerbabaýew). (TDDS, 2015)

pız- *eylem,* **1.** Bir şeyi durduğu yerden kaldırmadan, zeminde itmek. *Babalı elinin tersiyle kağıdı geri fırlattı (*B. Kerbabayev).

pız- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

105) **sag-** [sağmak], *işl.* **1**. Malyň emjegini gysyp, süýdüni almak. *Her kim ýerli-ýerden goýunlary kökerip, sagmaga başlady* (H. Derýaýew). *Sygyr sagmak. Düýe sagmak*. (TDDS, 2015)

sag-, *eylem,* **1.** Hayvanın memesini sıkarak sütünü almak. *Herkes bir taraftan koyunları hazırlayarak sağmaya başladı* (H. Deryayew). *İnek sağmak. Deve sağmak.*

sag- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

106) **sakla-**, *işl.* **1**. Eliň bilen tutup durmak, eliňde tutmak. *Käte-käte penjireden yşyklap, Otyr kitabyny elinde saklap* (B. Hudaýnazarow). (TDDS, 2015)

sakla-, *eylem,* **1.** Elle tutmak, elinde tutmak. *Bazı bazı pencereden bakarak oturuyor kitabını elinde tutarak* (B. Hudaynazarow).

sakla- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

107) **salla-**, *işl.* **2**. Adamyň elinden ýa aýagyndan tutup, ýa-da eline, aýagyna ýüp daňyp, asyl-asyl edip goýmak; aşaklygyna goýbermek. *Başaşak sallamak. Çuň çukura sallamak. Gaýadan aşaklygyna sallamak*. (TDDS, 2015)

salla-, *eylem,* **2.** İnsanın eli veya ayağından tutarak veya eline, ayağına ip bağlayarak asılı bırakmak; aşağı bırakmak. *Baş aşağı sallamak. Derin çukura sallamak. Kayadan aşağıya sallamak.*

salla- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

108) **saran-,** *işl.* **1**. Bir ýeriňi sargy bilen saramak, daňmak. (TDDS, 2015)

saran-, *eylem,* **1.** Bir yerini sargı beziyle sarmak, bağlamak.

saran- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

109) **serme-,** *işl.* Bir zady tapjak bolup eliň bilen gözlemek, agtarmak. (TDDS, 2015)

serme-, *eylem,* Bir şeyi bulmak için elle yoklamak, aramak.

serme- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

110) **seýikle-**, *işl.* Eliň ýa-da aýagyň döwlen süňküni tutdurmak üçin gamyş ýa-da tagtajyk goýup saramak. (TDDS, 2015)

seyikle-, *eylem,* El veya ayağın kırılmış kemiğini tutturmak için kamış veya tahta parçasıyla sarmak.

seyikle- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

111) **silk-** [silikmek], *işl.* **1**.Güýç bilen yzly-yzyna itip, iteläp yralamak. *Silkip alma gaçyrmak.* (TDDS, 2015)

silk-, *eylem,* **1.** Güçle arka arkaya itekleyerek sallamak. *Silkip elma düşürmek.*

silk- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

112) **silte-**, *işl.* **3**. Eliň bilen bir ýerinden tutup, bat bilen eýläk-beýläk itmek. *Ýumruk ýaly çagany beýdip siltäp durmaga utanaňokmy?* (TDDS, 2015)

silte-, *eylem,* **3.** Elle bir yerinde tutarak hızla sağa sola itmek. *Yumruk kadar çocuğu öyle sallayıp durmaya utanmıyor musun?*

silte- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

113) **sokja-** [sokjomok], *işl.* Çekeläp emmek. Köşek düýäň dört emjegindäki el degmedik bol süýtden sorup, sokjap başlady (B. Kerbabaýew). (TDDS, 2015)

sokca-, *eylem,* Çekiştirerek emmek. Deve yavrusu devenin dört memesindeki el değmemiş bol sütten sorarak emmeye başladı (B. Kerbabayev).

sokca- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

114) **sor-** [so:rmok] **I**, *işl.* **2**. Dodaklary bilen emzigi gysyşdyryp içine çekmek (emýän çaga hakynda). (TDDS, 2015)

sor-, *eylem,* **2.** Dudaklarıyla emziği sıkıştırarak içine çekmek (emen çocukla ilgili).

sor- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

115) **soý-** [soýmok], *işl.* **1**. Daşynyň derisini, gabygyny aýyrmak. *Deri soymak*. (TDDS, 2015)

soy-, *eylem,* **1.** Dış derisini, kabuğunu çıkartmak. *Deri soymak.*

soy- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

116) **soý-** [soýmok], *işl.* **2**.Bedeniň, teniň bir ýerini sypjyrmak, ýaralamak, hamynyň bir bölek ýerini goparmak. (TDDS, 2015)

soy-, *eylem,* **2.** Bedenin, tenin bir yerini sıyırmak, yaralamak, derinin bir parçasını koparmak.

soy- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

117) **sugşur-** [suğşurmok], *işl.* **1**. Gaba salnýan zatlary biri-birine degrip, gysyşdyryp, basyşdyryp, itişdirip goýmak. *Zatlaryňy sugşuryp salmasaň, çemedanyňa ýerleşmez*. (TDDS, 2015)

sugşur-, *eylem,* **1.** Kaba konulan şeyleri birbirine değdirerek, sıkıştırarak, bastırarak koymak. *Eşyalarını sıkıştırıp koymazsan valizine yerleşmez.*

sugşur- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

118) **suhla-** [suhlomok], *işl., gepl.d* **2**. Eli bilen, köplenç, gapdalyňdan gaýta-gaýta itmek, basmak. *–Bir zat aýtjak bolsaň, her gezek böwrümden suhlap dursuň, men ker däl-ä, ýöne aýdyber*. (TDDS, 2015)

suhla-, *eylem, kon. d.* **2.** Eli ile çoğu zaman yanından tekraren itmek, bastırmak. *Bir şey söyleyeceksen her defasında böğrümden itip duruyorsun, ben sağır değilim ki öylece söyleyiver.*

suhla- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

119) **suwa düş-** [düşmök] **I., 8**. Ýuwunmak, salkynlamak üçin suwa girmek. *Suwa düşmek.* (TDDS, 2015)

suva düş- I., 8. Yıkanmak, serinlemek için suya girmek, *Suya girmek.*

suva düş- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

120) **südürdikle-** [südürdüklömök], *işl.* Itip, çekip ýöretmek, süýräp, iteläp äkitmek. (TDDS, 2015)

südürdikle-, *eylem,* İtekleyerek, çekerek yürütmek; sürükleyerek, itekleyerek götürmek.

südürdikle- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

121) **sür-** [sürmök], *işl.* **4**. Itip ýerine eltmek, itip süýşürmek; oklamak. *Tüpeňe ok sürmek.* (TDDS, 2015)

sür-, *eylem,* **4.** İtekleyerek yerine götürmek, itekleyerek kaydırmak; mermi vermek. *Tüfeğe mermi sürmek.*

sür- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

122) **sürpen-** [sürpönmök], *işl.* **1**. Süýkenmek, degmek. *Araba käbir ýerde haýatlara sürpenip geçýärdi.* (TDDS, 2015)

sürpen-, *eylem,* **1.** Sürtünmek, değmek. *Araba bazı yerlerde avlulara sürtünerek geçiyordu.*

sürpen- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

123) **sürtül-** [sürtülmök], *işl.* **1**. Bir zat başga zadyň ýüzüne süýkelmek. (TDDS, 2015)

sürtül-, *eylem,* **1.** Bir şeyin başka şeyin yüzeyine sürtünmesi.

sürtül- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

124) **sürül-** [sürülmök], *işl.* **4**. Itip ýerine eltilmek, itip süýşürilmek. (TDDS, 2015)

sürül-, *eylem,* **4.** İterek yerine oturtmak, iterek kaydırmak.

sürül- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

125) **süýken-** [süýkönmök], *işl.* **4**. Öz bir ýeriňi başga bir zada degirmek, oýkamak. *Gotur at çöpden-çöpe süýkenip, agaçdan-agaja oýkanyp galyberdi* (Görogly). (TDDS, 2015)

süyken-, *eylem,* **4.** Bir tarafını başka bir şeye değdirmek, sürtmek. *Uyuz at çöpten çöpe sürtünerek ağaçtan ağaca dayanarak geride kalıverdi (*Köroğlu).

süyken- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra

eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

126) **süýrekle-** [süýröklömök], *işl.* Süýräp, itekläp alyp gitmek. (TDDS, 2015)

süyrekle-, *eylem,* Sürükleyerek, itekleyerek götürmek.

süyrekle- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

127) **süýrel-** [süýrölmök] **II**, *işl.* **2**. Zorluk edilip alnyp gidilmek, güýç bilen çekilmek. *Urulyp, süýrelip atyň yzynda, Essi aýlyp, ysgyn ýokdy özünde* (N. Pomma). (TDDS, 2015)

süyrel- II, *eylem,* **2.** Zorla götürülmek, güç kullanarak çekilmek. *Dövülerek, sürüklenerek atın arkasında, Kendinden geçmiş, hal yoktu kendinde (*N. Pomma).

süyrel- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

128) **syha-** [sy:hamak], *işl.* Bir zady ikinji bir zada degrip süýkemek.*Ol ýüzüni kese sowup, gyjagyny syhap otyrdy* (Edebiýat we sungat). (TDDS, 2015)

sıha-, *eylem,* Bir şeyi ikinci bir şeye değdirerek sürtmek. *O yüzü kenara dönük, gıcağını (saz aleti) sürtüp oturuyordu* (Edebiyat ve sanat).

sıha- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

129) **syl-** [sy:lmak], *işl.* **1.** Esasan, ýüzüňi eliň iç ýüzi bilen süpürmek. *Eli bilen mańlaýynyň derini syldy*. (TDDS, 2015)

sıl-, *eylem,* **1.** Genellikle elin iç yüzüyle silmek. *Eli ile alnının terini sildi.*

sıl- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

130) **syngçgat-** [syngçğatmak], *işl.* **2.** Dişiň arasynda galan zatlary inçejik çöp sokup aýyrtmak, arassalatmak. (TDDS, 2015)

sınçgat-, *eylem,* **2.** Dişin arasında kalan artıkları kürdanla çıkartmak, temizlemek.

sınçgat- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

131) **sypa-** [sy:pamak], *işl.,* **1**. Bir zadyň ýa-da bedeniň üstünden, ýüzünden eliňi ýeňillik, mylaýymlyk bilen geçirmek, gezdirmek. *Şondan soň, Atahan oglunyň başyny sypady-da, nesihat berdi* (B. Kerbabaýew). (TDDS, 2015)

sıpa-, *eylem,* **1.** Bir şeyin veya tenin üzerinden, yüzünden elini hafifçe, mülayimce gezdirmek, okşamak. *Ondan sonra Atahan oğlunun başını okşadı da nasihat etti* (B. Kerbabayew).

sıpa- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

132) **sypjyr-**, *işl.* Teniň bir ýeriniň hamynyň ýüzüni soýmak, sypyrmak. *Agaçlaryň şahalary, çöp-çalamlar onuň el-ýüzüni sypjyrypdyr* (B. Pürliýew). (TDDS, 2015)

sıpcır-, *eylem,* Tenin bir yerinin derisinin yüzeyini soymak, sıyırmak. *Ağaçların dalları, çer çöpler onun elini yüzünü soydu.* (B. Pürliyew).

sıpcır- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

133) **şapadaňla-**, *işl.* Böküp, elleriňi butlaryňa urup ylgamak. *Myratgeldi bolsa bolýa, eje diýip, şapadaňlap, kakasynyň yzyndan gitdi* (A. Durdyýew). (TDDS, 2015)

şapadañla-, *eylem*, Zıplayarak, ellerini bacağına vurarak koşmak. *Myratgeldi ise -tamam anne- diyerek, koşarak, babasının peşinden gitti (*A. Durdyýew).

şapadañla- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

134) **şapbatla-** [şapba:tlamak], *işl.* Şapbat bilen urmak, kakmak, şarpyk çalmak. *Iň soňunda göwnühoş gülüp, döşüne şapbatlady* (N. Jumaýew). (TDDS, 2015)

şapbatla-, *eylem*, Tokatla vurmak, çarpmak, tokatlamak. *En sonunda içtenlikle gülerek döşünü vurdu* (N. Jumayew).

şapbatla- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

135) **tirse-,** *işl.* **2.** Tirsegiň bilen kakmak, tirseklemek. *Näme, beýdip meniň böwrüme tirsäp otyrsyň?* (TDDS, 2015)

tirse-, *eylem*, **2.** Dirsekle çarpmak, dirseklemek. *Niye böyle benim böğrüme vurup duruyorsun?*

tirse- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

136) **tut-** [tutmok], *işl.* **1**. Birini ýa-da bir zady el bilen saklamak, ýapyşmak. *Elinden tutmak.* (TDDS, 2015)

tut-, *eylem,* **1.** Birini veya bir şeyi elle tutmak, tutunmak. *Elinden tutmak.*

tut- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

137) **tut-** [tutmok], *işl.* **2**. Ele salmak, ele düşürmek. *Balyk tutmak.* (TDDS, 2015)

tut-, *eylem,* **2.** Ele geçirmek. *Balık tutmak.*

tut- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

138) **tutakla-** [tutoklomok], *işl.* Ýapyşyp, tutup barmak, tutup ýöremek, tutup saklamak. *Nökerler bagşyny tutaklap düşürdiler* (N. Saryhanow). (TDDS, 2015)

tutakla-, *eylem,* Tutarak gitmek, tutunarak yürümek, tutmak. *Askerler ozanı tutarak indirdiler (*N. Saryhanow).

tutakla- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

139) **uçla-** [u:şlomok], *işl.* **2**. Bir zadyň ujuny ellemek, ujundan tutmak. *Aksakgal sakgalyny uçlady.* (TDDS, 2015)

uçla-, *eylem,* **2.** Bir şeyin ucuna dokunmak, ucundan tutmak. *Aksakal sakalını tuttu.*

uçla- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

140) **ujuz dara-** çala daramak, çala degmek, käýemek, azgyrylmak, kemter gaýtmak. *Heniz hem Aýnur saňa ujuz darapdyr.* (TDDS, 2015)

ucuz dara- hafif davranmak, hafif değmek, kızmak, eksik yapmak. Bu zamana kadar da *Aynur sana az bile yapmış.*

ucuz dara- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

141) **ur-** [urmok], *işl.* **1**. Bir zada batly degrip, agyry döretmek, urgy täsirini ýetirmek, urup birine şikes ýetirmek, ýençmek. *Ursa, sökse, horlasa-da il ýagşy* (Magtymguly). (TDDS, 2015)

ur-, *eylem,* **1.** Bir şeye hızla çarparak acıtmak, darbe etkisi yaratmak, vurarak birisine zarar vermek, dövmek. *Vursa, sövse, horlasa da el iyidir* (Mahdumkulu).

ur- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

142) **ýagla-** [ýa:ğlamak] **I**, *işl.* **3**. Bir ýeriňe ýag degirmek. *Penjegiňi ýaglapsyň, seresap bolaýmazlarmy?* (TDDS, 2015)

yagla- I, *eylem,* **3.** Bir yerine yağ değdirmek. *Ceketini yağlamışsın, dikkat etseydin ya?*

yagla- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

143) **ýala-,** *işl.* **1.** Bir zadyň ýüzünden diliňi ýöretmek, bir zadyň daşyny diliň bilen arassalamak, bir zady diliň bilen syrmak. *Bal tutan barmagyny ýalar* (Nakyl). (TDDS, 2015)

yala-, *eylem,* **1.** Bir şeyin yüzeyinde dilini gezdirmek, bir şeyin dışnı dille temizlemek, bir şeyi dille sıyırmak. *Bal tutan parmağını yalar* (atasözü).

yala- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

144) **ýala-,** *işl.* **2.** *göç. m.* Çala degip geçmek, gyltyz degmek, sypap geçmek. *Ok meniň hem egnimi ýalap geçdi* (N. Pomma). (TDDS, 2015)

yala-, *eylem,* **2.** *mec. a.* Hafif dokunarak geçmek, sıyrarak geçmek. *Mermi benim de omzumu sıyırıp geçti* (N. Pomma).

yala- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

145) **ýalman-,** *işl.* Nahara ymsynyp, diliň bilen dodagyňy ýalamak, tamşanmak. – *Hawa, pirim, getirdim, hanha gapyda ýalmanyp ýatyr! –diýdi* (Keminäniň adyna aýdylan şorta sözlerden). (TDDS, 2015)

yalman-, *eylem,* Yemeğe yaklaşarak, dille dudağını yalamak, ağzını sulandırmak. – Evet, pirim, getirdim, işte kapıda yalanıp yatıyor, dedi (Kemine adına söylenen anekdotlardan).

yalman- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

146) **ýanawuçla-** [ýa:nowuşlomok], *işl.* Ýanawuç bilen almak, ýanawujy dolduryp almak (TDDS, 2015)

yanavuçla-, *eylem,* Avuçlayıp almak, avucunu doldurarak almak.

yanavuçla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

147) **ýapla-,** *işl.* **3.** *gepl.d.* Urmak, ýelmemek, ýençmek. *Onuň kebzesine ýaplady.* (TDDS, 2015)

yapla-, *eylem* **3.** *kon. d.* Vurmak, yapıştırmak, dövmek. *Onun sırtına vurdu.*

yapla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

148) **ýapyş- II,** *işl.* **1.** Biriniň bir ýerinden, elinde we ş.m.pugta tutup aslyşmak. *Eşek ýaly goýun itleri ala zenzele turzup, atlaryň guýrugyndan ýapyşyp, bir gapdala çekýärdiler* (B. Seýtäkow). *Çukurdan çykyp bilmeýän bolsaň, elimden ýapyş, çekeýin*. (TDDS, 2015)

yapış- II, *eylem,* **1.** Birinin bir yerinden, elinden vb. sıkıca tuturak asılmak. *Eşek kadar koyun köpekleri büyük gürültüyle atların kuyruğundan tutup bir kenara çekiyordu* (B. Seytäkow). *Çukurdan çıkamıyorsan, elimden tut, çekeyim.*

yapış- eyleminde süreç anlamı vardır ancak bu süreç anlıktır. Ayrıca eylem tersine çevrilebilir bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 8)**

149) **ýaryl-** [ýa:rylmak], *işl.* **5.** Bir zada urlup ýaralanmak. *Ol garaňkyda barýarka, büdräp maňlaýy ýarylypdyr.* (TDDS, 2015)

yarıl-, *eylem,* **5.** Bir şeye çarparak yaralanmak. *O karanlıkta giderken, ayağı takılarak, alnı yarılmış.*

yarıl- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

150) **ýassa-,** *işl.* Ýumruk, taýak, gamçy, saýgyç we ş.m. bilen gaýgyrman, batly urmak; endamynda urgudan yz galdyrmak. *Maral eje ertirden bäri öňüne alan ýüňüni ýassap oturyşyna ýuwaşja hiňlenýärdi.* (TDDS, 2015)

yassa-, *eylem***,** Yumruk, sıpa, kamçı, çubuk vb. ile acımadan, sertçe vurmak; vücutta darbe izi bırakmak. *Maral anne sabahtan beri önüne topladığı yünü çırparken, otururken yavaşça mırıldanıyordu.*

yassa- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

151) **ýaý at-** ýaýy çekip, okuny, peýkamyny sypdyryp goýbermek. (TDDS, 2015)

yay at- yayı çekerek, okunu bırakmak.

yay at- eylemi farklı bir sonuca ulaşmayan dakik bir eylemdir. Eylem bir süre sonra eski haline dönmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 10)**

152) **ýok-** [ýokmok], *işl.* **1.** Kir-kimir degmek, kir, hapa ýokuşmak, tegmil galmak. *Gazana ýanaşsaň, garasy ýokar, ýamana ýanaşsaň –belasy* (Nakyl). (TDDS, 2015)

yok-, *eylem*, **1.** Kir çamur değmek; kir, pislik bulaşmak; leke olmak. *Kazana yanaşırsan karası bulaşır, kötüye yanaşırsan belası (*atasözü).

yok- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

153) **ýol-** [ýolmok], *işl.* **1**. Bir zady sogrup aýyrmak, çirtip üzmek, çekip, dartyp, üzüp almak. *Bagdan alma ýolmak.* (TDDS, 2015)

yol-, *eylem,* **1.** Bir şeyi kopartarak çıkarmak, çekerek, koparark almak, çekmek, koparmak. *Bağdan elma koparmak.*

yol- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

154) **ýol-** [ýolmok], *işl.* **2.** Çekip, dartyp üzmek, gyrmak. *Ýüpi ýolmak.* (TDDS, 2015)

yol-, *eylem,* **2.** Çekerek hızla koparmak, kesmek. *İpi yolmak.*

yol- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

155) **ýol-** [ýolmok], *işl.* **3.** Müçenek, ýolguç bilen sogurmak. *Aýnadyr ýolgujy alyp, sakgalynyň gyllaryny ýolmaga oturdy* (A. Durdyýew). (TDDS, 2015)

yol-, *eylem,* **3.** Cımbız, vb. ile koparmak. *Aynayı ve cımbızı alarak sakalının kıllarını yolmaya başladı* (A. Durdyýew).

yol- eyleminde anlık bir süreç anlamı bulunmaktadır. Eylem tek taraflıdır. Yani geri çevrilme anlamı bulunmamaktadır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi (**Tip 7**)

156) **ýugur-** [ýuğurmok], *işl.* **1.** Uny suwa garyp, suwy gidýänçä, ýumruk bilen yzygiderli ýumruklamak. *Hamyryň içinde tokga un galmaz ýaly edip ýugurmaly.* (TDDS, 2015)

yugur-, *eylem,* **1.** Unu, suya karıştırarak suyu kalmayıncaya kadar yumrukla sürekli yumruklamak. *Hamurun içinde un kalmayacak şekilde yoğurmalı.*

yugur- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

157) **ýumrukla-** [ýumruklomok], *işl.* Birini ýa-da bir zady ýumruk bilen urmak, ýençmek, kakmak. *Kempir gapyny iki gaýta ýumruklady* (B. Soltannyýazow). (TDDS, 2015)

yumrukla-, *eylem,* Birini veya bir şeyi yumrukla vurmak, dövmek, çarpmak. *Yaşlı kadın kapıyı iki kere yumrukladı* (B. Soltannyýazow).

yumrukla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**al- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
2.	**al- (11)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
3.	**alkymyndan al- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
4.	**alyp bol- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
5.	**asyl- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
6.	**asyl-asyl bol- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
7.	**bagla- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
8.	**barmagyňy batyr- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
9.	**barmak bas- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
10.	**bat- I (6)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
11.	**batyr- (3)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8

12.	**batyr- (5)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
13.	**bula- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
14.	**bur- (3)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
15.	**burgula- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
16.	**burgula- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
17.	**buýsan- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
18.	**bük- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
19.	**bürüşdır- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
20.	**çabra- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
21.	**çak- (II) (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
22.	**çalşyryl- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
23.	**çarp- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
24.	**çaw- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
25.	**çek- I (1)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
26.	**çek- I (7)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
27.	**çeýne- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
28.	**çeýne- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
29.	**çitne- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
30.	**çöw- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10

31.	**çüm- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
32.	**çümmükle- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
33.	**çyz- (3)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
34.	**dagla- (5)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
35.	**darakla- (2)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
36.	**dazla- (3)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
37.	**deg- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
38.	**dik- (5)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
39.	**diren- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
40.	**dişle- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
41.	**dişle- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
42.	**dolaş- (2)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
43.	**doňdur- (4)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
44.	dör- (1)	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
45.	**dörje- (3)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
46.	**dürt- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
47.	**dürtgüle- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
48.	**el galdyr- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
49.	**el göter- (2)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6

50.	**el tutuş- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
51.	**elle- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
52.	**em- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
53.	**eýini ýetir-** (1)	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
54.	**ezil- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
55.	**galta- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
56.	**gandalla- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
57.	**gapja- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
58.	**garba- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
59.	**gät- (3)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
60.	**gerňe- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
61.	**goltaş- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
62.	**goltugyna girip ýöret- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
63.	**gondur- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
64.	**gopar- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
65.	**gorja- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
66.	**gozga- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
67.	**görüş- (3)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9

68.	**gözüni al- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
69.	**gözüni oý- (1)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
70.	**guç- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
71.	**gujakla- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
72.	**gylta- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
73.	**gys-** (1)	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
74.	**gyşar- (3)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
75.	**gyzyl ýumruga gir- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
76.	**hanjarlan- (1)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
77.	**hürsekle- (II) (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
78.	**hütle- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
79.	**hytlat- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
80.	**itekle- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
81.	**kak- (6)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
82.	**kaklyş- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
83.	**kelewlet- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
84.	**kert- (2)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
85.	**kesdir-** (2)	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7

86.	**kirtildet- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
87.	**mäjumla- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
88.	**mynjyra- (2)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
89.	**omuzla- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
90.	**otuz ikisini owrat- (1)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
91.	**ow- (1)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
92.	**ow- (3)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
93.	**owkala- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
94.	**owkala- (2)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
95.	**owkala- (3)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
96.	**oýka- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
97.	**oýka- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
98.	**öllen- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
99.	**öp- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
100.	**öýde- (II) (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
101.	**öýül- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
102.	**penjele- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
103.	**perdele- (II) (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6

104.	**pyz- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
105.	**sag- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
106.	**sakla- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
107.	**salla- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
108.	**saran- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
109.	**serme- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
110.	**seýikle- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
111.	**silk- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
112.	**silte- (3)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
113.	**sokja- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
114.	**sor- (II) (2)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
115.	**soý- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
116.	**soý- (2)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
117.	**sugşur- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
118.	**suhla- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
119.	**suwa düş- (8)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
120.	**südürdıkle- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
121.	**sür- (4)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
122.	**sürpen- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10

123.	**sürtül- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
124.	**sürül- (4)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
125.	**süýken- (4)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
126.	**süýrekle- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
127.	**süýrel- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
128.	**syha- (1)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
129.	**syl- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
130.	**synçgat- (2)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
131.	**sypa- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
132.	**sypjyr- (1)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
133.	**şapadaňla- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
134.	**şapbatla- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
135.	**tirse- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
136.	**tut- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
137.	**tut- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
138.	**tutakla- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
139.	**uçla- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
140.	**ujuz dara- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
141.	**ur- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10

142.	**ýagla- (I) (3)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
143.	**ýala- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
144.	**ýala- (2)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
145.	**ýalman- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
146.	**ýanawuçla- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
147.	**ýapla- (3)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
148.	**ýapyş- II (1)**	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	Tip 8
149.	**ýaryl- (5)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
150.	**ýassa- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	Tip 10
151.	**ýaý at- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
152.	**ýok- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
153.	**ýol- (1)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
154.	**ýol- (2)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
155.	**ýol- (3)**	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	Tip 7
156.	**ýugur- (1)**	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	Tip 9
157.	**ýumrukla- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6

Tablo 37: Türkmen Türkçesinde dokunma duyu eylemleri

1.3.2.DEĞİ – BASINÇ DUYULARI

1.3.3. TERMAL DUYULAR

1.3.3.1. SICAK

1. **çoýun-** [ço:ýunmok], işl. Özüňi oda çoýmak, ýylynmak. (sıcaklık) (TDDS, 2015)

çoyun-, *eylem*, Kendini ateşe ısıtmak, ısınmak.

çoyun- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**çoýun- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5

Tablo 38: Türkmen Türkçesinde sıcaklığı ifade eden eylemler

1.3.3.2. SOĞUK

1) **buý-** [buýmok], *işl.* Güýçli ýagşyň, garyň aşagynda galyp, ezilmek netijesinde gaty üşemek. (TDDS, 2015)

> **buy-,** *eylem,* Şiddetli yağmurun, karın altında kalarak ıslanma sonucunda çok üşümek.

buy- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

2) **dala-** [da:lamak], *işl.* **3.** *gepl.d.* Sowuk urmak, ýüzüni çawlamak. *Alabaharyň duýdansyz aňzagy agaçlaryň pyntyklarynyň ýüzüni dalap geçdi.* (TDDS, 2015)

> **dala-,** *eylem,* **3.** *kon. d.* Soğuk çarpmak, yüzüne soğuk vurmak. *İlkbaharın beklenmeyen ayazı ağaçların çiçeklerinin yüzünü yalayıp geçti.*

dala- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

3) **doň-** [doňmok], *işl.* **4.** *gepl.d.* Gaty üşemek. *Howa sowuk eken, elim-aýagym doňaýdy.* (TDDS, 2015)

> **doñ-,** *eylem,* **4.** *kon. d.* Çok üşümek, *Hava soğukmuş, elim ayağım dondu.*

doñ- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

4) **doňdur-** [doňdurmok], *işl.* **2**. Gaty üşetmek, doňara getirmek. *Bu jaýda otursaň-a sowuk halys doňdurjak*. (TDDS, 2015)

doñdur-, *eylem,* **2.** İyi üşütmek, donacak gibi olmak. *Bu evde otururs*an *soğuk iyice donduracak.*

doñdur- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

5) **içiňden geçip bar-** ýiti sowuk zerarly üşemek. *Gyşyň çapgyn şemaly içiňden geçip baryar*. (TDDS, 2015)

içiñden geçip bar- şiddetli soğuktan dolayı üşümek. *Kışın keskin rüzgarı insanın içine işliyor.*

içiñden geçip bar- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

6) **üşe-** [üşömök], *işl.***1**. Sowuga çydamsyz bolmak, sowuk howa bedeniňe täsir etmek. *Onuň elleri üşäp, duluklary nar ýaly gyzarypdyr* (A. Durdyýew). (TDDS, 2015)

üşe-, *eylem,* **1.** *Soğuğa dayanıksız olmak, soğuk hava tene etki etmek. Onun elleri üşüyerek yanakları nar gibi kızarmış (* A. Durdyýew).

üşe- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**buý- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
2.	**dala- (3)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
3.	**doň- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
4.	**doňdur- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
5.	**içiňden geçip bar- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
6.	**üşe- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5

Tablo 39: Türkmen Türkçesinde soğukluğu ifade eden duyular

1.3.3.3.ILIK

Türkmen Türkçesinde ılık duyusunu ifade eden herhangi bir eylem tespit edilmemiştir.

1.3.3.4.SERİN

1) **ýelejire-**, işl. Açyk howada gezmelemek. açyk howa çykyp, seleňlemek, şemallamak. (TDDS, 2015)

> **yelecire-**, *eylem*, Açık havada dolaşmak. Açık havaya çıkarak serinlemek.

yelecire- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**ýelejire- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5

Tablo 40: Türkmen Türkçesinde serinliği ifade eden duyu eylemleri

1.3.4. AĞRI – ACI DUYULARI

1) **agyr-** [a:ğyrmak], *işl.* Näsaglyk, ýeten şikes we ş.m. zerarly bedende, endamda yza, agyry duýmak, yza çekmek. *Gaty keçäniň üstünde ýanlary agyryp, iki ýana agdarylýarlar* (N. Saryhanow). (TDDS, 2015)

agır-, *eylem,* Rahatsızlık, sakatlanma vb. şeylerden dolayı vücutta sızı, ağrı duymak, acı çekmek. *Sert keçenin üzerinde yanları ağrıyıp iki tarafa dönüyordu* (N. Saryhanow).

agır- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

2) **awa-** [a:womok], *işl.* Teniň bir ýeri awuşap agyrmak, syzlap agyrmak. (TDDS, 2015)

ava-, *eylem,* Vücudun bir yeri yanarak ağrımak, sızlayarak acımak.

ava- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

3) **awun-** [a:wunmok], *işl.* **1.** Bir zadyň täsiri bilen bedeniň, endamyň, synaň ýiti agyrmak, ýiti agyra sezewar bolmak. (TDDS, 2015)

avun-, *eylem,* **1.** Bir şeyin etkisiyle vücut, ten aşırı acımak, aşırı acıya maruz kalmak.

avun- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

4) **awuşa-** [a:wuşomok], *işl.* Bir zat gyýýan dek, ýara şerebe sepilen ýaly syzlap agyrmak, jyzlap agyrmak, awuly syzlamak. *Çekiç degen barmagy awuşap agyrýardy. Onuň gözi awuşap durdy.* (TDDS, 2015)

avuşa-, *eylem,* Bir şey kesmişçesine, yaraya tuz basılmışçasına sızlayarak ağrımak, sancıyarak ağrımak, acıyla sızlamak. *Çekiç değmiş parmağı sızlayarak ağrıyordu. Onun gözü sızlıyordu.*

avuşa- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

5) **az-** [a:zmak], *işl.* **1**. Beterlemek, simlemek, çişmek, ýaramazlaşmak (ýara hakynda). (TDDS, 2015)

az-, *eylem,* **1.** Ağırlaşmak, şişmek, kötüleşmek (yara ile ilgili).

az- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

6) **beterle-**, *işl.* **1**. Agyrysy, azary öňküsinden güýjemek, agyrlaşmak. (TDDS, 2015)

beterle-, *eylem,* **1.** Ağrısı, sızısı daha da artmak, kötüleşmek.

beterle- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 5)**

7) beýnä agram sal- köp pikirlenip, kelläni agyrtmak. (TDDS, 2015)

beynȧ agram sal- çok düşünerek baş ağrıtmak.

beynȧ agram sal- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

8) **beýnä ur-** bir zadyň ýiti täsiri ýetip, başyňy aýlamak. (TDDS, 2015)

beynȧ ur- bir şeyin güçlü tesiriyle başı dönmek.

beynȧ ur- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

9) **biş-**, *işl.* **4**. Bir ýeriňi gyzgyn zada ýakmak. *Süýtde agzy bişen, suwy üfläp içer* (Nakyl). *Ýakma, bişersiň, gazma, düşersiň* (Nakyl). (TDDS, 2015)

biş-, *eylem*, **4.** Bir yerini sıcak bir şeyle yakmak. *Sütten ağzı yanan suyu üfleyerek içer (atasözü). Yakma, yanarsın; kazma, düşersin (atasözü).*

biş- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

10) **damar çek- 1**. muskul damarlary dartylyp, gaty agyry peýda bolmak. (TDDS, 2015)

damar çek- 1. kas damarları gerilerek dayanılmaz acı oluşmak.

damar çek- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

11) **duýul-** [duýulmok], *işl.* **2**. Agyry, bedene edilýän täsir we ş.m. syzylmak. *Onuň bolşundan bir agyrlyk duýulýardy*. (TDDS, 2015)

duyul-, *eylem,* **2.** Ağrı, vücuda yapılan etki vb. sızlamak. Onun durumunda bir ağırlık hissediliyordu.

duyul- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

12) **gypjyn-**, *işl.* **1**. Bedeniň bir ýerine agram düşüp agyrmak. *Onuň bili gypjynypdyr*. (TDDS, 2015)

gıpcın-, *eylem,* **1.** Vücudun bir yeri fazla ağrımak. *Onun beli ağrımış.*

gıpcın- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

13) **içik-**, *işl.* **1**. Urulmak sebäpli teniň awamak, awunmak. *Içigen Kyýas bykynynyň yzasyna zordan çydasa-da, syr bermän ýylgyryp goýberdi* (N. Jumaýew). (TDDS, 2015)

içik-, *eylem,* **1.** Dövülme nedeniyle vücut ağrımak, canı yanmak. İçigen Kıyas belinin acısına zor dayansa da belli etmeden gülümsedi (N. Jumayew).

içik- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

14) **içikdir-**, *işl.* **1.** Biriniň tenini awundyrmak, bir ýerini agyrtmak, urmak. *Onuň ogly garagoldy, ýanyna baran çagany içikdirip goýberýärdi*. (TDDS, 2015)

içikdir-, *eylem,* **1.** Birinin canını yakmak, bir yerini acıtmak, vurmak. *Onun oğlu yaramazdı, yanına gelen çocuğu döverdi.*

içikdir- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

15) **jowran-** [jowronmok], *işl.* **1**. Ýiti agyry zerarly awunmak. (TDDS, 2015)

covran-, *eylem,* **1.** Keskin acı nedeniyle canı acımak.

covran- eylemi durağan bir eylemdir. Eylem anlık bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 4)**

16) **kül bol- 4**. syzlap gaty agyrmak. *Köp işläp ýadapdyryn öýdýän, elim, aýagym kül bolupdyr, agyrysyna çydamajak bolýan.* (TDDS, 2015)

kül bol- 4. sızlayarak ağrımak. *Çok çalışarak yorulmuşum galiba, elim, ayağım mahvolmuş, ağrısına dayanamıyorum.*

kül bol- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

17) **möçük-** [möçükmök], *işl.* Bir zadyň gaty degmegi, urulmagy sebäpli bir ýeriň gaty agyrmak, şikes ýetmek, zeper ýetmek; awunmak. (TDDS, 2015)

> **möçük-,** *eylem,* Bir şeyin sertçe çarpması, vurulması dolayısıyla herhangi bir yeri acımak, sakatlanmak, zarar görmek; avunmak.

möçük- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

18) **örten-** [örtönmök], *işl.* Gaty gynanmak, ýanmak, janyňy ýakmak. *Pyrakyňda örtenip, geldim zybana, dilber* (Mollanepes). *Derdim güýçli, men örtenmän nädeýin* (Zelili). (TDDS, 2015)

> **örten-,** *eylem,* Çok üzülmek, yanmak, canı yakmak. *Hasretinden yanıp dile geldim dilber (*Mollanepes).

örten- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

19) **öt-** [ötmök] **II**, *işl.* Bedeniňi awuşatmak, bedeniňe ýiti täsir etmek, agyrtmak. *Ýod ýara ötýär.Sogan arassalananda ajysy gözüňe ötýär.* (TDDS, 2015)

> **öt- II,** *eylem,* Vücudunu acıtmak, vücuda çok etki etmek, acıtmak. *Tentürdiyot yarayı acıtıyor. Soğan temizlenirken acısı gözüne yetki ediyor.*

öt- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

20) **sanja-,** *işl.* Bir zat sünjülýän, dürtülýän ýaly bolup agyrmak, ýiti agyrmak. *Ýüregim sanjap agyrýar.* (TDDS, 2015)

sanca-, *eylem,* Bir şey batıyormuş gibi ağrımak, çok acımak. *Yüreğim sancılanarak ağrıyor.*

sanca- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

21) **symyljyra-,** *işl.* Bir hili symyljyk agyrmak. *Ertirden bäri kelläm symyljyrap durandan soň, bir azajyk gyşaraýypdym* (B. Kerbabaýew). (TDDS, 2015)

sımılcıra-, *eylem,* Bir tür hafif ağrımak. *Sabahtan beri başım ağrıdığı için azıcık uzanmıştım* (B. Kerbabayew).

sımılcıra- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

22) **syrkyra-,** *işl.* Syzlap agyrmak agyrmak. *Agyr ýoldanmy nämemi, endam-janym syrgyrap durdy* (T. Gurbanow). (TDDS, 2015)

sırkıra-, *eylem,* Sızlayarak acımak, ağrımak. *Yorucu yoldan mı ne, her tarafım ağrıyor.*

sırkıra- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

23) **syzla-,** *işl.* Syrkyrap, awuşap agyrmak, yzygiderli aram sorkuldap agyrmak. *Uzynly gije ýeriň batgasyny eýläp aýaklarymyz syzlaýardy* (Edebiýat we sungat). (TDDS, 2015)

sızla-, *eylem,* Zonklayarak, sızlayarak acımak, sürekli zonklayarak acımak. *Gece boyu yerin çamurunu toplayan ayaklarımız sızlıyordu (*Edebiyat ve Sanat).

sızla- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

24) **towlanjyra-** [towlonjuromok], *işl.* **1**. Agyry we ş.m. zerarly eýläk-beýläk buruljamak. *Balam janyna ýaranyp bilmän, towlanjyrap ýatyr* (B. Kerbabaýew). (TDDS, 2015)

tovlancıra-, *eylem,* **1.** Ağrı, sancı vb. nedeniyle kıvranmak. *Yavrum canının acısından kıvranıyor* (B. Kerbabayew).

tovlancıra- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

25) **uwlun-** [uwlunmok], *işl.* Urgy sebäpli bir ýeriňde güýçli agyry döremek. (TDDS, 2015)

uvlun-, *eylem,* Darbe alma nedeniyle herhangi bir yerinde acı oluşmak.

uvlun- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**agyr- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
2.	**awa- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
3.	**awun- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
4.	**awuşa- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
5.	**az- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
6.	**beterle- (1)**	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	Tip 5
7.	**beýnä agram sal- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
8.	**beýnä ur- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
9.	**biş- (4)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
10.	**damar çek- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
11.	**duýul- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3

12.	**gypjyn- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
13.	**içik- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
14.	**içikdir- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
15.	**jowran- (1)**	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	Tip 4
16.	**kül bol- (4)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
17.	**möçük- (1)**	-	-	+		-	-	-	-	-	-	Tip 3
18.	**örten- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
19.	**öt- (II) (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
20.	**sanja- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
21.	**symyljyra- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
22.	**syrkyra- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
23.	**syzla- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
24.	**towlanjyra- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
25.	**uwlun- (10)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3

Tablo 41: Türkmen Türkçesinde ağrı -acı duyu eylemleri

1.4. TİTREŞİM

1) **dagdyra-** [dağdyramak], *işl.* Näsaglyk, gorky, üşemek zerarly sandyramak, titremek, galpyldamak, dagyrdamak. *Ol duran ýerinde dagdyrap başlady.* (TDDS, 2015)

> **dagdıra-,** *eylem,* Hastalık, korku, üşümek nedeniyle titremek, şiddetli titremek, dağırdamak. *O durduğu yerde titremeye başladı.*

dagdıra- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

2) **digdenekle-** [diğdeneklemek], *işl*. Sowukdan ýaňa üşemek ýa-da näsaglyk sebäpli üşüdip titremek, sandyramak, gagşamak. *Digdenekläp duran oglanjyk.* (TDDS, 2015)

> **digdenekle-**, *eylem,* Soğuktan dolayı üşümek veya hastalık nedeniyle üşüterek titremek, sallanmak. *Titreyip duran oğlan çoçuğu.*

digdenekle- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

3) **digirde-** [diğirdemek], işl. Gorky, ürki we ş.m. zat sebäpli endam-janyňda jümşüldi peýda bolmak, endamyň dyglamak. Ahmediň endam-jany digirdäp gitdi (G. Kulyýew). (TDDS, 2015)

> **digirde-**, *eylem,* Korku, ürkü vb. nedenlerden dolayı vücutta titreme oluşmak, vücudu titremek. Ahmet'in teni birdenbire titreyiverdi (G. Kulyýew).

digirde- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

4) **elendir-** [elennirmek], *işl.***1.** Sandyratmak, sarsdyrmak, titretmek. *Şelpeleri, kirişleri elendirip, labyzly owaz ýaňlanyp ugrady.* (TDDS, 2015)

> **elendir-,** *eylem,* **1.** Titretmek, sarsmak, sallamak. *Şelpeleri, telleri titretip güzel ses yankılanmaya başladı.*

elendir- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

5) **gagşa-** [gağşamak], *işl.* Gyzdyrmak, üşemek; gorkmak, gaharlanmak we ş.m. zerarly süňňüni tutup bilmän gagşamak, sandyramak, titremek, saňňyldamak, galpyldamak, galdyramak. *Ol gyzdyrma tutýan ýaly gagşady* (A. Nazarow). (TDDS, 2015)

> **gagşa-,** *eylem,* Ateşlenmek, üşümek; korkmak, sinirlenmek vb. nedeniyle kendini tutamak dolayısıyla titremek. *O ateşlenmiş gibi titredi (*A. Nazarow).

gagşa- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

6) **galdyra-** [gallyramak], işl. Gyzdyryp, gorkup, üşäp we ş.m. ýagdaýlar sebäpli sandyramak, gagşamak, galpyldamak. (TDDS, 2015)

> **galdıra-**, *eylem,* Ateşlenerek, korkarak, üşüyerek vb. nedenlerden dolayı titremek, aşırı titremek.

galdıra- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

7) **galpylda-** [galpyllamak], *işl.* Üşäp, üşüdip, gorkup ýa-da howsala düşüp titremek, sandyramak, gagşamak, galdyramak. *Nazar süňňüniň galpyldap duranyny bildirmezlik üçin olaryň ýanyndaky gapydan daşaryk çykmak isledi* (B. Pürliýew). (TDDS, 2015)

> **galpılda-,** *eylem,* Üşüyerek, korkarak veya telaşlanarak titremek, sallanmak. *Nazar kemiklerinin titrediğini belli etmemek için onların yanındaki kapıdan dışarı çıkmak istedi (*B. Pürliyew).

galpılda- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

8) **hababaýla-** [havavaýlamak], *işl.* Gaty üşemek, gyzdyrma tutmak we ş.m. zerarly üşedip gagşamak, sesli titremek. (TDDS, 2015)

> **hababayla-,** *eylem,* Çok üşümek, ateşlenmek vb. nedenlerden üşüterek titremek, sesli titremek.

hababayla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

9) **kemşer-**, *işl.* Aglajak ýaly edip, dodaklaryňy müňküldetmek, kemiş-kemiş etmek, naýynjar aglamjyramak. Birdenem kemşerip, maňa seretdi (N. Baýramow). (TDDS, 2015)

> **kemşer-,** *eylem,* Ağlamaklı olarak dudaklarını titretmek, hayıflandırıcı ağlamaklı olmak. *Birdenbire ağlamaklı gözlerle bana baktı* (N. Bayramov).

kemşer- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

10) **lerzana gel-** güýçli zarba sebäpli titremek, elenmek, sandyramak. *Zemin jünbüş eýläp, geldi lerzana* (Magtymguly).*Gopup çaganyň ýüregi, ýaş süňňi lerzana geldi* (Ç. Aşyrow). (TDDS, 2015)

lerzana gel- sert darbe nedeniyle sarsılmak, sallanmak. *Çocuğun yüreği korkup küçük bedeni titredi* (Ç. Aşyrow).

lerzana gel- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

11) **sandyra-** [sannyramak], *işl.* Belli bir sebäbe görä süňňüne galpyldy aralaşmak, sandyr-sandyr etmek, titremek. *Sähet öz gaharyny gizläp bilmän sandyrady* (N. Jumaýew). (TDDS, 2015)

sandıra-, *eylem,* Belli bir nedenden dolayı vücut titremeye başlamak, tir tir etmek, titremek. *Sähet sinirini saklayamayarak titriyordu* (N. Jumayew).

sandıra- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

12) **sandyrakla-** [sannyraklamak], *işl.* Sandyr-sandyr edip titremek, sandyrap durmak. (TDDS, 2015)

sandırakla-, *eylem,* Tir tir titremek, titreyip durmak.

sandırakla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

13) **saňňylda-** [saňňyllamak], *işl.* Belli bir sebäbe görä, saňňyl-saňňyl edip titremek, sandyramak, galpyldamak. *Annaguly edil buzuň üstünde ýalaňaç oturan ýaly saňňyldap otyrdy* (A. Durdyýew). (TDDS, 2015)

saññılda-, *eylem,* Belirli bir nedenden dolayı tir tir titremek, titreme dolayısıyla kendini tutamamak. *Annagulı buz üstünde çıplak oturuyor gibi titriyordu* (A. Durdyýew).

saññılda- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

14) **sars-** [sarysmak], *işl.* Sarsgyn, güýçli yrgyldy emele gelmek, titremek. *Kuwwat-zorundan bütin kenar sarsyp gidýärdi* (B. Hudaýnazarow). (TDDS, 2015)

sars-, *eylem,* Sarsıntı, şiddetli sallantı oluşmak, titremek. *Gücün etkisiyle bütün kenar sarsılıyordu (* B. Hudaynazarow).

sars- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

15) **sorkulda-** [sorkullomok], *işl.* **1**. Sork-sork edip agyrmak (ýara, kelle hakynda). (TDDS, 2015)

sorkulda-, *eylem,* **1.** Zonk zonk ağrımak (yara, baş ile ilgili).

sorkulda- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

16) **süňňi gagşa-** bütin durkuň bilen titremek sandyramak. *Şu ýerde süňňi gagşady.* (TDDS, 2015)

süňňi gagşa- tüm vücuduyla titremek. *Şurada vücudu titredi.*

süňňi gagşa- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

17) **tibirde-** [tivirdemek], *işl.* Teniň, bedeniň belli bir ýeri titremek, sandyramak. *Ökde ökdäni görende, aýagy tibirdär* (Nakyl). (TDDS, 2015)

tibirde-, *eylem,* Teni, vücudu bir yeri titremek. *Usta ustayı görünce ayağı titrer* (atasözü).

tibirde- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

18) titre- [titiremek], *işl.* **1**. Zarba ýa-da başga bir zadyň güýji, täsiri we ş.m. sebäpli yrgyldamak, yraň atmak. *Onuň sakgaly hem titreýärdi.* (TDDS, 2015)

titre-, *eylem,* **1.** Darp veya başka bir şeyin etkisi vb. nedeniyle sallanmak. *Onun sakalı da titriyordu.*

titre- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

19) titre- [titiremek], *işl.* **2**. Gorky, üşütme, gahar we ş.m. zerarly bedeniň galpyldamak, sandyramak. (TDDS, 2015)

titre-, *eylem,* **2.** Korku, üşütme, sinir vb. nedenle vücudu titremek.

titre- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

20) **üşüt-** [üşütmök], *işl.* Näsaglyk sebäpli bedeniň sowap gagşamak, sandyramak, titremek. *Mähriniň ini çümşüldäp, bir hili üşüdýän ýaly boldy* (A. Gowşudow). (TDDS, 2015)

üşüt-, *eylem,* Hastalık dolayısıyla vücut titremek. Mehri'nin vücudu titreyerek bir türlü üşütür gibi oldu (A. Gowşudow).

üşüt- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

21) **zagyrda-** [zağyrdamak], *işl.* Bir zatdan gorkusyna titremek, sandyrap durmak, zagyrdyklamak. *Seniň sesiňi eşidende, zagyrdap dursa nädersiň!* (B. Kerbabaýew) (TDDS, 2015)

zagırda-, *eylem,* Bir şeyden korkarak titremek, tir tir titremek. *Senin sesini duyunca, titreyip durursa ne yaparsın!* (B. Kerbabayew).

zagırda- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**dagdyra- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
2.	**digdenekle- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
3.	**digirde- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
4.	**elendir- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
5.	**gagşa- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
6.	**galdyra- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
7.	**galpylda- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
8.	**hababaýla- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
9.	**kemşer- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
10.	**lerzana gel- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
11.	**sandyra- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
12.	**sandyrakla- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6

13.	**saňňylda- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
14.	**sars- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
15.	**sorkulda- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
16.	**süňňi gagşa- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
17.	**tibirde- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
18.	**titre- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
19.	**titre- (2)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
20.	**üşüt- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6
21.	**zagyrda- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6

Tablo 42: Türkmen Türkçesinde titreşim duyu eylemleri

1.5. GIDIKLANMA

1. **gyjykla-**, *işl.* Başga biriniň, köplenç, garnynyň ýüzüni, dabanynyň aşagyny barmaklaryň bilen çala dyrmalamak. (TDDS, 2015)

> **gıcıkla-,** *eylem,* Başka birinin; çoğu zaman karnını, tabanını parmaklarla hafifçe gıdıklamak.

gıcıkla- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**gyjykla- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6

Tablo 43: Türkmen Türkçesinde gıdıklanma duyu eylemleri

1.6. KAŞINMA

1) **dyrma-**, *işl.* **1**. Barmak, dyrnak we ş.m. zat bilen bir zadyň ýüzüni sydyrtmak, gazamak. *Ol böwrüni diňirgäp, gulagynyň ýeňsesini dyrmady* (B. Kerbabaýew). (TDDS, 2015)

> **dırma-,** *eylem,* **1.** Parmak, tırnak vb. şeyle bir şeyin yüzünü sıyırmak, kazımak. *O, iç sesini dinleyerek kulağının arkasını kaşıdı. (B. Kerbabayev).*

dırma- eylemi sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylem bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 9)**

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**dyrma- (1)**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 9

Tablo 44: Türkmen Türkçesinde kaşınma duyu eylemleri

1.7. PROPRİOSEPTİF DUYULAR

Türkmen Türkçesinde proprioseptif duyuyu ifade eden bir eyleme rastlanmamıştır.

1.7.1. KİNESTETİK DUYULAR

Türkmen Türkçesinde kinestetik duyuyu ifade eden bir eyleme rastlanmamıştır.

1.7.1.1.SABİT POZİSYON DUYUSU

1) **doň-** [doňmok], *işl.* **3**. Hereketden galmak, gymyldap bilmän durmak. (TDDS, 2015)

doñ-, *eylem,* **3.** Hareketsiz kalmak, kıpırdayamadan durmak.

doñ- eylemi dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir.

Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 6)**

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
2.	**doň-**	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	Tip 6

Tablo 45: Türkmen Türkçesinde sabit pozisyon duyu eylemleri

1.7.1.2. HAREKET POZİSYON DUYUSU

1.7.2. VESTİBÜLER DUYU

Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Türkmen Türkçesinde de vestibüler duyuyu ifade eden eylemler yalnızca eylemin gerçekleşmediği durumlarda bulunmaktadır. Türkmen Türkçesinde bu durumun örneği aşağıda verilmiştir.

ag- [a:ğmak], *işl.* **3**. Bir tarapa gyşarmak, syrylyp düşmek, ýykylmak, agdarylmak. *Ol ýabydan äwmezlik bilen agyp düşdi*. (TDDS, 2015)

ag-, eylem, 3. Bir tarafa eğilmek, sıyrılıp düşmek, yıkılmak, devrilmek. O yabıdan görünmeden devrildi

1.8. İÇ ALEM DUYULARI

1) **abadanlaş-** [avada:nlaşmak], *işl.* **2**. Rahatlyk, dynçlyk aralaşmak, asuda bolmak. *Dünýäler abadanlaşdy, güzeran ýeňilleşip başlady* (T. Gurbanow). (TDDS, 2015)

abadanlaş-, *eylem,* **2.** Rahatlamak, dinç olmak, asude olmak. *Dünya güzelleşti, geçim kolay olmaya başladı (T. Gurbanow).*

abadanlaş- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

2) **aç öl-** ajygyp halys bolmak, ysgyndan düşmek, surnukmak. *Ajygan ölmez, alňasan öler* (Nakyl). (TDDS, 2015)

aç öl- acıkarak halden düşmek, zayıf düşmek, fenalaşmak. *Acıkan ölmez, acele eden ölür (Atasözü).*

aç öl- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

3) **açylyş-**, *işl.* **4**. Kem-kemden sagalmak, aýňalmak, gutulyp başlamak, bäri bakmak. *Ol indi dümewden açylyşdy.* (TDDS, 2015)

açılış-, *eylem,* **4.** Yavaş yavaş iyileşmek, kendine gelmek, hastalıktan kurtulmaya başlamak, başını kaldırmaya başlamak. *O artık hastalıktan iyileşti.*

açılış- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

4) **agyz suwar-** iýesiň gelip, ymsynyp ýuwdunmak, gultunmak. *Işşek goýnuň terje eti kimiň agzyny suwartmaýar* (B.Kerbabaýew). (TDDS, 2015)

agız suvar- yemek isteyip iştahla yutkunmak. *Şişman koyunun taze eti kimin ağzını sulandırmıyor.*

agız suvar- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

5) **ajyk-** [a:jykmak], *işl.* Nahar, çaý, çörek iýesiň, içesiň gelmek. *Ajygan ölmez, alňasan öler* (Nakyl). *Saçagynda ýagly petir, Kim ajyksa, elin ýetir* (K. Gurbannepesow). (TDDS, 2015)

acık-, *eylem,* Yemek, çay, ekmek yiyesi gelmek, içesi gelmek. *Acıkan ölmez, acele eden ölür (atasözü). Sofrasında yağlı petir (bir çeşit ekmek), Kim acıksa elini uzatır (K. Gurbannepesow).*

acık- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

6) **aňryň bäriňe gel- 1.** ýüregiň bulanmak, gusjak, ögäp gaýtarjak bolmak; (TDDS, 2015)

añrıñ bârine gel- 1. Midesi bulanmak, istifra, öğürerek kusacak gibi olmak.

añrıñ bârine gel- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

7) **ar-** [a:rmak], *işl.* Köp işläp ýadamak, işläp ysgyndan düşmek, halys bolmak; ýorulmak. *Aryp ýadan bolsaň, men seni süýrege alaýyn* (Görogly). *Aryp gelen myhmandyr, alty aýda-da gitmez* (Halk ertekisinden). (TDDS, 2015)

> **ar-**, *eylem,* Çok çalışarak yorulmak, çalışarak halden düşmek, tamamen bitkin düşmek; yorulmak. *Yorulduysan, yorulduysan, ben seni sürüklerim (Köroğlu). Yorulup gelen misafirdir, altı aydan önce gitmez (Halk masalından).*

ar- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

8) **aýňal-**, *işl.* **3**. *göç.m.* Özüňi tutmak, daýanmak, tijenmek, kuwwatlanmak. (TDDS, 2015)

> **ayñal-,** *eylem,* **3.** *mec. a.* Kendine gelmek, kilo almak, hızlanmak, güçlenmek.

ayñal- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

9) **bitakatlan-** [bi:ta:katlanmak], *işl.* Takatsyzlanmak, sabryň gaçmak, ynjalygyň gaçmak. (TDDS, 2015)

> **bitakatlan-,** *eylem,* Takatsizlik duymak, sabrı tükenmek, rahatı bozulmak.

bitakatlan- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

10) **bili beke-** güýjüne gelmek, berdaşlanmak. *Onuň eýýäm bili bekäp boýy ýetipdir. Sähet aga peýda boldy* (A. Gowşudow). (TDDS, 2015)

> **bili beke-** güçlenmek, sağlamlaşmak. Onun artık beli doğrulup yetişmiş. Sahet Ağa ortaya çıktı (A. Gowşudow).

bili beke- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

11) **bogazyň gura-** suwsamak ýa-da köp geplemek zerarly bogazyňda nem galmazlyk. (TDDS, 2015)

bogazın kuru- susamak veya çok konuşmak nedeniyle boğazında nem kalmamak.

bogazın kuru- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

12) **çaýla-** [ça:ýlamak], *işl.* **2**. Çaý içmek, çaý içip, suwsuzlygyňy gandyrmak. *Şamyrat gara öýde radio diňläp çaýlap otyrdy* (Edebiýat we sungat). (TDDS, 2015)

çayla-, *eylem,* **2.** Çay içmek, çay içerek susuzluğunu gidermek. *Şamırat çadırda radyo dinleyerek çay içiyordu (Edebiyat ve Sanat).*

çayla- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

13) **çaýsyra-** [ça:ýsyramak], *işl.* Çaý içesiň gelmek, çaý küýsemek. (TDDS, 2015)

çaysıra-, *eylem*, Çay içesi gelmek, çay istemek.

çaysıra- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

14) **çilim tut-** çilimiň täsiri bilen başyň aýlanmak, gözüň garaňkyramak, ýüregiň bulanyp heläk bolmak. *Tagsyr, patyşahym, baýaky kempir çilim tutup oda ýykylyp ölüpdir* (Görogly). (TDDS, 2015)

çilim tut- sigaranın etkisiyle başı dönmek, gözü kararmak, mide bulanarak acı çekmek. *Efendim, padişahım, geçenki ihtiyar kadın nargile dokunmuş, ateşin üzerine düşerek ölmüş (Köroğlu).*

çilim tut- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

15) **çölle-** [çöllömök], *işl.*, *gepl. g.* Suwsamak. (TDDS, 2015)

çölle-, *eylem, kon. d.* Susamak.

çölle- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

16) direl- [di:relmek] **I**, *işl*. **1**. Jan gelmek, jan girmek, janlanmak (janly zat hakda). *Ölüler direlip, arza bardylar, Hakdan bir kelamny ýörüp sordular* (Magtymguly). (TDDS, 2015)

direl- I, *eylem,* **1.** Can gelmek, can girmek, canlanmak (canlılarla ilgili). *Ölüler dirilip, kabule çıktılar, Haktan bir kelamı yorup, sordular (Mahdumkulu).*

direl- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

17) **doý-** [doýmok], *işl.* **1**. Ýeterlik naharlanmak, nahardan bolýançaň iýmek; ýeterlik iýmitlenip bilmek. (TDDS, 2015)

doy-, *eylem,* **1.** Yeterli oranda beslenmek, yemekten doyana kadar yemek; yeterli beslenebilmek.

doy- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

18) **düwün-** [düwünmök], *işl.* Bir zat iýeniňde-içeniňde ol nädogry ýuwudylyp, demligiňe düşmesi zerarly demiň tutulyp üsgürmek. (TDDS, 2015)

düvün-, *eylem,* Bir şey yerken, içerken yanlış yutularak, nefes borusuna gitmesinden dolayı nefesin kesilerek öksürmek.

düvün- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

19) **ejizle-** [eji:zlemek], *işl.* **1**.Güýçden-kuwwatdan düşmek, güýçsiz, ysgynsyz bolmak. *Ol gün-günden ejizläp barýardy.* (TDDS, 2015)

> **ecizle-,** *eylem,* **1.** Güçten kuvvetten düşmek, güçsüz, halsiz olmak. O günbegün güçsüzleşmeye başlamıştı.

ecizle- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

20) gan- [ga:nmak], *işl.* **1**. Suwsuzlygy, teşneligi kanagatlandyrmak. *Suwdan ganmak. Çaýdan ganmak.* (TDDS, 2015)

> **gan-,** *eylem,* **1.** Susuzluğu, teşneliği gidermek. *Suya kanmak. Çaya kanmak.*

gan- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

21) **gandyr-** [ga:nnyrmak], *işl.* **1**. Suwsuzlygyny, teşneligini kanagatlandyrmak, suwdan doýurmak. (TDDS, 2015)

> **gandır-,** *eylem* **1.** Susuzluğunu, istediğini gidermek, suya doymak.

gandır- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

22) **gany gata-** gaty suwsamak, tebsiremek. *Çerkez näçe gyssansa-da, taýharynyň ganynyň gatanyny aňlany üçin, oňa suw içmäge maý berdi* (B. Kerbabaýew). (TDDS, 2015)

ganı gata- çok susamak, dudağı kurumak. *Çerkez ne kadar acele etse de eşeğinin aşırı susadığını anladığı için ona su içmeye fırsat tanıdı.* (B. Kerbabayev).

ganı gata- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

23) garnyň gowza- içiň boşamak, açlygyňy duýmak, ajykmak. (TDDS, 2015)

garnıñ govşa- içi boşalmak, açılığı hissetmek, acıkmak.

garnıñ govşa- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

24) **gaýtart-**, *işl.* **2**. Iýenini agzyndan getirtmek, gusdurmak. (TDDS, 2015)

gaytart-, *eylem,* **2.** Yediğini ağzından getirmek, kusturmak.

gaytart- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

25) **gowşat-** [gowşotmok], *işl.* **3**. Kuwwatdan, güýçden gaçyrmak, ysgynsyzlandyrmak. *El ýalyjak kagyz meniň bütin süňňümi gowşatdy* (B. Kerbabaýew). (TDDS, 2015)

govşat-, *eylem,* **3.** Güçten, kuvvetten düşürmek, halsizleştirmek. *El kadar kağıt benim bütün vücudumu gevşetti.*

govşat- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

26) **gönüň ýan-** gaty suwsamak, öler ýaly suwsamak. (TDDS, 2015)

gönüñ yan- çok susamak, aşırı susamak.

gönüñ yan- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

27) **gözüň gaçyp bar-** kelläň gaty agyryp, gözüňe güýçli täsir etmek. *Gözüm gaçyp barýar, men-ä işe ýaramok.* (TDDS, 2015)

gözüñ gaçıp bar- şiddetli baş ağrısının göze fazla etki yapması. *Gözüm yerinden fırlayacak gibi ben çalışamıyorum.*

gözüñ gaçıp bar- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

28) **gözüň ýerine gel-** dynç alyp, naharlanmak netijesinde öňki katdyna gelmek, kuwwatlanmak, ysgyna gelmek. *Teýli nahardan soň gözi ýerine geldi*. (TDDS, 2015)

gözüñ yerine gel- dinlenerek yemek yiyerek iyi duruma gelmek, kuvvetlenmek, iyi hale gelmek. *Güzel yemekten sonra kendine geldi.*

gözüñ yerine gel- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

29) **gurba getir-** *ser.* **gurp ber-**. **gurby ýet- (çat-) 1)** bir iş etmäge güýji-kuwwaty bolmak, gurbaty bolmak. (TDDS, 2015)

gurba getirmek *bak.* **gurp ber-. gurbı yet- (çat-) 1)** bir işi yapmaya gücün kuvvetin olması, halin olması.

gurba yet- (çat-) eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

30) **güýje-** [güýjömök], *işl.***1**. Güýji artmak, barha güýji köpelmek, gitdikçe güýçlenmek, möwç almak, batlanmak. *Bir salymdan barha güýjeýän ýel öwsüp başlady* (B. Seýtäkow). (TDDS, 2015)

güyce-, *eylem,* **1.** Gücü artmak, gittikçe gücü artmak, hızlanmak. *Birazdan daha da şiddetini artıran rüzgâr esmeye başladı (*B. Seytäkow).

güyce- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

31) **haldan düş-** güýçden düşmek, ysgyndan gaçmak, halys bolmak. *Ahyry haldan düşüp, ol özüni bir oýuň içine atdy*. (TDDS, 2015)

haldan düş- gücü kaçmak, hali kalmamak, yorulmak. *Sonunda halden düşerek o kendini bir çukurun içine attı.*

haldan düş- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

32) **haýyny al- (gaçyr-)** öňünden sussuny basmak, badyny ýatyrmak, güýç-kuwwatdan düşürmek. (TDDS, 2015)

hayını al- (gaçır-) önceden baskı yapmak, hızını kesmek, güçten kuvvetten düşürmek.

hayını al- (gaçır-) eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

33) **içiň eljuk diý-** gaty ajykmak, iýesiň gelmek. (TDDS, 2015)

içiñ elcuk diy- çok acıkmak, yiyesi gelmek.

içiñ elcuk diy- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

34) **joş-** [jo:şmok], *işl.* **2.** *göç.m.* Suw islemek, suwsamak, joş bermek (güýçli nahardan soň). (TDDS, 2015)

coş-, *eylem,* **2.** *mec. a.* Su istemek, susamak, içi yanmak (ağır yemekten sonra).

coş- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

35) **kakyn- II,** *işl., gepl.d.* Ýelin, göwüs çişip, süýdi çekilmek, gatamak, demrikmek. *Gelniniň göwsi kakynypdyr, oguljygyny doýurmaýar.* (TDDS, 2015)

kakın- II, *eylem, kon. d.* Yelin, meme şişerek, sütü çekilmek, sertleşmek. *Gelinin memesi şişmiş, oğlunu doyuramıyor.*

kakın- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

36) **kepet-,** *işl.* Suwsuzlykdan guramak katdyna ýetirmek, gaty suwsamak. *Jokrap duran yssy gün bolsa dodagyny kepedip, aşgar ýaly ötüp, süýr depäňi deşäýjek bolýan ekeni* (N. Pomma). (TDDS, 2015)

kepet-, *eylem,* Susuzluktan kuruma durumuna gelmek, çok susamak. *Aşırı sıcak güneş ise dudağını kurutuyor, asit gibi yakıyor, tepemizi delecek gibi oluyor (*N. Pomma).

kepet- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

37) **köp-** [köpmök], *işl.* **2**. Ýellenmek, çiş ýöremek. *Saňa näme boldy, ýüzüň köpüp dur-la ýa ýatyp ukyňy almadyňmy?* (TDDS, 2015)

köp-, *eylem,* **2.** Rüzgarla şişmek, kabarmak. *Sana ne oldu, yüzü şişmiş gibi, yoksa uykunu mu almadın?*

köp- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

38) **kuwwatlan-** [kuwwa:tlanmak], *işl.* Bir ugurdan güýçli bolmak, güýçlenmek. *Parahatlyk saýasynda, Ös, kuwwatlan, ganatlan!* (A. Kowusow). (TDDS, 2015)

kuvvatlan-, *eylem,* Bir yönden güçlenmek, kuvvetlenmek. *Barış sayesinde yüksel, kuvvetlen, kanatlan! (*A. Kovusow).

kuvvatlan- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

39) **lap-lap et- 2**. gaty gyzdyrmak, ýanyp barmak (beden gyzgynlygy hakynda). *Onuň gyzgyndan ýaňa endam-jany lap-lap edýärdi.* (TDDS, 2015)

lap-lap et- 2. çok ateşlenmek, aşırı yüksek ateş (vücut ısısıyla ilgili). *Onun ateşinden dolayı tüm bedeni alev alev yanıyordu.*

lap-lap et- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

40) **leller-,** *işl.* Suslanmak, ysgynsyzlanmak, gowşamak, başarnyksyz bolmak. (TDDS, 2015)

leller-, *eylem,* Susamak, halsizleşmek, gevşemek, başarısız olmak.

leller- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

41) **lowla-** [lowlomok], *işl*. **3**. *göç. m.* Gaty gyzdyrmak, gyzgynyň galmak. *Çaga uzyn gijäni ot içinde lowlap geçirdi*. (TDDS, 2015)

lovla-, *eylem* **3.** *mec. a.* Çok ateşlenmek, ateşi yükselmek. *Çocuk geceyi ateş içinde alev alev geçirdi.*

lovla- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

42) **meýmire-,** *işl.* Belli bir zadyň täsiri netijesinde ymyzganmak, irkiljiremek, oýaly-ukuly ýagdaýda bolmak. *Ol çep tirsegini ýassyga berip, meýmiräp gyşardy* (B. Seýtäkow). (TDDS, 2015)

meymire-, *eylem,* Belirli bir şeyin etkisiyle uyuklamak, içi geçmek, yarı uykulu olmak. *O sol dirseğini yastığa dayayıp uyukladı* (B. Seytäkow).

meymire- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

43) **möwç ur-** möwjemek, güýçlenmek, ýokary derejä ýetmek. (TDDS, 2015)

mövç ur- artmak, kuvvetlendirmek, artmak.

mövç ur- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

44) **möwje-** [möwjömök], *işl.* Möwç almak, güýji artmak, güýçlenmek, joşmak, joş urmak. *Gajaryň ýüreginde düşnüksiz täsin bir galagoply duýgy möwjeýärdi* (N. Jumaýew). (TDDS, 2015)

mövce-, *eylem,* Hızlanmak, gücü artmak, güçlenmek, coşmak. *Gacar'ın kalbinde karmaşık enteresan endişeli duygu artıyordu (*N. Jumayew).

mövce- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

45) **öge-** [ö:ğömök], *işl.* Ýüregiň bulanyp, gusjak, gaýtarjak bolmak.*Onuň ýüregi agdar-düňder bolup, yzly-yzyna ögedi* (Ý. Mämmediýew). (TDDS, 2015)

öge-, *eylem,* Mide bulanarak kusacak gibi olmak. *Onun midesi bulanıp arka arkaya öğürdü* (Y. Mämmediyew).

öge- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

46) **özüňi tut- 1.** güýç ýygnamak, kuwwatlanmak, güýç-kuwwatyň artmak, berkemek. *Ertir, agşam iými näçe iýse, gaýgyrman beriň. Goý, ol basym özüni tutsun* (B. Kerbabaýew). (TDDS, 2015)

özüñi tut- 1. güç toplamak, kuvvetlenmek, güç kuvvet artmak, sağlamlaşmak. *Sabah akşam yemeği ne kadar yerse acımadan verin. Bırak, o hızlıca toparlasın* (B. Kerbabayew).

özüňi tut- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

47) suwsa- [suwsomok], *işl.* **1**. Suw içesiň gelmek, suwsuzlygyňy duýmak, teşneligiňi duýmak. (TDDS, 2015)

suvsa-, *eylem,* **1.** Su içesi gelmek, susuzluğunu hissetmek.

suvsa- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

48) **süller-** [süllörmök], *işl.* **2.** *göç.m.* Güýçden, kuwwatdan gaçyp gowşamak, ysgyndan düşmek. (TDDS, 2015)

süller-, *eylem,* ***2.*** *mec. a.* Güçten, kuvvetten düşerek gevşemek, halsizleşmek.

süller- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

49) **takatsyzlan-** [ta:kassyzlanmak], *işl.* Bir zat, mesele dogrusynda rahatsyzlanmak, aram-karary bolmazlyk. *Ol jorasynyň wagtynda gelmeýşine takatsyzlandy.* (TDDS, 2015)

takatsızlan-, *eylem,* Bir şey, konu için rahatsız olmak; takati olmamak. *O arkadaşının zamanında gelmemesine sabırsızlandı.*

takatsızlan- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

50) **tapdan düş-** ýagdaýy agyrlaşmak, güýçden gaçmak. (TDDS, 2015)

tapdan düş- durumu kötüleşmek, gücü kalmamak.

tapdan düş- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

51) **tebsire-** [tevsiremek], *işl.* **1**. Suwsuzlykdan, teşnelikden ýaňa agzyň kepemek, guramak, suwsamak, suw islemek. *Seýdi diýer, iki çeşmim gurydy, Suw tapmady, tebsiredi dodagym* (Seýdi). (TDDS, 2015)

tebsire-, *eylem,* **1.** Susuzluktan, teşnelikten ağzı kurumak, kurumak, susamak, su istemek. *Seydi der, iç gözüm kurudu. Su bulamadı, kurudu dudağım* (Seydi).

tebsire- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

52) **tikenekle-**, *işl* **2**. *göç.m.* Gorky, üşemek we ş.m. zerarly endamyň dyglap gitmek. *Bu sözi eşideninde, gyzyň endamy tikenekläp gitdi.* (TDDS, 2015)

tikenekle-, *eylem,* **2.** *mec. a.* Korku, üşüme vb. nedeniyle tüyleri diken diken olmak. *Bu sözü duyduğunda kızın vücudu diken diken oldu.*

tikenekle- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

53) **tirpilde-** [tirpillemek], *işl.* Damaryň ýa-da teniň belli bir agzasy çala urup hereketlenmek, müňküldemek. *Ýuka dodaklary bolsa ygtyýarsyz tirpildeýärdi* (Edebiýat we sungat). (TDDS, 2015)

tirpilde-, *eylem,* Damarın veya vücudun belirli bir organının hafif atarak hareketlenmesi, kıpırdamak. *İnce dudakları ise istemsizce titriyor* (Edebiyat ve Sanat).

tirpilde- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

54) **ýada-** [ýa:damak], *işl.* **1.** Köp işläp, ýöräp, güýç-kuwwatdan gaçmak, ýadaw, argyn halda bolmak, armak. *Magtymguly ertirden bäri körügiň başyndan aýrylman, işläp oturanlygy üçin gaty ýadapdy* (T. Taganow). (TDDS, 2015)

yada-, *eylem,* **1.** Çok çalışarak, yürüyerek, gücü kalmamak, yorgun argın halde olmak, yorulmak. *Mahdumkulu sabahtandır ocağın başından ayrılmadan çalıştığı için çok yorgundu* (T. Taganow).

yada- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

55) **ýelik-,***işl.* Birneme çişmek, ýellenmek, ýel ýöremek. (TDDS, 2015)

yelik-, *eylem, Biraz şişkinlik olmak, gaz oluşmak.*

yelik- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

56) **ýetdir-,** *işl.* **3.***göç.m.* Garrylyk zerarly kuwwatdan düşmek, lagşamak. (TDDS, 2015)

yetdir-, *eylem,* **3.** *mec. a.* İhtiyarlıktan dolayı gücü kalmamak, elden ayaktan kesilmek.

yetdir- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

57) **yorul-** [ýorulmok] **II,** *işl.* Ýadamak, armak. *Sen ýöne ýorlupsyň, ysgyndan düşüpsiň* (B. Kerbabaýew). *Uzak ýoly söküp, ýorlan ýolagçy biziň şäherimiziň howaly*

baglaryna gözi düşende, argynlygy sowlan ýaly bolýar (Edebiýat we sungat). (TDDS, 2015)

> **yorul- II,** *eylem,* Yorulmak, *Sen sadece yorulmuşsun, halden düşmüşsün* (B. Kerbabayew). *Uzak yol yürüyüp yorulan yolcu, bizim kentimizin havadar ağaçlarını görünce yorgunluğu geçmiş gibi olur (Edebiyat ve Sanat).*

yorul- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

58) **ysgyny gaç-** güýji gitmek, halys ýadamak. *Ysgynym gaçyp gyşardym.* (TDDS, 2015)

> **ısgını gaç-** gücü kalmamak, bitkin olmak. *Halsizlenince uzandım.*

ısgını gaç- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

59) **ýüregiň syryl-** gaty ajykmak, iýesiň gelmek. *Çaý içip, adamlaryň ýürekleri syryldy.* (TDDS, 2015)

> **yüregin sırıl-** çok acıkmak, yemek istemek. *Çay içerek insanların midesi boşaldı.*

yüregin sırıl- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

60) **zagyplan-** [za:ğy:planmak], *işl., k.d.* Güýçden düşmek, ysgyndan gaçmak. *Ärhasana on iki ýerden ýara düşdi, zagyplandy* (Görogly). (TDDS, 2015)

> **zagıplan-,** *eylem, eskimiş,* Gücü kalmamak, halsizlenmek. *Erhasan 12 yerinden yaralandı, zayıf düştü* (Köroğlu).

zagıplan- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

61) **zarplan-** [zaryplanmak]**,** *işl.* Güýçlenmek, güýji artyp başlamak, batlanmak. (TDDS, 2015)

zarplan-, *eylem,* Güçlenmek, gücü artmaya başlamak, hızlanmak.

zarplan- eylemi durağan bir eylemdir ve eylem geçici bir durumu ifade etmektedir. Kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi **(Tip 3)**

SIRA NO	EYLEMLER	DURUMLAR				İŞLER		BAŞARMALAR		TAMAMLA-MALAR	DÖNGÜSELLER/TEK KERELİKLER	İKİ BOYUTLU GÖSTERİM
		KALICI DURUM	SONRADAN OLUŞAN KALICI DURUM	GEÇİCİ DURUM	NOKTASAL DURUM	YÖNELİMLİ İŞ	YÖNELİMSİZ İŞ	TEK TARAFLI BAŞARMA	ÇİFT TARAFLI BAŞARMA			
1.	**abadanlaş- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
2.	**aç öl- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
3.	**açylyş- (4)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
4.	**agyz suwar- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
5.	**ajyk- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
6.	**aňryň bäriňe gel- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
7.	**ar- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
8.	**aýňal- (3)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
9.	**bıtakatlan- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
10.	**bili beke- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
11.	**bogazyň gura- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3

12.	**çaýla- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
13.	**çaýsyra- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
14.	**çilim tut- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
15.	**çölle- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
16.	**direl- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
17.	**doý- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
18.	**düwün- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
19.	**ejizle- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
20.	**gan- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
21.	**gandyr- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
22.	**gany gata- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
23.	**garnyň gowza- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
24.	**gaýtart- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
25.	**gowşat- (3)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
26.	**gönüň ýan- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
27.	**gözüň gaçyp bar- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
28.	**gözüň ýerine gel- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3

29.	**gurba getir- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
30.	**güýje- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
31.	**haldan düş- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
32.	**haýyny al- (gaçyr-) (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
33.	**içiň eljuk diý- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
34.	**joş- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
35.	**kakyn- II** (1)	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
36.	**kepet- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
37.	**köp- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
38.	**kuwwatlan-** (1)	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
39.	**lap-lap et- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
40.	**leller- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
41.	**lowla- (3)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
42.	**meýmıre- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
43.	**möwç ur- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
44.	**möwje- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
45.	**öge- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3

46.	**özüňi tut- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
47.	**suwsa- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
48.	**süller- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
49.	**takatsyzlan- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
50.	**tapdan düş- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
51.	**tebsire- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
52.	**tikenekle- (2)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
53.	**tirpilde- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
54.	**ýada- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
55.	**ýelik- (1)**											
56.	**ýetdir- (3)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
57.	**ýorul- (II) (1)**											
58.	**ysgyny gaç- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
59.	**ýüregiň syryl- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
60.	**zagyplan-** (1)	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3
61.	**zarplan- (1)**	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	Tip 3

Tablo 46: Türkmen Türkçesinde iç alem duyu eylemleri

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

DEĞERLENDİRME

Duyu kavramı ve duyu eylemleri üzerinde bugüne kadar pek çok çalışma yapılmıştır. Bu anlamda duyu kavramının tespiti oldukça önemlidir. Kaç duyu olduğu konusunda belirlenmiş bir bilgi bulunmamaktadır. Öncelikle beş temel duyumuz olduğu kabul edilirken elde edilen veriler aslında 10, 12 hatta daha fazla duyumuz olabileceği yönündedir. Bu çalışmada öncelikle duyu kavramının ne olduğu ve kaç tane duyumuz olduğu üzerinde durulmuştur.

Algılamayı sağlayan özel duyu organları olduğu gibi (göz, kulak vb.) vücudumuzda bulunan serbest sinir uçları da algılamamızı sağlamaktadır. Vücudumuzun her yerinde olan serbest sinir uçları aslında algının da çeşitliliğini göstermektedir. Bu bağlamda bir anlamda vücudumuzda bulunan serbest sinir uçları kadar duyu vardır denilebilir. Bu da bize aslında henüz bilmediğimiz pek çok duyumuzun olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada duyular öncelikle özel duyular, kimyasal duyular, deri duyuları, titreşim duyusu, gıdıklanma duyusu, kaşınma duyusu, proprioseptif duyular ve iç alem duyuları olarak sınıflandırılmıştır.

Özel duyular, kendine özgü duyu organı bulunan duyulardır. Yani *görme* ve *işitme*. Görme duyusunun alıcı organı göz, işitme duyusunun ise kulaktır. Bu iki duyu aynı zamanda bazı çalışmalarda birincil duyu olarak da adlandırılmaktadır.

Kimyasal duyular, *tat alma* ve *koku alma* duyularıdır. Bu iki duyunun uyarıcıları kimyasal maddelerdir ve aynı zamanda bu iki duyu birbiriyle ilişkilidir. Tat alma duyusu da kendi içerisinde acı, tatlı, ekşi ve tuzlu olmak üzere temelde dört gruba ayrılmaktadır. Ancak yapılan çalışmalar bir de *umami* adı verilen lezzetli duyusunun olduğunu göstermektedir.

Deri duyuları; *dokunma, değ-basınç, termal* ve *ağrı acı* olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır. Dokunma duyuları, deriye temas üzerine serbest sinir uçlarının uyarılmasıyla meydana gelmektedir. Termal duyular; *sıcak, soğuk, ılık* ve *serin* olmak üzere kendi içerisinde dörde ayrılmaktadır. Sıcaklık, soğukluk ortama göre farklılık göstermektedir. Bu da algı yanılsamalarını meydana getirmektedir. Ağrı-acı duyuları ise kendi içerisinde *yavaş ağrı* ve *hızlı ağrı* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Aslında her bir duyu birbiriyle ilişkilidir. Örneğin, sıcaklığın çok olduğu bir durumda ağrı-acı duyusu meydana gelmektedir.

Yapılan çalışmalar *titreşim, gıdıklanma* ve kaşınmanın ayrı birer duyu olarak kabul edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Proprioseptif duyular; *kinestetik* ve *vestibüler* duyular olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kinestetik duyular kas ve eklemlerde bulunur. Vestibüler duyular ise kulağın içinde bulunan bir sıvı sayesinde vücudun dengesini sağlamaktadır. Aynı zamanda kinestetik duyular; *hareketli pozisyon duyusu* ve *sabit pozisyon duyusu* olarak ikiye ayrılmaktadır.

İç alem duyuları ise vücudun durumu hakkında bilgi vermektedir.

Bu çalışmada duyular yukarıda bahsedilen şekilde sınıflandırılmıştır. Yapılan sınıflandırmanın tablolalaştırılmış şekli aşağıda bulunmaktadır:

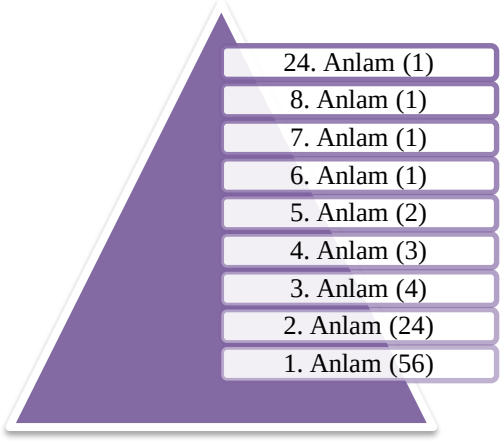
<table>
<tr><th colspan="2">ÖZEL DUYULAR</th><th colspan="2">KİMYASAL DUYULAR</th><th colspan="4">DERİ DUYULARI</th><th>TİTREŞİM DUYUSU</th><th>GIDIKLANMA DUYUSU</th><th>KAŞINMA DUYUSU</th><th colspan="2">PROPRİOSEPTİF DUYULAR</th><th>İÇ ALEM DUYULARI</th></tr>
<tr><td>GÖRME</td><td>İŞİTME</td><td>TAT ALMA</td><td>KOKU ALMA</td><td>DOKUNMA</td><td>DEĞİ BASINÇ</td><td>TERMAL</td><td>AĞRI-ACI</td><td>-</td><td>-</td><td>-</td><td>KİNESTETİK</td><td>VESTİBÜLER</td><td>-</td></tr>
<tr><td rowspan="6">-</td><td rowspan="6">-</td><td>Tatlı</td><td rowspan="6">-</td><td rowspan="6">-</td><td rowspan="6">-</td><td>SICAK</td><td rowspan="6">-</td><td rowspan="6"></td><td rowspan="6"></td><td rowspan="6"></td><td>SABİT POZİSYON</td><td rowspan="6">-</td><td rowspan="6"></td></tr>
<tr><td>Tuzlu</td><td>SOĞUK</td><td rowspan="5">HAREKETLİ POZİSYON</td></tr>
<tr><td>Ekşi</td><td>ILIK</td></tr>
<tr><td>Acı</td><td>SERİN</td></tr>
<tr><td>Lezzetli</td><td></td></tr>
</table>

Tablo 47: Duyu Türleri

I. Duyu Eylemlerinin Anlamlarına Göre Değerlendirilmesi

1. Görme Duyusu

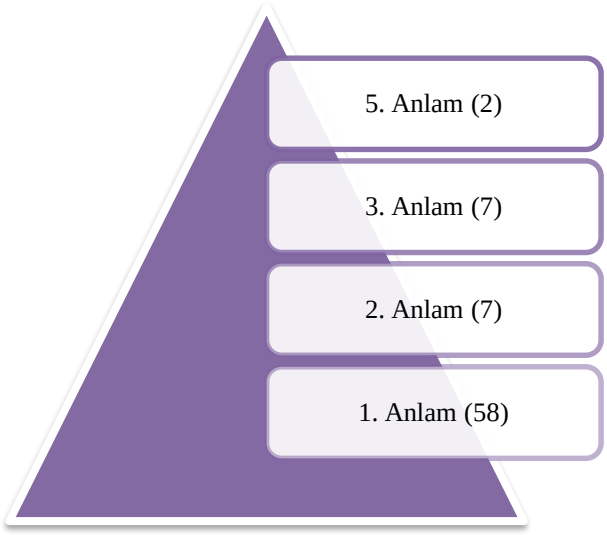
1.1. Türkiye Türkçesinde görme duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası: *alıcı gözüyle bak- (1), ara- (1), araştır- (1), ayrımsa- (1), bak- (1), bak- (2), bakın- (1), bakış- (1), bakış- (2), bakış at- (1), başını bekle- (1), baygın baygın bak- (1), baygın baygın bak- (2), baygınlaş- (2), belinle- (1), cin cin bak- (1), cin cin bak- (2), çivile- (2), dik dik bak- (1), dikil- (4), dikize al- (1), dikizle- (1), dikkat et- (2), erketecilik et- (1), fark et- (1), farkına var- (1), frikik yakala- (1), gör- (1), gözden geçir- (2), göz gezdir- (1), göz göze gel- (1), göz hapsine al- (1), göz kaş süz- (1), göz süz- (1), göz ucuyla süz- (1), gözetle- (2), gözetle- (2), gözle- (2), gözle- (4), gözle ye- (1), gözle ye- (2), gözlemle- (2), gözleri buğulan- (1), gözleri fıldır fıldır et- (1), gözleri takılıp kal- (1), gözlerini devir- (1), gözlerini fal taşı gibi aç- (1), gözlük tak- (2), gözü alış- (1), gözü bulan- (1), gözü dal- (1), gözü git- (1), gözüne iliş- (1), gözü (veya gözleri) kamaş- (1), gözüyle tart- (1), iskandil et- (4), izine bas- (1), izle- (4), izle- (6), karıştır- (5), kedi ciğere bakar gibi bak- (1), kem gözle bak- (1), kem gözle bak- (2), kes-(24), kesiş- (3), kontrol et- (2), kötü gözle bak- (1), kötü gözle bak- (2), markaja al- (2), maviş maviş bak- (1), müşahede et- (2), önüne çık- (2), röntgenle- (1), seyre dal- (1), seyret- (1), seyret- (2), seyret- (3), seyreyle- (1), süz- (3), süz- (4), süzüm süzüm süzül- (1), şakulle- (1), şavulla- (3), şöyle bir bak- (1), tahlilden geçir- (1), tara- (7), tara- (8), tarassut et- (1), tasla- (3), tepeden tırnağa süz- (1), yan gözle bak- (1), yan gözle bak- (2), yan yan bak- (1), yan yan bak- (2), yokla- (2), yokla- (6).*

Şema 8: Türkiye Türkçesinde Görme Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkiye Türkçesinde 97 adet görme duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemlerden 56'sının 1. anlamı görme duyusunu ifade etmektedir. 24'ünün 2. anlamı, 4'ünün 3. anlamı, 3'nün 4. anlamı, 1'inin 5. anlamı, 2'sinin 6. anlamı, 1'inin 7. anlamı, 1'inin 8. anlamı ve 1'inin 24. anlamı görme duyusunu ifade etmektedir.

1.2. Türkmen Türkçesinde görme duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası: *agtar- (2), äňet- (1), aňla- (3), aňşyr- (3), aňta- (1), aýla- (5), bak- (1), barla- (3), çabja- (1), çerrel- (1), çiňer- (1), çüýjer- (1), daşyňa göz aýla- (1), delmir- (1), dikanla- (1), direl- II (3), duşman gözi bilen gara- (1), erbet gör- (1), eset- (1), gaňryl- (2), gara- (1), garan- (1), garanjakla- (1), geňle- (1), gowy gor- (1), gör- I (1), gör- I (2), gör- I (3), göz alart- (1), göz astyndan seret- (1), göz aýla- (1), göz aýla- (2), göz delmirt- (1), göz dik- (1), göz sal- (1), gözden geçir- (1), göze kaklyş- (1), göz-gulak bol- (1), gözi bilen iýäýjek bol- (1), gözi bilen iýäýjek bol- (2), gözi düş- (1), gözi içiňden geçip bar- (1), gözle- (1), gözle- (2), gözüň gan- (1), gülüp bak- (1), gyýa göz bilen gara- (1), hekerjekle- (1), humraryl- (1), ide- (1), idegle- (1), iş ýüzünde gör- (1), jiňker- (1), jüýjer- (1), jykla- (1), keýeriş- (1), möler- (1), nazar sal- (1), saýgar- (1), seret- (1), siňe seret- (1), siňe synet- (2), sök- (5), süz- (3), synla- (1), tükelle- (1), üşer- (1), warakla- (1), ýaltakla- (1), ýer ýykyp gözle- (1), ýigren- (1), ýoluna seret- (1), yşykla- (1), yzarla- (3).*

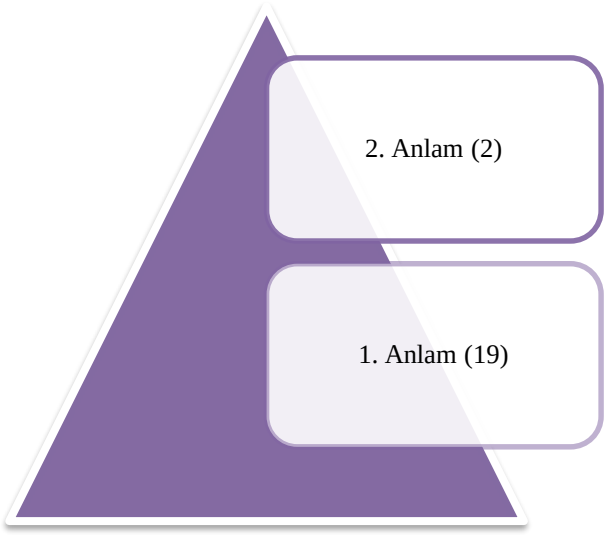
Şema 9: Türkmen Türkçesinde Görme Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkmen Türkçesinde 74 adet görme duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemlerden 58'sının 1. anlamı, 7'sinin 2. Anlamı, 7'sinin 3. anlamı, 2'sinin 5. anlamı görme duyusunu ifade etmektedir.

Görüldüğü gibi Türkiye Türkçesinde görme duyu eylemi Türkmen Türkçesindeki görme duyu eylemlerinden sayıca fazladır. Görme duyu eylemleri her iki lehçede de çoğunlukla 1. anlamında kullanılmıştır. Bu da söz konusu duyunun genel olarak eylemlerin temel anlamını oluşturduğunu göstermektedir. Türkiye Türkçesinde eylemlerin 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 ve 24. anlamları görme duyusunu ifade ederken Türkmen Türkçesinde 1, 2, 3 ve 5. anlamları görme duyusu ifade etmektedir.

2. İşitme Duyusu

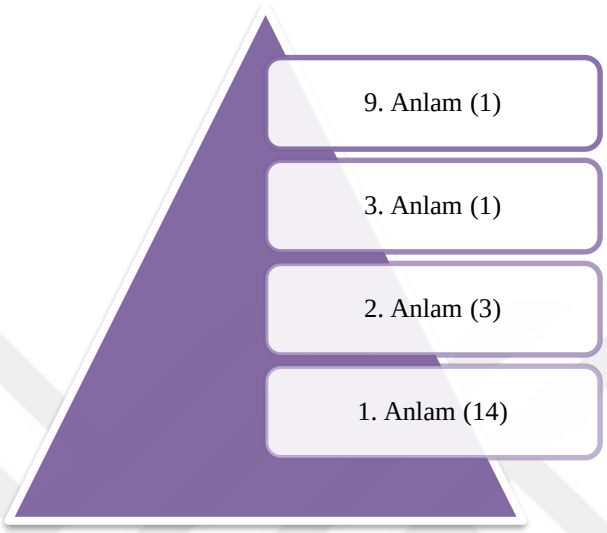
2.1.Türkiye Türkçesinde işitme duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası: *ağır işit- (1), dinle- (1), duy- (2), istihbar et- (1), işit- (1), koyun kaval dinler gibi dinle- (1), kulağı ağır işit- (1), kulağı dikil- (1), kulağına çalın- (1), kulağına gel- (1), kulağına gel- (2), kulağına git- (1), kulağına kar suyu kaç- (1), kulağını aç- (1), kulak as-, kulak kabart- (1), kulak kesil- (1), kulak misafiri ol- (1), kulak ver- (I) (1), kulaklarının pasını gider- (1), sesle- (1).*

Şema 10: Türkiye Türkçesinde İşitme Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkiye Türkçesinde 21 adet işitme duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemlerden 19'unun 1. anlamı, 2'sinin ise 2. anlamı işitme duyusu ifade etmektedir.

2.2.Türkmen Türkçesinde işitme duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası: *agza aňkar- (2), aňşyr- (2), daş gulakdan eşit- (1), diňle- (1), diňşirge- (3), diň sal- (1), diň sal- (1), eşit- (1), eşit- (2), gulaga deg- (1), gulaga ýet- (1), gulagyň şaňla- (1), gulak as- (sal-) (1), gulak ger- (1), gulak sal- (1), habaryny al- (1), habar düş- (9), hak gözünden eşit- (1), şaňla- (1)*

Şema 11: Türkmen Türkçesinde İşitme Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

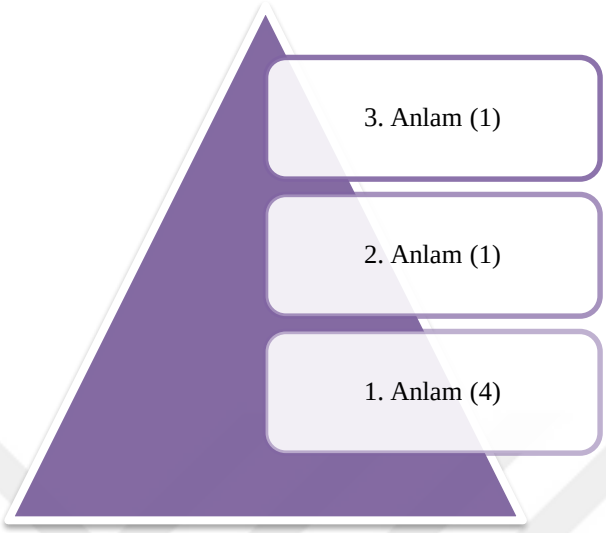
Yapılan tarama sonucunda Türkmen Türkçesinde 19 adet işitme duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemlerden 14'ünün 1. anlamı, 3'ünün 2. anlamı, 1'inin 3. anlamı, 1'inin 9. anlamı işitme duyusunu ifade etmektedir.

Türkiye Türkçesinde işitme duyu eylemlerinin sayısının Türkmen Türkçesinden fazla olduğu tespit edilmiştir. Her iki lehçede de eylemlerin çoğunlukla 1. anlamlarının işitme duyusu bildirdiği görülmüştür. Bu da söz konusu duyunun genel olarak eylemlerin temel anlamını oluşturduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra Türkiye Türkçesinde 2. anlamın, Türkmen Türkçesinde 2, 3 ve 9. anlamın da işitme duyusu bildirdiği görülmektedir.

3. Tat Alma Duyusu

3.1. Türkiye Türkçesinde tat alma duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası:

bur- (3), çeşnisine bak- (1), tat- (1), tat- (2), tat al- (1), tat ver- (1)

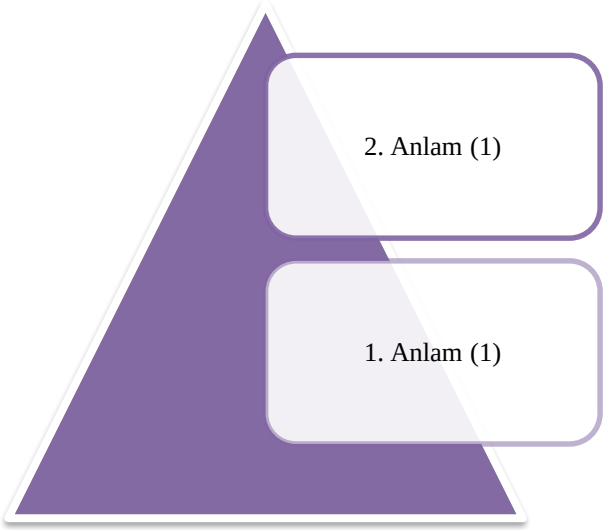

Şema 12: Türkiye Türkçesinde Tat Alma Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkiye Türkçesinde 6 adet tat alma duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemlerden 4'ünün 1. anlamı, 1'inin 2. anlamı ve 1'inin 3. anlamı tat alma duyusunu ifade etmektedir.

3.2. Türkmen Türkçesinde tat alma duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası:

dat- (1), dat- (2),

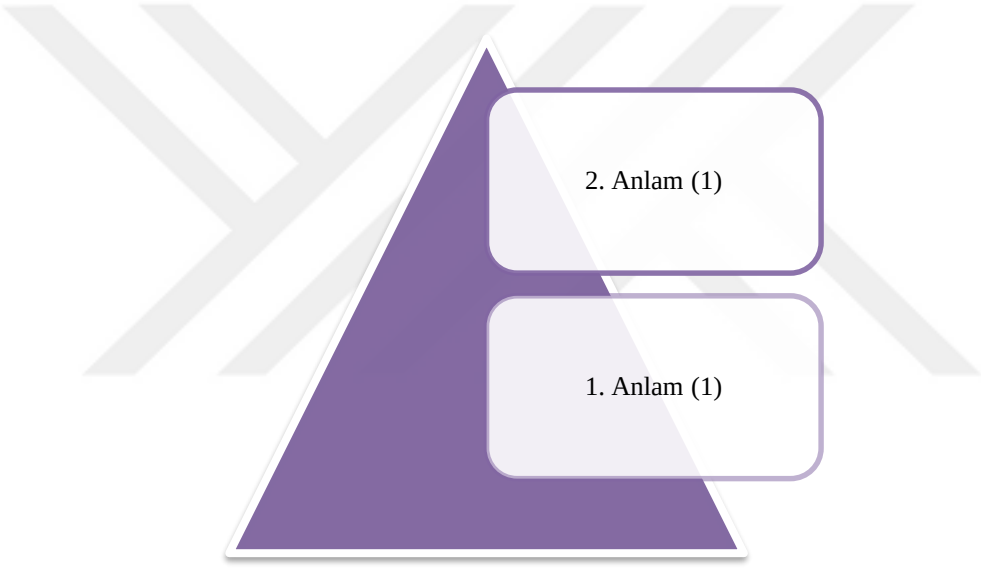
Şema 13: Türkmen Türkçesinde Tat Alma Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkmen Türkçesinde 3 adet tat alma duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemlerden 2'sinin 1. anlamı ve 1'inin 1. anlamı tat alma duyusunu ifade etmektedir.

Görüldüğü gibi her iki lehçede de tat alma ifade eden duyu eylemleri çoğunlukla 1. anlamdadır. Buna ek olarak Türkiye Türkçesinde 2 ve 3. anlamda kullanılan tat alma duyu eylemi, Türkmen Türkçesinde ise 2. anlamda kullanılan tat alma duyu eylemi tespit edilmiştir. Yeme içme eylemleri her iki lehçede de tat alma duyusu olarak alınmamıştır.

4. Tuzlu Duyuları

4.1. Türkmen Türkçesinde tuzlu duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası: *dadyş- (2), duzuny gör- (1)*

Şema 14: Türkmen Türkçesinde Tuzlu Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkmen Türkçesinde 2 adet tuzlu duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemlerden birinin 1. anlamında diğerinin ise 2. anlamı tuzlu duyusunu ifade etmektedir.

4.2. Türkiye Türkçesinde tuzlu duyusunu ifade eden bir eyleme rastlanmamıştır.

Tuzlu duyusunu ifade eden eylemlere yalnızca Türkmen Türkçesinde rastlanmıştır. Bu eylemler sayıca çok azdır. Tespit edilen eylemlerin 1. ve 2. anlamları tuzlu duyusu ifade etmektedir. Türkiye Türkçesinde ise bu duyuyu ifade eden herhangi bir eyleme rastlanmamıştır.

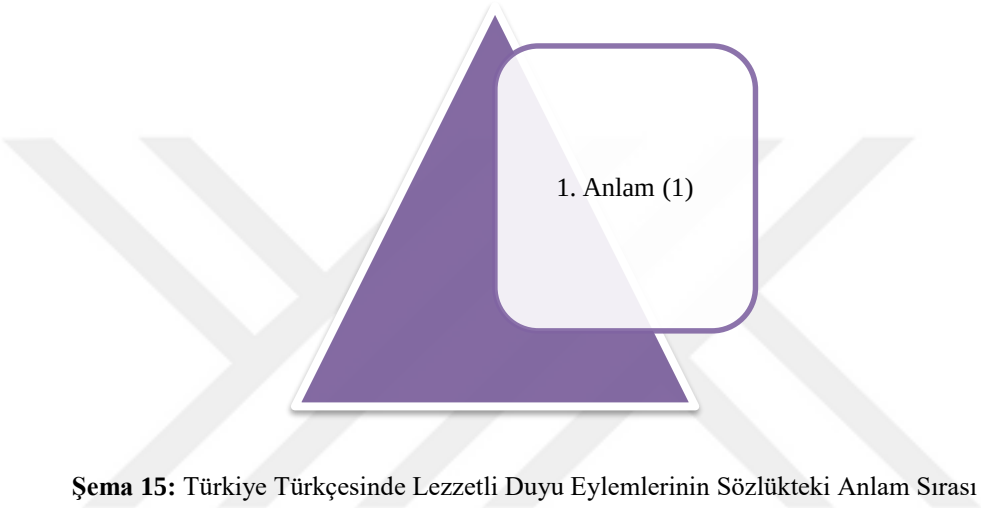
5. Ekşi Duyuları

Her iki lehçe incelendiğinde ekşi duyusunu ifade eden eyleme rastlanmamıştır. *Ekşi-, bozul-, çürü-* gibi eylemler nesne merkezli olup kişiyle doğrudan bağlantısı olmadığı için bu eylemler duyu eylemi olarak alınmamıştır.

6. Lezzetli Duyuları

6.1. Türkiye Türkçesinde lezzetli duyula eylemlerinin sözlükteki anlam sırası:

ağızda dağıl- (1)

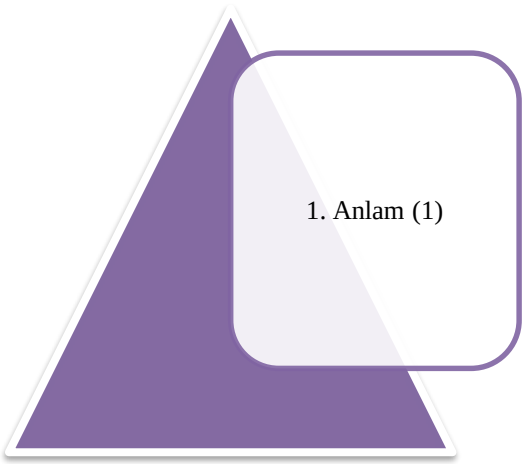

Şema 15: Türkiye Türkçesinde Lezzetli Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkiye Türkçesinde 1 adet lezzetli duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylem 1. anlamında kullanılmıştır.

6.2. Türkmen Türkçesinde lezzetli duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası:

lezzet al- (1)

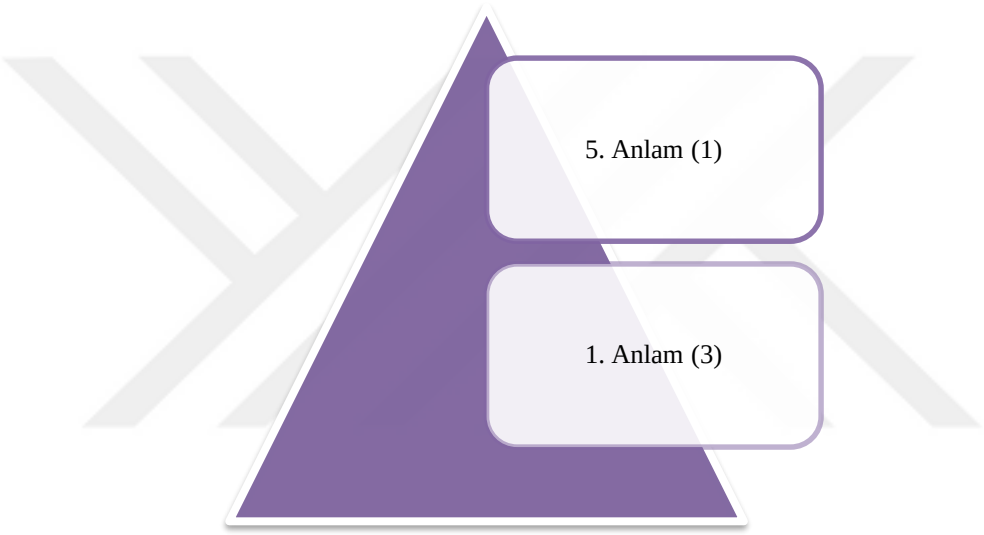
Şema 16: Türkmen Türkçesinde Lezzetli Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkmen Türkçesinde 1 adet lezzetli duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemin 1. anlamı lezzetli duyusunu ifade etmektedir.

Her iki lehçede de 1 lezzetli duyu eylemine rastlanmıştır ve her iki eylemin de 1. anlamı lezzetli duyusu ifade etmektedir.

7. Koku Alma Duyuları

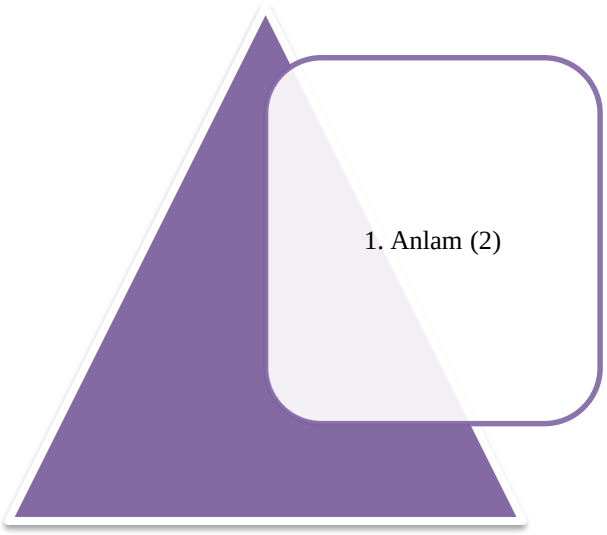
8.1. Türkiye Türkçesinde koku alma duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası: *burnunun direği kırıl- (veya düş-) (1), kok- (5), kokla- (1), kokusunu (veya koku) al- (veya duy-) (1)*

Şema 17: Türkiye Türkçesinde Koku Alma Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkiye Türkçesinde 4 adet koku alma duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemlerden 3'ünün 1. anlamı, 1'inin 5. anlamı koku alma duyusunu ifade etmektedir.

8.2. Türkmen Türkçesinde koku alma duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası: *goňursa- (1), koka- (1)*

Şema 18: Türkmen Türkçesinde Koku Alma Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkmen Türkçesinde 2 adet koku alma duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemlerin 1. anlamı koku alma duyusu ifade etmektedir.

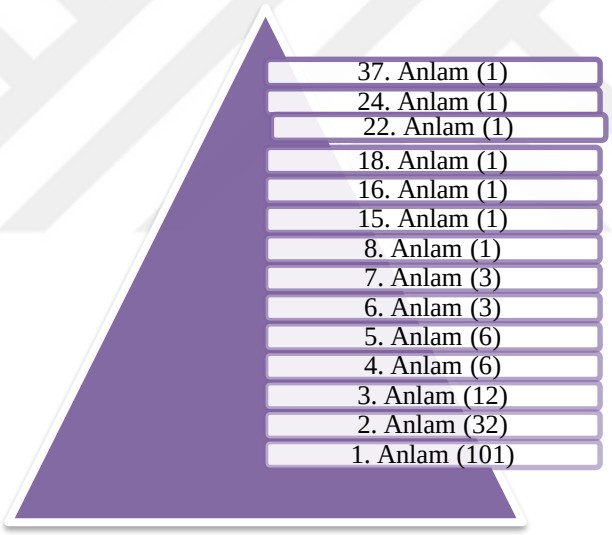
Her iki lehçede de koku alma duyu eylemine rastlanmıştır. Türkiye Türkçesinde eylemlerin genel olarak 1. anlamı koku alma duyusudur. Türkmen Türkçesinde de eylemlerin 1. anlamları koku alma duyusunu ifade etmektedir.

8. Dokunma Duyuları

8.1. Türkiye Türkçesinde dokunma duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası:

aban- (1), aban- (2), aban- (5), aban- (6), aborda et- (2), açık düş- (I) (2), al- (1), altı okka et- (1), apazla- (1), ardıl- (1), arkasına al- (1), asıl- (2), asıl- (3), asıl- (4), at- (8), avuçla- (1), bağrına bas- (1), bas- (7), bat- (5), belini ver- (1), boğuş- (1), bohçala- (3), boş yerine vur- (1) (1), bur- (1), cırmala- (1), çalyaka et- (1), çarp- (1), birini) çarşamba pazarına çevir- (1), çek- (1), çek- (18), çekin- (2), çelme at- (veya tak- veya vur-) (1), çırp- (5), çiğne- (1), çimdik at- (veya bas-) (1), dal ver- (1), dala- (1), dala- (2), daya- (1), değ- (1), dirsekle- (1), dişine vur- (1), dişle- (1), dişle- (2), doğra- (1), dokun- (1), dokun- (2), dokun- (3), dokun- (7), dola- (2), döv- (1), dudak dudağa gel- (veya kal-) (1), dürt- (1), dürt- (2), dürtele- (1), ekleştir- (1), elle- (1), ellerde gez- (1), em- (1), em- (2), engelle- (2), er- (3), ez- (2), fiskele- (1), gargara yap- (1), gev- (1), gezdir- (4), gırtlakla- (1), göğüsle- (1), gör- (15), hapazla- (1), ısır- (1), ısır- (2), ısır- (3), il- (III) (1), iliş- (1), iliş- (2), it- (1), it- (2), kafa at- (1), kafakola al- (1), kak- (1), kap- (1), kap- (2), kap- (3), karga tulumba et- (1), karıştır- (2), katla-, kavra- (1), kes- (22), kesele- (1),

kısımla- (1), kıtla- (1), kilitle- (4), koşamla- (1), köstek vur- (3), kucakla- (1), kucakla- (2), kucakla- (3), (birinin) kulağını çek- (1), kulunç kır- (1), kurcala- (1), masaj yap- (1), masset- (1), mesh et- (1), mıncıkla- (1), nodulla- (2), okkala- (1), okşa- (1), okşa- (2), omuz ver- (1), ov- (1), oyna- (3), öğüt- (2), öp- (1), parmak bas- (1), sağ- (1), salla- (7), sar- (6), sarıl- (1), sarıl- (3), sev- (4), sık- (1), sırtla- (1), sıva-, sıvazla- (1), sıvazla- (2), sıyır- (6), sil- (1), silk- (2), somur- (1) , sor- (II) (1) , sumsukla- (1), suratına indir- (1), sür- (5), sürt- (1), sürt- (2), şamar patlat- (1), şişe çek- (veya vur-) (1), takıl- (2), tapıkla- (1), tartakla- (1), tekme at- (veya vur-) (1), temas et- (1), tep- (2), terazile- (2), tıpışla- (1), tırmala- (1), toka et- (1), tokat at- (veya patlat-) (1), tokuş- (2), tut- (1), tut- (2), tut- (37), vur- (1), vur- (7), vur- (16), vur- (24), yala- (1), yala- (1), yağlan- (4), yapış- (2), yapış- (3), yapış- (4), yapış- (5), yaslan- (1), yasta- (1), yerleştir- (3), yetiş- (5), yırt- (2), yokla- (1), yumruk at- (veya indir-) (1).

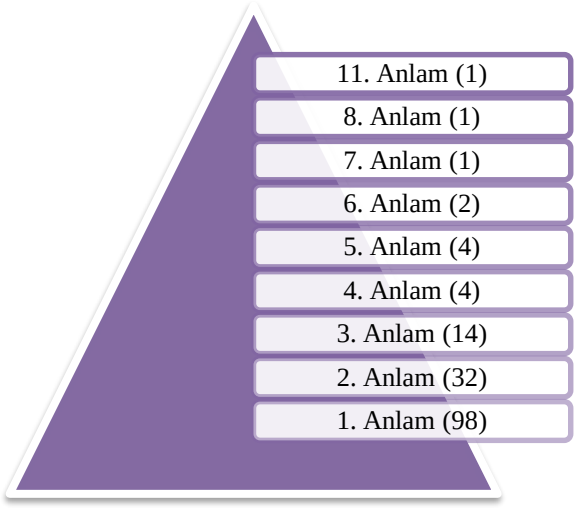
Şema 19: Türkiye Türkçesinde Dokunma Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkiye Türkçesinde 172 adet dokunma duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemlerden 101'inin 1. Anlamı, 32'sinin 2. anlamı dokunma duyusu, 12'sinin 3. anlamı, 6'sının 4. anlamı, 6'sının 5. anlamı, 3'ünün 6. anlamı, 3'ünün 7. anlamı, 1'inin 8. anlamı, 1'inin 15. anlamı, 1'inin 16.anlamı, 1'inin 18. anlamı, 1'inin 22. anlamı, 1'inin 24. anlamı, 1'inin 37. anlamı dokunma duyusunu ifade etmektedir.

8.2. Türkmen Türkçesinde dokunma duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası*:*

al- (1), al- (11), alkymyndan al- (1), alyp bol- (1), asyl- (2), asyl-asyl bol- (1), bagla- (2), barmagyňy batyr- (1), barmak bas- (1), bat- I (6), batyr- (3), batyr-

(5), bula- (2), bur- (3), burgula- (1), burgula- (2), buýsan- (2), bük- (1), bürüşdir- (2), çabra- (2), çak- (II) (1), çalşyryl- (2), çarp- (1), çaw- (2), çek- I (1), çek- I (7), çeýne- (1), çeýne- (2), çitne- (1), çöw- (1), çüm- (1), çümmükle- (1), çyz- (3), dagla- (5), darakla- (2), dazla- (3), deg- (2), dik- (5), diren- (1), dişle- (1), dişle- (2), dolaş- (2), doňdur- (4), doňdur- (4), dörje- (3), dürt- (1), dürtgüle- (1), el galdyr- (1), el göter- (2), el tutuş- (1), elle- (1), em- (1), eýini ýetir- (1), ezil- (1), galta- (1), gandalla- (1), gapja- (1), garba- (1), gät- (3), gerňe- (1), goltaş- (1), goltugyna girip ýöret- (1), gondur- (2), gopar- (1), gorja- (1), gozga- (1), görüş- (3), gözüni al- (1), gözüni oý- (1), guç- (1), gujakla- (1), gylta- (1), gys- (1), gyşar- (3), gyzyl ýumruga gir- (1), hanjarlan- (1), hürsekle- (II) (1), hütle- (1), hytlat- (1), itekle- (1), kak- (6), kaklyş- (1), kelewlet- (1), kert- (2), kesdır- (2), kirtildet- (1), mäjumla- (1), mynjyra- (2), omuzla- (1), otuz ikisini owrat- (1), ow- (1), ow- (3), owkala- (1), owkala- (2), owkala- (3), oýka- (1), oýka- (2), öllen- (1), öp- (1), öýde- (II) (1), öýül- (1), penjele- (1), perdele- (II) (1), pyz- (1), sag- (1), sakla- (1), salla- (2), saran- (1), serme- (1), seýıkle- (1), silk- (1), silte- (3), sokja- (1), sor- (II) (2), soý- (1), soý- (2), sugşur- (1), suhla- (2), suwa düş- (8), südürdikle- (1), sür- (4), sürpen- (1), sürtül- (1), sürül- (4), süýken- (4), süýrekle- (1), süýrel- (2), syha- (1), syl- (1), synçgat- (2), sypa- (1), sypjyr- (1), şapadaňla- (1), şapbatla- (1), tirse- (2), tut- (1), tut- (2), tutakla- (1), uçla- (2), ujuz dara- (1), ur- (1), ýagla- (I) (3), ýala- (1), ýala- (2), ýalman- (1), ýanawuçla- (1), ýapla- (3), ýapyş- II (1), ýaryl- (5), ýassa- (1), ýaý at- (1), ýok- (1), ýol- (1), ýol- (2), ýol- (3), ýugur- (1), ýumrukla- (1).

Şema 20: Türkmen Türkçesinde Dokunma Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

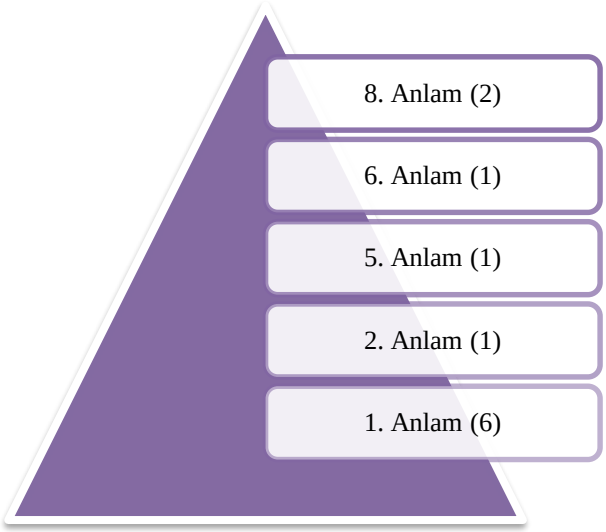
Yapılan tarama sonucunda Türkmen Türkçesinde 157 adet dokunma duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemlerden 99'unun 1. anlamı, 32'sinin 2. anlamı dokunma duyusu, 14'ünün 3. anlamı, 4'ünün 4. anlamı, 4'ünün 5. anlamı, 2'sinin 6. anlamı, 1'inin 7. anlamı, 1'inin 8. anlamı, 1'inin 11.anlamı dokunma duyusunu ifade etmektedir.

Duyular içerisinde en fazla eylemle ifade edilen duyu, dokunma duyusudur. Duyuların algılanmasında fiziksel temas ve zihinsel temas bulunmaktadır. Fiziksel temasın en yoğun olduğu duyu ise dokunma duyusudur ve bu duyu çoğu zaman diğer duyularla da ilişkilidir. Bu anlamda en fazla eylem her iki lehçede de dokunma duyusunda bulunmaktadır. Türkiye Türkçesinde tespit edilen eylemlerin çoğunun birinci anlamı dokunma duyusu ifade etmektedir. Aynı durum Türkmen Türkçesi için de geçerlidir. Bu da söz konusu duyunun genel olarak eylemlerin temel anlamını oluşturduğunu göstermektedir. Bunun dışında Türkiye Türkçesinde eylemlerin 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 15, 16, 28, 22, 24, ve 37. anlamları dokunma duyusu bildirmektedir. Türkmen Türkçesinde ise 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 ve 11. anlamları dokunma duyusu ifade etmektedir. Bu da her iki lehçede de dokunma duyusunun kullanımının ne kadar çeşitli olduğunu göstermektedir.

9. Sıcaklık Duyuları

9.1. Türkiye Türkçesinde sıcaklık duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası:

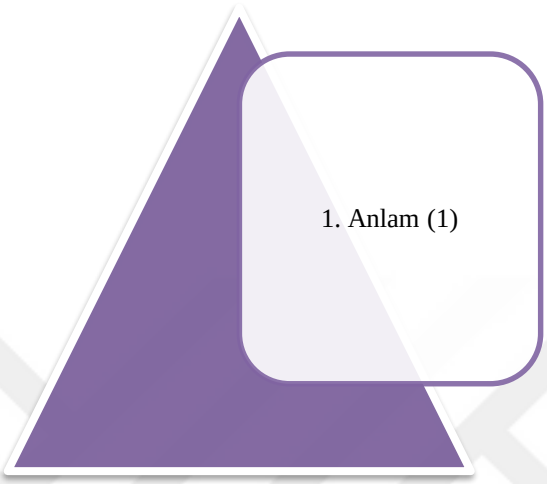
ateşi çık- (veya yüksel-) (1), piş- (8), ensesinde boza pişir- (1), ısın- (1), ısın- (2), iliği kemiği ısın- (1), kız- (1), sıcak ol- (1), yak- (8), yan- (5), yan- (6).

Şema 21: Türkiye Türkçesinde Sıcaklık Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkiye Türkçesinde 11 adet sıcaklığı ifade eden duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemlerden 6'sının 1. anlamı, 1'inin 2. anlamı, 1'inin 5. anlamı, 1'inin 6. anlamı ve 2'sinin 8. anlamı sıcaklık duyusunu ifade etmektedir.

9.2. Türkmen Türkçesinde sıcaklık duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası:
çoýun- (1)

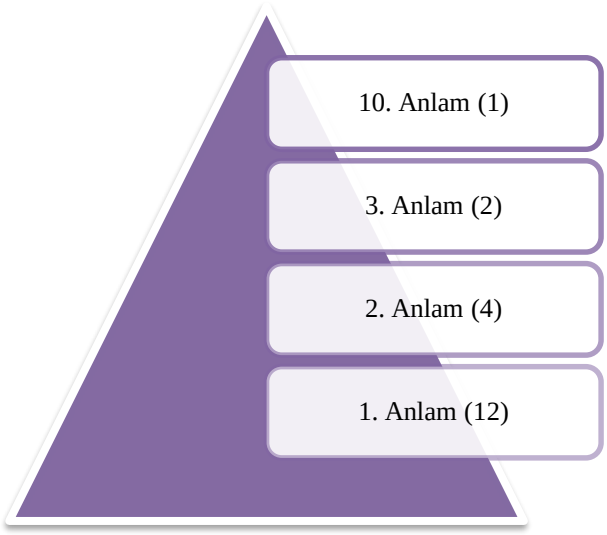
Şema 22: Türkmen Türkçesinde Sıcaklık Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkmen Türkçesinde 1 adet sıcaklığı ifade eden duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemin 1. anlamı sıcaklık duyusu ifade etmektedir.

Sıcaklık duyusuna ilişkin eylemler her iki lehçede de bulunmaktadır. Türkiye Türkçesinde tespit edilen sıcaklık duyu eylemlerinin sayısı Türkmen Türkçesinden fazladır. Türkmen Türkçesinde tespit edilen sıcaklık duyu eylemi kelimenin 1. anlamında, Türkiye Türkçesinde ise 1. anlamı dışında 2, 5, 6 ve 8. anlamlarında görülmektedir.

10. Soğukluk Duyuları

10.1. Türkiye Türkçesinde soğukluk duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası:
ateşi düş- (1), ateşi düş- (1), ayaz kes- (1), ayazla- (1), buy- (1), buz kes- (1), çivi gibi ol- (1), don-(3), içi titre- (2), iliği kemiği don- (1), iliğine (veya iliklerini) işle- (veya geç-) (2), kıkırda- (2), kıkırda- (3), soğu- (1), titre- (1), üşü- (1), serinle- (1), serinle- (2), yak-(II) (10)

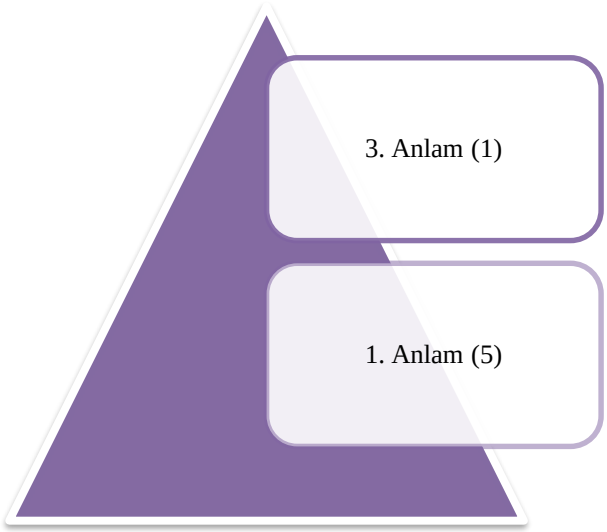

Şema 23: Türkiye Türkçesinde Soğuk Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkiye Türkçesinde 21 adet soğukluk ifade eden duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemlerden 12'sinin 1. anlamı, 4'ünün 2. anlamı, 2'sinin 3. anlamı ve 1'inin 10. anlamı soğukluk duyusunu ifade etmektedir.

10.2. Türkmen Türkçesinde soğukluk duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası:

buý- (1), dala- (3), doň- (1), doňdur- (2), içiňden geçip bar- (1), üşe- (1),

Şema 24: Türkmen Türkçesinde Soğukluk Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkmen Türkçesinde 6 adet soğukluk ifade eden duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemlerden 5'inin 1. anlamı, ve 1'inin 3. anlamı soğukluk duyusunu ifade etmektedir.

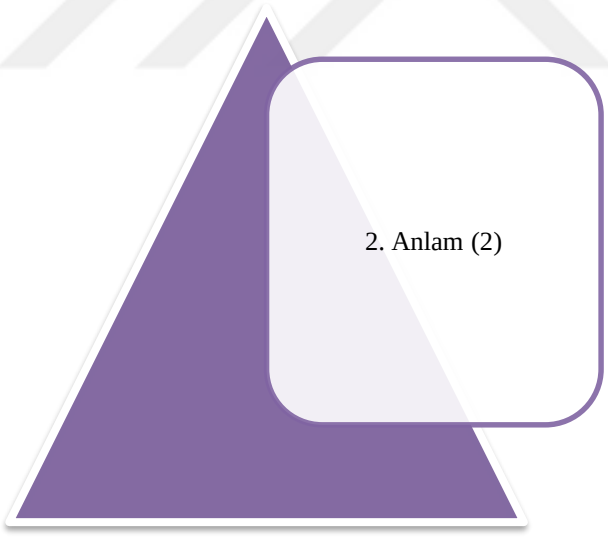
Her iki lehçede de soğukluk duyusunu ifade eden eylem bulunmaktadır. Bu duyuda da tespit edilen soğukluk duyu eylemleri her iki lehçede de çoğunlukla eylemin 1. anlamındadır. Bu da söz konusu duyunun genel olarak eylemlerin temel anlamını oluşturduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra Türkiye Türkçesinde eylemin 2, 3, 4 ve 10. anlamları soğukluk duyusu bildirmektedir, Türkmen Türkçesinde ise 3. anlamları soğukluk duyusu bildirmektedir.

11. Ilıklık Duyuları

Her iki lehçede de lıklık duyusunu ifade eden herhangi bir eyleme rastlanmamıştır.

12. Serinlik Duyuları

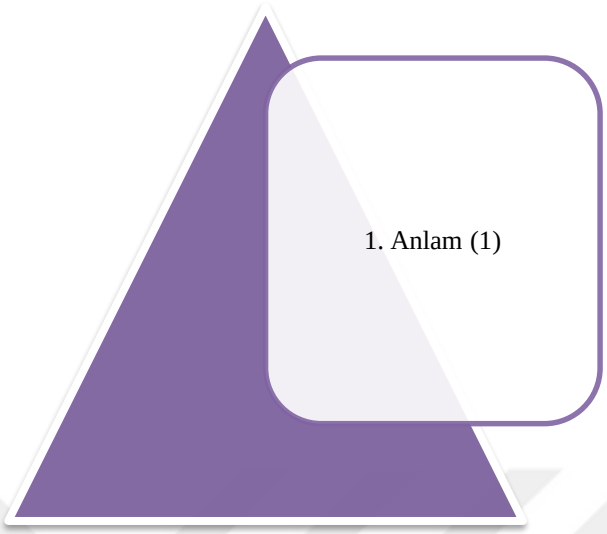
12.1. Türkiye Türkçesinde serinlik duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası: *ferahla- (2), serinle- (2).*

Şema 25: Türkiye Türkçesinde Serinlik Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkmen Türkçesinde 2 adet serinlik ifade eden duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemlerin 2. anlamı serinlik duyusu ifade etmektedir.

12.2. Türkmen Türkçesinde serinlik duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası: *ýelejire- (1).*

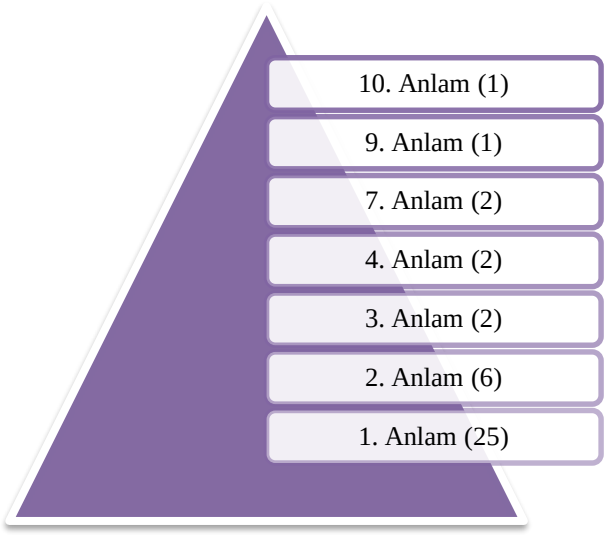
Şema 26: Türkmen Türkçesinde Serinlik Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkmen Türkçesinde 1 adet serinlik ifade eden duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemin 1. anlamı serinlik duyusu ifade etmektedir.

Her iki lehçede de az sayıda serinlik duyu eylemine rastlanmıştır. Türkiye Türkçesinde eylemler 2. anlamda kullanılırken Türkmen Türkçesinde 1. anlamında kullanılmıştır.

13. Ağrı-Acı Duyuları

13.1. Türkiye Türkçesinde ağrı-acı duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası: *acı- (II) (1), acı çek- (1), ağrı- (1), ağrısı tut- (1), ağrısı tut- (2), alazla- (2), balkı- (4), başı çatla- (1), başı kazan gibi ol- (1), başına vur- (1), başı tut- (1), bıçak gibi saplan- (1), biber gibi yan- (1), boğaz ol- (1), bur- (4), burul- (2), bükün- (2), canı acı- (1), dağla- (3), dala- (2), doğran- (2), döv- (1), etinden et kopar- (veya kes-) (1), gir- (10), haşla- (7), incin- (1), keçeleş- (3), kop- (7), kömür başa vur- (1), kulunç gir- (1), muazzep ol- (1), ölüp ölüp diril- (1), romatizması tut- (1), sancı- (1), sızla- (1), uf ol- (1), yan- (9), yeri göğü tırmala- (1), zonkla- (1).*

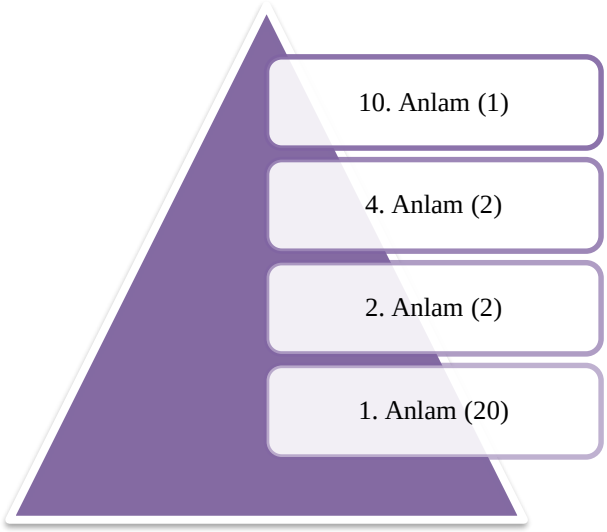

Şema 27: Türkiye Türkçesinde Ağrı-Acı Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkiye Türkçesinde 39 adet ağrı-acı duyusu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemlerden 25'inin 1. anlamı, 6'sının 2. anlamı, 2'sinin 3. anlamı, 2'sinin 4. anlamı, 2'sinin 7. anlamı, 1'inin 9. anlamı, 1'inin 10. ağrı-acı duyusu ifade etmektedir.

13.2. Türkmen Türkçesinde ağrı-acı duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası:

agyr- (1), awa- (1), awun- (1), awuşa- (1), az- (1), beterle- (1), beýnä agram sal- (1), beýnä ur- (1), biş- (4), damar çek- (1), duýul- (2), gypjyn- (1), içik- (1), içikdir- (1), jowran- (1), kül bol- (4), möçük- (1), örten- (1), öt- (II) (1), sanja- (1), symyljyra- (1), syrkyra- (1), syzla- (2), towlanjyra- (1), uwlun- (10).

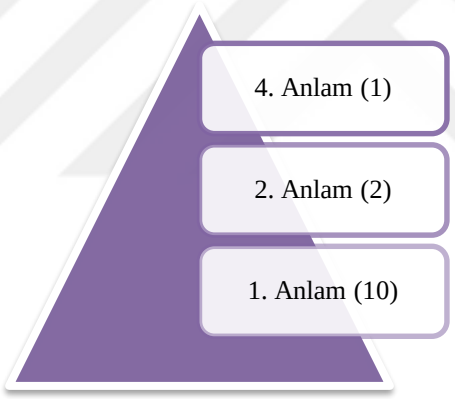
Şema 28: Türkmen Türkçesinde Ağrı-Acı Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkiye Türkçesinde 25 adet ağrı-acı duyusu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemlerden 20'sinin 1. anlamı, 2'sinin 2. anlamı, 2'sinin 4. anlamı, 1'inin 10. ağrı-acı duyusu ifade etmektedir.

Her iki lehçede de ağrı-acı duyusunu karşılayan eylemler bulunmaktadır. Bu eylemler çoğunlukla eylemin 1. anlamındadır. Bu da söz konusu duyunun genel olarak eylemlerin temel anlamını oluşturduğunu göstermektedir. Ağrı-acı duyusu bildiren anlamlar Türkiye Türkçesinde eylemin 1. anlamı dışında 2, 3, 4, 7, 9 ve 10. anlamlarında Türkmen Türkçesinde 2, 4 ve 10. anlamlarında bulunmaktadır.

14. Titreşim Duyuları

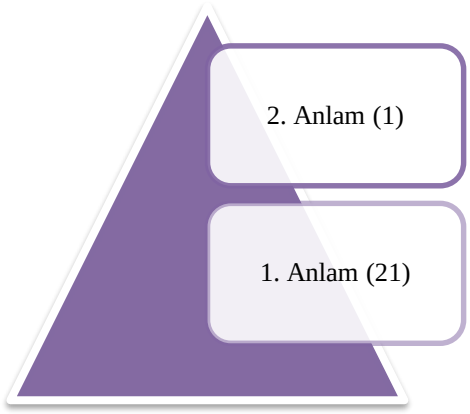
14.1. Türkiye Türkçesinde titreşim duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası: *ağız tamburası çal- (2), çenesi at- (1), ıspazmoza tutul- (1), ifilde- (1), raşelen- (1), sallan- (4), şafii köpeği gibi titre- (1), tirilde- (1), titre- (1), titre- (2), ürper- (1), yaprak gibi titre- (1), zangırda- (1).*

Şema 29: Türkiye Türkçesinde Titreşim Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkiye Türkçesinde 13 adet titreşim duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemlerden 10'unun 1. anlamı, 2'sinin 2. anlamı, 1'inin 4. anlamı titreşim duyusu ifade etmektedir.

14.2. Türkmen Türkçesinde titreşim duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası: *dagdyra- (1), digdenekle- (1), digirde- (1), elendir- (1), gagşa- (1), galdyra- (1), galpylda- (1), hababaýla- (1), kemşer- (1), lerzana gel- (1), sandyra- (1), sandyrakla- (1), saňňylda- (1), sars- (1), sorkulda- (1), süňňi (1, gagşa- (1), tibirde- (1), titre- (1), titre- (2), üşüt- (1), zagyrda- (1).*

Şema 30: Türkmen Türkçesinde Titreşim Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

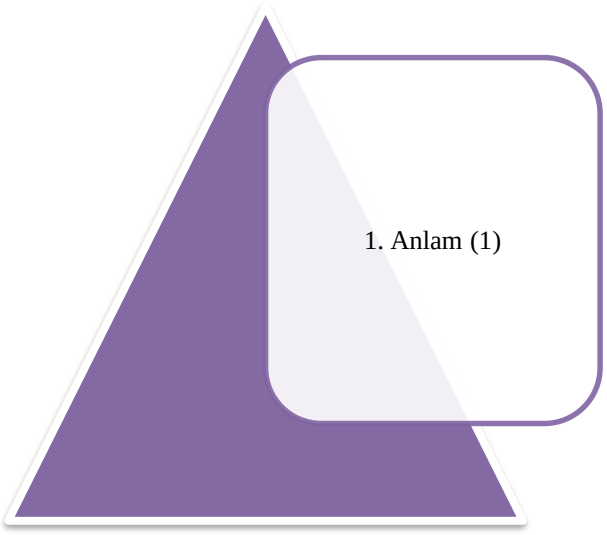
Yapılan tarama sonucunda Türkiye Türkçesinde 22 adet titreşim duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemlerden 21'inin 1. anlamı titreşim duyusu ifade etmektedir. 1'inin 2. anlamı titreşim duyusu ifade etmektedir.

Görüldüğü gibi titreşim duyusu bildiren eylemler genelde eylemin 1. anlamındadır. Bu da söz konusu duyunun genel olarak eylemlerin temel anlamını oluşturduğunu göstermektedir. Ayrıca titreşim duyusu bildiren eylemler Türkiye Türkçesinde eylemin 2 ve 4. anlamlarında Türkmen Türkçesinde 2. anlamında da yer almaktadır.

15. Gıdıklanma Duyuları

15.1. Türkiye Türkçesinde gıdıklanma duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası:

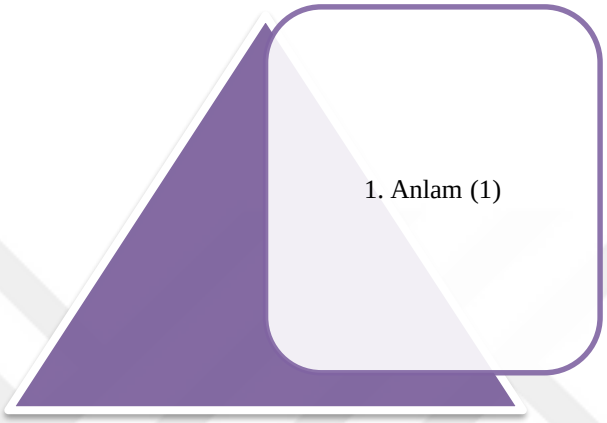
gıdıklan- (1)

Şema 31: Türkiye Türkçesinde Gıdıklanma Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkiye Türkçesinde 1 adet gıdıklanma ifade eden duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemin 1. anlamı gıdıklanma duyusu ifade etmektedir.

15.2. Türkmen Türkçesinde gıdıklanma duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası: *gyjykla- (1)*

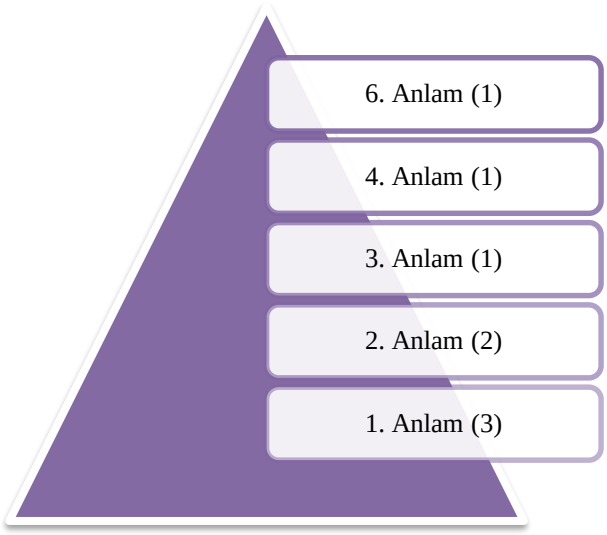
Şema 32: Türkmen Türkçesinde Gıdıklanma Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkmen Türkçesinde 1 adet gıdıklanma ifade eden duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemin 1. anlamı gıdıklanma duyusu ifade etmektedir.

Her iki lehçede de gıdıklanma duyusunu ifade eden birer eyleme rastlanmıştır ve bu eylem iki lehçede de ortaktır.

16. Kaşınma Duyuları

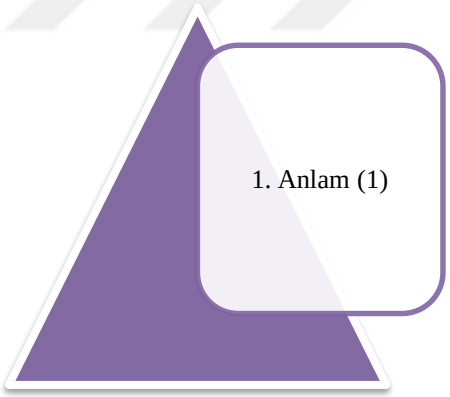
16.1. Türkiye Türkçesinde kaşınma duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası: *dala- (2), giciş- (1), gidiş- (1), haşla- (6), kaşı- (1), kazın- (3), siftin- (2), ye- (4).*

Şema 33: Türkiye Türkçesinde Kaşınma Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkiye Türkçesinde 8 adet kaşınma duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemlerden 3'ünün 1. Anlamı, 2'sinin 2. anlamı, 1'inin 3. anlamı, 1'inin 4. anlamı ve 1'inin 6. anlamı kaşınma duyusu ifade etmektedir.

16.2. Türkiye Türkçesinde kaşınma duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası:

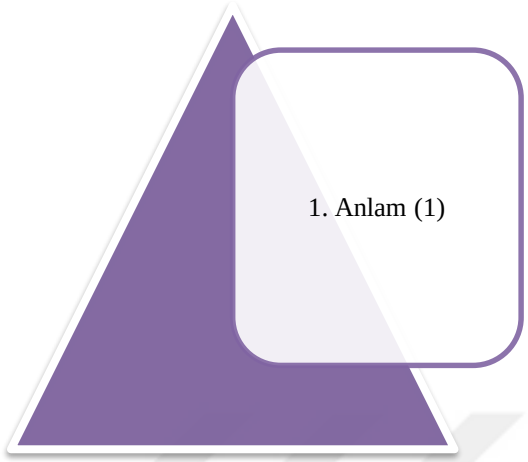

Şema 34: Türkmen Türkçesinde Kaşınma Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Görüldüğü gibi Türkiye Türkçesinde kaşınma duyusu ifade eden eylemler bulunmaktadır. Ancak yapılan tarama sonucunda Türkmen Türkçesinde kaşınma duyusunu ifade eden tek bir eyleme rastlanmıştır. Bu eylem 1. anlamda kullanılmıştır. Türkiye Türkçesinde tespit edilen anlamlar eylemin 1. anlamı dışında 2, 3, 4 ve 6. anlamlarıdır.

17. Kinestetik Duyular

17.1. Türkiye Türkçesinde kinestetik duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası: *çırpın- (1)*

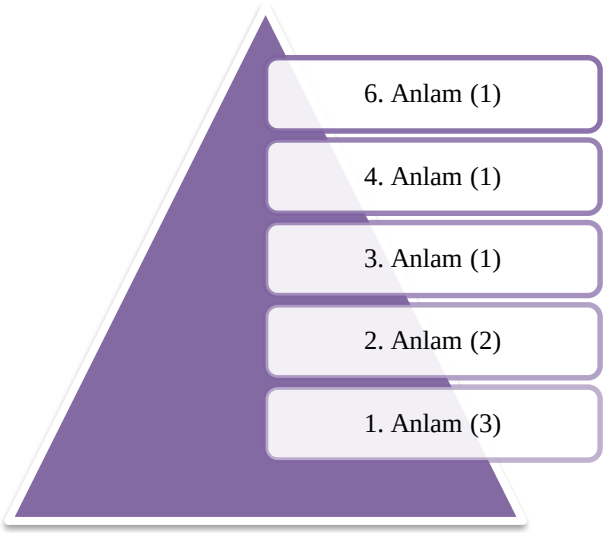
Şema 35: Türkiye Türkçesinde Kinestetik Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkiye Türkçesinde 1 adet kinestetik duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemin 1. anlamı kinestetik duyu ifade etmektedir.

17.2. Türkmen Türkçesinde kinestetik duyu ifade eden bir eyleme rastlanmamıştır.

18. Sabit Pozisyon Duyuları

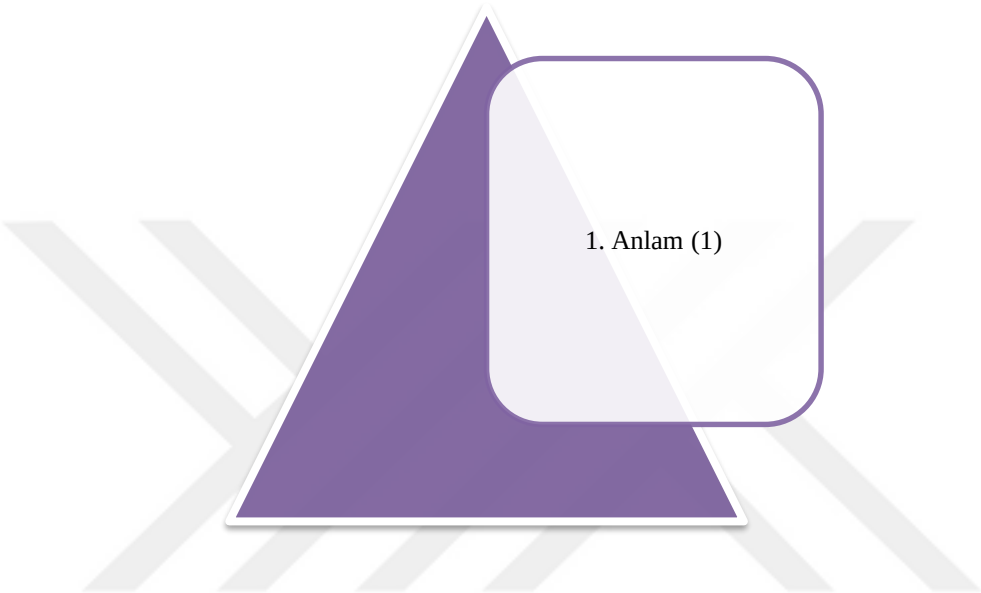
18.1. Türkiye Türkçesinde sabit pozisyon duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası: *çivilen- (2), dikil- (3), dinel- (1), doğru dur- (1), dur- (7), sorut- (2).*

Şema 36: Türkiye Türkçesinde Sabit Pozisyon Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkiye Türkçesinde 8 adet kaşınma duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemlerden 3'ünün 1. anlamı kaşınma duyusu ifade etmektedir. 2'sinin 2. anlamı, 1'inin 3. anlamı, 1'inin 4. anlamı ve 1'inin 6. anlamı kaşınma duyusu ifade etmektedir.

18.2. Türkmen Türkçesinde sabit pozisyon duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası: *doň- (1)*

Şema 37: Türkmen Türkçesinde Sabit Pozisyon Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

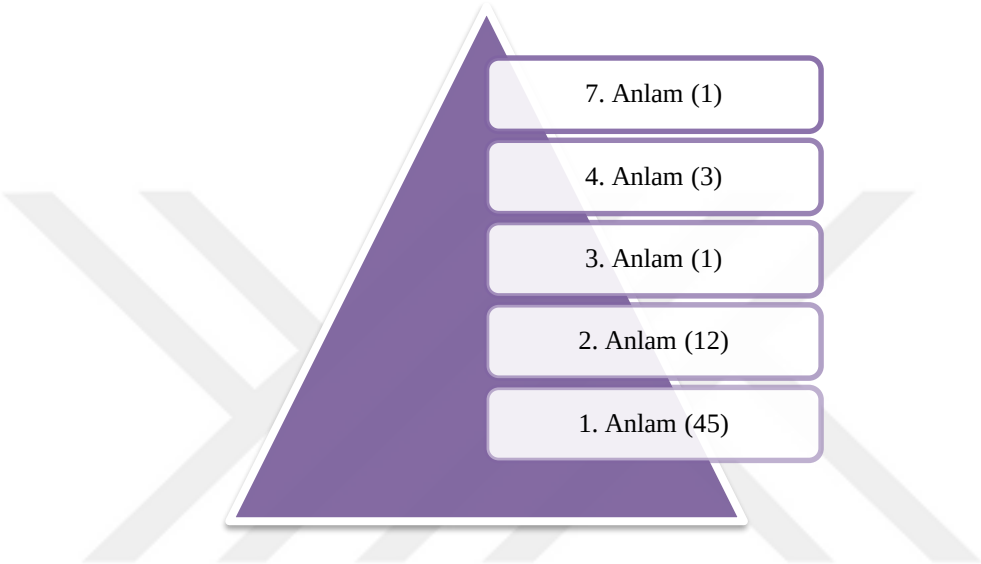
Yapılan tarama sonucunda Türkmen Türkçesinde 1 adet sabit pozisyon duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemin 1. anlamı sabit pozisyon duyusu ifade etmektedir.

Sabit pozisyon duyusunu ifade eden eylemler sayıca her iki lehçede de azdır. Türkiye Türkçesinde tespit edilen eylemlerin 1. anlamı dışında 2, 3, 4 ve 6. anlamlarında Türkmen Türkçesinde ise 1. anlamında bulunmaktadır.

19. İç Alem Duyuları

19.1. Türkiye Türkçesinde iç alem duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası: *acık- (1), acından öl- (1), açlığını bastır- (veya gider- veya öldür- (1), açlıktan gözü (veya gözleri) dön- (veya karar-) (1), açlıktan imanı gevre- (1), açlıktan öl- (1), ağırlık bas- (veya çök-) (1), ağzı (veya ağzı dili) kuru- (1), bağrı yan- (2), bay- (1), bit- (3), bit- (4), bitap düş- (1), boğazı kuru- (1), bulan- (4), büyük abdesti gel- (1), can kalma- (1), canı çekil- (1), canı yerine gel- (1), cansız düş- (1), dili damağına yapış- (veya dili damağı kuru-) (1), doy- (1), gaflet bas- (2), gazlan- (2), gücü kesil- (1), güçsüz düş- (1), haceti ol- (1), hararet bas- (1), helak*

ol- (2), hışırı çık- (2), hisset- (1), hurdahaş ol- (2), içi bayıl- (1), içi ezil- (2), içi kazın- (veya kıyıl-) (1), içi yan- (1), işi bit- (2), kağşa- (1), kan ter içinde kal- (1), kanı kuru- (2), karnı zil çal- (1), kayna- (7), kuvvetlen- (1), midesi bulan- (1), midesi ekşi- (1), midesi ezil- (veya kazın-) (1), mideyi bastır- (1), sıkıntısı ol- (2), susa-, sütlen- (1), şiş- (4), takati kalma- (veya kesil-) (1),terle- (1), telesi- (1), turşusu çık- (1), tüken- (2), uykusu gel- (1), yorgun düş- (1), yorul- (1), yüreği bayıl- (1), yüreği ezil- (2), zebun kal- (1).

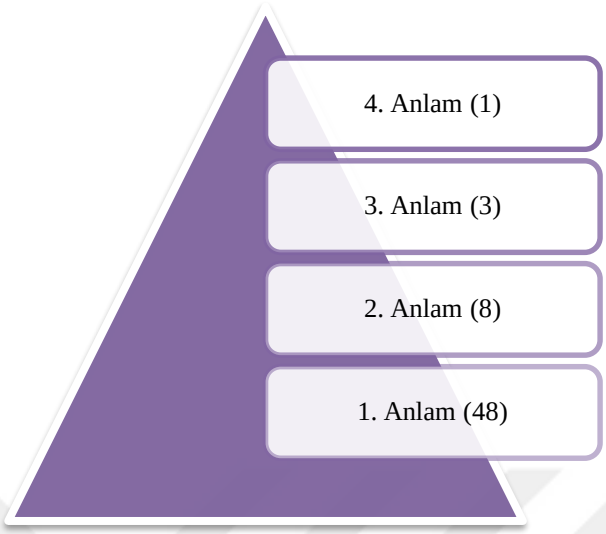
Şema 38: Türkiye Türkçesinde İç Alem Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkiye Türkçesinde 62 adet iç alem duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemlerden 45'inin 1. anlamı iç alem duyusu ifade etmektedir. 12'sinin 2. anlamı dokunma duyusu, 1'inin 3. anlamı, 3'ünün 4. anlamı, 1'inin 7. anlamı iç alem duyusu ifade etmektedir.

19.2. Türkmen Türkçesinde iç alem duyu eylemlerinin sözlükteki anlam sırası:

abadanlaş- (2), aç öl- (1), açylyş- (4), agyz suwar- (1), ajyk- (1), aňryň bäriňe gel- (1), ar- (1), aýňal- (3), bitakatlan- (1), bili beke- (1), bogazyň gura- (1), çaýla- (2), çaýsyra- (1), çilim tut- (1), çölle- (1), direl- (1), doý- (1), düwün- (1), ejizle- (1), gan- (1), gandyr- (1), gany gata- (1), garnyň gowza- (1), gaýtart- (2), gowşat- (3), gönüň ýan- (1), gözüň gaçyp bar- (1), gözüň ýerine gel- (1), gurba getir- (1), güýje- (1), haldan düş- (1), haýyny al- (gaçyr-) (1), içiň eljuk diý- (1), joş- (2), kakyn- II (1), kepet- (1), köp- (2), kuwwatlan- (1), lap-lap et- (2), leller- (1), lowla- (3), meýmire- (1), möwç ur- (1), möwje- (1), öge- (1), özüňi tut- (1), suwsa- (1), süller- (2), takatsyzlan- (1), tapdan düş- (1), tebsire- (1), tikenekle-

(2), tirpilde- (1), ýada- (1), ýelik- (1), ýetdir- (3), ýorul- (II) (1), ysgyny gaç- (1), ýüregiň syryl- (1), zagyplan- (1), zarplan- (1)

Şema 39: Türkmen Türkçesinde İç Alem Duyu Eylemlerinin Sözlükteki Anlam Sırası

Yapılan tarama sonucunda Türkiye Türkçesinde 61 adet iç alem duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu eylemlerden 48'inin 1. anlamı iç alem duyusu ifade etmektedir. 8'inin 2. Anlamı, 3'ünün 3. anlamı, 1'ünün 4. Anlamı iç alem duyusu ifade etmektedir.

Görüldüğü gibi her iki lehçede de iç alem duyu eylemlerinin sayısı fazladır. Her iki lehçede de tespit edilen eylemlerin daha çok 1. anlamları iç alem duyusu bildirmektedir. Bu da söz konusu duyunun genel olarak eylemlerin temel anlamını oluşturduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra Türkiye Türkçesinde 2, 3, 4 ve 7. anlamları Türkmen Türkçesinde ise 2, 3 ve 4. anlamları iç alem duyusu bildirmektedir.

1. anlam; duyu eylemlerinin temel anlamını oluşturmaktadır. 1. anlam dışındaki anlamlar ise giderek temel anlamdan uzaklaşıldığını ve çeşitli anlam olayları sonucunda yan anlamların "duyu" ifade ettiğini göstermektedir. Türkiye Türkçesinde 1. anlamda kullanılan 290, Türkmen Türkçesinde 274; Türkiye Türkçesinde 2. anlamda kullanılan 90, Türkmen Türkçesinde 56, Türkiye Türkçesinde 3. Anlamda kullanılan 24, Türkmen Türkçesinde ise 18 duyu eylemi bulunmaktadır. Diğer anlamlarda kullanılan eylemler de bulunmaktadır.

II. Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketlerine Göre Değerlendirilmesi

1. Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Görme Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Kullanım Etiketleri	Türkiye Türkçesi	Türkmen Türkçesi
Temel	53	55
Yan	29	12
Mecaz	6	-
Argo	5	-
Halk Ağzında	2	4
Eskimiş	1	1
Hukuk	-	1
Toplam	96	73

Tablo 48: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Görme Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Her iki lehçede de görme duyu eylemleri çoğunlukla temel anlamıyla kullanılmaktadır. Türkmen Türkçesinde Türkiye Türkçesinden farklı olarak hukuk dilinde de görme duyu eylemi tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye Türkçesinde yan, mecaz, argo, halk ağzında ve eskimiş etiketinde yer alan görme duyu eylemleri de görülmektedir. Türkmen Türkçesinde ise yan, halk ağzında ve eskimiş etiketinde görme duyu eylemleri mevcuttur.

2. Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde İşitme Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Kullanım Etiketleri	Türkiye Türkçesi	Türkmen Türkçesi
Temel	18	17
Yan	2	2
Mecaz	-	-
Argo	-	-
Halk Ağzında	1	-
Eskimiş	1	1
Hukuk	-	-
Toplam	22	20

Tablo 49: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde İşitme Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Her iki lehçede de işitme duyu eylemleri çoğunlukla temel anlamıyla kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra Türkiye Türkçesinde yan, halk ağzında ve eskimiş; Türkmen Türkçesinde ise yan ve eskimiş etiketlerinde işitme duyusu tespit edilmiştir.

3. Kimyasal Duyu Eylemleri

3.1. Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Tat Alma Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Kullanım Etiketleri	Türkiye Türkçesi	Türkmen Türkçesi
Temel	5	1
Yan	1	1
Mecaz	-	-
Argo	-	-
Halk Ağzında	-	-
Eskimiş	-	-
Hukuk	-	-
Toplam	6	2

Tablo 50: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Tat Alma Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Her iki lehçede de eylemler temel ve yan anlamlarıyla kullanılmıştır.

4. Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Tuzlu Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Kullanım Etiketleri	Türkiye Türkçesi	Türkmen Türkçesi
Temel	-	1
Yan	-	1
Mecaz	-	-
Argo	-	-
Halk Ağzında	-	-
Eskimiş	-	-
Hukuk	-	-
Toplam	-	2

Tablo 51: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Tuzlu Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Türkiye Türkçesinde tuzlu duyusunu ifade eden herhangi bir eyleme rastlanmamıştır. Türkmen Türkçesinde kullanılan eylemler kelimenin temel ve yan anlamıyladır.

5. Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Ekşi Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Her iki lehçede de ekşi duyusunu ifade eden herhangi bir eyleme rastlanmamıştır.

6. Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Lezzetli Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Kullanım Etiketleri	Türkiye Türkçesi	Türkmen Türkçesi
Temel	1	1
Yan	-	-
Mecaz	-	-
Argo	-	-
Halk Ağzında	-	-
Eskimiş	-	-
Hukuk	-	-
Toplam	1	1

Tablo 52: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Lezzetli Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Her iki lehçede de lezzetli duyusunu ifade eden eylemler temel anlamlarıyla kullanılmıştır.

7. Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Koku Alma Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Kullanım Etiketleri	Türkiye Türkçesi	Türkmen Türkçesi
Temel	3	2
Yan	-	-
Mecaz	-	-
Argo	-	-
Halk Ağzında	1	-
Eskimiş	-	-
Hukuk	-	-
Toplam	4	2

Tablo 53: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Koku Alma Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Her iki lehçede de koku alma duyu eylemleri temel anlamlarıyla kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesinde halk ağzında kullanılan koku alma duyu eylemine rastlanmıştır.

8. Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Dokunma Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Kullanım Etiketleri	Türkiye Türkçesi	Türkmen Türkçesi
Temel	88	96
Yan	58	49
Mecaz	5	3
Argo	4	-
Halk Ağzında	11	7
Eskimiş	1	-
Şair	-	1
Spor	5	-
Toplam	172	156

Tablo 54: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Dokunma Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Dokunma duyu eylemlerinin kapsamı diğer duyu eylemlerinden fazladır. Her iki lehçede de eylemler daha çok temel anlamlarıyla kullanılmaktadır. Türkmen Türkçesinde farklı olarak Türkiye Türkçesinde spor alanında kullanılan dokunma duyu eylemi bulunmaktadır. Türkmen Türkçesinde Türkiye Türkçesinden farklı olarak şair alanında da dokunma duyusuna rastlanmıştır. Bunun yanı sıra Türkiye Türkçesinde yan, mecaz, argo, halk ağzında ve eskimiş etiketinde; Türkmen Türkçesinde ise yan, mecaz, halk ağzında dokunma duyu eylemleri tespit edilmiştir.

9. Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Sıcak Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Kullanım Etiketleri	Türkiye Türkçesi	Türkmen Türkçesi
Temel	6	1
Yan	3	-
Mecaz	1	-
Argo	-	-
Halk Ağzında	-	-
Eskimiş	-	-
Hukuk	-	-
Toplam	10	1

Tablo 55: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Sıcak Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Her iki lehçede de eylemler daha çok temel anlamlarıyla kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra Türkiye Türkçesinde yan ve mecaz etiketlerinde sıcak duyu eylemleri tespit edilmiştir.

10. Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Soğuk Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Kullanım Etiketleri	Türkiye Türkçesi	Türkmen Türkçesi
Temel	9	4
Yan	9	1
Mecaz	-	-
Argo	-	-
Halk Ağzında	-	2
Eskimiş	-	-
Hukuk	-	-
Toplam	18	8

Tablo 56: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Soğuk Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Türkiye Türkçesinde eylemler yalnızca temel ve yan Türkmen Türkçesinde ise temel yan ve eskimiş anlamlarıyla kullanılmaktadır.

11. Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Serin Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Kullanım Etiketleri	Türkiye Türkçesi	Türkmen Türkçesi
Temel	-	1
Yan	-	-
Mecaz	-	-
Argo	-	-
Halk Ağzında	-	-
Eskimiş	-	-
Hukuk	-	-
Toplam	-	1

Tablo 57: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Serin Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Türkiye Türkçesinde serin duyusunu ifade eden herhangi bir eyleme rastlanmamıştır. Türkmen Türkçesinde tespit edilen serin duyu eylemleri temel anlamlarıyla kullanılmaktadır.

12. Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Ağrı-Acı Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Kullanım Etiketleri	Türkiye Türkçesi	Türkmen Türkçesi
Temel	25	22
Yan	8	3
Mecaz	4	-
Argo	-	-
Halk Ağzında	2	
Eskimiş	-	-
Hukuk	-	-
Toplam	39	25

Tablo 58: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Ağrı-Acı Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Her iki lehçede de eylemler çoğunlukla temel anlamlarıyla kullanılmıştır. Bunun yanı sıra Türkiye Türkçesinde yan ve mecaz ve halk ağzında etiketlerinde; Türkmen Türkçesinde ise yan etiketinde ağrı-acı duyusu tespit edilmiştir.

13. Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Titreşim Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Kullanım Etiketleri	Türkiye Türkçesi	Türkmen Türkçesi
Temel	7	20
Yan	3	1
Mecaz	-	-
Argo	-	-
Halk Ağzında	2	-
Eskimiş	1	-
Hukuk	-	-
Toplam	13	21

Tablo 59: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Titreşim Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Her iki lehçede de eylemler çoğunlukla temel anlamlarıyla kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra Türkiye Türkçesinde yan, halk ağzında ve eskimiş etiketlerinde; Türkmen Türkçesinde ise yan etiketinde titreşim duyu eylemleri tespit edilmiştir.

14. Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Gıdıklanma Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Kullanım Etiketleri	Türkiye Türkçesi	Türkmen Türkçesi
Temel	1	1
Yan	-	-
Mecaz	-	-
Argo	-	-
Halk Ağzında	-	-
Eskimiş	-	-
Hukuk	-	-
Toplam	1	1

Tablo 60: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Gıdıklanma Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Her iki lehçede de eylemler temel anlamlarıyla kullanılmaktadır.

15. Türkiye Türkçesinde Kaşınma Duyu Eylemlerinin Durum ve Kullanımları

Kullanım Etiketleri	Türkiye Türkçesi	Türkmen Türkçesi
Temel	1	1
Yan	4	-
Mecaz	-	-
Argo	-	-
Halk Ağzında	3	-
Eskimiş	-	-
Hukuk	-	-
Toplam	8	1

Tablo 61: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Kaşınma Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Türkmen Türkçesinde kaşınma duyusunu ifade eden herhangi bir eyleme rastlanmamıştır. Tespit edilen eylemler yan anlamda halk ağzında ve temel anlamda kullanılmaktadır.

16. Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Kinestetik Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Kullanım Etiketleri	Türkiye Türkçesi	Türkmen Türkçesi
Temel	-	-
Yan	1	-
Mecaz	-	-
Argo	-	-
Halk Ağzında	-	-
Eskimiş	-	-
Hukuk	-	-
Toplam	1	-

Tablo 62: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Kinestetik Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Türkmen Türkçesinde kinestetik duyuyu ifade eden bir eyleme rastlanmamıştır. Türkiye Türkçesinde yer alan eylem yan anlamda kullanılmıştır.

17. Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Sabit Pozisyon Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Kullanım Etiketleri	Türkiye Türkçesi	Türkmen Türkçesi
Temel	1	-
Yan	2	1
Mecaz	1	-
Argo	-	-
Halk Ağzında	2	-
Eskimiş	-	-
Hukuk	-	-
Toplam	6	1

Tablo 63: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Sabit Pozisyon Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Eylemler Türkiye Türkçesinde temel, yan anlamda ve halk ağzında kullanılmaktadır. Türkmen Türkçesinde ise yan anlamda kullanılmaktadır.

18. Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde İç Alem Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

Kullanım Etiketleri	Türkiye Türkçesi	Türkmen Türkçesi
Temel	41	45
Yan	11	8
Mecaz	7	5
Argo	-	-
Halk Ağzında	4	2
Eskimiş	-	1
Hukuk	-	-
Toplam	63	61

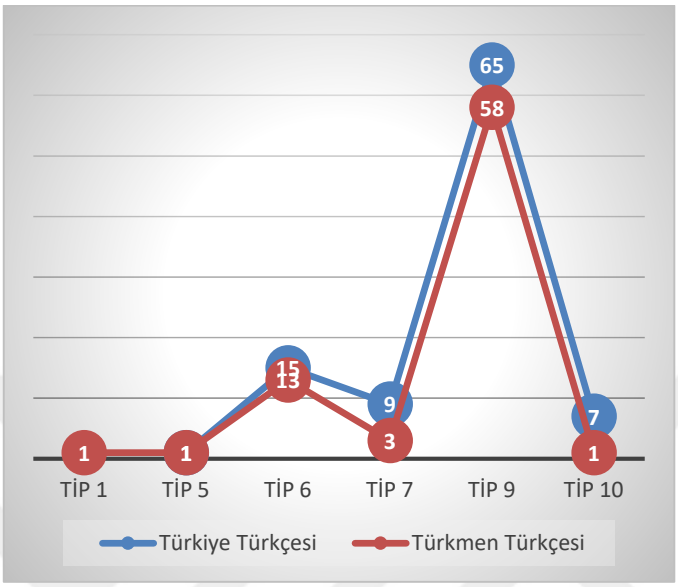
Tablo 64: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde İç Alem Duyu Eylemlerinin Kullanım Etiketleri

İç alem duyu eylemleri her iki lehçede de yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesinde iç alem duyu eylemleri çoğunlukla temel anlamda kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra yan, mecaz ve halk ağzında da yer almaktadır. Türkmen Türkçesinde de iç alem duyu eylemleri temel ve yan anlamda kullanılmaktadır.

Sonuç olarak; Türkiye Türkçesinde temel anlamda kullanılanılan 259, yan 131, mecaz 24, argo 9, halk ağzında 30, eskimiş 4 ve spor anlamında kullanılan 5 duyu eylemi; Türkmen Türkçesinde ise temel anlamda kullanılan 268, mecaz 8, halk ağzında 15, eskimiş 3, hukuk 1 ve şair anllamında kullanılan 1 duyu eylemi tespit edilmiştir. Bu da Türkmen Türkçesinde temel anlamda kullanılan duyu eylemlerinin Türkiye Türkçesinden sayıca fazla olduğunu; yan, mecaz, halk ağzında ve eskimiş anlamında ise Türkiye Türkçesinde yer alan duyu eylemlerinin Türkmen Türkçesinden fazla olduğunu göstermektedir. Ayrıca Türkiye Türkçesinde yer alıp Türkmen Türkçesinde yer almayan argo ve spor; Türkmen Türkçesinde yer alıp Türkiye Türkçesinde yer almayan hukuk ve şair anlamlarında kullanılan duyu eylemleri de bulunmaktadır.

III. Duyu Eylemlerinin Kılınışlarına Göre Değerlendirilmesi

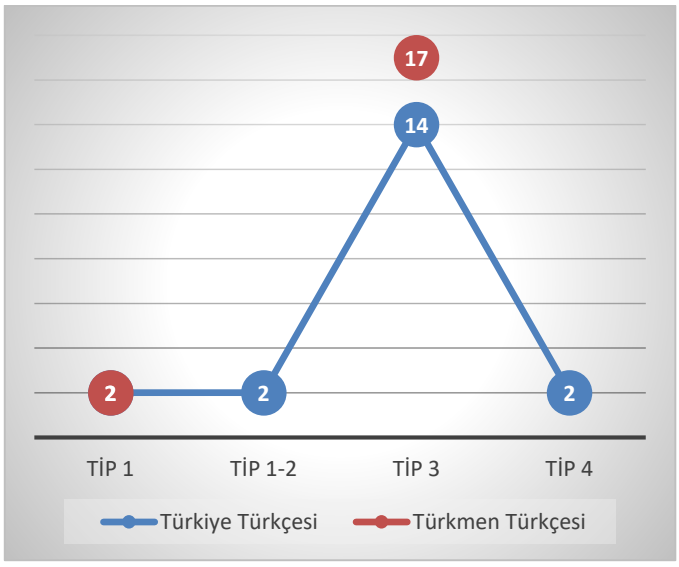
1. Türkiye Türkçesinde ve Türkmen Türkçesinde Görme Duyu Eylemlerinin Kılınışı

Grafik 1: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Görme Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması

Her iki lehçede de görme duyu eylemleri kılınışları açısından Tip 9 yani tamamlama eylemleridir. Bu eylemler sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylemler bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır.

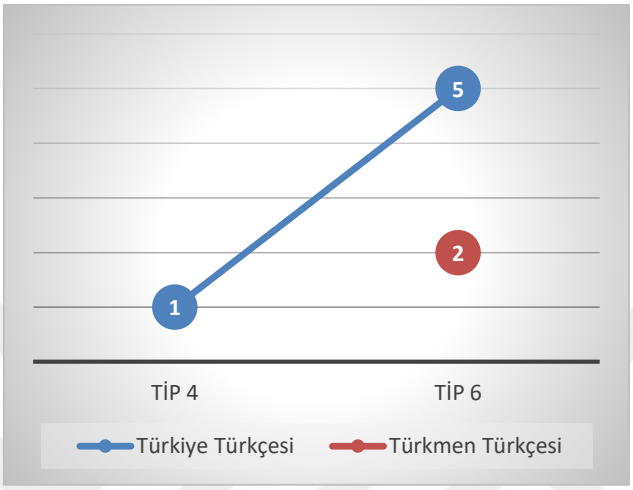
2. Türkiye Türkçesinde ve Türkmen Türkçesinde İşitme Duyu Eylemlerinin Kılınışı

Grafik 2: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde İşitme Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması

Türkiye Türkçesinde ve Türkmen Türkçesinde işitme duyu eylemleri kılınışlarına göre daha çok Tip 3'le gösterilmektedir. Yani eylem durağan bir eylemdir ve geçici bir durumu ifade etmektedir.

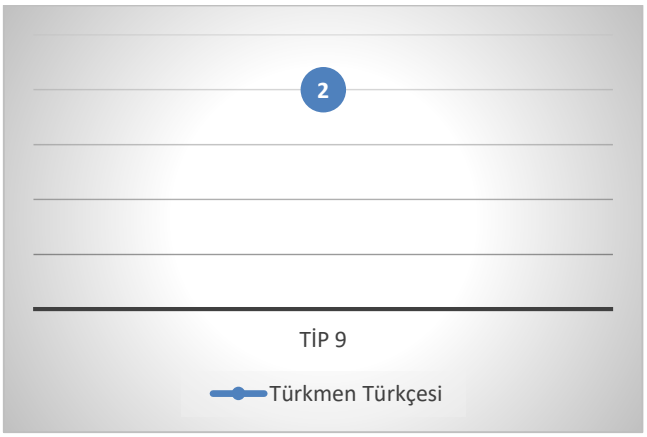
3. Türkiye Türkçesinde ve Türkmen Türkçesinde Tat Alma Duyu Eylemlerinin Kılınışı

Grafik 3: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Tat Alma Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması

Her iki lehçede de tat alma duyu eylemleri Tip 6'yla gösterilmektedir. Yani dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemlerdir.

4. Türkiye Türkçesinde ve Türkmen Türkçesinde Tuzlu Duyu Eylemlerinin Kılınışı

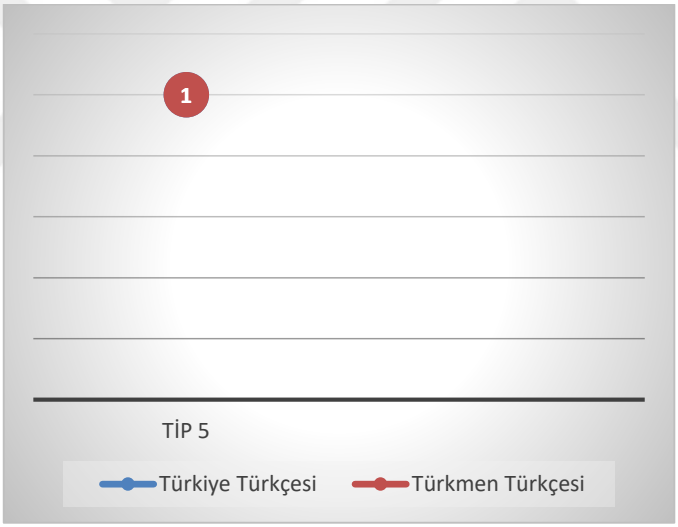
Grafik 4: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Tuzlu Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması

Türkiye Türkçesinde tuzlu duyusunu ifade eden herhangi bir eyleme rastlanmamıştır. Türkmen Türkçesinde yer alan tuzlu duyu eylemleri Tip 6 ve Tip 9'dur. Tip 6 yönelimsiz iş yani dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan bir eylemdir. Tip 9 tamamlama eylemleridir. Bu eylemler sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Eylemler bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır.

5. **Türkiye Türkçesinde ve Türkmen Türkçesinde Ekşi Duyu Eylemlerinin Kılınışı**

Her iki lehçede de ekşi duyusunu ifade eden herhangi bir eyleme rastlanmamıştır.

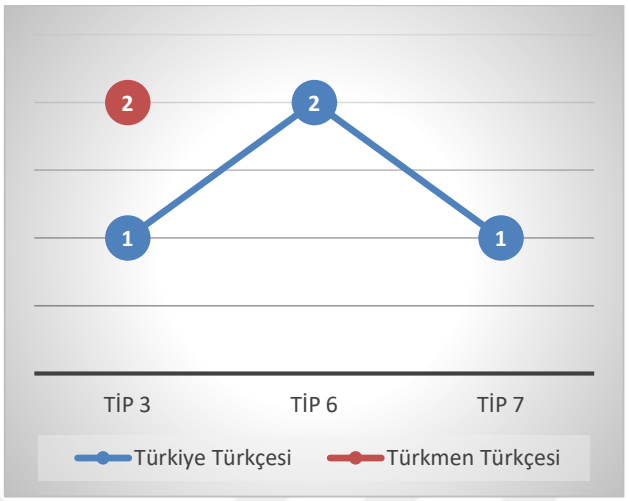
6. **Türkiye Türkçesinde ve Türkmen Türkçesinde Lezzetli Duyu Eylemlerinin Kılınışı**

Grafik 5: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Lezzetli Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması

Her iki lehçede de lezzetli duyu eylemleri Tip 5'le gösterilmektedir. Tip 5 yönelimli iştir. Eylem, dinamik ve sürekli bir eylemdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir.

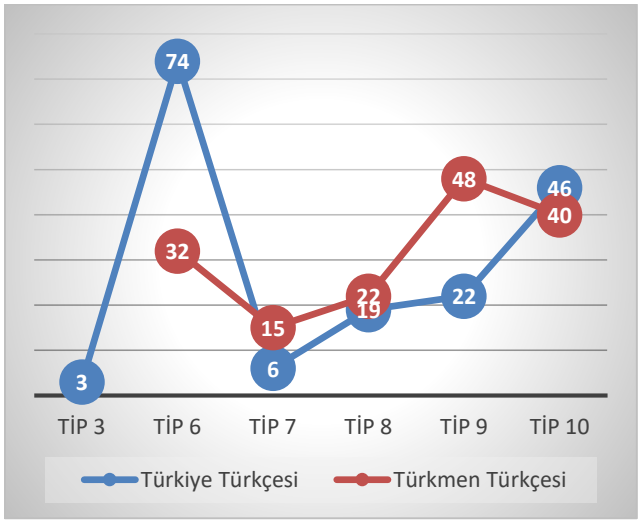
7. Türkiye Türkçesinde ve Türkmen Türkçesinde Koku Alma Duyu Eylemlerinin Kılınışı

Grafik 6: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Koku Alma Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması

Koku alma duyu eylemleri Türkiye Türkçesinde Tip 6, Tip 1 ve Tip 7 ile gösterilmektedir. Türkmen Türkçesinde ise Tip 3'le gösterilmektedir. Türkiye Türkçesindeki eylemler dinamik ve sürekli eylemlerdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Devamlılıktan yoksun olan eylemlerdir. Türkmen Türkçesindeki koku alma duyu eylemleri ise geçici durumları ifade etmek için kullanılmaktadır. .

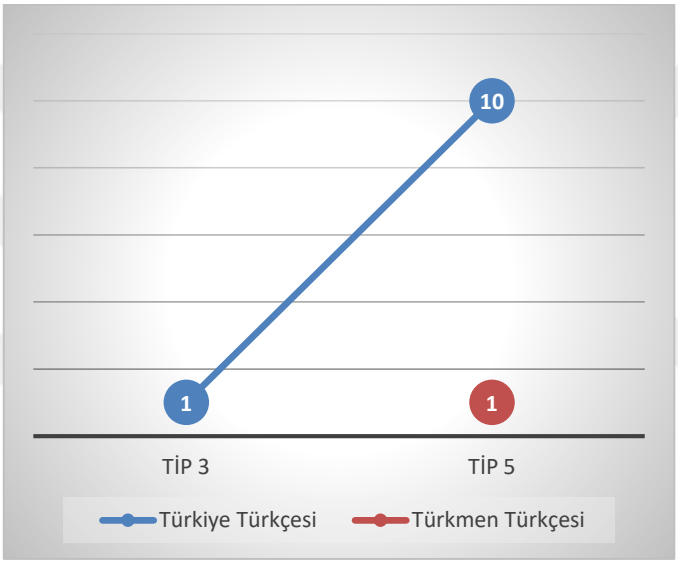
8. Türkiye Türkçesinde ve Türkmen Türkçesinde Dokunma Duyu Eylemlerinin Kılınışı

Grafik 7: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Dokunma Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması

Türkiye Türkçesinde tespit edilen dokunma duyu eylemleri daha çok Tip 6 yönelimsiz işle gösterilmektedir. Türkmen Türkçesinde tespit edilen dokunma duyu eylemleri ise daha çok Tip 9'la yani tamamlamayla ifade edilmektedir. Türkiye Türkçesinde dokunma duyu eylemleri çoğunlukla dinamik ve sürekli eylemlerdir. Bu eylemlerin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Türkmen Türkçesinde yer alan dokunma duyu eylemleri ise çoğunlukla sona yaklaşma anlamında süreç bildirmektedir. Bu eylemler bağımlıdır ve doğal bir son noktası vardır.

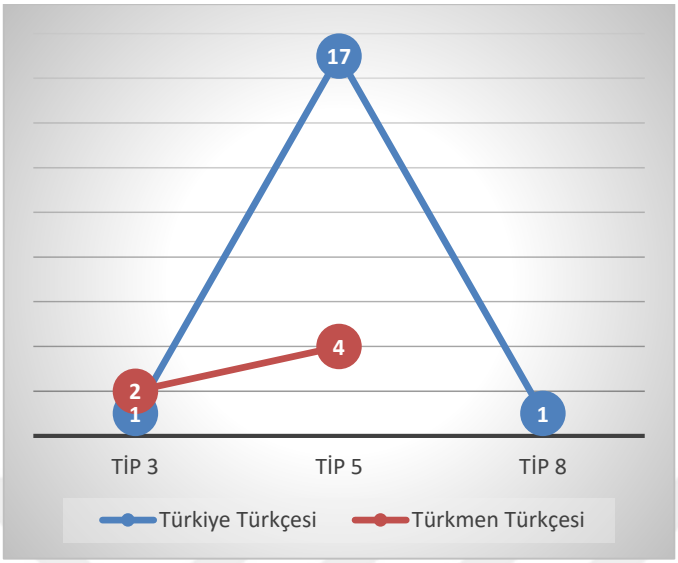
9. Türkiye Türkçesinde ve Türkmen Türkçesinde Sıcak Duyu Eylemlerinin Kılınışı

Grafik 8: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Sıcak Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması

Her iki lehçede tespit edilen sıcak duyu eylemleri Tip 5'le yani yönelimli işle gösterilmektedir. Bu eylemler dinamik ve sürekli eylemlerdir. Eylemin başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir.

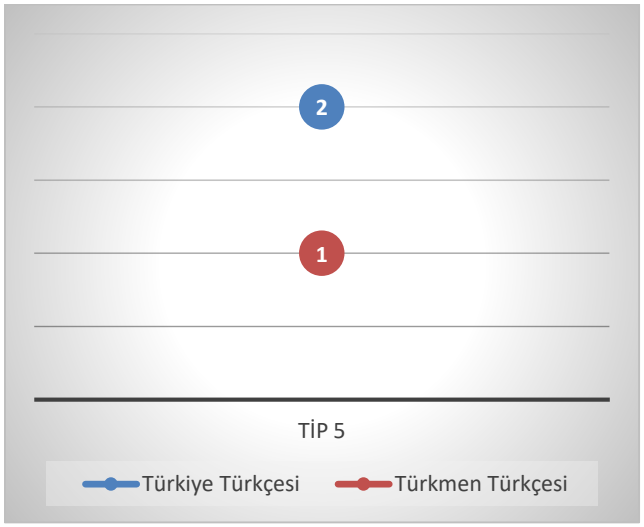
10. Türkiye Türkçesinde ve Türkmen Türkçesinde Soğuk Duyu Eylemlerinin Kılınışı

Grafik 9: : Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Soğuk Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması

Her iki lehçede tespit edilen soğuk duyu eylemleri Tip 5'le yani yönelimli işle gösterilmektedir. Bu eylemler dinamik ve sürekli eylemlerdir. Eylemin başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir.

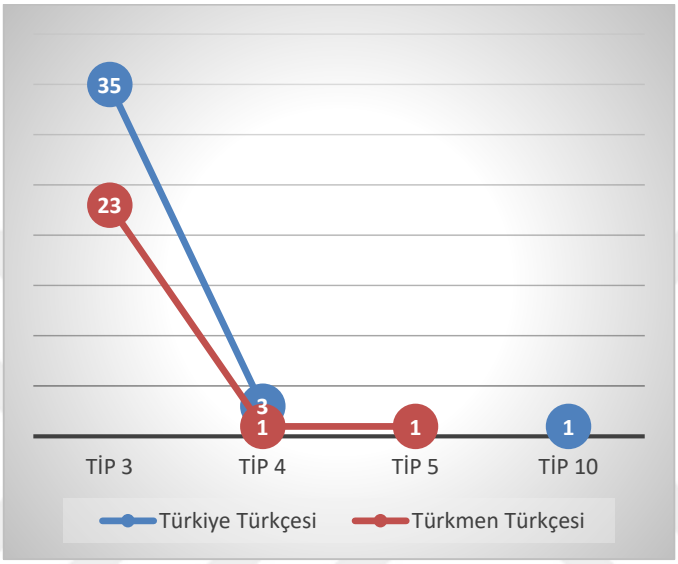
11. Türkiye Türkçesinde ve Türkmen Türkçesinde Serin Duyu Eylemlerinin Kılınışı

Grafik 10: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Serin Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması

Her iki lehçede tespit edilen serin duyu eylemleri Tip 5'le yani yönelimli işle gösterilmektedir. Bu eylemler dinamik ve sürekli eylemlerdir. Eylemin başlangıç ve bitiş noktası bulunmamaktadır. Eylem herhangi bir dönüşüme neden olmadan devam etmektedir.

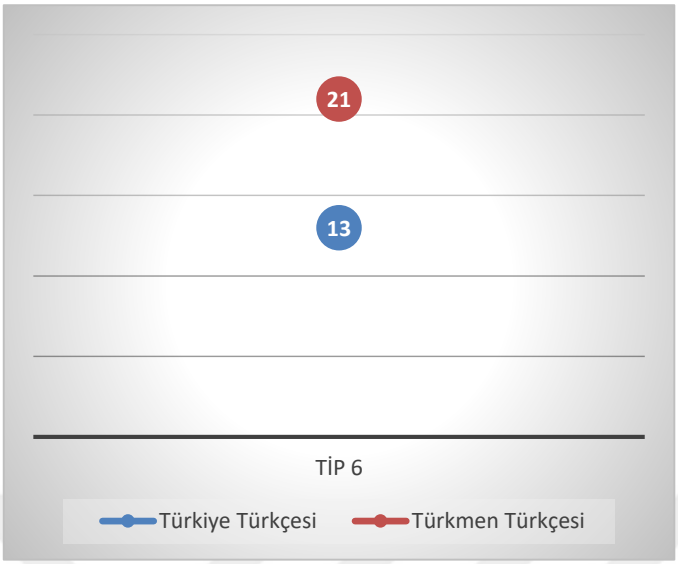
12. Türkiye Türkçesinde ve Türkmen Türkçesinde Ağrı-Acı Duyu Eylemlerinin Kılınışı

Grafik 11: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Ağrı-Acı Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması

Her iki lehçede tespit edilen ağrı-acı duyu eylemleri Tip 3'le yani geçici durumlarla ifade edilmektedir. Bu eylemler durağadır. Bu eylemler aynı zamanda geçicidir. Yani eylem bir süre gerçekleştikten sonra eski haline döner.

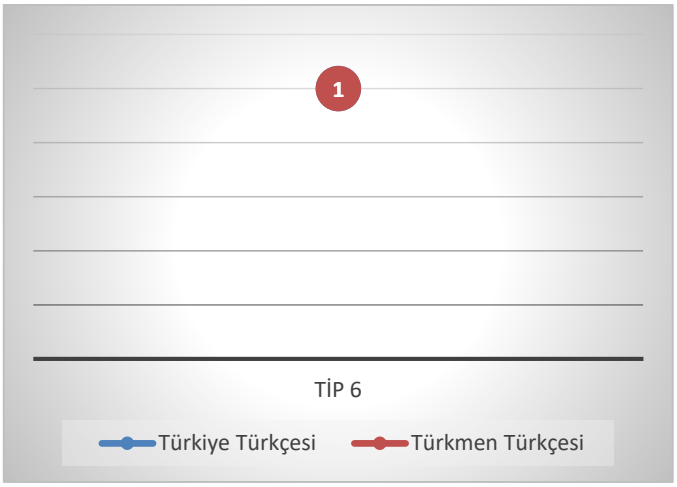
13. Türkiye Türkçesinde ve Türkmen Türkçesinde Titreşim Duyu Eylemlerinin Kılınışı

Grafik 12: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Titreşim Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması

Her iki lehçede de tespit edilen titreşim duyu eylemleri Tip 6 yani yönelimsiz işle ifade edilmektedir. Bu eylemler dinamik ve sürekli eylemlerdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmaktadır.

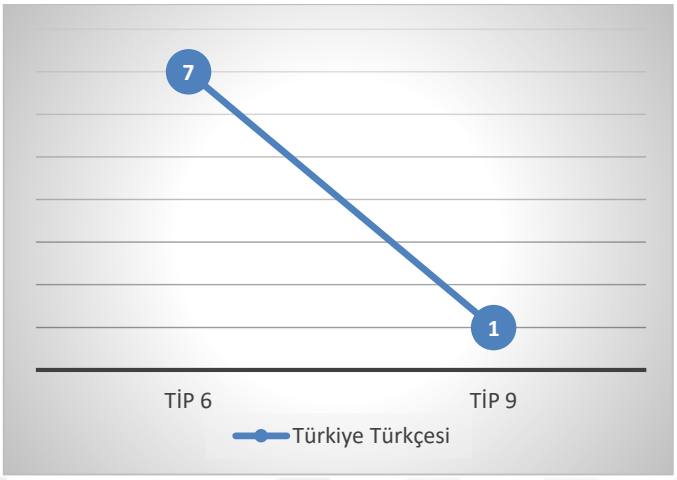
14. Türkiye Türkçesinde ve Türkmen Türkçesinde Gıdıklanma Duyu Eylemlerinin Kılınışı

Grafik 13: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Gıdıklanma Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması

Her iki lehçede de tespit edilen gıdıklanma duyu eylemleri Tip 6 yani yönelimsiz işle ifade edilmektedir. Bu eylemler dinamik ve sürekli eylemlerdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmaktadır.

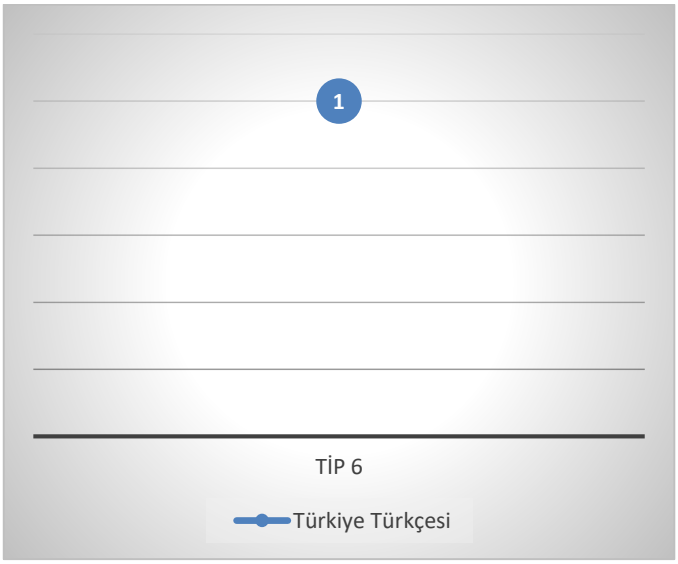
15. Türkiye Türkçesinde ve Türkmen Türkçesinde Kaşınma Duyu Eylemlerinin Kılınışı

Grafik 14: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Kaşınma Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması

Kaşınma duyusunu ifade eden eylemlere Türkmen Türkçesinde 1 eyleme rastlanmıştır. Bu eylem Tip 9'la işaretlenmiştir. Türkiye Türkçesinde tespit edilen kaşınma duyu eylemleri daha çok Tip 6 yani yönelimsiz işle ifade edilmektedir. Bu eylemler dinamik ve sürekli eylemlerdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmaktadır.

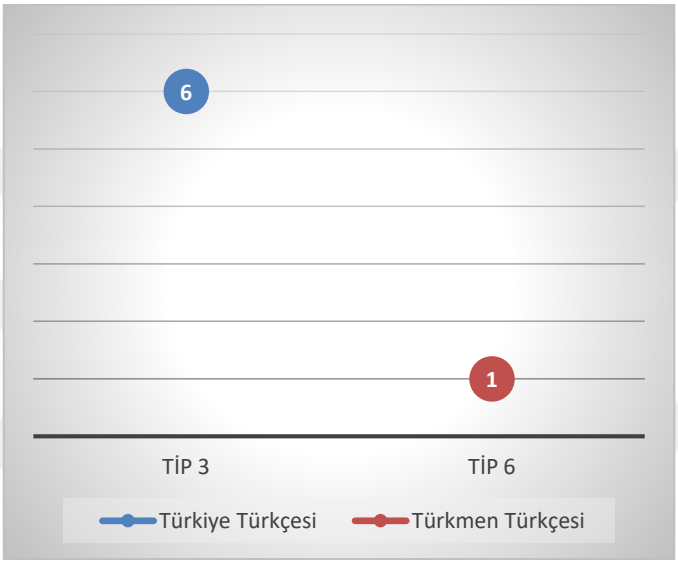
16. Türkiye Türkçesinde ve Türkmen Türkçesinde Kinestetik Duyu Eylemlerinin Kılınışı

Grafik 15: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Kinestetik Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması

Türkmen Türkçesinde kinestetik duyuyu ifade eden bir eyleme rastlanmamıştır. Türkiye Türkçesinde kinestetik duyu eylemleri Tip 6 yani yönelimsiz işle ifade edilmektedir. Bu eylemler dinamik ve sürekli eylemlerdir. Eylemin doğal bir başlangıç ve bitiş noktası bulunmaktadır.

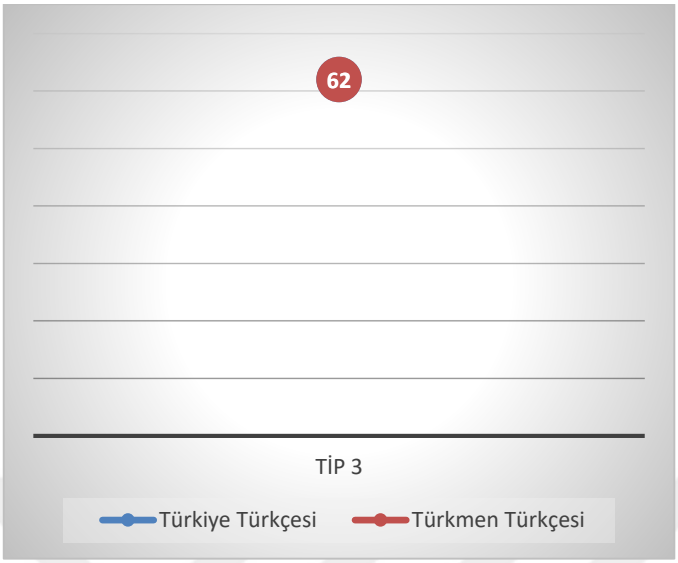
17. Türkiye Türkçesinde ve Türkmen Türkçesinde Sabit Pozisyon Duyu Eylemlerinin Kılınışı

Grafik 16: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Sabit Pozisyon Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması

Sabit pozisyon duyuları Türkiye Türkçesinde Tip 3 yani geçici durumlarla ifade edilirken Türkmen Türkçesinde Tip 6 yani yönelimsiz işle ifade edilmektedir.

18. Türkiye Türkçesinde ve Türkmen Türkçesinde İç Alem Duyu Eylemlerinin Kılınışı

Grafik 17: Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde İç Alem Duyu Eylemlerinin Kılınış Sınıflandırılması

Her iki lehçede de iç alem duyuları Tip 3'le gösterilmiştir. Tip 3 geçici durumları ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu da bize iç alem duyularının durağan ve geçici eylemler olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, Türkiye Türkçesinde eylemlerin çoğu tip 3, Türkmen Türkçesinde ise Tip 9'la işaretlenmiştir. Türkiye Türkçesinde tip 1'le işaretlenen 2, Türkmen Türkçesinde 3; Türkiye Türkçesinde tip 3'le işaretlenen 123, Türkmen Türkçesinde 106; Türkiye Türkçesinde tip 4'le işaretlenen 6, Türkmen Türkçesinde 1; Türkiye Türkçesinde tip 5'le işaretlenen 31, Türkmen Türkçesinde 9; Türkiye Türkçesinde tip 6'la işaretlenen 118, Türkmen Türkçesinde 70; Türkiye Türkçesinde tip 7'yle işaretlenen 16, Türkmen Türkçesinde 18; Türkiye Türkçesinde tip 8'le işaretlenen 20, Türkmen Türkçesinde 22; Türkiye Türkçesinde tip 9'la işaretlenen 88, Türkmen Türkçesinde 109; Türkiye Türkçesinde tip 10'le işaretlenen 41 eylem bulunmaktadır. Her iki lehçede de tip 2'yle işaretlenen herhangi bir eyleme rastlanmamıştır. Ayrıca ağrı-acı duyularının çoğu tip 3'le işaretlenmiştir. Titreşim, gıdıklanma ve kinestetik duyuların tamamı tip 6'yla iç alem duyularının tamamı ise tip 3'le işaretlenmiştir.

SONUÇ

1) Bu çalışmada öncelikle duyu, duyum, algı, algılama gibi kavramlar dilbilim, psikoloji, tıbbî fizyoloji gibi alanlardan faydalanılarak açıklanmaya çalışılmış ve her bir duyu görsellerle desteklenmiştir.
2) Bugüne kadar yapılan çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada tat alma duyularına ek olarak *lezzetli duyusu*; deri duyusuna ek olarak *değişiklik duyuları, termal duyular* (sıcak, soğuk, ılık, serin), *ağrı-acı duyuları; titreşim duyusu, gıdıklanma duyusu, kaşınma duyuları* ve *iç alem duyuları* duyu olarak alınmış ve bu duyulara ait eylemler her iki lehçede de tespit edilmiştir.
3) Bu çalışmada varlığı bilinen *renk duyusu, şekil duyusu, cinsel duyular* gibi duyular literatür yetersizliğinden dolayı yer almamıştır.
4) Bu çalışmada eylemlerin gerçekleşmediği *kör ol-* gibi eylemlere yer verilmemiştir. Özellikle vestibüler duyuda yer alan eylemlerin yalnızca eylem gerçekleşmediğinde bulunduğu tespit edilmiştir.
5) Kılınış sınıflandırılması yapılırken bugüne kadar uygulanmamış olan iki boyutlu gösterim yöntemi denenmiş ve her bir eylem bu şekilde sınıflandırılmıştır.
6) Duyu eylemleri Kırgız Türkçesinde, Kazak Türkçesinde çalışılmış ancak Türkmen Türkçesinde duyu eylemleriyle ilgili makale bulunmakla birlikte Lisansüstü düzeyde herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu anlamda hem Türkiye Türkçesinde hem de Türkmen Türkçesinde yer alan duyu eylemleri tespit edilmiştir. Aynı zamanda bu eylemlerin *anlamları, örnekleri, kılınışları* da tek tek incelenmiştir. Elde edilen veriler değerlendirme bölümünde üç başlıkta karşılaştırmalı şekilde incelenmeye çalışılmıştır.
7) Bu çalışmayla birlikte hem duyuların hem duyu eylemlerinin sınırları hem de bu eylemlerin Türkiye Türkçesinde ve Türkmen Türkçesindeki kullanımları tespit edilmeye çalışılmıştır.

SIRA	DUYULAR	TÜRKİYE TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ
1.	1. ÖZEL DUYULAR		
2.	1.1. GÖRME DUYULARI	97	74
2.	1.2.İŞİTME DUYULARI	21	19
3.	2. KİMYASAL DUYULAR		
4.	2.1. TAT ALMA DUYUSU	6	2
5.	2.1.1.TATLI	-	-
6.	2.1.2.TUZLU	-	2
7.	2.1.3.EKŞİ	-	-
8.	2.1.4.ACI	-	-
9.	2.1.5.LEZZELİ	1	1
10.	2.2.KOKU ALMA DUYULARI	4	2
11.	3.DERİ DUYULARI		
12.	3.1.DOKUNMA DUYULARI	172	157
13.	3.2.DEĞİ-BASINÇ DUYULARI	-	-
14.	3.3.TERMAL DUYULAR	-	-
15.	3.3.1.SICAK	11	1
16.	3.3.2.SOĞUK	19	6
17.	3.3.3.SERİN	2	1
18.	3.3.4.ILIK	-	-
19.	3.4.AĞRI-ACI DUYULARI	39	25
20.	3.5.TİTREŞİM DUYULARI	13	21
21.	3.6.GIDIKLANMADUYULARI	1	1
22.	3.7.KAŞINMA DUYULARI	8	1
23.	4.PROPRİOSEPTİF DUYULAR		
24.	4.1.KİNESTETİK DUYULAR	1	-
25.	4.1.1.SABİT POZİSYON DUYUSU	6	1
26.	4.1.2.HAREKETLİ POZİSYON DUYUSU	-	-
27.	4.2.VESTİBÜLER DUYULAR	-	-
28.	5.İÇ ALEM DUYULARI	62	61
29.	TOPLAM	463	375

Tablo 65: Duyu Eylemleri ve Duyu Eylemlerinin Toplam Sayıları

KAYNAKÇA

Aristoteles. (çev. Aygün, Ö; Sev, Y. G.). (2018). *Ruh Üzerine.* Pinhan Yayıncılık. İstanbul.

Ayan, E.; Türkdil, Y. (2004). "Anlam Bilimi Açısından Kazak Türkçesinde Görme Duyu Eylemleri". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. ss. 26 - 41.

Biray, N. (2007). "Kazak Şivesi ve Denizli Ağzında Kök Halindeki Benzer İdrak Eylemlerinde Anlam Farklılaşmalar" I. *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu* Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yayınları. Denizli. ss. 307 - 314

Corazzari, O.; Monachini, M.; Roventini, A.; Calzolari, N. (1996). " Speech Act and Perception Verbs: Generalization and Contrastive Aspects". *Instituto di Linguistica Computazionale*. ss. 73 - 83.

Cüceloğlu, D. (2006). *İnsan ve Davranışı.* Remzi Kitabevi. İstanbul.

Hall; Guyton. (çev. Solakoğlu, Z.). (2013). *Tıbbî Fizyoloji.* Nobel Tıp Kitapevleri. İstanbul.

Hirik, E. (2017)." Türkiye Türkçesinde Duyu Eylemlerinde Anlam ve Kelime Sıklığı İlişkisi". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi.* ss. 53 - 74.

Ibarretxe-antunano, B. I. (1999). *Polysemy and Metaphor in Perception Verbs: A Cross-Linguistic Study.* University of Edinburgh.

İnan, İ. (2016). *Dil Felsefesi.* Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları. Eskişehir.

Kamchybekova, K. (2010). *Kırgız Türkçesinde Duyu Eylemleri.* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri Anabilim Dalı. Doktora Tezi. Ankara

Kaya, M. (2014/18). "Aristoteles'in Ruh Anlayışı". *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , ss. 91 - 98.

Koptagel-İlal, G. (1982). *Tıpsal Psikoloji.* İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi. İstanbul.

Köseoğlu, E. (2004). *Tasarım Girdisi Olarak Algılama: Lobi Mekanının Algılanmasında Kullanıcı Kültürünün Etkisi.* Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Levin, B. (1999). *English Verb Classes and Alternations.* The University of Chicago Press. London.

Morgan, C. T. (Karakaş, S; Eski, R.) (2011). *Psikoloji'ye Giriş.* Eğitim Kitabevi Yayınlar.Konya.

Platnik, R. (çev. Geniş, T.) (2000). *Psikoloji'ye Giriş.* Kaknüs Yayınları. İstanbul.

Şahin, S. (2012). *Türmen Türkçesinde Mental Fiiller.* Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyan Bilimler Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri Anabilim Dalı.

Tanalp, R. (1975). *Duyu Fizyolojisi.* Ankara Üniversitesi Tıp ve Eczacılık Fakülteleri. Ankara.

Türkdil, Y. (2013). *Anlam Bilimi Açısından Kazak Türkçesinde Duyu Eylemleri.* Muğla Sıktı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Muğla.

Viberg, A. (2001). "Verbs Of Perception". *Language Typology and Language Universals*, Berlin. German

Whitt, R. J. (2009). *Evidentiality and Perception Verbs in English and German.* German Linguistic and Cultural Studies. German.

Yaylagül, Ö. (2005). "Türk Runik Harfli Metinlerde Mental Eylemler". *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*. ss. 17 - 51.

Yıldırımer, Ş. (2013/1). "İbni Sina ve Descartes'ın Bilgi Analyışları Bakımından Karşılaştırılması" I. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* . ss. 97 - 129.

SÖZLÜKLER

Basılı Sözlükler

Türkmen Diliniñ Düşündirişli Sözlügi, (2015). Türkmenıstanyň Ylymlar Akademıýasy Magtymguly Adyndaky Dıl We Edebıýat Instıtuty. Aşgabat.

Delice, T. B. (2010). *Türkmen Türkçesinde Fiil,* Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.

Çevrimiçi Sözlükler

TDK. Güncel Türkçe Sözlük, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5c4efbf8d20be3.76278833 28 Ocak 2019

TDK. Eğitim Terimleri Sözlüğü http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5c4efbf8d20be3.76278833 28 Ocak 2019

TDK. Felsefe Terimleri Sözlüğü http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5c4efbf8d20be3.76278833 28 Ocak 2019

TDK. Fizik Terimleri Sözlüğü http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=244634 28 Ocak 2019

TDK. Toplumbilim Terimleri Sözlüğü http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=244634 28 Ocak 2019

TDK. Ruhbilim Terimleri Sözlüğü http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=244634 28 Ocak 2019

TDK. Yöntembilim Terimleri Sözlüğü http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=244634 28 Ocak 2019

İNTERNET KAYNAKLARI

BBC NEWS. Sadece Beş Duyumuz mu Var?,

https://www.bbc.com/turkce/ozeldosyalar/2015/03/150324_vert_fut_duyular, 17 Ekim 2018

Hürriyet. 5 Duyu Masal Oldu, Yeni Gerçek: 33 Duyumuz Var, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/5-duyu-masal-oldu-yeni-gercek-33-duyumuz-var-301529 17 Ekim 2018

İnan Mehmet

http://drmehmetinan.net/download/fizyoloji_ders_notlar%C4%B1/Duyu%20Fizyolojisi.pdf 27 Nisan 2020

EK – 1: Türkçe – İngilizce Terim Listesi

A	
algı	perception
algılama	perceiving
algılanan	perceived
algılayan	perceiver
B	
başarı	accomplisments
bekleme durumu	wait state
beyin	brain
Ç	
çift taraflı	reversible
D	
dikkat	notice
dinlenme durumu	rest state
dokunma	touch
döngüsel/ tek kerelik	cyclic
duyu	sense
duyu eylemleri	sense verbs
duyu verileri	sense data
duyular	senses
duyum	sensation
duyumsama	sensation
duyusallar	sensories
E	
edinilen	acqurred
G	
geçici/süreksiz	transitory
görme	see
görmek	seen
görmemek	not seen
görünüşsel tipin sınırlı durumu	a bounded state aspectual type
güdü	motive
H	

hafıza	memory
hatırlama	remember
hayal	image
hazırlayıcı kurulum	preparatory installation
İ	
İşitme	hear
işler	activities
K	
kalıcı	permanent
kalıtımsal	inherit
kinestetik	kinesthetic
koklama	smell
M	
muhayyile	fancy
mutlak eşik	absolute threshold
N	
noktasal	point
O	
ortak duyu	common sense
Ö	
önceki öğrenmeler	previous learning
P	
proprioseptif	proprioceptive
S	
sınırlandırılmış ikili süreçler	bounded durative processes
sonuç durumu	result state
T	
tatma	taste
tek taraflı	irreversible
U	
uyaran	stimulus
uyarıcı	stimulant
uyarlama	adaptation
uyartı hali	excitation

V

vehim	fantasy
vestibüler	vestibular

Y

yönelim	directed

EK – 2: İngilizce Türkçe Terim Listesi

A

a bounded state aspectual type	görünüşsel tipin sınırlı durumu
absolute threshold	mutlak eşik
accomplisments	başarı
achievement	başarma
acqurred	edinilen
activities	işler
adaptation	uyarlama

B

bounded durative processes	sınırlandırılmış ikili süreçler
brain	beyin

C

common sense	ortak duyu
cyclic	döngüsel/ tek kerelik

D

directed	yönelim

E

excitation	uyartı hali
F	
fancy	muhayyile
fantasy	vehim
H	
hear	işitme
I	
image	hayal
inherit	kalıtımsal
irreversible	tek taraflı
K	
kinesthetic	kinestetik
M	
memory	hafıza
motive	güdü
N	
not seen	görmemek
notice	dikkat
P	
perceived	algılanan
perceiver	algılayan
perceiving	algılama
perception	algı

permanent	kalıcı
point	noktasal
preparatory installation	hazırlayıcı kurulum
previous learning	önceki öğrenmeler
proprioceptive	proprioseptif

R

remember	hatırlama
rest state	dinlenme durumu
result state	sonuç durumu
reversible	çift taraflı

S

see	görme
seen	görmek
sensation	duyum
sensation	duyumsama
sense	duyu
sense data	duyu verileri
sense verb	duyu eylemleri
senses	duyular
sensories	duyusallar
smell	koklama
stimulant	uyarıcı
stimulus	uyaran

T

taste	tatma
the two – dimensional representation of aspect	kılınış tiplerinin iki boyutlu gösterimi
touch	dokunma
transitory	geçici/süreksiz

V

vestibular	vestibüler

W

wait state	bekleme durumu